BİR ZAMANLAR DOBRUCA

İki Dünya Savaşı Arasında Kırım Tatar Millî Hareketi

A FOST CÂNDVA ÎN DOBROGEA

Mișcarea Națională Tătară Crimeeană în Perioada Interbelică

ONCE UPON A TIME IN DOBRUJA

The Crimean Tatar National Movement in the Interwar Period

YTB
T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA
TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

BİR ZAMANLAR DOBRUCA
İki Dünya Savaşı Arasında Kırım Tatar Millî Hareketi

YTB Yayınları: 35
Araştırma Eserler Dizisi

Yazarlar / Autori / Authors
Dr. Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi*
Dr. Metin Omer, *Universitatea „Ovidius" din Constanța*
Edige Burak Atmaca, *Uniwersytet Warszawski*

Çeviri / Traducere / Translation
Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu
Türkçeden İngilizceye / din turcă în engleză / Turkish to English
Metin Omer
Türkçeden Rumenceye / din turcă în română / Turkish to Romanian

Yayıma Hazırlayanlar / Editori/ Editors
Servet Turan, Yeliz Öz, Elif Yalçın Akçam

Metin Editörü / Editor de text / Text Editor
Ümmühan Kevser Kıpramaz

Tasarım / Grafică / Design
Yüksel Yücel

Baskı ve Cilt / Imprimare și legare / Printing and Binding
Matsis Matbaa Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
Tevfikbey Mh. Dr. Ali Demir Cd. No: 51 Sefaköy - İstanbul,
Tel.: 0 (212) 624 21 11 www.matbaasistemleri.com,
Sertifika No: 40421

ISBN 978-975-17-5787-6

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Bir Zamanlar Dobruca: İki Dünya Savaşı Arasında Kırım Tatar Millî Hareketi
Dr. Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu, Metin Omer, Edige Burak Atmaca
Matsis Matbaa
1. Kırım Tatar Millî Hareketi 2. Mehmet Niyazi 3. Müstecip Ülküsal 4. Dobruca Türk Hars Cemiyeti

YTB Yayınları
Oğuzlar Mh. Mevlana Bulvarı No: 145 P.K: 06520 Balgat - Ankara
Tel: 0(312) 218-40-00 Faks:0(312) 218-40-49
info@ytb.gov.tr kep adresi: ytb@hs01.kep.tr
Sertifika Numarası: 67797

© TÜM YAYIN HAKLARI YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞINA AİTTİR.
Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından desteklenen bu yayındaki metin ile ilgili sorumluluk editör ve metin yazarlarına aittir.

BİR ZAMANLAR DOBRUCA

İki Dünya Savaşı Arasında Kırım Tatar Millî Hareketi

A FOST CÂNDVA ÎN DOBROGEA

Mișcarea Națională Tătară Crimeeană în Perioada Interbelică

ONCE UPON A TIME IN DOBRUJA

The Crimean Tatar National Movement in the Interwar Period

Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu
Metin Omer
Edige Burak Atmaca

ANKARA / 2023

İÇİNDEKİLER / CUPRINS / TABLE OF CONTENTS

TAKDİM / PREFAȚĂ / PRESENTATION 7

ÖN SÖZ / CUVÂNT ÎNAINTE / PREFACE 11

Giriş / Introducere / Introduction 16

Kırım Tatarlarının Dobruca'ya Göçü / Emigrarea spre Dobrogea a tătarilor crimeeni / The Immigration of Crimean Tatars to Dobruja
Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu

BİRİNCİ BÖLÜM / CAPITOLUL UNU / FIRST CHAPTER 26
Kırım Tatar Millî Hareketinin Ortaya Çıkışı / Apariția Mișcării Naționale Tătare Crimeene / The Emergence of Crimean Tatar National Movement
Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu

İKİNCİ BÖLÜM / CAPITOLUL DOI / SECOND CHAPTER 34
Dobruca'da Kırım Tatar Millî Kimliğinin Gelişimi / Apariția și dezvoltarea identității naționale tătare crimeene în Dobrogea / The Emergence and Development of Crimean Tatar National Identity in Dobruja
Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM / CAPITOLUL TREI / THIRD CHAPTER 58
Mehmet Niyazi: Romanya'daki Kırım Tatar Millî Hareketinin İdeologu / Mehmet Niyazi: ideologul Mișcării Naționale Tătare Crimeene din România / Mehmet Niyazi: The Ideologue of Crimean Tatar National Movement in Romania
Metin Omer

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM / CAPITOLUL PATRU / FOURTH CHAPTER 80
Mecidiye Müslüman Semineri: Dobruca'da Kırım Tatar Millî Hareketinin Eğitim Merkezi / Seminarul Musulman din Medgidia: centrul de formare al Mișcării Naționale Tătare Crimeene în Dobrogea / Medgidia Muslim Seminary: The Educational Center of Crimean Tatar National Movement in Dobruja
Metin Omer

BEŞİNCİ BÖLÜM / CAPITOLUL CINCI / FIFTH CHAPTER 102
Dobruca'daki Uyanışta Müstecip Ülküsal'ın Rolü ve Emel Dergisi'nin Önemi / Rolul lui Mustegep Ülküsal în trezirea conștiinței naționale din Dobrogea și importanța revistei Emel / The Role of Müstecip Ülküsal in Raising Awareness in Dobruja and the Significance of Emel
Edige Burak Atmaca

ALTINCI BÖLÜM / CAPITOLUL ȘASE / SIXTH CHAPTER 142
Dobruca Türk Hars Cemiyetinin Polonya Ziyareti / Vizita în Polonia a Societății Culturale Turce Dobrogea / Dobruja Turkish Cultural Society's Visit to Poland
Edige Burak Atmaca

YEDİNCİ BÖLÜM / CAPITOLUL ȘAPTE / SEVENTH CHAPTER 172
Dobruca'da Kültürel ve Geleneksel Yaşam / Viața culturală și tradițională în Dobrogea / Cultural and Traditional Life in Dobruja
Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu

SEKİZİNCİ BÖLÜM / CAPITOLUL OPT / EIGHTH CHAPTER 240
Romanya'dan Türkiye'ye Göçler / Emigrarea din România în Turcia / Migration from Romania to Türkiye
Metin Omer

KAYNAKÇA / BIBLIOGRAFIE /BIBLIOGRAPHY 264

TAKDİM / PREFAȚĂ / PRESENTATION

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ve "kimsesizlerin kimsesi" olarak kendini tarif etmesinin yüzüncü yılını kutladığımız bu senede, topraklarımıza sığınmış ve Türkiye'nin kurulmasında harç olmuş soydaşımız Kırım Tatarlarının tarihte yaşadıkları hazin tecrübeleri ve onların hikâyelerini dünya kamuoyuna anlatmayı amaç edindik. Bu vesileyle, 18 Mayıs 1944 sürgününü anlatan "Onlar da İnsandı" kitabımızın ardından bu kez de 19. yüzyılda Kırım Tatarlarının vatanlarını terk etmek zorunda kalarak yerleştikleri Dobruca'daki millî hareketlerinin hikâyesini konu alan bu kitapla amacımızı devam ettirmekteyiz.

Bugün büyük kısmı Romanya'da, bir kısmı ise Bulgaristan topraklarında kalmış Dobruca bölgesi, Kırım'dan Anadolu'ya yaşanan yoğun göç akışında önemli bir durak olmuştur. Kırım'dan gelen bu nüfus Osmanlı topraklarında iyi karşılanmış, yabancılık çekmemiş ve kısa zamanda topluma

În acest an, în care sărbătorim centenarul Republicii Turcia care s-a autodefinit ca „țara celor singuri", ne-am propus să spunem publicului general poveștile și experiențele triste ale coetnicilor noștri tătari crimeeni care s-au refugiat pe meleagurile noastre și au cimentat fondarea Turciei. Astfel, după publicarea cărții „Onlar da İnsandı" (Și ei erau oameni) în care este spusă povestea surghiunului din 18 mai 1944, ne continuăm demersul prin pregătirea acestei lucrări despre mișcarea națională a tătarilor crimeeni, populație care a fost nevoită să își părăsească patria și să se așeze în Dobrogea în secolul al XIX-lea.

Regiunea Dobrogea, din care o mare porțiune face astăzi parte din România, iar cealaltă din Bulgaria, a fost un popas important al fenomenului intens de emigrare din Crimeea în Anatolia. Această populație care a sosit din Crimeea a fost bine primită pe pământurile otomane, nu

This year, as we commemorate the centenary of the founding of the Republic of Türkiye and its role as the 'voice of the voiceless,' we have set out to narrate the poignant experiences and stories of our compatriots, the Crimean Tatars, who found refuge in our land and played a significant role in the establishment of Türkiye, to the international community. Thus, on this occasion, following our book 'Onlar da İnsandı' 'They Were Human Too,' which recounts the deportation of Crimean Tatars on May 18, 1944, we continue our purpose with this new book, delving into the story of the national movements of Crimean Tatars in Dobruja during the 19th century, as they were compelled to leave their homeland.

Today, the region of Dobruja, with a significant portion located in Romania and a part in the lands of Bulgaria, stands as a crucial stop in the intense migration flow from Crimea to Anatolia. The population from Crimea was

uyum sağlamıştır. Bununla birlikte, özellikle toplumunun modernleştiği iki dünya savaşı arası dönemde, beklenmedik şekilde Kırım'a geri dönme umudu bu halk arasında canlanmış ve Dobruca, Kırım Tatar millî davasının dünyadaki merkezi hâline gelmiştir. Dobruca'nın diasporada uyanışın merkezi olmasının sebeplerinden biri Kırım Tatarlarının hem Osmanlı Devleti döneminde etnik kimliklerini, dil ve kültür varlıklarını koruyabilmeleri hem de Romanya devleti döneminde Türk dünyasında gelişen Türkçülük akımlarının etkisiyle millî bir kimlik geliştirebilmeleridir.

Elinizdeki bu kitap, Romanya ve Bulgaristan'da komünist rejimlerin kurulmasıyla iki savaş arası dönemde Kırım Tatar hareketine dair bölgede yok olmuş olan fotoğrafların Türkiye'deki özel arşivlerden tespit edilip ortaya konulması ile oluşturulmuştur ve bu açıdan Kırım Tatar soydaşlarımızın hafızasının korunmasına önemli bir katkıda bulunmaktadır. Kırım Tatarlarının sınırlar ötesi siyasi iş birliğini el alan özgün konusu, bu alanda önde gelen uzmanları bir araya getirmesi ve içerdiği birincil kaynaklar sebebiyle benzeri olmayan bir çalışmadır.

Bu çalışma, Türkiye, Romanya, Polonya, Ukrayna tarihleri ve uluslararası Türk tarihî araştırmalarına katkıda bulunacak olmasının yanında, adı geçen coğrafyalar arasında

s-a simțit înstrăinată și s-a integrat foarte repede. Cu toate acestea, odată cu modernizarea societății mai ales în perioada interbelică, speranța de a se întoarce în Crimeea a reînviat pe neașteptate în rândurile acestui popor, iar Dobrogea a devenit centrul cauzei naționale a tătarilor crimeeni din întreaga lume. Unul dintre motivele pentru care Dobrogea a fost centrul renașterii în diaspora este că tătarii crimeeni au putut să-și păstreze identitatea etnică, limba și valorile culturale în timpul Imperiului Otoman și să dezvolte o identitate națională în perioada statului român sub influența mișcărilor turcice care se dezvoltau în lumea turcă.

Această carte conține fotografii despre mișcarea tătară crimeeană din perioada interbelică care, odată cu formarea regimurilor comuniste din România și Bulgaria au dispărut din această regiune, dar au fost identificate în arhive private din Turcia, din această perspectivă fiind o contribuție importantă la recuperarea memoriei coetnicilor noștri tătari crimeeni. Subiectul unic care tratează cooperarea politică transfrontalieră a tătarilor crimeeni, contribuția celor mai buni specialiști din acest domeniu și sursele primare folosite asigură unicitatea acestei lucrări.

Pe lângă contribuția la cercetarea istoriei Turciei, României, Poloniei, Ucrainei și istoriei internaționale

well received in Ottoman lands and quickly adapted to society. However, during the period between the two world wars, as society modernized, the hope of returning to Crimea unexpectedly revived among this population. Dobruja became the center of the Crimean Tatar national cause worldwide. This was due in part to the Crimean Tatars' ability to preserve their ethnic identity, language, and cultural heritage during the Ottoman Empire. Additionally, they developed a national identity under the influence of the Turkism movements that emerged in the Turkic world during the Romanian state.

This book presents photographs of the Crimean Tatar movement that disappeared during the interwar period due to the establishment of communist regimes in Romania and Bulgaria. The photographs were identified and revealed from private archives in Türkiye. The book makes a significant contribution to preserving the memory of Crimean Tatar compatriots. The book is a unique study, with its distinctive subject on the cross-border political collaboration of Crimean Tatars, bringing together leading experts in the field, and incorporating primary sources.

This study, in addition to contributing to the histories of Türkiye, Romania, Poland, Ukraine, and international Turkish history research, will serve as a guide in the creation of a culture of

geçmişteki verimli kültürel iş birliklerini ve diyalogları hatırlatarak bugün de Balkan coğrafyasındaki farklı toplumların bir arada yaşama kültürünün oluşturulmasında bir rehber olacaktır.

Geçmişimizi yâd etmek ve yeni nesillere hakkıyla aktarmak, tarihin bizlere yüklediği kutsal bir sorumluluktur. Bu anlamda, Kırım Tatarlarına ilişkin hafızanın korunmasını sağlayacak bu çalışmada emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyor, başta Kırım Tatarları olmak üzere, tüm soydaşlarımızı saygıyla selamlıyorum.

Abdullah Eren
YTB Başkanı

turce, prin rememorarea colaborării culturale și dialogului fructuoase din această regiune, lucrarea de față va fi și un ghid în crearea culturii conviețuirii diferitelor societăți din spațiul balcanic de astăzi.

Rememorarea trecutului nostru și transmiterea lui noilor generații sunt responsabilități sacre pe care istoria ni le-a dat. Aș dori să le mulțumesc tuturor celor care au contribuit la această lucrare menită să păstreze memoria tătarilor crimeeni și îi salut cu respect pe toți coetnicii noștri, în special pe tătarii crimeeni.

Abdullah Eren
Președinte YTB

coexistence in the Balkan region today. By recalling past fruitful cultural collaborations and dialogues among the mentioned geographies, it aims to highlight the diverse communities living together in the Balkans.

Remembering our past and passing it on to the new generations with due diligence is a sacred responsibility imposed by history. In this regard, I extend my gratitude to everyone who contributed to this work, ensuring the preservation of the memory related to the Crimean Tatars. I respectfully greet all our compatriots, particularly the Crimean Tatars.

Abdullah Eren
President of YTB

ÖN SÖZ / CUVÂNT ÎNAINTE / PREFACE

Elinizdeki bu kitap, kendi devletinden yoksun ve düzenli bir millî hafıza oluşmasını sağlayacak merkezî bir arşive sahip olmayan, nüfusunun büyük kısmı birçok ülkede ve kıtada diaspora olarak yaşayan Kırım Tatarlarının tarihinin önemli bir dönemini yazılarla ve görsellerle okuyucuya sunmayı amaçlayan bir projenin ürünüdür.

Türkiye'de ve Romanya'da yaşayan Kırım Tatarı akademisyenlerin, Kırım Tatar halkının çok kısıtlı olan görsel malzemelerinin kaybolmadan derlenmesi ve bir kitap hâline getirilerek gelecek nesillere aktarılması kaygısıyla bir araya gelerek ortaya koyduğu bu eser, umarız daha fazla çalışmaların önünü açar. Bu eser aslında adı konmamış bir serinin ürünüdür. Elimize Hakan Kırımlı'nın da yazarları arasında bulunduğu "*Eski Fotoğraflarda Bir Zamanlar Kırım*" adlı eserini aldığımızda bu kitabın bir muadilini Dobruca için yapmayı istedik. Gelecekte uma-

Această lucrare este produsul unui proiect care își propune să prezinte, prin texte și imagini, o perioadă importantă din istoria tătarilor crimeeni, un popor care nu are un stat propriu și o arhivă centrală care să îi permită formarea unei conștiințe naționale organizate și al cărui majoritate trăiește ca diasporă în mai multe țări și continente.

Sperăm că această lucrare, realizată de specialiști tătari crimeeni stabiliți în Turcia și România, care au decis să colaboreze cu preocuparea de a strânge materialele vizuale foarte rare ale poporului tătar crimeean înainte ca acestea să se piardă și să le transforme într-o operă prin care să le transmită generațiilor viitoare, va deschide calea pentru studii viitoare. Această lucrare ar putea fi, de fapt, considerată continuarea unei serii nedefinite. Când am analizat lucrarea pregătită de Hakan Kırımlı și alții intitulată *Eski Fotoğraflarda Bir Zamanlar Kırım* (Crimeea de demult

This book is the product of a project that aims to present an important period in the history of the Crimean Tatars, who live in diaspora in many countries and continents, without a state of their own and without a central archive that will ensure the formation of a regular national memory.

This work was put together by Crimean Tatar academics living in Türkiye and Romania, concerned of compiling the very limited visual materials of the Crimean Tatar people before they are lost and transferring them to future generations. We hope that this book will pave the way for further studies of Crimean Tatar diaspora history. This work is actually the product of an unnamed series. When we received *Eski Fotoğraflarda Bir Zamanlar Kırım* (Once Upon a Time in Crimea in Old Photographs) published by Hakan Kırımlı et al. we wanted to make an

rız bu çalışmanın devamı Türkiye'ye yerleşen Kırımlı muhacirler için olur.

Bu kitapta hem Kırım Tatar Millî Hareketinin arşivlerinden bulduğumuz görsel kaynakları kamuoyunun ilgisine sunmak hem de bu fotoğrafların eşliğinde Türkiye, Romanya ve Polonya'daki araştırmalarımızı birleştirerek Kırım Tatarlarının Kırım odaklı, Dobruca merkezli ama ulusötesi bir alana yayılan hareketini daha az akademik bir anlatımla gözler önüne sermek istedik. Millî hareketin yanı sıra bu dönemde Kırım Tatarlarının kendilerini etkileyen modernleşme, göç, değişik millî ve modernist devlet projeleri, çeşitli ulusötesi veya sivil toplumsal hareketler, demokratikleşme sancıları, iki savaş arası dönemin ekonomik ve toplumsal sıkıntıları gibi koşullara nasıl ayak uydurmaya çalıştıklarının izini sürmeye çalıştık. Bunun yanı sıra Kırım Tatarlarının folklorik ve gündelik hayatlarına dair özel arşivlerden elde ettiğimiz fotoğrafları, yazılı tarihî kaynakları, sözlü tarih mülakatlarını ve Dobruca'da kalan ve Türkiye'ye göç eden ailelerde büyürken dinlediğimiz anıları ve yaşam hikâyelerinin verdiği içgörü ile birleştirerek Kırım Tatarlarının toplumsal tarihini de biraz olsun aydınlatmayı hedefledik. Bu kitabı, Dobruca'da Kırım Tatar Millî Hareketinin şehitlerine ve emekçilerine ithaf ederiz.

în forografii de epocă), am vrut să pregătim un echivalent al acestei cărți pentru Dobrogea. Sperăm că va exista o continuare și pentru tătarii crimeeni care s-au stabilit în Turcia.

În această carte, ne-am propus să prezentăm publicului fotografii pe care le-am identificat în arhivele Mișcării Naționale a Tătarilor Crimeeni și să aducem laolaltă cercetările noastre din Turcia, România și Polonia, însoțite de aceste materiale, pentru a prezenta într-un mod accesibil această mișcare a tătarilor crimeeni, concentrată pe Crimeea, cu centrul în Dobrogea, dar răspândită pe o arie transnațională. Pe lângă evoluția mișcării naționale, am urmărit modul în care tătarii crimeeni au încercat să țină pasul cu condițiile care i-au afectat în această perioadă, precum modernizarea, emigrarea, diferite proiecte naționale și moderniste de stat, diverse mișcări sociale transnaționale sau civile, încercările de democratizare, dificultățile economice și sociale din perioada interbelică. În plus, combinând fotografiile pe care le-am obținut din arhive personale despre folclorul și viața de zi cu zi ale tătarilor crimeeni cu surse istorice scrise, istorie orală și înțelegerea dată de amintirile și poveștile de viață pe care le-am ascultat în timp ce creșteam în familii care au rămas în Dobrogea sau au emigrat în Turcia, ne-am propus să dezvăluim, chiar dacă într-o mai mică măsură, istoria socială a tătarilor crimeeni.

equivalent of this book for Dobruja. In the future, we hope that this series will be continued with a book on the Crimean immigrants who settled in Türkiye.

In this book, we wanted to both present the visual sources from the archives of the Crimean Tatar National Movement to the public and to combine our research in Türkiye, Romania and Poland with these photographs to present the Crimean Tatar movement, which was Crimea-oriented, Dobruja-centered but transnational, in a less academic narrative. In addition to the national movement, we have tried to trace how the Crimean Tatars tried to adapt to the conditions that affected them during this period, such as modernization, migration, various national and modernist state projects, various transnational or civic social movements, the pangs of democratization, and the economic and social hardships of the interwar period. In addition, we aimed to shed some light on the social history of the Crimean Tatars by combining photographs from private archives, written historical sources, oral history interviews, and insights into the folkloric and daily life of the Crimean Tatars with the memories and life stories we heard growing up in families who remained in Dobruja and migrated

Çalışmamızda özel isimlerin yazılışına sadık kaldık ve Kırım Tatarca kavram ve terimleri Romanya'da bazı Kırım Tatarca eserlerde kullanılan Latin alfabesinde değil, 1991 yılında Kırım Tatar Millî Meclisi tarafından kabul edilmiş resmî Kırım Tatar Latin alfabesine uygun olarak yazdık. Kırım Tatarca, Türk alfabesinden farklı olarak q, nazal n "*ñ*", ve şapkalı a "â", içerir. Gerektiğinde terimlerin hem Kırım Tatarca *Orta Yolak* hem de Dobruca'da yaygın olarak kullanılan *Çöl* şivesindeki hâllerini verdik. Bazı coğrafi yer adlarının o dönemdeki ve günümüzdeki varyantlarını sunduk. Bu sayede okurlar, bahsi geçen yerleri kolaylıkla bulabilir. Zira Romanya'da son yüzyılda yer adları birkaç kez değişmiştir. Örneğin sıklıkla bahsi geçen Azaplar'ın bugünkü adı Tătaru'dur. Biz de Türkçe metinde yerleşim yerlerinin Türkçe isimlerine sadık kaldık, Rumence tercümede ise bugünkü isimlerini kullandık.

Bu projenin gerçekleşmesinde Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının sağladığı desteğe minnettarız. Bu vesileyle bu ve benzeri birçok projeye destek ve önayak olan Sayın Başkan Abdullah Eren'e, Sayın Başkan Yardımcısı Murat Kazancı'ya şükranlarımızı sunarız. Ayrıca projede emeği geçen YTB çalışanları Servet Turan, Fazile Zeynelzade ve

Dedicăm această carte martirilor și veteranilor Mișcării Naționale Tătare Crimeene din Dobrogea.

Am rămas fideli ortografiei numelor proprii și am scris denumirile și termenii tătari crimeeni în conformitate cu alfabetul latin oficial tătar crimeean adoptat de Mejlisul Național al Tătarilor Crimeeni în anul 1991, nu în alfabetul latin folosit în unele lucrări tătare crimeene din România. Tătara crimeeană, spre deosebire de alfabetul turc, conține „q", „n" nazal și „a" cu căciulă. Când a fost necesar, am folosit atât tătara crimeeană *Orta Yolak*, cât și dialectul *Çöl* utilizat pe scară largă în Dobrogea. Denumirile geografice le-am dat atât în varianta originală, cât și în cea utilizată astăzi. În acest fel, cititorii pot identifica cu ușurință locurile menționate. De altfel, în România, în unele cazuri, denumirile localităților s-au schimbat de câteva ori. Spre exemplu, denumirea satului Azaplar, care este de mai multe ori menționat în această lucrare, astăzi este Tătaru. În textul în limba turcă am folosit denumirea turcească, iar în cel românesc varianta de astăzi.

Suntem recunoscători pentru sprijinul oferit de Președinția pentru Turcii din Străinătate și Comunitățile Înrudite (YTB) în realizarea acestui proiect. Ne exprimăm mulțumirile domnului Abdullah Eren, președintele YTB, domnului Murat Kazancı, vicepreședintele YTB,

to Türkiye. We dedicate this book to the martyrs and workers of the Crimean Tatar National Movement in Dobruja.

We have remained faithful to the spelling of proper names and have written Crimean Tatar concepts and terms in accordance with the official Crimean Tatar Latin alphabet adopted by the Crimean Tatar National Assembly (*Kırım Tatar Millî Meclisi*) in 1991, not the Latin alphabet used in some Crimean Tatar works in Romania. Unlike the Turkish alphabet, Crimean Tatar contains q, nasan n, "ñ" and capped a, "â". Where necessary, we have given the versions of terms in both the Crimean Tatar *Orta Yolak* (central Crimean) and the *Çöl* (steppe) accent, which is widespread in Dobruja. For some geographical place names, we have provided both then and today's variants, so that readers can easily find the places in question.

We are grateful for the support provided by the Presidency for Turks Abroad and Related Communities in realizing this project. On this occasion, we thank President Abdullah Eren, who has supported and paved the way for this and many similar projects, and Vice President Murat Kazancı. Additionally, we express our gratitude to the YTB employees who contributed to

bizimle her daim iletişimde kalan ve yardımcı olan Elif Yalçın Akçam'a ve Yeliz Öz'e teşekkürlerimizi bildiririz.

Kitapta kullanılan fotoğrafların ana nüvesini Av. Ünsal Aktaş tarafından muhafaza edilen Kırım Tatarları tarafından "Kırım Millî Merkezi Arşivi" olarak adlandırılan, esasını millî hareket üyelerinden kalan belgelerin oluşturduğu arşivde yer alan ve millî aktivist Selim Veli Ortay'ın Dobruca'ya düzenlenen gezi sırasında her bir Kırım Tatar yerleşiminde çektiği fotoğraflardan oluşan kapağı tarak damgalı albüm oluşturmaktadır. Bu albüm, Ortay tarafından o dönem Müstecip Ülküsal'a hediye edilmiştir. Gerçekten de tarak damgalı, mavi bez kaplı albümün bir nüshası Müstecip Ülküsal eliyle İsmail Otar'a oradan da Ünsal Aktaş'a intikal etmiştir. Elimizdeki bu kitaba ilham veren de bu albümün bizzat kendisi olmuştur. Albümde gidilen köyler, yerler ve olaylara dair fotoğraflar tek tek yapıştırılmış ve titiz bir şekilde tarih ve açıklamalar koyulmuştur. Ortay, bu fotoğraflarla Kırım Tatarlarının çeşitli insan tiplerini, kıyafetlerini, psikolojilerini, ekonomik ve sosyal durumlarını, abidelerini ve kültürel aktivitelerini gerçekçi bir tarzda ve neredeyse antropolojik bir gözle yansıtmıştır. Bu görsel malzemeleri bizlerle paylaşan Sayın Ünsal Aktaş'a teşekkür ederiz. Bununla

domnului Servet Turan, doamnelor Fazile Zeynelzade, Yeliz Öz și Elif Yalçın Akçam, parte a personalului YTB, care au ținut legătura cu noi și ne-au oferit ajutorul ori de câte ori am avut nevoie.

Nucleul principal al fotografiilor folosite în album este reprezentat de ilustrațiile păstrate de avocatul Ünsal Aktaş în arhiva a ceea ce tătarii crimeeni numesc Centrul Național Crimeean, care este, de fapt, arhiva formată din documentele rămase de la membrii mișcării naționale, realizate de militantul naționalist Selim Veli Ortay în fiecare sat tătar crimeean și adunate într-un album pe coperta căruia a fost imprimat simbolul *tarak tamga*. Ortay i-a dăruit acest album lui Mustegep Ülküsal. O copie a albumului cu coperțile învelite în pânză albastră cu simbolul *tarak tamga* imprimat i-a fost oferit lui Ismail Otar de către Mustegep Ülküsal, iar apoi lui Ünsal Aktaş. Lucrarea de față a fost inspirată de acest album. În album au fost așezate una câte una fotografii cu satele, locurile și evenimentele vizitate și s-au adăugat date și explicații minuțioase. În aceste fotografii, Ortay a prezentat diferitele tipuri umane, costume tradiționale, psihologia, situația economică și socială, monumente și activități culturale ale tătarilor crimeeni într-un stil realist și cu o perspectivă aproape antropologică. Dorim să-i mulțumim domnului Ünsal Aktaş pentru că ne-a oferit acces la aceste materiale fotografice. În plus,

the project, including Servet Turan, Fazile Zeynelzade, Elif Yalçın Akçam, and Yeliz Öz.

The main core of the photographs used in the book is a personal album with a Tarak Tamga (Crimea Khans' symbol) cover from the archive of the Crimean National Center, which is kept by Ünsal Aktaş, an attorney and a participant of the Crimean Tatar national movement, containing photographs taken by national activist Selim Veli Ortay during their visit to Dobruja in the summer and fall of 1935. This album was a gift from Ortay to Müstecip Ülküsal. Indeed, a copy of the Tarak Tamga-stamped, blue cloth-covered album was handed down by Müstecip Ülküsal to İsmail Otar and then to Ünsal Aktaş. It was this album itself that inspired this book. In the album, the photographs of the villages, places and events were pasted one by one and meticulously dated and annotated. With these photographs, Selim Ortay reflected the various human portraits, clothing, psychology, economic and social conditions, monuments and cultural activities of the Crimean Tatars in a realistic and almost anthropological manner. We would like to thank Mr. Ünsal Aktaş for sharing these visual materials with us. In addition, Süyüm Memet,

birlikte, bu tarihe tanıklık etmiş ailelere mensup Necip Hacı Fazıl'ın kızı Süyüm Memet, Saliha Hacı Fazıl'ın kızları Şaizer Resul ve Lamia Küçükergün, Mecidiye Müslüman Semineri Müdür Yardımcısı Sadık Bakı'nın kızı Nudie Hacı bizlere özel aile albümlerini paylaştılar, kendilerine teşekkür ediyoruz. Mecidiye Kütüphanesi görevlilerine arşiv çalışmamızdaki yardımlarından dolayı minnettarız.

Bu proje sırasında pek çok konuda yardımını esirgemeyen Ufuk Aykol'a özellikle teşekkürlerimizi bildiririz. Ayrıca Florin Anghel, Enver Aykol, Yalkın Bektöre, Özgür Karahan, Nail Aytar, Metin Bezikoğlu'na da yardımlarından dolayı çok teşekkür ederiz.

Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu
Metin Omer
Edige Burak Atmaca

Suyum Memet, fiica lui Negip Hagi Fazâl, Şaizer Resul şi Lamia Küçükergün, fiicele lui Saliha Hagi Fazâl, şi Nudie Hagi, fiica directorului adjunct al Seminarului Musulman din Medgidia, Sadâc Bacâ, care sunt membri ai familiilor care au fost martorii acestei istorii, ne-au pus la dispoziție albumele lor de familie. Le mulțumim pentru asta. Suntem recunoscători personalului Bibliotecii Municipale Medgidia pentru ajutorul acordat în munca noastră de cercetare.

Ne exprimăm recunoștința față de Ufuk Aykol care ne-a oferit ajutorul în nenumărate aspecte.

De asemenea, le mulțumim lui Florin Anghel, Enver Aykol, Yalkın Bektöre, Özgür Karahan, Nail Aytar, Metin Bezikoğlu pentru ajutorul dat.

Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu
Metin Omer
Edige Burak Atmaca

daughter of Necip Hacı Fazil, Şaizer Resul and Lamia Küçükergün, daughters of Saliha Hacı Fazil, and Nudie Hacı, daughter of Sadık Bakı, Deputy Director of Medgidia Muslim Seminary, shared their private family albums with us and we thank them. We are grateful to the staff of the Medgidia Library for their help in our archival work.

We would like to thank especially to Ufuk Aykol for his helpful assistance and contributions. Last, but not the least we appreciate Enver Aykol, Yalkın Bektöre, Özgür Karahan, Nail Aytar and Metin Bezikoğlu for various sorts of assistances.

Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu
Metin Omer
Edige Burak Atmaca

Giriş / Introducere / Introduction

Kırım Tatarlarının Dobruca'ya Göçü / Emigrarea spre Dobrogea a tătarilor crimeeni / The Immigration of Crimean Tatars to Dobruja

Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu

1930 ve 1940'lı yıllarda diasporadaki Kırım Tatar tarihinde kültürel millî uyanışın merkezi, Romanya yönetimindeki Dobruca olmuştur. Dobruca'daki Kırım Tatar varlığı, Kırım Hanlığı topraklarından gelen iki topluluktan oluşmaktadır. Birincisi büyük bir kısmı 1783'ten sonra Kırım'dan gelen Kırım Tatarları ve ikincisi hanlığa bağlı Kıpçak bozkırlarından özellikle Güney Besarabya'daki Bucak bölgesinden gelen ve Kırım Tatarları ile ortak etnik, dil ve kültürü paylaşan Nogaylardır. Zaten aynı ülkede yaşayan bu iki Türk topluluğunun, ayrıca yüzyılı aşkın sürede Dobruca'da birlikte yaşamaları Tatar kimliği altında tek halk olmalarını sağlamıştır. Dobruca'daki nüfus yoğunluğu ve Osmanlı Devleti'nin sağladığı Müslüman topluluklara yönelik askerlik, kendi yöneticileri tarafından yönetilme gibi imtiyazlar, ekonomik imkânlar ve millet sisteminin getirdiği bir nevi çokkültürlü yapı

În istoria tătarilor crimeeni din diaspora, în anii 1930 și 1940, centrul revirimentului național a fost Dobrogea sub stăpânirea românească. Tătarii crimeeni din Dobrogea sunt reprezentați de două comunități care provin de pe teritoriul Hanatului Crimeii. Primii sunt tătarii crimeeni, care în cea mai mare parte au venit din Crimeea după 1783, iar ceilalți sunt nogaii, care au venit din stepele kâpceace ale hanatului, în special regiunea Bugeac din sudul Basarabiei, și care împărtășesc caracteristicile etnice, limba și cultura cu tătarii crimeeni. Faptul că aceste două comunități turcice erau parte a aceleiași țări și trăiau împreună în Dobrogea de mai bine de un secol a contribuit la formarea lor ca un singur popor sub identitatea tătară. Datorită numărului lor mare în Dobrogea, privilegiilor oferite de Imperiul Otoman comunităților musulmane precum serviciul militar, guvernarea

During the 1930s and 1940s, the Crimean Tatar culture in the diaspora was revived in Dobruja, a region under Romanian rule. Dobruja received two communities originating from the Crimean Khanate territory: The Crimean Tatars, who mainly came from Crimea after 1783, and the Nogais, who arrived from the Kipchak steppes of the Khanate or specifically from the Bucak region in Southern Bessarabia. Both communities had a common language and culture and lived together for over a century in Dobruja. This coexistence allowed them to unify into one people under the Crimean Tatar identity. The Crimean Tatar culture in Dobruja flourished independently due to the region's high population density and the privileges granted to Muslim communities by the Ottoman Empire, including military service, self-governance, and favorable economic opportunities, as well as

sayesinde Dobruca'da Kırım Tatar kültürü tıpkı bir fanustaymışçasına muhafaza edilmiş ve hatta inkişaf etmiştir. Ancak 1878'den sonra azınlık durumuna düşmelerine rağmen Romanya'nın sağladığı *de facto* liberal ve çoğulcu ortam ve eğitim, basın-yayın, sivil toplum kuruluşları oluşturma imkânları, seçme-seçilme hakkı, kültürel özgürlükler gibi fırsatlar bu sefer Dobruca'daki Müslümanların modern bir toplum yaratmasına ve bu sayede kimliklerini yeniden inşa etmelerine vesile olmuştur. Dobruca'nın iki savaş arası dönemde diasporada uyanışın merkezi olmasının sebeplerinden biri hem Osmanlı Devleti döneminde etnik kimliklerini, dil ve kültür varlıklarını koruyabilmeleri hem de Romanya devleti döneminde Türk dünyasında gelişen Türkçülük akımlarının etkisiyle millî bir kimlik geliştirebilmeleridir. Fakat daha da ilginç olan ise o dönem dünyada sadece birkaç toplulukta görüldüğü üzere anavatandakiyle tamamen aynı olmayan, kendi temaları ve gündemine sahip, ama yine de anavatan odaklı orijinal bir diasporik millî kimlik oluşturulmasıdır.

Kırım Tatarları, 15. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar Kırım ve kuzeydeki geniş Kıpçak bozkırlarında hüküm sürmüş Kırım Hanlığı'nın tebasını oluşturmaktaydı. Cengiz İmparatorluğu'nun Kıpçak bozkırında varisi olan geniş

de proprii conducători, oportunități economice și a sistemului milleturilor care era un soi de construcție multiculturală, cultura tătară crimeeană din Dobrogea s-a păstrat și chiar dezvoltat ca într-un microcosmos. Deși aceste privilegii au fost limitate și numărul tătarilor crimeeni a scăzut în perioada românească, contextul *de facto* liberal și pluralist oferit de România și oportunitățile precum educația, presa, înființarea asociațiilor, dreptul de vot și de a fi ales, libertățile culturale au contribuit la crearea de către musulmanii din Dobrogea a unei comunități moderne și în consecință la reconstrucția identitară. Dobrogea a fost centrul revirimentului național al diasporei tătare crimeene în perioada interbelică pentru că în perioada Imperiului Otoman a fost posibilă păstrarea identității etnice, limbii și culturii, iar ca parte a statului român a fost cu putință dezvoltarea unei identități naționale sub influența curentului turcismului din lumea turcică. Dar ceea ce este și mai interesant este crearea unei identități naționale diasporice originale, care nu era identică cu cea din patria mamă, cu teme și agendă proprii, dar având teritoriul natal ca obiectiv principal, așa cum s-a văzut doar în câteva comunități din lume la acea vreme.

Tătarii crimeeni formau populația Hanatului Crimeii care controlase

the multicultural structure of the millet system. During the Romanian era, the population density decreased. However, due to the liberal and pluralistic environment provided by Romania, Muslim communities in Dobruja were able to construct a modern society and restore their identity. This highly beneficial milieu allowed for education, press and media, opportunities to create non-governmental organizations, voting rights, and cultural freedoms for Muslims. Although limited, these privileges significantly aided in reconstructing Muslim identity in the region. Dobruja became a center for diaspora awakening during the interwar period due in part to their ability to preserve their ethnic identity, language, and cultural assets during the Ottoman Empire. Additionally, the Muslims developed a national identity influenced by (pan)Turkism movement that coincided with the first decades of Romania's independence. But what is even more intriguing for the Crimean Tatars was the establishment of a distinctive diasporic national identity, which sets it apart from that of the homeland Crimea, with its unique themes and priorities while still remaining oriented towards the homeland.

The Crimean Tatar identity emerged between the 15th to the 18th

Ulu Orda Devleti'nin dağılmasından sonra Kazan, Kazak, Kırım, Astrahan ve Sibir hanlıkları ile Nogay ordaları ortaya çıkmıştır. Bunlar zamanla güçlenen Moskova tarafından yutulurken aralarından sadece Kırım Hanlığı, Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesinde Moskova'ya karşı bir denge unsuru olarak 1774 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilmesinin ardından Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmış ve Bâb-ı Âli, Kırım Hanlığı'nın bağımsız bir devlet olmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Daha baştan Kırım'ın bağımsızlığını kazanmasını Kırım'ı ilhak etme yolunda bir basamak olarak planlayan Rusya, 1783 yılında bu emelini gerçekleştirmiştir. Bu tarihten sonra Kırım'dan kitleler hâlinde göç etmeye zorlanan Kırım Tatarları 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarında Kırım'dan Anadolu'ya ve Dobruca'ya geçmeye başlamıştır. 1812'de Bucak, Bender ve Kili'nin de Osmanlı İmparatorluğu'nun elinden çıkması üzerine, bu bölgelerde yaşayanlar da Dobruca'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Hanlık topraklarından göçler 19. yüzyıl boyunca devam etmiş ve her Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra muhacir nüfusu artmıştır. Sonuç olarak Kemal Karpat'a göre yaklaşık 2 milyon Kırım Tatarı 1783'ten 1920'li

peninsula Crimeea și stepele kâpceace din Nord între secolele XV-XVII. După prăbușirea vastului stat al Hoardei de Aur, care a fost succesorul Imperiului lui Genghis Han în stepa kâpceacă, au apărut hanatele Kazan, Kazah, Crimeea, Astrahan, Sibir și hoarda Nogai. În timp ce acestea au fost cucerite de Moscova, care a devenit mai puternică în timp, doar Hanatul Crimeei a supraviețuit până în 1774 ca o contrapondere a Rusiei sub protecția Imperiului Otoman. După înfrângerea Imperiului Otoman în războiul ruso-otoman din 1768-1774, a fost semnat *Tratatul de la Kuciuk-Kainargi,* iar Sublima Poartă a trebuit să accepte ca Hanatul Crimeei să devină un stat independent. Rusia, care a planificat încă de la început independența Crimeei ca un pas spre anexare, și-a atins acest obiectiv în 1783. Tătarii crimeeni, care au fost forțați să emigreze în masă după acest moment, au început să se stabilească în Anatolia și Dobrogea la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. După ce Bugeac, Bender și Chilia au fost pierdute de Imperiul Otoman în 1812, cei care trăiau în aceste regiuni au fost nevoiți și ei să emigreze spre Dobrogea. Emigrările din teritoriile hanatului au continuat de-a lungul secolului al XIX-lea, numărul imigranților crescând după fiecare război ruso-otoman. Potrivit lui Kemal Karpat, aproximativ două

century, within the Crimean Khanate, which ruled Crimea and the vast Kipchak steppes to the north. After the dissolution of the vast Golden Horde State, a successor of Genghis Khan's empire, various khanates and hordes emerged including the Kazan, Kazakh, Crimean, Astrakhan and Siberian Khanates, and the Nogai Horde. Eventually, Moscow assimilated all these entities except for the Crimean Khanate, which played a balancing role against Moscow and existed until 1774 under the protection of the Ottoman Empire. Following its defeat in the 1768-1774 Ottoman-Russian War, the Ottoman Empire signed the Treaty of Küçük Kaynarca, which forced it to recognize Crimea as an independent state. Russia's motivation for Crimea's independence was to pave the way for annexation. In 1783, Russia achieved its objective. After this time, large masses of Crimean Tatars were forced to migrate from Crimea to Anatolia and Dobruja at the end of the 18th and beginning of the 19th centuries. Following the loss of Bucak, Bender, and Kili from the Ottoman Empire in 1812, residents of these regions were also compelled to migrate to Dobruja. Migrations from the Khanate territories persisted throughout the 19th century, with the immigrant population increasing after each Ottoman-Russian War. Around 2 million Crimean Tatars moved to the Ottoman Empire

yılların başlarına kadar Osmanlı İmparatorluğu'na göç etmiştir (Karpat, 1985:66). Kırım'dan göçlerin daha az sayıda olmak üzere 1930'lu yıllar ve İkinci Dünya Savaşı sırasında da devam ettiğini söylemek yanlış olmaz.

Aslında Kırım Tatarlarının 18 Mayıs 1944 Kırım Tatar Sürgününden de önce zorunlu göçlerle bir nevi sürgüne uğratıldıklarını, Kırım'ın Tatarsızlaştırılması politikasının köklü ve sistematik bir Rus devlet politikası olduğunu söylemek mümkündür. Bazı Rus kaynakları Kırım Tatarlarının fanatik dindarlığını bu göçlerin esas sebebi olduğunu, Müslüman din adamlarının halk arasında kâfir bir hükümdarın boyunduruğu altında yaşamanın caiz olmadığı yönünde propaganda yaptığını, Osmanlı İmparatorluğu'nun de kitleler hâlinde göçü özendirmek için faaliyet yürüttüğünü iddia etmektedir. Fakat göçün esas sebebi Kırım Tatarlarının topraklarının elinden alınması, kültürel ve sosyal hayatlarının baskı altına alınması olarak ortaya çıkmaktadır. 1859-61 yıllarındaki büyük göçte ise Rusya'nın nüfus siyaseti en açık şekliyle ortaya konulmuştur. Çar II. Aleksandr açıkça Kırım'ın bu "zararlı azınlıktan" kurtarılmasının gerekli olduğunu söylemiş, kendileri göçmezlerse sürüleceklerini ima etmiştir (Kozelsky, 2008:885). Bunun üzerine Kırım'ı terk etmek zorunda

milioane de tătari crimeeni au emigrat spre Imperiul Otoman din 1783 până la începutul anilor 1920 (Karpat, 1985:66). Chiar dacă într-un ritm mai mic, am putea spune că emigrările din Crimeea au continuat în anii 1930 și ai celui de Al Doilea Război Mondial.

De fapt, se poate spune că tătarii crimeeni au fost exilați prin emigrare forțată încă înainte de S*ürgün*ul din 18 mai 1944 și că politica de detătărizare a Crimeei a fost o politică de stat rusă adânc înrădăcinată și sistematică. Unele surse ruse susțin că fanatismul religios al tătarilor crimeeni a fost principalul motiv al acestor emigrări, că clericii musulmani făceau propagandă în rândul oamenilor spunând că nu era permis să trăiască sub jugul unui conducător necredincios și că Imperiul Otoman a desfășurat activități prin care le-a încurajat. Cu toate acestea, principalele motive al emigrărilor au fost confiscarea pământurilor tătarilor crimeeni și suprimarea vieții lor culturale și sociale. Marea emigrare din 1859-61 arată în mod clar scopul politicilor demografice ruse. Țarul Alexandru al II-lea a afirmat deschis că este necesar să se salveze Crimeea de această „minoritate dăunătoare" și a sugerat că vor fi deportați dacă nu vor emigra de bunăvoie (Kozelsky, 2008: 885). Atunci, mulți tătari crimeeni care au fost nevoiți

during the period between 1783 and the early 1920s, as indicated by Karpat (1985:66). It can also be noted that fewer migrations occurred from Crimea in the 1930s and World War II.

This shows Crimean Tatars were forced to migrate even before their *deportation* on May 18, 1944, and these could be understood as the Russian state's age-old and continuous systematic policy of de-Tatarization of Crimea. According to certain Russian sources, the high level of religious devotion among the Crimean Tatars was the primary factor motivating the migrations, with Muslim clergy disseminating propaganda that it was impermissible to reside under the governance of a non-Muslim ruler. Although the Ottoman Empire purportedly aided in the mobilization of large-scale migration, the ultimate impetus for the Tatars' movement can be traced back to the dispossession of their lands and the restriction of their cultural and social activities (Fisher, 1978; Kırımlı, 1996). The migration of Crimean Tatars during 1859-1861 had a deportation-like character as Tsar Aleksandr II openly suggested that it was crucial to eliminate this "harmful minority" implying that they would be forced to leave if they did not do so voluntarily (Kozelsky, 2008: 885). Consequently, many Tatar immigrants had to leave urgently

kalan Kırım Tatarlarından pek çoğu ağır göç şartları sebebiyle hayatını kaybetmiştir.

Sultan Abdülmecid, Osmanlı-Rus Savaşlarında harap olarak boşalan Dobruca topraklarının gelişmesi ve Kırım Tatarlarının yerleşmesi için eski Karasu kasabasının yerine planları İstanbul'da çizilen ve masrafları hazineden karşılanan Mecidiye'nin kurulmasına karar vermiştir. 1864'te Tuna vilayeti teşkil edilince Dobruca buraya bağlanmıştır.

Kırım Harbi (1853-1856) sırasında Ruslar Dobruca'yı da işgal etmişler, fakat Paris Antlaşması (1856) hükümlerine uyarak Tuna kıyısına çekilmişlerdir. Bu savaş sona ermeden önce Kırım'dan yüz binlerce kişi Dobruca'ya göç etmiş ve burada iskân edilmiştir. İleride Rusya'dan sürülen Çerkeslerden de bölgeye yerleştirilenler olacaktır (Karpat, 1994:482). Kırım Harbi sonrasında 1859-61 yılları arasında Rus kaynaklarına göre Kırım'dan 200.000'e yakın kişi ayrılmıştır (Kırımlı, 1996:15; Pinson, 1974:108). Gerçekte ise 300.000 kişinin üç yıl içerisinde Kırım Hanlığı topraklarını terk ettiği düşünülmektedir ve bunların arasında büyük sayıda insanın göç sırasında Karadeniz'de boğularak hayatını kaybettiği bilinmektedir (Kırımlı, 2008:767; Pinson, 1974:108-109). 1877-1878

să părăsească Crimeea și-au pierdut viața din cauza condițiilor dure din timpul emigrării.

Pentru dezvoltarea regiunii Dobrogea care fusese devastată în timpul războaielor ruso-otomane și așezarea tătarilor crimeeni, sultanul Abdul Megid a decis să înființeze orașul Medgidia în locul vechii așezări Carasu, planurile fiind întocmite la Istanbul, iar cheltuielile suportate de trezorerie. Dobrogea a fost încorporată provinciei otomane Tuna (Dunărea) înființată în 1864.

În timpul Războiului Crimeii (1853-1856), rușii au ocupat și Dobrogea, dar s-au retras pe malul Dunării pentru a respecta prevederile Tratatului de la Paris (1856). Înainte de încheierea acestui război, sute de mii de oameni din Crimeea au emigrat spre Dobrogea și s-au stabilit aici. Ulterior, și circazieni exilați din Rusia vor fi așezați în regiune (Karpat, 1994:482). Potrivit surselor ruse, aproximativ 200.000 de tătari au părăsit Crimeea între 1859 și 1861 după Războiul Crimeii (Kırımlı, 1996: 15; Pinson, 1974:108). De fapt, se estimează că 300.000 de oameni au plecat din teritoriul Hanatului Crimeea în decurs de trei ani și se știe că un număr mare dintre ei și-au pierdut viața înecându-se în Marea Neagră în timpul emigrării (Kırımlı, 2008:767; Pinson 1974:108-109). Regiunea a fost denumită și Micul

and lost their lives due to the severe conditions of forced migration.

Following the decision of Ottoman Sultan Abdülmecid, the city of Mecidiye was established to replace the old Karasu town in Dobruja, a region that was left in ruins during the Ottoman-Russian Wars. The plans were drawn up in Istanbul, and the expenses were covered by the treasury. The aim was to develop the vacated region with the settlement of the Crimean Tatars. With the establishment of the *Tuna Vilayeti* (Vilayet of Danube) in 1864, Dobruja became a part of it.

During the Crimean War from 1853-1856, Russian forces occupied Dobruja before withdrawing to the Danube River in accordance with the Paris Treaty of 1856. Subsequently, prior to the conclusion of the war, hundreds of thousands of individuals migrated from Crimea to Dobruja and established new settlements. The Circassians deported from Russian Empire would also be settled in the region later (Karpat, 1994: 482). According to Russian sources, close to 200,000 individuals departed from Crimea between 1859 and 1861 due to the aftermath of the Crimean War (Kırımlı, 1996). However, within three years, it is estimated that 300,000 people left the Crimean Khanate territories, and

Osmanlı-Rus Harbi'ne kadar bölgede Tatar nüfusunun yoğunluğundan dolayı buraya Küçük Tataristan da denmiştir. Dobruca'ya yerleştirilen Kırım Tatarları ve yine sürgüne uğramış Çerkesler Osmanlı ordusunun önemli yardımcı unsurları olmuştur.

Kırım Tatarları, Osmanlı İmparatorluğu'na uyum sağlamakta başlangıçta ekonomik ve sosyal sebeplerden zorlanmışlardır. Sonrasında ise Dobruca'da toplu ve yoğun olarak yaşamaları, sosyal ve kültürel hayatlarını özerk bir şekilde yeniden tesis edebilmeleri, Osmanlı yöneticileri nezdinde askerî güç olarak değer görmeleri, bölgedeki Hristiyanlarla iyi ilişkiler içinde olmaları ve Dobruca'nın verimli topraklarını ekip biçebilmeleri sayesinde zamanla güçlenen ekonomik durumları uyumlarını kolaylaştırmıştır (Karpat, 2010). Sürekli devam eden Kırım'dan göçlerle, Kırım ve Dobruca arasındaki bağ sürmüş ve Kırım Tatar kültürünün canlılığı korunmuştur. Bu dönemde bazı ailelerin Kırım, Dobruca ve Anadolu olmak üzere üç coğrafyada da akrabaları vardır. Farklı diasporaların üyeleri ulusötesi ağlar vasıtasıyla tanışmış ve evlenmiştir. Toplumun, göç sırasında köylerinden ve toplumlarından ayrılmaları ve diğer alt-etnik gruplarla ve sınıflarla karışmaları farklılıkları azaltmış, birleştirici, bütünleştirici

Tatarstan datorită densității populației tătare din regiune până la războiul ruso-otoman din 1877-1878. Tătarii crimeeni și circazienii stabiliți în Dobrogea au devenit elemente auxiliare importante ale armatei otomane.

Tătarii crimeeni au avut inițial dificultăți în adaptarea în statul otoman din motive economice și sociale. Ulterior, integrarea lor a fost ușurată de numărul mare și densitatea populației, posibilitatea de a-și restabili viața socială și culturală în mod autonom, perceperea de către conducătorii otomani ca o forță militară, relațiile bune cu populația creștină din regiune și cultivarea pământurilor dobrogene fertile ceea ce le-a îmbunătățit în timp situația economică (Karpat, 2010). Emigrările continue din Crimeea au menținut legătura dintre Crimeea și Dobrogea și au păstrat vitalitatea culturii tătare crimeene. În această perioadă, unele familii au avut rude în trei regiuni: Crimeea, Dobrogea și Anatolia. Membrii diferitelor diaspore s-au cunoscut și s-au căsătorit prin intermediul rețelelor transnaționale.

Separarea membrilor comunității de satele și colectivitățile lor în timpul emigrării și amestecarea cu alte grupuri și clase subetnice a redus diferențele și a jucat un rol unificator și integrator. Întrucât emigranții proveneau în mare parte din

there were numerous fatalities in the Black Sea during the migration. Until the Ottoman-Russian War of 1877-1878 (Kırımlı, 2008: 767; Pinson, 1974: 108-109), the area was colloquially referred to as "Little Tatarstan" owing to the high concentration of Tatars. The Crimean Tatars and Circassians settled in Dobruja played a crucial role as auxiliary forces for the Ottoman army.

The Crimean Tatars initially found it difficult to adapt to the Ottoman Empire for economic and social reasons. However, subsequently living collectively and compactly in Dobruja allowed them to autonomously rejuvenate their social and cultural lives and be recognized as military power figures by Ottoman officials. In addition to these factors, the favorable relations with local Christians and the fertile land of Dobruja provided the Crimean Tatars with economic benefits (Karpat, 2010). The ongoing migrations from Crimea meant the continuous connection of Crimea with Dobruja, which helped sustain the vitality of Crimean Tatar culture. During this period, some families had relatives in three different lands: Crimea, Dobruja, and Anatolia. Cross-cultural marriages occurred through transnational networks, as members of different diasporas met and married.

Because of continuous migration

rol oynamıştır. Muhacirler arasında, Kırım Hanlığı'nın Ruslarla ilk aşamada karşılaşan bozkır bölgelerinden gelenler yoğun olduğu için Kırım Tatarcasının *Çöl* şivesi baskın olmuştur (bkz. Ekrem 1981; Bolat 1996;Mahmut 2000 a,b; Mahmut 2004; Mahmut [Nedret Ali] 2004; Karahan 2011). Ayrıca Kırım'ın saraylı ve soylu sınıfları Osmanlı üst sınıfına tamamen entegre olmuştur (Kırımlı, 2022). Kırım'daki köylerini giderek unutan muhacirlerde genel bir Kırım özlemiyse kolektif hafızada korunmuştur. Fakat muhacirlerin vatan ve millet gibi modern kavramlar etrafında henüz düşünmediklerini söyleyebiliriz. Bu düşüncelerin ilk filizleri şair Mehmet Niyazi'nin Kırım'a özlem duyan millî duygular içeren şiirleriyle atılacak ve Dobruca'ya sığınan halk, millî bir kimlik kazanmaya başlayacaktır.

1-13 Haziran 1878'de imzalanan Berlin Anlaşması ile Dobruca'nın kuzeyi bağımsız olan Romanya'ya, güneyi muhtariyetini elde eden Bulgaristan'a verilmiştir. O sırada Kuzey Dobruca halkının %65'ini, Güney Dobruca'nın ise %80'ini Müslüman ahali oluşturmaktaydı (Karpat, 1994:484). Rusya'nın Balkanlar'ı işgal etmesinin kolektif hafızalarında Kırım'ın Rusya tarafından ilhakının yaşattığı travmayı saklayan Kırım Tatarlarında yeni bir

regiunile de stepă ale Hanatul Crimeei, adică cele care s-au confruntat primele cu rușii, dialectul *Çöl* (de stepă) a devenit dominant (vezi Ekrem, 1981; Bolat, 1996; Mahmut, 2000 a,b; Mahmut, 2004; Mahmut [Nedret Ali], 2004; Karahan, 2011). În plus, aristocrații și nobilii din Crimeea au fost pe deplin integrați în clasa superioară otomană (Kırımlı, 2022). Un dor general de Crimeea a fost păstrat în memoria colectivă în rândul emigranților care își uitau încet satele din peninsulă. Cu toate acestea, putem spune cu ușurință că emigranții nu se gândeau încă la concepte moderne precum patrie și națiune. Primele semințe ale acestor gânduri care conțin sentimente naționale despre dorul de Crimeea vor fi plantate odată cu poeziile poetului Mehmet Niyazi, iar tătarii crimeeni care s-au refugiat în Dobrogea vor începe să dobândească o identitate națională.

Prin *Tratatul de la Berlin* semnat la 1/13 iunie 1878, nordul Dobrogei a devenit parte a României independente, iar sudul, Bulgariei autonome. La acea vreme, 65% din populația Dobrogei de Nord și 80% din Dobrogea de Sud erau reprezentată de musulmani (Karpat, 1994:484). Fără îndoială, invadarea Balcanilor de către Rusia a provocat o nouă traumă tătarilor crimeeni, care păstrau în memoria

from Crimea, the mixing of various sub-ethnic groups and social classes as they left their respective villages and communities reduced differences in identity and played a unifying and integrating role. The migrants mainly consisted of those from the steppe regions of the Crimean Khanate (who first encountered the Russians), making the Crimean Tatar *Çöl* (steppe)accent the prevailing language in Dobruca (see Ekrem, 1981; Bolat, 1996; Mahmut, 2000 a,2000b; Mahmut, 2004; Mahmut [Nedret Ali] 2004; Karahan, 2011). The immigrant noble and aristocratic classes of Crimea have been fully integrated into the Ottoman upper class (Kırımlı, 2022). The migrants who have forgotten their villages in Crimea still harbored a strong longing for the Crimean region, as evidenced by their collective memory and oral literature. Thus far, it seems that modern concepts such as homeland and nation have yet to be fully embraced by these migrants. The initial ideas that led to the emergence of a national identity among refugees in Dobruja were instigated by nationalist sentiments expressed in Mehmet Niyazi's poetry, infused with a yearning for Crimea.

In June 1-13, 1878, the Berlin Treaty granted independent Romania control of the northern part of Dobruja, while the south gained autonomy under Bulgaria. At that time, the Muslim

travmaya sebep olduğu kuşkusuzdur. Romanya, Sırbistan ve Bulgaristan gibi Müslümanlara zulüm uygulamasa da Rusya ile tecrübelerinden dolayı Balkanlar'dan Anadolu'ya doğru göç kafilelerine Kırım Tatarları da katılmışlardır. Dobruca'dan Anadolu'ya göçün 1878'den 1940'a kadar aralıksız devam ettiğini söylemek yanlış olmaz. Göçün yoğunluğunun artıp azalmasını ise savaş, açlık, ekonomik kriz dönemleri, iki devlet arasında 1936'da imzalanan göçü düzenleme anlaşması ve devletlerin izledikleri güncel siyaset belirlemiştir. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu Müslümanların Balkanlar'da kalmasını isterken, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti kendisi için gerekli Türk ve Müslüman kökenli nüfusu bir an önce ülkeye çekmek yolunda çaba göstermiştir. Geri dönüş ve tekrar göç de yaşanmıştır. 1910 yılında Romanya Dobrucası'nda 210.000 kişilik nüfusun sadece %30'unu, Bulgaristan Dobrucası'nın 257.000 kişilik nüfusunun %40'ını Müslümanlar oluşturmuştur. Bütün Tulça vilayetinde 1822'de 120 Türk köyü varken bu sayı zamanla birkaç taneye düşmüştür (Karpat, 1994:485). Köstence vilayetinde kalan Tatarlar ise genellikle Köstence, Mecidiye, Mangalya gibi yerleşim yerlerinde ve meydana getirdikleri 40-45 kadar kasaba ve köyde hayatlarını sürdürmüşlerdir.

lor colectivă momentul anexării Crimeei. Deși România nu a persecutat musulmani precum Serbia și Bulgaria, tătarii crimeeni s-au alăturat și ei convoaielor de emigranți din Balcani care se îndreptau spre Anatolia datorită experiențelor lor cu Rusia. Nu ar fi greșit să spunem că emigrarea din Dobrogea în Anatolia a continuat neîntrerupt din 1878 până în 1940. Doar perioadele de război, foamete, criză economică, convenția cu privire la emigrare semnată între cele două state în 1936 și politicile curente urmate de state au afectat intensitatea acestui fenomen. De exemplu, în timp ce Imperiul Otoman dorea ca musulmanii să rămână în Balcani, nou fondata Republică Turcia a făcut eforturi pentru a atrage în țară cât mai curând posibil populația de origine turcă și musulmană de care avea nevoie. Au existat, de asemenea, reveniri și emigrări din nou. În 1910, musulmanii constituiau doar 30% din populația de 210.000 în Dobrogea românească și 40% din populația de 257.000 în Dobrogea bulgărească. Deși în 1822 existau 120 de sate turcești în întreaga provincie Tulcea, acest număr a scăzut în timp la doar câteva (Karpat, 1994:485). Tătarii din provincia Constanța au rămas în general în 40-45 de sate și orașe care existau precum Constanța, Medgidia, Mangalia.

population constituted 65% of the population in North Dobruja and 80% in South Dobruja (Karpat, 1994: 484). Undoubtedly, Russia's occupation of the Balkans caused significant trauma to the Crimean Tatars who had already endured the annexation of Crimea by Russia. Despite the fact that Romania did not discriminate against Muslims like Serbia or Bulgaria, the Crimean Tatars chose to migrate with the caravans from the Balkans to Anatolia due to their traumatic experiences with Russia. It is accurate to say that uninterrupted migration from Dobruja to Anatolia took place between 1878 and 1940. The migration's intensity was influenced by periods of war, famine, economic crises, the migration regulation agreement signed in 1936, and current governmental policies. For instance, though the Ottoman Empire preferred Muslims to stay in the Balkans, the newly formed Republic of Türkiye endeavored to swiftly draw Turkish and Muslim people to the country. Return migrations and re-migrations also occurred. In 1910, Muslims accounted for only 30% of the population of 210,000 in Romanian Dobruja and 40% of the population of 257,000 in Bulgarian Dobruja. The number of Turkish villages in the entire Tulcea province has decreased since 1822, from 120 to just a few today. The Tatars have mainly settled in cities such as Constanta, Medgidia (Mecidiye), and Mangalia, as well

Rumen Dobrucası, Tulça ve Köstence vilayetlerinden oluşmaktadır. Bulgaristan hükûmeti ise kendi toprakları dâhilindeki Güney Dobruca'yı ikiye bölmüş, batı kısmını Rusçuk'a, doğu kısmını Varna'ya bağlayarak Dobruca'nın tarihî birlik ve bütünlüğüne son vermiş ve bölgeyi Bulgarlaştırma yolunu tutmuştur. 1913 yılında Balkan Savaşı'nı kaybeden Bulgaristan, 1878'de ele geçirdiği Güney Dobruca'yı Bükreş Antlaşması ile (1913) Romanya'ya terk etmiştir. Almanya'nın baskısıyla 1940'ta imzalanan Krayova Antlaşması ile Güney Dobruca tekrar Bulgaristan'a verilecektir. Fakat 1913-1940 yılları arasında Bulgaristan'ın Dobruca'nın tamamına sahip olma niyetine karşı Romanya kendisine ait kısmı Rumenleştirme gayreti içinde olmuştur (Karpat, 1994:484). Bu durum aslında Müslüman azınlığı olumlu etkilemiştir çünkü toprak talebi olmayan Türkleri Bulgarlara tercih eden Romanya, göç etmemeleri için elinden geldiğince hoşgörülü bir politika izlemiştir (Omer, 2023: 92). Müslümanlar da yazılı basınları ve elitleri yoluyla bağlılıklarını ifade etmiş ve Birinci Dünya Savaşı esnasında hizmetleri ile de bağlılıklarını ispatlamışlardır. Türk azınlığa karşı Rumen siyasetinin Bulgar siyasetine göre hoşgörülü olduğu Bulgaristan'dan pek çok Türkün, bu dönemde Romanya'ya

Dobrogea românească este formată din județele Tulcea și Constanța. Guvernul bulgar a început un proces de bulgarizare împărțind Dobrogea de Sud, aflată pe teritoriul său, în două. A inclus partea de vest la Ruse și partea de est la Varna, punând astfel capăt unității și integrității istorice a Dobrogei. Bulgaria, care a pierdut Războiul Balcanic din 1913, a renunțat prin *Tratatul de la București* (1913) la Dobrogea de Sud, pe care o obținuse în 1878, în favoarea României. Odată cu *Tratatul de la Craiova*, semnat în 1940 sub presiunea Germaniei, Dobrogea de Sud a fost redată Bulgariei. Cu toate acestea, între 1913 și 1940, România a depus eforturi pentru a româniza regiunea, împotriva intenției Bulgariei de a obține întreaga Dobroge (Karpat, 1994:484). Această situație a avut, de fapt, un impact pozitiv asupra minorității musulmane, deoarece România, care prefera turcii deoarece nu aveau pretenții teritoriale, în contra bulgarilor, a urmat o politică tolerantă și a încercat pe cât posibil să îi împiedice să emigreze (Omer, 2023:92). Musulmanii și-au exprimat, de asemenea, loialitatea prin presa scrisă și elite dovedind-o prin contribuția lor în timpul Primului Război Mondial. Se poate înțelege că politica românească a fost mai tolerantă față de minoritatea turcă decât politica bulgară, întrucât mulți turci din Bulgaria

as in existing villages in the province of Constanta, creating approximately 40-45 towns and villages (Karpat, 1994:485).

The region of Romanian Dobruja is made up of the provinces of Tulcea and Constanta. In an attempt to promote Bulgarianization, the Bulgarian government divided South Dobruja within their own territories, connecting the western part to Rusçuk (Ruse) and the eastern portion to Varna, which resulted in the destruction of Dobruja's historical unity and integrity. Consequently, after losing the Balkan War in 1913, Bulgaria surrendered the South Dobruja it captured in 1878 to Romania through the Bucharest Treaty of 1913. Due to pressure from Germany, the Craiova Treaty was signed in 1940, which led to the return of Southern Dobruja to Bulgaria. However, Bulgaria had intended to possess the entire region between 1913 and 1940, prompting Romania to take measures to Romanianize its own portion (Karpat, 1994: 484). This had a favorable effect on the Muslim minority as Romania aimed to be as tolerant as possible towards them to deter Turks/Crimean Tatars who have no territorial claims from emigrating (Omer, 2023: 92). This is in contrast to Bulgarian residents. In World War I, Muslim communities displayed their loyalty through written press and military service by their elites. Many Turks from Bulgaria migrated

geçmesiyle anlaşılır. Türkler ve Bulgarlar arasında da pek çok husumet ortaya çıkmıştır. Belirtmeliyiz ki 1913'te Bulgar yönetiminden Rumen yönetimine geçmek, Rumence bilmeyen Güney Dobruca'daki Kırım Tatarları için zorluklara sebebiyet vermiştir. Neticede, iki savaş arasında bu çekişmeli statüsünden dolayı Kırım Tatarlarının çoğunluğu Güney Dobruca'yı terk etmek zorunda kalmışlardır (Omer, 2023:85; bkz Eminov, 1997 ve 2000 ve Ülküsal, 1987). ■

s-au refugiat în România în această perioadă. În Dobrogea au existat tensiuni între turci și bulgari. Trebuie precizat că trecerea de la stăpânirea bulgară la cea românească în 1913 a cauzat dificultăți tătarilor crimeeni din sudul Dobrogei, deoarece nu vorbeau limba română. Din cauza acestei situații dificile, majoritatea tătarilor crimeeni au fost nevoiți să părăsească Dobrogea de Sud (Omer, 2023: 85; vezi Eminov, 1997 și 2000; Ülküsal 1987). ■

to Romania during this period due to Romania's policy towards the Turkish minority being more tolerant than Bulgaria's. Tensions arose between Turks and Bulgarians in Dobruja. It is worth mentioning that the transition of the South Dobruja region from Bulgarian to Romanian control in 1913 created difficulties for Crimean Tatars who did not speak Romanian. All things considered, owing to the ambiguous status of the region during the interwar period, the majority of Crimean Tatars were compelled to leave South Dobruja (Omer, 2023; see Eminov, 1997, 2000 and Ülküsal 1987). ■

Birinci Bölüm

Capitolul Unu

Chapter One

Kırım Tatar Millî Hareketinin Ortaya Çıkışı / Apariția Mișcării Naționale Tătare Crimeene / The Emergence of Crimean Tatar National Movement

Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu

Bilindiği üzere Kırım Tatarlarında milliyetçilik, İsmail Bey Gaspıralı'nın Kırım'daki ceditçilik hareketi ile ortaya çıkmıştır. 1883'te *Tercüman* adıyla çıkarmaya başladığı, İstanbul'dan Kahire'ye, Kazan'dan Türkistan'a geniş bir coğrafyada okunan gazetesiyle Türkçe konuşan kültürel dünyayı birleştirmeyi hedefleyen Gaspıralı, Müslümanların geri kalmışlığına son vermek istemiştir. Onun gazetesi hem bir okul olmuş hem de Rusya müstemlekelerinde açılmasına vesile olduğu 5000 kadar okulda Müslümanların kimliklerini koruyarak geleneksel ve modern eğitimi aynı anda almalarını sağlamıştır. Gaspıralı'nın doğrudan bağımsız bir devlet kurmak amacında olan bir milliyetçi olduğunu söyleyemesek de Kırım ve Rusya Müslümanları arasında başlattığı modernleşme hareketinin millî bilincin ortaya çıkmasına katkıda

Este știut că naționalismul la tătarii crimeeni a apărut odată cu mișcarea jadidistă a lui Ismail Bey Gaspirali din Crimeea. Gaspirali, care își propunea să unească lumea culturală de limbă turcă prin intermediul ziarului pe care a început să-l publice în 1883 sub numele de *Tercüman*, distribuit într-un spațiu extins de la Istanbul la Cairo și de la Kazan în Turkestan, a vrut să pună capăt înapoierii musulmanilor. Ziarul său nu numai că a fost el însuși un instrument de educare, dar a și făcut posibilă înființarea a aproximativ 5.000 de școli în regiunile colonizate de Rusia permițând astfel musulmanilor să beneficieze de educație tradițională dar și modernă păstrându-și identitatea. Deși nu putem spune că Gaspirali a fost un naționalist care a urmărit direct înființarea unui stat independent, este evident că mișcarea de modernizare pe care a inițiat-o în rândul musulmanilor din Crimeea și Rusia a contribuit la

It is known that Crimean Tatar nationalism stemmed from İsmail Bey Gasprinskiy's Jadidism movement in Crimea. Gasprinskiy intended to unite the Turkish-speaking cultural world through his newspaper *Tercüman* (Translator) which he commenced publishing in 1883 and sent from Istanbul to Cairo, Kazan, and Turkestan. His goal was to eliminate the backwardness of Muslims. His newspaper not only functioned as a school, but also facilitated Muslims in attaining both traditional and modern education while preserving their identities in the 5000 schools he spearheaded in Russian colonies. Though it cannot be claimed that Gasprinskiy was a nationalist pursuing the establishment of an independent state, it is apparent that the modernization movement that he instigated among the Muslims of Crimea and Russia played a role in fostering the emergence of national consciousness. However, this movement lacked support from Crimean

bulunduğu aşikardır. Fakat bu hareket diasporadaki Kırım Tatarları tarafından fazla bilinmemiş ve dolayısıyla destek görememiştir. Bunun nedeni ise diasporadaki Kırım Tatarlarının büyük çoğunluğunun milliyetçi fikirlerin henüz bilinmediği, Gaspıralı öncesi Kırım'dan gelmeleridir. Dobruca'da aydınlanmanın modern okul ve gazetelerin kaynağı İbrahim Temo ve Ali Rıza Kırımizâde gibi İstanbul'da istibdat rejiminden kaçan Jön Türkler olmuştur. Böylece Türkçülük fikrini Dobruca'da yaymışlardır. Avrupa ve İstanbul'dan getirilen gazetelere ek olarak Dobruca'da yayımlanan *Dobruca Sedası, Işık, Hak Söz, Hasret, Şark, Seda-i Millet, Mektep* ve *Aile* gibi 30'u aşkın gazete ve dergi, dönemin düşünce hayatına katkıda bulunmaktaydı. Yine *Tercüman*'ın Dobruca'ya ulaştığı, 19. yüzyılın sonunda Gaspıralı'nın Dobruca'ya geldiği ve hatta Türkler ve Kırım Tatarları arasında ayrılık olmaması konusunda bir konuşma yaptığı bilinmektedir.

Gaspıralı'nın yetiştirdiği nesiller Yaş Tatarlar Hareketini, Vatan Cemiyetini ve Millî Fırkayı oluşturarak millî bir devlet kurma yolunda çalıştılar. Yaş Tatarlar Hareketi 20. yüzyılın başında Kırım'da gelişirken, Vatan Cemiyeti 1908 yılında Kırımlı öğrenciler tarafından İstanbul'da kurulmuştur. Bu dönem İstanbul'unda II. Meşrutiyeti

apariția conștiinței naționale. Dar această inițiativă nu era bine cunoscută de tătarii crimeeni din diaspora și, prin urmare, nu a primit sprijin. Motivul este că majoritatea tătarilor crimeeni din diaspora (chiar dacă erau influențați de dorul strămunilor pentru Crimeea) plecaseră din Crimeea pre-Gaspirali, unde ideile naționaliste nu erau cunoscute încă. Junii turci precum Ibrahim Temo și Ali Rıza Kırımizâde, care au fugit de regimul despotic de la Istanbul, au devenit sursa luminării, a apariției școlilor moderne și ziarelor din Dobrogea. Astfel, au răspândit ideea turcismului în Dobrogea. Pe lângă ziarele aduse din Europa și Istanbul, mai mult de 30 de ziare și reviste precum *Dobruca Sedası, Işık, Hak Söz, Hasret, Şark, Seda-i Millet, Mektep ve Aile* publicate în Dobrogea, au contribuit la dezvoltarea vieții intelectuale a perioadei. Se mai știe că *Tercüman* a fost cunoscut în Dobrogea și că Gaspirali a venit în regiune la sfârșitul secolului al XIX-lea unde chiar a ținut o cuvântare despre nevoia unității dintre turci și tătarii crimeeni.

Generațiile formate de Gaspirali au lucrat la înființarea unui stat național prin înființarea mișcării Junilor Tătari, a Societății Patriei (Vatan Cemiyeti) și a Partidului Național (Millî Fırka). În timp ce mișcarea Junilor Tătarilor s-a dezvoltat în Crimeea la începutul secolului al XX-lea,

Tatars in the diaspora who were largely unaware of it. This is attributed to the fact that the majority of Crimean Tatars in the diaspora trace their ancestry to pre-Gasprinskiy Crimea, a time when nationalist sentiments were not yet prevalent. Instead, in Dobruja, Young Turks like Ibrahim Temo and Ali Rıza Kırımizâde, who fled the repressive regime in Istanbul, brought enlightenment as well as modern schools and newspapers, spreading the idea of Turkism throughout the region. Over 30 newspapers and journals, including *Dobruca Sedası, Işık, Hak Söz, Hasret, Şark, Seda-i Millet, Mektep ve Aile*, in addition to publications imported from Europe and Istanbul, enhanced the intellectual life of the era. It is known that *Tercüman* arrived in Dobruja. At the end of the 19th century, Gasprinskiy visited Dobruja and delivered a speech advocating for unity between Turks and Crimean Tatars.

The subsequent generations raised by Gasprinskiy founded the Young Tatars movement, the Fatherland (*Vatan*) Society, and the National Party (*Millî Fırka*). These groups worked towards the creation of an independent nation. While the Young Tatars movement was developing in Crimea at the start of the 20th century, Crimean students founded the Fatherland Society in Istanbul in 1908. During this time in Istanbul, the Turkism

getiren Jön Türkler ve Çarlık zulmünden kaçarak gelmiş Rusya Müslümanlarının, Yusuf Akçura gibi çeşitli aydınların yarattığı Türkçülük akımı büyük bir yükselişteydi. Bir siyasi muhaceret (*émigré*) hareketi olarak düşünebileceğimiz Vatan Cemiyeti, İstanbul'da örgütlenmiş ve bu örgütlenmesini Kırım'a 1914'te taşıyarak Millî Fırkayı oluşturmuş, 1917'de ise Kırım Tatarları Kırım Ahalî Cumhuriyeti'nin kurulduğunu yani, millî egemenliklerini ilan etmişlerdir. Ne yazık ki, Kırım'a giren Bolşevikler bu cumhuriyetin başbakanı ve aynı zamanda Kırım ve Lehistan Baş Müftüsü olan Numan Çelebi Cihan'ı şehit etmişler ve bu cumhuriyete son vermişlerdir (bkz. Kırımlı, 1996; Kırımal, 1952).

18 Ekim 1921'de Kırım, özerk bir sovyet sosyalist cumhuriyet olarak Sovyetler Birliği'ne dâhil olsa da bu cumhuriyet bir Kırım Tatar özerkliği olarak örgütlenmiş ve yönetimine Millî Fırkanın sol kanadını oluşturan Veli İbrahimov ve arkadaşları getirilmiştir. Stalin'in Moskova'da iktidara gelmesi ile Kırım Tatarlarının tüm millî hakları zamanla budanmış, diğer millî komünistlere olduğu gibi Veli İbrahimov da bir yapay suç üretilerek idam edilmiştir. Veli İbrahimov ile başlayan bu süreç, tüm Kırım Tatar aydınların katledilmesiyle sonuçlanmıştır. 1942'de Kırım'ı işgal eden Almanya,

Societatea Patriei a fost fondată la Istanbul de studenții din Crimeea în 1908. În această perioadă, erau în vogă junii turci care instauraseră a doua monarhie constituțională la Istanbul, musulmanii din Rusia care scăpaseră de opresiunea țaristă și diverși intelectuali precum Yusuf Akçura, care creaseră ideea turcismului. Societatea Patriei, pe care o putem considera o mișcare de emigrație politică (*émigré*), a fost organizată la Istanbul și s-a mutat în Crimeea în 1914, formând Partidul Național. În 1917, tătarii din Crimeea au înființat Republica Populară Crimeea, adică și-au declarat suveranitatea lor națională. Din păcate, bolșevicii, care au intrat în peninsulă, l-au martirizat pe Numan Çelebi Cihan, prim-ministrul acestei republici și, în același timp, Marele Muftiu al Crimeei și Poloniei, punând capăt existenței acestui stat (Kırımal, 1952; Kırımlı, 1996).

Deși Crimeea a fost încorporată în Uniunea Sovietică ca republică socialistă sovietică autonomă la 18 octombrie 1921, aceasta a fost organizată ca autonomie tătară crimeeană, Veli Ibrahimov și apropiații săi, care formau aripa de stânga a Partidului Național, fiind cooptați în conducere. Odată cu venirea lui Stalin la putere la Moscova, toate drepturile naționale ale tătarilor crimeeni au fost restrânse gradual și, ca și alți național-comuniști, Veli Ibrahimov a fost executat în baza unei

movement was gaining momentum, which was established by the Young Turks that brought about the Constitutional Monarchy, and also by the Muslims of Russia who had fled from Tsarist oppression like Yusuf Akçura. The Fatherland Society, an émigré organization, secretly founded in Istanbul and took it to Crimea in 1914, forming the Milli Fırka (National Party). In 1917, the Crimean Tatars announced the establishment of the Crimean People's Republic, proclaiming their national sovereignty. Unfortunately, the Bolsheviks who entered Crimea killed the prime minister of the republic, Numan Çelebi Cihan, who also held the title of Grand Mufti of Crimea and Poland, thus ending the republic's existence. (see Kırımal, 1952; Kırımlı, 1996).

On October 18, 1921, Crimea was incorporated into the Soviet Union as an autonomous republic under the Soviet Socialist system. The administration of this republic was organized as a Crimean Tatar autonomy. Veli İbrahimov and his colleagues, who belonged to the left wing of the National Party, were appointed to positions in its administration. With the rise of Stalin to power in Moscow, the national rights of the Crimean Tatars were systematically reduced, resulting in the execution of Veli İbrahimov and other national communists on false charges. In the late 1930s, all Crimean Tatar elites

Türkiye'yi savaşa girmeye ikna edebilmek için Kırım Tatarlarına dinî ve kültürel haklar tanımış ve bu arada Millî Fırkanın daha evvel yeraltında faaliyet gösteren unsurları, Ahmet Özenbaşlı liderliğinde millî bir oluşum başlatmak istemiştir. Fakat hem Almanların gerçek niyetlerinin herhangi bir siyasi oluşuma izin vermek olmaması, hem de bir süre sonra Kırım'dan çekilmek zorunda kalmasıyla o dönem Sovyetlere karşı faaliyette bulunanlar Romanya'ya ve çeşitli Avrupa devletlerine sığınmak zorunda kalmıştır. Her ne kadar bu insanların sayısı oldukça az olsa da Kırım Tatar erkeklerinin yaşı tutanları Sovyet ordusunda savaştığı ve başarılar gösterdiği, geri kalan halkın önemli kısmının da partizanlara katıldığı göz ardı edilerek Almanlarla iş birliği yaptıkları bahanesiyle 18 Mayıs 1944'te tüm Kırım Tatarları Orta Asya'ya ve Sibirya'ya sürülmüş, Kırım'ın Türk ve Müslüman kimliği bu vesile ile Kırım'dan silinmek istenmiştir (bkz. Fisher 1978; Williams 2001).

Kırım Tatar Etnonimi ve Dobruca Hakkında Birkaç Söz

Ulu Orda Devleti'nin mirasçısı hanlıklara ve hatta zaman zaman diğer Türk halklarına Ruslar, Osmanlılar, Çinliler, Araplar, Avrupalılar ve diğer milletler Tatar demiştir. Kırım Hanları ve Kırım'daki yerli halk da kendilerine

acuzații inventate. Acest proces, care a început cu Veli İbrahimov, a dus la uciderea tuturor intelectualilor tătari crimeeni. Germania, care a ocupat Crimeea în 1942, a acordat drepturi religioase și culturale tătarilor crimeeni pentru a convinge Turcia să intre în război. În aceeași perioadă, elemente din Partidului Național care anterior au activat în secret, au avut inițiative naționale sub conducerea lui Ahmet Özenbaşlı. Întrucât intenția reală a germanilor era să nu permită înființarea niciunei formațiuni politice și oricum după un timp au fost nevoiți să se retragă din peninsulă, cei care activau la acea vreme împotriva sovieticilor au fost nevoiți să se adăpostească în România și în diferite alte state europene. Deși numărul acestora era destul de mic, toți tătarii crimeeni au fost deportați în Asia Centrală și Siberia la 18 mai 1944, sub pretextul că au colaborat cu germanii, ignorându-se că bătrânii tătari crimeeni au luptat cu succes în armata sovietică și că o parte semnificativă a populației s-a alăturat partizanilor. Astfel, s-a încercat ștergerea identității turce și musulmane din Crimeea (vezi Fisher 1978; Williams 2001).

Câteva cuvinte despre etnonimul tătar crimeean și Dobrogea

Rușii, otomanii, chinezii, arabii, europenii și alte națiuni au numit hanatele moștenitoare ale statului Hoarda de

and intellectuals were eliminated. During WWII, Germany granted religious and cultural rights to the Crimean Tatars when occupying Crimea in 1942 as a strategy to persuade Türkiye to join the war. Meanwhile, the Millî Fırka elements, who operated underground previously, aimed to establish a national organization led by Ahmet Özenbaşlı. However, it became clear that the Germans had no intention of permitting any political formation. As a result, the participants of the Crimean Tatar national movement had to withdraw from Crimea, and those who fought against the Soviets during that period were compelled to seek refuge in Romania and other European states. Although Crimean Tatar men of age fought for the Soviet army with success and the rest of the population joined the partisans, all Crimean Tatars were deported to Central Asia and Siberia on May 18, 1944, under the pretext of collaborating with the Germans. This attempt to erase the Turkish and Muslim identity of Crimea is documented in Fisher (1978) and Williams (2001).

A Few Words about Crimean Tatar Etnonym and Dobruja

The khanates, successors of the Great Horde State, and occasionally other Turkic peoples, were referred to as "Tatars" by Russians, Ottomans, Chinese, Arabs, Europeans, and other nations. The Crimean khans, as well

"Tatar" diyordu. "Kırım Tatar" millî adı ve millî kimliği ise 20. yüzyılın başında ortaya çıkmıştır. İsmail Bey Gaspıralı kültürel anlamda modern bir millî kimlikten bahsetmesine rağmen, tüm Türk halklarını ve hayatının sonuna doğru tüm Müslüman halkları ortak bir kimlikte birleştirmeyi hedeflemekteydi. 1900'lü yılların başında yetişen Gaspıralı'nın açtığı okulların öğrencileri 1900'lü yıllarda Yaş Tatarlar Hareketini oluşturdular ve (pan)Türk ve Müslüman kimliğinden farklı olarak teritoryal anlamda Kırım odaklı bir Tatar kimliğinden bahsettiler. Kırım Tatar kimliği ise siyasi olarak 1917'de Kırım Ahalî Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla ortaya çıkmış ve standart olarak kullanımı daha sonra yaygınlaşmıştır. Hatta sürgünden sonra Kırım Tatarları kendilerine birleşik isim şeklinde "Qırımtatarlar" diyerek Kırım ve Tatar'ın ayrılmaz olduğunu vurgulamak istediler.

Kırım Tatar adı Dobruca'da ise hemen kabul görmemiş; Tatar, Nogay, Osmanlı ve Müslüman kimliğine sahip halk arasında kendilerini Kırım ile ilişkilendirenler, Kırım ile siyasi bağlar kurmak isteyenler "Kırımcı" olarak adlandırılmıştır. Münevverler ise pantürkizmin ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin etkisinde, orada çeşitli azınlıklara yönelik Azerbaycan Türkü, Kazak Türkü ve benzeri adlandırmaları da görerek *Emel* dergisi ve diğer yayınlarında

Aur și chiar și alte popoare turce, în diverse perioade, tătari. Hanii Crimeii și populația locală din Crimeea s-au numit și ei înșiși „tătari". Numele național și identitatea națională „tătar crimeean" au apărut la începutul secolului al XX-lea. Potrivit lui Edige Szynkiewicz (Edige Mustafa Kırımal), deși Ismail Bey Gaspirali a vorbit despre o identitate națională modernă în sens cultural, el și-a propus să unească toate popoarele turcice și, spre sfârșitul vieții, toate popoarele musulmane într-o identitate comună. Elevii școlilor deschise de Gaspirali, care s-au format la începutul anilor 1900, au pus bazele mișcării Junilor Tătari și, spre deosebire de identitatea pan-turcă și musulmană, au promovat o identitate tătară orientată spre Crimeea în termeni teritoriali. Identitatea tătară crimeeană a apărut în sens politic odată cu înființarea Republicii Populare Crimeea în 1917, iar ulterior utilizarea sa a devenit o obișnuință care s-a răspândit. De fapt, după deportare, tătarii crimeeni au vrut să sublinieze că Crimeea și tătarii sunt inseparabili, autointitulându-se prin forma compusă *Qırımtatarlar*, „tătariicrimeeni".

Etnonimul tătar crimeean nu a fost imediat acceptat în Dobrogea, iar în poporul care se identifica ca tătar, nogai, otoman și musulman, cei care se asociau cu Crimeea și doreau să stabilească legături politice cu peninsula erau numiți „crimeeni". Intelectualii aflați sub influența pan-turcismului

as the native inhabitants of Crimea, also identified themselves as "Tatars". It was only in the early 20th century that the national name and identity of "Crimean Tatar" developed. İsmail Bey Gasprinskiy advocated for a modern national identity in the cultural sense, with the goal of uniting all Turkic peoples and, later in his life, all Muslim peoples under a common identity. The students at Gasprinskiy's schools, who came of age in the early 1900s, established the Young Tatars (*Yaş Tatarlar*) movement in the same period, promoting a territorial Tatar identity that was distinct from both pan-Turkic and Muslim identities. The Crimean Tatar identity emerged politically with the establishment of the Crimean People's Republic in 1917, and it later became widespread as a standard. Even after the exile, Crimean Tatars continued to identify themselves as *Qırımtatarlar* (Crimean Tatars) to underscore the inseparability of the Crimean and Tatar identities.

In Dobruja, the label Crimean Tatar was not instantly embraced. Instead, individuals identifying with Crimea and desiring to forge political connections with the homeland were referred to as "Crimeanists", others bearing Tatar, Nogai, Ottoman, and Muslim identities. The intellectuals, under the influence of pan-Turkism and the newly established Republic

"Kırım Türkü" adlandırmasını kullanmış, böylece hem Kırım ile temaslarını vurgulamış hem de geniş Türk dünyası ve Türkiye ile bağlarını sağlamlaştırmaya çalışmışlardır.

Dobruca'daki Kırım Tatarlarının sadece bir azınlık olmadığı ve diasporik ilişkiler içinde olduğuna kanıt bu elinizdeki kitaptaki resimlerdir. Bu kitapta "Dobruca Tatarları" yerine "Kırım Tatarları" adını kullanmamızın sebebi budur. "Dobruca Tatarları" komünizm döneminde Dobruca'daki Kırım Tatarlarını Kırım'dan ayırıp sadece yerel bir azınlık olarak gösterme çabalarının bir sonucu olarak yerleştirilmiş bir etnonimdir. Hatta bu doğrultuda, sürgün ettiği Kırım Tatar halkının varlığını bile tanımayan Moskova'nın etkisinde olan Romanya'daki komünist hükûmet Kırım Tatarlarına açtığı "Tatar okullarında" Kazan Tatar dilini öğretmeye kalkmıştır. Oysa her ne kadar Dobruca bölgesinde 10. yüzyıldan itibaren Türk kabileleri yerleşmiş, Tatarlar Rusya'nın Kırım'ı ilhakından önce de çeşitli vesilelerle burada varlık göstermiş olsa da bölgedeki nüfusun ezici çoğunluğu Dobruca'ya Rusya'nın Kırım Hanlığı'nı ilhakından sonra gelmiştir, dolayısıyla Kırım Tatarları olarak adlandırılmaları daha doğrudur. ■

și a nou-înființatei Republici Turcia unde pentru a desemna unele minorități erau folosiți termeni precum turc azer, turc kazah, au folosit termenul turc crimeean în revista *Emel* și în alte publicații, subliniind astfel contactele lor cu Crimeea, și au încercat să-și întărească legăturile cu Turcia și lumea turcică mai largă.

Fotografiile din această lucrare sunt dovada că tătarii crimeeni din Dobrogea nu sunt doar o minoritate, ci au și relații diasporice. Acesta este motivul pentru care folosim în această carte denumirea „tătari crimeeni" în loc de „tătari dobrogeni". „Tătari dobrogeni" este un etnonim promovat în perioada comunistă ca urmare a eforturilor de a separa tătarii crimeeni din Dobrogea de Crimeea și de a-i prezenta doar ca o minoritate autohtonă. De altfel, guvernul comunist din România, aflat sub influența Moscovei care nici măcar nu recunoștea existența poporului tătar crimeean pe care îl deportase, a încercat să introducă predarea limbii „tătare de Kazan" tătarilor crimeeni în „școlile tătărești" pe care le-a deschis. Cu toate acestea, deși triburile turcești s-au stabilit în Dobrogea încă din secolul al X-lea și tătarii au fost prezenți aici în diverse contexte și înainte de 1783, majoritatea s-a stabilit în regiune după anexarea de către Rusia a Hanatului Crimeii. De aceea este corect să îi numim tătari crimeeni. ■

of Türkiye, also used the term Crimean Turk in publications and even in *Emel*. They did so to emphasize their connections with Crimea and strengthen their ties with the greater Turkish world and Türkiye, citing the Azerbaijani Turk, Kazakh Turk, and other minority names used in Türkiye.

The images presented in this book provide compelling evidence that the Crimean Tatars residing in Dobruja are more than just a small minority population and instead have diasporic connections. For this reason, we refer to them as "Crimean Tatars" in this publication rather than "Dobrujan Tatars," a term introduced during the communist era to sever any ties between the Tatars in Dobruja and those in Crimea and to depict them merely as a local minority. The communist government of Romania, influenced by Moscow and ignoring the existence of the exiled Crimean Tatar people, endeavored to instruct them in the Kazan Tatar language via Tatar schools. Although Turkic tribes have been settled in the Dobruja region since the 10th century, and Tatars have intermittently been present prior to Russia's annexation of Crimea, the majority of the population in the area arrived in Dobruja after Russia's annexation of the Crimean Khanate, making it more appropriate to refer to them as Crimean Tatars. ■

İkinci Bölüm

Capitolul Doi

Chapter Two

Dobruca'da Kırım Tatar Millî Kimliğinin Gelişimi / Apariția și dezvoltarea identității naționale tătare crimeene în Dobrogea / The Emergence and Development of Crimean Tatar National Identity in Dobruja

Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu

Romanya Krallığı, kuruluşundan itibaren diğer Balkan devletlerinden farklı olarak azınlıklara kültürel ve dinî haklar vermiştir. Müslüman toplumuna karşı husumet beslemeyen ve hatta Müslümanları Bulgar nüfusuna karşı denge unsuru olarak gören Rumenler, kadıların ve imamların görevlerine devam ederek şeriat hükümlerine göre karar vermelerine ve camilerde hizmet vermelerine müsaade etmiştir. Fakat vakıfların ortadan kaldırılmasından sonra Müslüman cami ve okulların masraflarının karşılanması için Rumen devleti tarafından yeterince ödenek ayrılmaması, Müslüman toplumunu ve kurumlarını zor durumda bırakmıştır.

Bu dönemde Kırım Tatarları bölgede kalan diğer Müslüman halklarla beraber bir Türk azınlığı oluşumunun ilk evrelerine girmiş, halk kurdukları köyleriyle özdeşleşerek yerelleşmeye başlamıştır. Aynı zamanda Dobruca'daki Kırım Tatar millî kimliği de aydınlar

De la fondarea sa, Regatul României, spre deosebire de alte state balcanice, a acordat minorităților drepturi culturale și religioase. Românii, care nu aveau prejudecăți față de comunitatea musulmană și chiar o vedeau ca o contrapondere la populația bulgară, le-au permis cadiilor și imamilor să-și continue îndatoririle, să respecte prevederile religioase și să slujească în geamii. Totuși, nealocarea de către statul român de fonduri suficiente pentru acoperirea cheltuielilor moscheilor și școlilor musulmane după desființarea vacâfurilor, au pus comunitatea și instituțiile musulmane într-o situație dificilă.

În această perioadă, tătarii crimeeni și celelalte populații musulmane rămase în regiune au început un proces de formare a unei minorități turce, populația începând să se definească în funcție de satele în care se așeza. În același timp, intelectualii încercau reconstruirea

Since its inception, the Kingdom of Romania has distinguished itself from other Balkan states by providing cultural and religious rights to minority communities. The Romanians harbored no prejudice against the Muslim community and even regarded them as a counterbalance to the Bulgarian population. As such, the qadi and imams were permitted to perform their duties, make decisions based on Sharia law, and practice their faith in mosques. However, following the abolition of the *waqf*, the Romanian government did not allocate sufficient funds to support Muslim mosques and schools. This left the Muslim community and institutions in a challenging situation.

Additionally, during this period, the Crimean Tatars, along with other remaining Muslim peoples in the region, entered the initial phases of forming a Turkish minority. The Crimean immigrants started to identify with the villages they established. During the

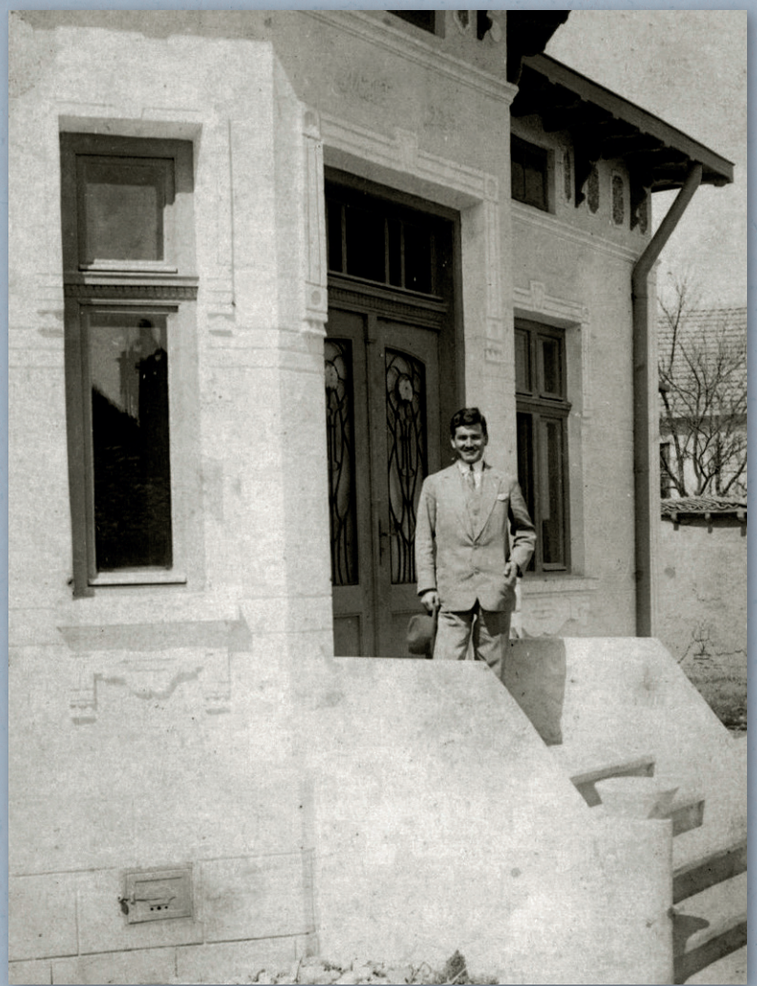

- 1931 yılları - Müstecip Hacı Fazıl muhtemelen Pazarcık'taki avukatlık bürosu önünde
- anii 1931 - Mustegep Hagi Fazâl, foarte probabil în fața biroului de avocatură din Bazargic
- 1931 - Müstecip Hacı Fazıl probably in front of his law office in Pazardjik

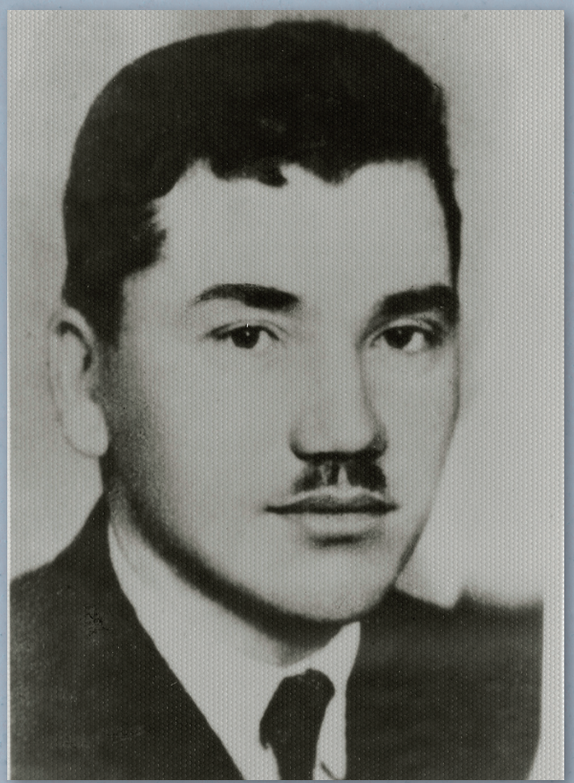

- Necip Hacı Fazıl, gençlik yılları
- Negip Hagi Fazâl în anii tinereții
- Necip Hacı Fazıl's youth years

▸ 1924 - Köstence, Casino binasının yanında, Necip Hacı Fazıl
▸ 1924 - Negip Hagi Fazâl lângă Cazinoul din Constanța
▸ 1924 - Constanta, next to the Casino building, Necip Hacı Fazıl

▸ 1937 - Türkiye, solda: Necip Hacı Fazıl
▸ 1937 - Turcia, în stânga: Negip Hagi Fazâl
▸ 1937 - Türkiye, left: Necip Hacı Fazıl

- 6 Nisan 1933 - Pazarcık, Müstecip Hacı Fazıl ve Lutfiye Müstecip
- 6 aprilie 1933 - Bazargic, Mustegep Hagi Fazâl și Lutfie Mustegep
- April 6, 1933 - Pazardjik, Müstecip Hacı Fazıl and Lutfiye Müstecip

- 2 Haziran 1940 - Köstence, Müstecip Hacı Fazıl ve Emine Beşev
- 2 iunie 1940 - Constanța, Mustegep Hagi Fazâl și Emine Beșev
- June 2, 1940 - Constanta, Müstecip Hacı Fazıl and Emine Beşev

▸ 25 Kasım 1934 - 1917 Kırım Ahalî Cumhuriyeti'ni anma etkinliği

▸ 25 noiembrie 1934 - Comemorarea Republicii Populare Crimeea din 1917

▸ November 25, 1934 - Commemoration of the Crimean People's Republic of 1917

tarafından yeniden inşa edilmeye çalışılmaktadır. Öyle ki, iki savaş arasında bütün dünyada Kırım Tatar millî kimliğinin en canlı yaşandığı coğrafya Dobruca olmuştur. Çünkü bu dönemde Kırım ve Türkiye'deki Kırım Tatarları farklı nitelikte modernist millî projelerin parçası olmak durumunda

identității naționale tătare crimeene din Dobrogea Astfel, în perioada interbelică, Dobrogea a fost zona din lume în care identitatea națională tătară crimeeană s-a manifestat cel mai intens. Pentru că în această perioadă tătarii crimeeni din Crimeea și Turcia trebuiau să facă parte din proiecte naționale moderniste de natură

interwar period, Dobruja served as the location where intellectuals reconstructed the Crimean Tatar national identity. Notably, it was where the most dynamic manifestation of Crimean Tatar national identity in the world was observed. During this period, the Crimean Tatars in Crimea and Türkiye were involved in separate modernist

kalmışlardır ama Dobruca'da Romanya Krallığı altında oluşan daha özgür ve çoğulcu siyasi ortamda sadece Dobruca'daki Kırım Tatarlarının değil Türkiye'deki ve zaman zaman Polonya'daki Tatarların da eklemlendiği Dobruca merkezli bir millî hareket oluşmuştur.

"Diaspora", günümüzde yurt olarak kabul ettiği toprakların dışında yaşayan ama millî bir hareket ve kimliğe sahip bir halk anlamında kullanılmaktadır. Diasporayı tanımlamak için Yahudi diasporasından örnek alınarak oluşturulan bazı objektif kriterler öne sürülmüş (Cohen, 1997:6) ise de son elli yılda diaspora halkların sayısının hızla artması subjektif kriterin, yani bir halkın kendini diaspora olarak kabul etmesinin daha önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Kuşaklar boyunca vatanlarından uzak ve çoğu zaman çeşitli ülke ve bölgelere dağılmış olarak yaşamalarına rağmen diaspora kolektif kimliğinin bir halk tarafından nasıl yeniden üretildiği sorusu birçok araştırmacıyı meraklandırmaktadır. Dobruca'da ve hatta tüm diasporada gelişen Kırım Tatar diaspora milliyetçiliğinin babası Mehmet Niyazi'dir dersek yanlış olmaz. Niyazi, çocukluğunda Dobruca'nın Kırım Tatar kültürü içinde büyümüş ama Osmanlı kurumlarında eğitim görmüş ve o dönemdeki modernist ve Türkçü fikirlerden

diferită, în mediul politic mai liber și mai pluralist creat sub Regatul României în Dobrogea, nu numai cei de aici, dar și cei din Turcia și ocazional Polonia, au pus bazele unei mișcări naționale.

„Diaspora" este folosită astăzi pentru a desemna un popor care trăiește în afara pământurilor pe care le consideră patrie, dar care are o mișcare și o identitate națională. Deși unele criterii obiective, bazate pe exemplul diasporei evreiești, au fost propuse pentru definirea termenului (Cohen, 1997:6), creșterea rapidă a numărului popoarelor din diaspora în ultimii 50 de ani relevă că criteriul subiectiv, adică autodefinirea ca diasporă este mai important. Întrebarea cu privire la modul în care identitatea colectivă a diasporei este reprodusă de un popor, în ciuda faptului că trăiește departe de patria sa de generații și este adesea dispersată în diferite țări și regiuni, intrigă mulți cercetători. Nu ar fi greșit să spunem că Mehmet Niyazi este părintele naționalismului diasporei tătarilor crimeeni care s-a dezvoltat în Dobrogea și chiar în întreaga lume. Niyazi a crescut în cultura tătară crimeeană din Dobrogea, dar a fost educat în instituții otomane și, influențat de ideile moderniste și turciste din acea perioadă, s-a alăturat mișcării Junilor Turci. Pe de altă parte, Mehmet

national projects. However, in Dobruja, a freer and more pluralistic political environment under the Romanian Kingdom gave rise to a Dobruja-centered national movement. This movement included not only the Crimean Tatars in Dobruja but also Tatars in Türkiye and, at times, Poland.

Today, the term "diaspora" refers to a group of people who live outside their homeland but still maintain a national identity and movement. While certain objective criteria have been proposed to define diaspora, looking at the Jewish diaspora as an example (Cohen, 1997: 6), it appears that the subjective criterion of self-identification as a diaspora is of greater significance given the substantial increase in the number of diaspora communities within the last half-century. The inquiry of how a diasporic collective identity is maintained by a people even after generations of living away from their original homeland and dispersing across multiple countries and regions has captivated many scholars. It is worth noting that Mehmet Niyazi is regarded as the founder of Crimean Tatar diasporic nationalism in both Dobruja and the diaspora at large. Mehmet Niyazi was raised in the Crimean Tatar culture of Dobruja and received education from Ottoman institutions. He became a member of the Young Turk movement, influenced by modernist and Turkist ideas

etkilenerek Jön Türk Hareketine katılmıştır. Diğer yandan, aynı zamanda İsmail Bey Gaspıralı'nın başlattığı Kırım merkezli pantürkist ve ceditçi hareketi de takip eden Mehmet Niyazi bütün bu etkileri sentezlemiştir. Mehmet Niyazi, şiirlerinde sadece Kırım Tatar Millî Hareketini anlatmamış aynı zamanda vatandan uzakta yaşayan bir kişi olarak anavatana ait olma konusunda yaşadığı sorunlara da işaret etmiştir. Böylece ilk kez diaspora kimliğinden bahsetmiştir.

Mehmet Niyazi, Kırım Tatar diaspora edebiyatının da ilk örneklerini vermiştir. Üstelik İstanbul Türkçesindeki üstün hâkimiyetine rağmen bu fikirlerini anadili olan Kırım Tatarcasının Çöl şivesi ile ifade etmiş, bununla da kalmayarak bu şive ile üstün eserler vermiş ve bu şivenin bir yazı dili olarak ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Osmanlı döneminden beri mevcut olan, bölgenin Müslümanlar için en önemli kurumu Babadağ'daki medresenin Mecidiye'ye taşınması ile oluşan Mecidiye Medresesinde (Mecidiye Müslüman Semineri) uzun yıllar öğretmenlik yapan Mehmet Niyazi, burada pek çok öğrenciye Kırım sevgisini aşılamıştır. Bu medresenin mezunlarının arasından pek çok Kırım Tatarca eser veren kişiler çıkmasında, iki savaş arası dönemde ve İkinci Dünya Savaşı sırasında

Niyazi, care a urmat și mișcarea pan-turcică și jadidistă din Crimeea inițiată de İsmail Bey Gaspiralı, a sintetizat toate aceste influențe. Mehmet Niyazi nu numai că a vorbit despre Mișcarea Națională Tătară Crimeeană în poeziile sale, ci a subliniat și problemele pe care le-a experimentat cu privire la apartenența la patrie ca persoană care locuiește în afara ei. Astfel, a vorbit pentru prima dată despre identitatea de diasporă.

Mehmet Niyazi a creat și primele exemple ale literaturii diasporei tătarilor crimeeni. Mai mult, în ciuda cunoașterii sale superioare a limbii turce din Istanbul, el și-a exprimat aceste idei în limba sa maternă, dialectul *çöl* al tătarei crimeene, a produs lucrări remarcabile în acest dialect și a contribuit la dezvoltarea lui ca limbă scrisă. Mehmet Niyazi, care a predat mulți ani la medresa din Medgidia (Seminarul Musulman din Medgidia), care a fost înființată prin mutarea medresei de la Babadag la Medgidia, cea mai importantă instituție a regiunii pentru musulmani, care exista încă din perioada otomană, a insuflat multor seminariști dragostea pentru Crimeea. Seminarul a avut un rol major în pregătirea unor absolvenți care au scris lucrări în tătară crimeeană și formarea liderilor comunității în perioada interbelică și în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. În

of the era. In addition, Mehmet Niyazi also adhered to the Crimean-based pan-Turkist and Jadidist movement pioneered by İsmail Bey Gasprinskiy, synthesizing all these influences. In his poetry, Mehmet Niyazi not only depicts the Crimean Tatar National Movement, but also addresses the challenges he encounters as an individual residing far from his native land regarding his sense of belonging to his motherland. This marks the first instance where he introduces the concept of diasporic identity.

Mehmet Niyazi provided the initial works of Crimean Tatar diaspora literature. Additionally, he produced exceptional works in the *Çöl* accent of Crimean Tatar, his mother tongue, despite his proficiency in Istanbul Turkish. This act contributed to the emergence of the Crimean Tatar literary language, particularly the aforementioned accent as a written language. Mehmet Niyazi taught at the Medgidia Muslim Seminary, formerly the Babadag Madrasah, for several years. The madrasah (seminary), established during the Ottoman period, was relocated to Medgidia and became the region's primary Muslim institution. He played a significant role in inspiring many students to develop an affinity for Crimea, resulting in the emergence of numerous Crimean Tatar writers among the graduates of the madrasah. He

- 28 Temmuz 1935 - Pazarcık, Splendid salonunda Cafer Seydahmet halka seslenirken
- 28 iulie 1935 - Bazargic, Cafer Seydahmet adresându-se persoanelor prezente la salonul Splendid
- July 28, 1935 - Cafer Seydahmet addressing the public in the Splendid Hall in Pazardjik

- 28 Temmuz 1935 - Pazarcık, Splendid salonunda Cafer Seydahmet halka seslenirken
- 28 iulie 1935 - Bazargic, Cafer Seydahmet adresându-se persoanelor prezente la salonul Splendid
- July 28, 1935 - Cafer Seydahmet addressing the public in the Splendid Hall in Pazardjik

toplumun önde gelenlerini oluşturmasında büyük pay sahibidir. Bu açıdan Romanya'nın belki de Kırım Tatar Millî Hareketinin oluşumuna en mühim katkısı, sağladığı özgür ortam ve modern eğitim olanakları olmuştur. Rumen devleti Mecidiye Müslüman Seminerini Müslüman din adamı ve öğretmen yetiştiren modern bir eğitim kurumu hâline getirmiş ama müfredat üzerinde kontrol tesis ederek bu kurum vasıtasıyla Türk ve Kırım Tatar

acest sens, poate cele mai importante contribuții ale României la formarea Mișcării Naționale Tătare Crimeene au fost mediul liber și oportunitățile moderne de educație pe care le-a oferit. Statul român a transformat Seminarul Musulman din Medgidia într-o instituție de învățământ modernă care pregătea clerici și profesori musulmani, dar a urmărit să integreze minoritățile turcă și tătară crimeeană prin această instituție prin stabilirea controlului asupra curriculumului.

also contributed significantly to the formation of prominent members of the community during the interwar period and World War II. Romania's free and modern educational opportunities were vital to the formation of the Crimean Tatar National Movement in this respect. The Romanian state converted the Medgidia Muslim Seminary into a contemporary educational institution to train Muslim clergy and teachers. However, its intention was to integrate the Turkish

- 28 Temmuz 1935 - Pazarcık, Görüşmeden sonra halk Splendid salonundan çıkarken
- 28 iulie 1935 - Bazargic, populația ieșind din salonul Splendid după întâlnire
- July 28, 1935 - Pazardjik, People leaving the Splendid Hall after the meeting

- 31 Temmuz 1935 - Pazarcık, Toplantı sonrası Splendid salonu önünde Kırım Tatar önderleri ve yerli halk
- 28 iulie 1935 - Bazargic, după întâlnire, în fața salonului Splendid, liderii tătarilor crimeeni și localnicii
- July 31, 1935 - Pazardjik, Crimean Tatar leaders and local residents in front of the Splendid Hall after the meeting

azınlığı entegre etmeyi planlamıştır. Bu açıdan Kırım'daki Tatar Öğretmen Okulu ile benzeşir. Çünkü her iki okul da, amaç ve beklentileri farklı olsa da, sağladığı eğitim imkânları sayesinde Kırım Tatar halkının millî gelişiminde rol oynamış aydın insanlar yetişmesini sağlamışlardır (bkz. Omer 2023; Cupcea, 2016; Cupcea ve Omer 2017; Cupcea, Marin ve Omer, 2016; Aydın 2017 a, 2017b, 2023).

Tüm Dobrucalıların siyasi hakları başlangıçta Romanya'nın diğer bölgelerinde yaşayanlara göre kısıtlı olduğundan 1912'ye kadar Müslümanlar, Rumenler ve Dobruca'da yaşayan diğer halklar gibi sadece yerel seçimlere katılabilmişlerdir. Yerel hükûmetlerde de siyasi temsilleri oldukça sınırlı kalmıştır. Müstecip Ülküsal, anılarında seçilen bazı Kırım Tatar temsilcilerin Rumenceye yeteri kadar vakıf olmadığından, meclislerde konuşulanları anlamadan ellerini kaldırıp indirdiklerinden, çeşitli siyasi odakların elinde alet olduklarından esefle bahsetmektedir. Ona göre Türkler ve Kırım Tatarları Romanya'ya uyum sağlamalı, Rumen okullarında okuyarak Dobruca'da mühim makamlar işgal etmelidirler. Bireysel gayretlere karşın Müslümanların durumu ülkedeki Bulgarlar gibi Hristiyan azınlıklara göre de oldukça geridir. Bunun en önde gelen sebeplerinden biri, dinî kaygılardan

Din această perspectivă situația este similară cu Școala Pedagogică Tătară din Crimeea. Datorită oportunităților educaționale pe care le ofereau, ambele școli au format intelectuali care au jucat un rol în dezvoltarea națională a poporului tătar crimeean, deși scopurile și așteptările lor erau diferite (vezi Omer, 2023; Cupcea, 2016; Cupcea și Omer 2017; Cupcea, Marin și Omer, 2016; Aydın 2017a, 2017b, 2023).

Întrucât drepturile politice ale tuturor dobrogenilor au fost inițial limitate în comparație cu cele ale locuitorilor din celelalte regiuni, până în 1912, musulmanii, precum românii și alte populații din Dobrogea, au putut participa doar la alegerile locale. Reprezentarea lor politică în administrațiile locale a rămas destul de limitată. În memoriile sale, Mustegep Ülküsal menționează cu regret că unii dintre aleșii tătari crimeeni nu aveau cunoștințe suficiente de limba română, că au votat fără să înțeleagă ce se discuta și că au fost folosiți de diverse grupuri politice. În opinia acestuia, turcii și tătarii crimeeni ar fi trebuit să se integreze în România, să studieze în școli românești și să ocupe funcții importante în Dobrogea. În ciuda eforturilor individuale, situația musulmanilor era mult mai precară decât cea a minorităților creștine precum bulgarii. Unul dintre principalele motive era că ei se opuneau integrării

and Crimean Tatar minorities by regulating the curriculum. This school system bears resemblance to the Tatar Teachers' School in Crimea. For, both schools provided educational opportunities that produced intellectuals who contributed to the national development of the Crimean Tatar people, despite their differing goals and expectations (Omer; Cupcea, 2016; Cupcea and Omer, 2017; Cupcea, Marin, and Omer, 2016; Aydın, 2017a, 2017b, 2023).

Initially, the political rights of all Dobrujans were limited compared to other parts of Romania. Until 1912, Muslims, Romanians, and other residents of Dobruja were only allowed to participate in local elections. Furthermore, their political representation in local government remained severely restricted. Müstecip Ülküsal expresses regret in his memoirs that certain elected Crimean Tatar representatives lacked fluency in Romanian, at times raising and lowering their hands without comprehending what was being discussed in the assemblies, and succumbed to manipulation from different political centers. He suggests that Turks and Crimean Tatars should adjust to Romania, receive an education in Romanian schools, and hold significant positions in Dobruja. Despite individual efforts, the situation of Muslims lagged behind that of Christian minorities in

dolayı entegrasyona direnmeleri ve çocuklarını İstanbul'daki Türk okullarına yollamakta ısrar etmeleridir. Bu da pek çok Kırım Tatarının eğitim aldıktan sonra İstanbul'a yerleşmesine ve Dobruca'daki toplumun aydın ve lider eksikliği çekmesine sebep olmuştur.

Bu sorun ile ilgilenenlerin en başında Selim Abdülakim gelir. Selim Abdülakim, Bükreş Hukuk Fakültesi'nde eğitim görerek ilk Müslüman avukat olarak öne çıkmış, ardından Köstence Belediye Başkan yardımcılığı ve Romanya Parlamentosunda milletvekilliği yapmış, iki savaş arasında Dobruca'da Müslüman cemaatine liderlik etmiştir. Kardeşlerinden biri 1917'de Mărăşeşti Savaşı'nda hayatını kaybetmiş, Rumen ordusunun Birinci Dünya Savaşı kahramanı madalyası alan Teğmen Kazım Abdülakim; diğeri ise Mehmet Niyazi ile evli Şefika (Safiye adını kullanıyordu) idi. 1929'da ortaokul ve yüksek öğrenimdeki Müslüman öğrencilere yardım etmeyi amaçlayan Selim Abdülakim Kültür Fonu'nu kurarak pek çok Müslüman öğrencinin Rumen eğitim kurumlarında eğitim görmesine vesile olmuştur. Selim Abdülakim, Müslümanların Türkiye'ye göçüne ise karşı olmuş, bunun toplumu daha da güçsüzleştireceğini savunmuştur, belki de bu yüzden Türk ve Kırım Tatar gençlerinin İstanbul'da

din cauza preocupărilor religioase și insistau să-și trimită copiii la școlile turcești din Istanbul. Acest lucru a făcut ca mulți tătari crimeeni să se stabilească la Istanbul după anii de studiu, iar comunitatea din Dobrogea a avut de suferit din cauza lipsei de intelectuali și de lideri.

Selim Abdulachim este cel care s-a preocupat cel mai mult de această problemă. El s-a remarcat fiind primul avocat musulman, absolvent al Facultății de Drept din București. Apoi a ocupat funcțiile de viceprimar al Constanței și deputat în Parlamentul României și a condus comunitatea musulmană din Dobrogea în perioada interbelică. Unul dintre frații săi a fost locotenentul Kazim Abdulachim, care și-a pierdut viața în bătălia de la Mărășești din 1917 și a primit medalia de erou al armatei române în Primul Război Mondial. Sora sa, Şefika (folosea numele Safiye), a fost căsătorită cu Mehmet Niyazi. În 1929, a înființat Fondul Cultural Selim Abdulachim al cărui scop era să susțină elevii musulmani din învățământul secundar și superior și, astfel, a ajutat mulți tineri musulmani să studieze în instituțiile de învățământ românești. Selim Abdulachim s-a împotrivit emigrării musulmanilor în Turcia, susținând că acest lucru ar slăbi și mai mult comunitatea. Poate de aceea a încercat să le faciliteze tinerilor turci și tătari

the country, such as the Bulgarians. One of the main reasons for this is that they resist integration due to religious concerns and insist on sending their children to schools in Istanbul. As a result, many Crimean Tatars settled in Istanbul after receiving an education, causing the community in Dobruja to suffer from a shortage of intellectuals and leaders.

Selim Abdülakim was a pioneering figure in addressing this issue. He attended the Faculty of Law in Bucharest, where he became the first Muslim lawyer. Later, he served as the deputy mayor of Constanta and a deputy in the Romanian Parliament, leading the Muslim community in Dobruja during the interwar period. One of Selim Abdülakim's siblings, Lieutenant Kazım Abdülakim, received the Romanian army's World War I hero medal posthumously after passing away in the Battle of Mărășești in 1917. His other sibling, Şefika (who went by Safiye), was married to Mehmet Niyazi. In 1929, Abdülakim founded the Selim Abdülakim Cultural Fund, which aimed to support Muslim students pursuing higher education. The fund played a crucial role in enabling many students to study in Romanian educational institutions. Selim Abdülakim opposed Muslim immigration to Türkiye, arguing that it would weaken the community. This may have influenced his efforts to ensure

- 24 Eylül 1935 - Köstence, Cafer Seydahmet Bey, Pazarcık mümessilleri arasında. Ayakta solda Memet Zekeriya, sağda Emin Zekeriya
- 24 septembrie 1935 - Constanța, Cafer Seydahmet Bey cu reprezentanții de la Bazargic. În picioare la stânga Memet Zekeriya, la dreapta Emin Zekeriya
- September 24, 1935 - Constanța, Cafer Seydahmet Bey among Medgidia representatives. Standing, Memet Zekeriya on the left, Emin Zekeriya on the right

- 24 Eylül 1935 - Köstence, Cafer Seydahmet Bey, Mecidiye'den konferansına gelenler arasında
- 24 septembrie 1935 - Constanța, Cafer Seydahmet Bey cu participanții la conferință de la Medgidia
- September 24, 1935 - Constanta, Cafer Seydahmet Bey, among those who came to his conference from Medgidia

- 27 Eylül 1935 - Cafer Seydahmet Kırımer (ortada) Selim Abdülakim (solda) ve Müstecip Ülküsal (sağda)
- 27 septembrie 1935 - Cafer Seydahmet Kırımer (în mijloc) Selim Abdulachim (la stânga) și Mustegep Ülküsal (la dreapta)
- September 27, 1935 - Cafer Seydahmet Kırımer (center) Selim Abdülakim (left) and Müstecip Ülküsal (right)

değil, Romanya'da eğitim görmelerini tesis etmeye çalışmıştır. Selim Abdülakim'in bir önemi de Türk ve Kırım Tatar toplumunun ya Türkiye'ye göç ya da Kırım ile ilgili millî harekete yöneldiği dönemde toplumun Rumen siyasetine entegre olmasına çabalaması ve Romanya'da Türklerin haklarını iyileştirecek bir azınlık siyaseti yürütmeye çalışmasıdır.

Belirtmeliyiz ki Dobruca'daki bütün olumsuz faktörlere rağmen hem II. Abdülhamit, hem de bölgeye yerleşen muhalefetteki İttihat ve Terakki Fırkası, Türkiye'ye göçlere buradaki Müslüman varlığını eriteceği ve Balkanlar'da Osmanlı'nın gücü ve etkisini olumsuz etkileyeceği için karşıdır (Omer, 2023:262). Buna rağmen, Dobruca'daki Kırım Tatarlarının tarihinde göç süreklilik arz etmiş ve 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı gibi dönemlerde artmıştır. Bu süreç hep düzensiz olmuş, sadece 1936-1940 arasında ilk defa iki devlet tarafından imzalanan bir anlaşma ile düzenlenmiştir (Omer, 2023:201-223).

1900'lü yılların başında Dobruca ve Anadolu'dan gelen Kırım Tatar kökenli birçok Osmanlı vatandaşı öğretmen ile birlikte Kırım'da eğitim kurumlarında hizmet veren Mehmet Niyazi bu sayede vatanını ilk defa

crimeeni să studieze în România, nu la Istanbul. Eforturile lui mai sunt importante și din perspectiva încercărilor de a integra comunitatea în viața politică românească promovând o strategie minoritară care să îi îmbunătățească drepturile în perioada în care turcii și tătarii crimeeni emigrau în Turcia sau se preocupau de Mișcarea Națională Tătară Crimeeană.

Trebuie să subliniem că, în ciuda tuturor factorilor negativi din Dobrogea, atât Abdulhamid al II-lea, cât și membrii Partidul Unității și Progresului aflat în opoziție, care s-au stabilit în regiune, erau împotriva emigrării în Turcia, deoarece aceasta ar fi slăbit prezența musulmană și ar fi afectat negativ puterea și influența Imperiului Otoman în Balcani (Omer, 2023:262). În ciuda acestui fapt, emigrarea a fost continuă în istoria tătarilor crimeeni din Dobrogea și a crescut în intensitate în perioade precum Războiul ruso-otoman din 1877-1878, Războaiele Balcanice și Primul Război Mondial. Acest proces a fost reglementat doar în perioada 1936-1940 printr-un acord semnat de cele două state (Omer, 2023:201-223).

În anii 1900, Mehmet Niyazi, care a slujit în instituțiile de învățământ din Crimeea împreună cu mulți profesori supuși otomani de origine tătară crimeeană din Dobrogea

that Turkish and Crimean Tatar youth received education in Romania instead of Istanbul. Another important aspect of Selim Abdülakim's work was his attempt to integrate the Turkish and Crimean Tatar community into Romanian politics and raise demands for a minority rights aimed at improving their situation in Romania. This was particularly noteworthy as it occurred during a time when the said community was either relocating to Türkiye or mobilizing to establish a national movement in Crimea.

It should be noted that despite unfavorable conditions in Dobruja, both Sultan Abdul Hamid II and the Union and Progress Party, the opposition group, opposed migration to Türkiye from Balkans due to concerns that it would diminish the Muslim population and harm Ottoman power and influence in the Balkans (Omer, 2023:262). Despite Ottoman reluctance, migration to Türkiye has been a continuous occurrence in the history of Crimean Tatars in Dobruja, which escalated during events such as the Ottoman-Russian War of 1877-78, the Balkan Wars, and World War I. This phenomenon has always been unorganized until an agreement signed by Türkiye and Romania between 1936 and 1940 (Omer, 2023:201-223).

In the early 1900s, Mehmet Niyazi, who worked in educational institutions in Crimea alongside many

- 6 Ağustos 1935 – Pazarcık, Aydınbey (günümüzde Kapinovo, Bulgaristan), Kırım Tatar Millî Hareket üyeleri Kırım'dan gelmiş mermer harman taşının yanında köylüler ile beraber
- 6 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria), membrii Mișcării Naționale Tătare Crimeene și localnicii lângă un tăvălug de piatră de marmură adus din Crimeea
- August 6, 1935 - Pazadjik, Aydınbey (today Kapinovo, Bulgaria) The members of Crimean Tatar National Movement together with villagers in front of a stone which was originally brought from Crimea threshing

- 7 Temmuz 1935 – Pazarcık, Kırım Tatar Millî Hareket üyeleri
- 7 iulie 1935 – Bazargic, membrii Mișcării Naționale Tătare Crimeene
- July 7, 1935 - The members of Crimean Tatar National Movement.

görmüş ve gönülden sevmiştir. Çarın polisleri bir süre sonra bu yabancı öğretmenleri sınır dışı etse de bu girişim Kırım ile diaspora arasında modern bağları güçlendirmiştir. Kurultayın toplanacağı haberiyle 1917'de yine Kırım'a dönen Mehmet Niyazi, bu zaman zarfında orada *Hak Söz* adında bir gazete de çıkararak millî hareket iştirak etmiştir. Kırım'da 1917'de Kurultayın toplanmasının ve Kırım Ahalî Cumhuriyeti'nin ilan edilmesinin Dobruca'da bir heyecan yarattığı ve Dobruca'dan da katılım olduğu bilinmektedir (Omer, 2023:270).

Müstecip Ülküsal da Dobruca'da yaşanan heyecana anılarında yer vermiş ve Kırım'a nasıl maceralı bir şekilde ulaştığını, oradaki öğretmenlik yıllarını ve siyasi şartların değişmesi sonucu ayrılmak zorunda kalışını aktarmıştır (Ülküsal, 1999:76-192). Bolşeviklerin Kırım'a hâkim olmasından sonra oluşturulan Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti hükûmetinin, Moskova'nın Kırım'a on binlerce Yahudiyi yerleştirme ve onlara bir özerklik verme planlarına karşı Dobruca'dan Kırım'a Kırım Tatarlarının geri getirilmesi yönünde alternatif proje hazırladığı ve hükûmetin üyesi Bekir Sıtkı Odabaş'ın 40.000 kadar Kırım Tatarının Kırım'a yerleştirilmesi olasılığını görüşmek üzere Dobruca'ya geldiği ve Kırım Tatarlarının

și Anatolia, și-a văzut patria pentru prima dată și a iubit-o din toată inima. Deși poliția țarului i-a deportat pe acești profesori străini după un timp, această inițiativă a întărit legăturile moderne dintre Crimeea și diaspora. Mehmet Niyazi, care s-a întors în Crimeea cu ocazia întrunirii Adunării Naționale, a participat la mișcarea națională publicând în această perioadă un ziar numit *Hak Söz*. Se știe că Adunarea Națională din Crimeea și declararea Republicii Populare Crimeea în 1917 au creat entuziasm în Dobrogea, existând participanți și din această regiune (Omer, 2023:270).

Mustegep Ülküsal descrie în memoriile sale emoția trăită în Dobrogea la aflarea acestor evenimente și povestește cum a ajuns în Crimeea în urma unei călătorii pline de aventuri, anii săi de predare acolo și cum a trebuit să plece ca urmare a schimbării condițiilor politice (Ülküsal, 1999:76-192). Guvernul Republicii Socialiste Sovietice Autonome Crimeea, care a fost înființat după ce bolșevicii au ocupat Crimeea, a pregătit un proiect alternativ pentru a-i aduce înapoi pe tătarii crimeeni din Dobrogea în Crimeea, împotriva planurilor Moscovei de a stabili zeci de mii de evrei în peninsulă și de a le oferi autonomie. Un membru al guvernului crimeean, Bekir Sıtkı Odabaş, a venit în Dobrogea și s-a întâlnit cu liderii tătari crimeeni pentru

Ottoman citizen teachers of Crimean Tatar descent from Dobruja and Anatolia, visited his homeland for the first time and developed a deep affection for it. Despite the fact that the Tsar's police deported these foreign teachers after a certain period, this effort fostered stronger contemporary bonds between Crimea and the diaspora. Mehmet Niyazi reported the convening of the Congress upon his return to Crimea in 1917. During this time, he actively participated in the national movement and published a newspaper called *Hak Söz*. The declaration of the Crimean People's Republic and the convening of the *Kurultay* (National Congress) in Crimea in 1917 generated excitement in Dobruja and drew participation from the region as well (Omer, 2023:270).

Müstecip Ülküsal witnesses rising excitement in Dobruja in his memoirs, detailing his own adventurous journey to Crimea, his years of teaching there, and the circumstances that forced him to leave due to the change in circumstances (Ülküsal, 1999: 76-192). The Crimean Tatar dominated government of the Autonomous Soviet Socialist Republic of Crimea, which formed after the Bolsheviks' takeover, devised a counterproposal to relocate Crimean Tatars from Dobruja and thwart Moscow's aim of settling a multitude of Jews

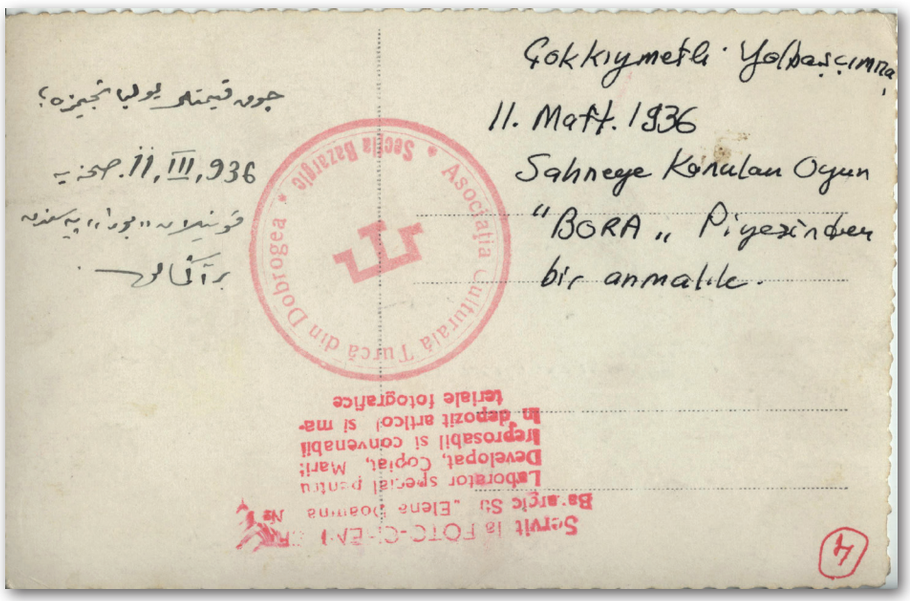

▸ 1936 - Dobruca Türk Hars Cemiyetinin kullandığı Tarak Tamgalı mühür

▸ 1936 - Ştampila cu *tarak tamga* folosită de Societatea Culturală Turcă Dobrogea

▸ 1936 - *Tarak Tamga* seal used by Dobruja Turkish Cultural Society

liderleriyle görüştüğü bilinmektedir (Ursu ve Seydahmet, 2013:227-231). Moskova'nın Kırım planlarıyla taban tabana zıt olan bu proje maalesef gerçekleşmemiştir (Dobrucalı [Ülküsal], 1963:17).

Son Kırım hükûmetinin hariciye bakanı olan ve Bolşevik işgali öncesinde hükûmetin tam yetkili temsilcisi sıfatıyla hariçte bulunan Cafer Seydahmet (Kırımer), bu işgale karşı Avrupa'da yürüttüğü bir dizi faaliyetten sonuç alamayınca çalışmalarını İstanbul'da sürdürdü. 1920'li yıllarda ekseriyetle millî görüşlerini Azerbaycan millî yayın organlarında

a discuta despre posibilitatea instalării a aproximativ 40.000 de tătari crimeeni în Crimeea (Ursu şi Seydahmet, 2013:227-231). Acest proiect, diametral opus planurilor Moscovei pentru Crimeea, nu a fost realizat (Dobrucalı [Ülküsal], 1963:17).

Cafer Seydahmet (Kırımer), fost ministrul de externe al ultimului guvern crimeean, aflându-se în străinătate ca reprezentant pe deplin autorizat al acestuia înainte de ocupaţia bolşevică, şi-a continuat activitatea în Europa, iar când nu a putut obţine rezultate dintr-o serie de iniţiative s-a stabilit la Istanbul de unde a persistat în strădaniile

in Crimea with autonomy. Government member Bekir Sıtkı Odabaş confirmed the movement of 40,000 Crimean Tatars to Crimea and subsequently met with Crimean Tatar leaders (Ursu and Seydahmet, 2013: 227-231). Unfortunately, this project, which was diametrically opposed to Moscow's Crimean plans, was not realized (Dobrujalı [Ülküsal], 1963:17)

Cafer Seydahmet (Kırımer), who served as the foreign affairs minister for the previous Crimean government and was exiled as its representative prior to the Bolshevik invasion, carried out a number of activities in Istanbul and Europe. In the 1920s,

yayımlayan Cafer Seydahmet, diğer yandan Sovyet tahakkümündeki Rus olmayan halkların sürgündeki temsilcileriyle birlikte Paris'te meydana getirilen Sovyet karşıtı Promete Ligi *(La Ligue Prométhéenne)* adlı hareketin içinde yer aldı ve bu birliğe üye olan Kırım Millî Merkezinin Başkanı oldu. Bu hareketin temel maddi ve manevi destekçisi ve hamisi olan Polonya'nın sağladığı burslarla millî harekete bağlı Selim Veli Ortay, Abdullah Zihni Soysal, Sabri Arıkan ve İbrahim Otar Leh üniversitelerinde eğitim aldı ve Promete Hareketinin akademik ayağı olan Doğu Enstitülerinin faaliyetlerine iştirak ettiler.

Diğer yandan Cafer Seydahmet Kırımer, Köstence'ye de gelerek Dobruca'daki Kırım Tatarlarını örgütlemelerini istemek amacıyla Mehmet Niyazi ve Selim Abdülakim ile görüşmüştür. Onlar ise genç, enerjik ve hâlihazırda *Emel* adlı Türkçü bir dergi çıkarmakta olan Müstecip Hacı Fazıl'ı (Ülküsal) bu görev için tavsiye etmişlerdir. Mecidiye Müslüman Semineri ve Rumen üniversitelerinden mezun gençler Osmanlı kültürel dünyasını da yakından takip ettiklerinden, İstanbul'da oldukça yaygınlaşmış çeşitli Türkçü dergiler ve örgütler içinde yer almaya başlamışlardı. Onlardan biri olan Müstecip Hacı Fazıl'ın Cafer Seydahmet Kırımer ile tanışmasının ardından *Emel*

împotriva ocupației. În anii 1920, Cafer Seydahmet, care și-a prezentat opiniile mai ales în publicațiile naționale azere, a luat parte și la mișcarea antisovietică a Ligii Prometeice (*La Ligue Prométhéenne*) formată la Paris împreună cu reprezentanții exilați ai popoarelor non-ruse aflate sub dominație sovietică, devenind președinte al Centrului Național Crimeean, parte a acestei uniuni. Cu bursele oferite de Polonia, principalul sprijinitor material și moral, susținător al acestei mișcări, Selim Veli Ortay, Abdullah Zihni Soysal, Sabri Arıkan și Ibrahim Otar, afiliați mișcării naționale, și-au continuat studiile la universitățile poloneze și au participat la activitățile Institutelor de Studii Răsăritene, ramura academică a mișcării prometeice.

Pe de altă parte, Cafer Seydahmet Kırımer a venit la Constanța și s-a întâlnit cu Mehmet Niyazi și Selim Abdülakim pentru a le cere să îi organizeze pe tătarii crimeeni din Dobrogea. Ei l-au recomandat pentru această sarcină pe Mustegep Hagi Fazâl (Ülküsal), care era tânăr, energic și publica atunci o revistă turcică numită *Emel*. Deoarece tinerii absolvenți ai Seminarului Musulman din Medgidia și universităților românești urmăreau îndeaproape lumea culturală otomană, au început să se apropie de diferite reviste și organizații turcice care se răspândiseră la Istanbul. După

Cafer Seydahmet participated in the Promethean League (*La Ligue Prométhéenne*), an anti-Soviet organization founded in Paris by exiled representatives of non-Russian peoples under Soviet domination. Cafer Seydahmet, who primarily expressed his national views in Azerbaijani national publications, also became the president of the Crimean National Center, a member of the aforementioned union. With scholarships from Poland, the main material and moral supporter and patron of this movement, Selim Veli Ortay, Abdullah Zihni Soysal, Sabri Arıkan, and İbrahim Otar, who were affiliated with the national movement, attended Polish universities and took part in the activities of the Eastern Institutes, the academic foundation of the Promethean League.

Meanwhile, Cafer Seydahmet Kırımer visited Constanta and consulted with Mehmet Niyazi and Selim Abdülakim regarding the organization of Crimean Tatars in Dobruja. They suggested Müstecip Hacı Fazıl (Ülküsal), a dynamic young person already publishing a Turkist journal called *Emel*, as the most suitable candidate for this task. Since the young graduates of the Medgidia Muslim Seminary and Romanian universities closely followed the Ottoman cultural world, they started participating in various Turkist journals and organizations that had become widespread in

dergisi, Kırım Tatar Millî Hareketinin resmî yayın organı olmuş ve Kırım'da tekrar Kırım Tatarlarının devleti olması davasını savunmuştur. Kırım Tatar tarihinde bu tarz yayınlar ülke içerisinde millî örgütlenmenin mümkün olamadığı ortamlarda çıktıkları için hep bir millî hareketi taşıma misyonuyla çıkmıştır. Millî hareketin sesi, okulu ve kurumsal örgütlenmesi görevini devam ettirmek görevleri bu yayınlara yüklenmiştir. Böylelikle, *Emel* hem Mehmet Niyazi'nin hem Cafer Seydahmet'in önderliğiyle genel bir Türkçü dergi olmak yerine kendi kişiliğini bulmuş, Kırım Tatarlarının sesi olmuştur. Nitekim *Emel* dergisinin ilk neşriyatlarından biri de 1931 yılında diasporada millî hareketin babası, edebî önderi Mehmet Niyazi'nin şiirlerinin derlendiği *Sagış* (*Özlem*) adlı kitaptır. Demek ki diaspora hareketinin ortaya çıkışında hem Cafer Seydahmet'in liderliği hem de Müstecip Hacı Fazıl ve Emelciler gibi diasporada Kırım yolunda çalışma iradesini gösterecek kişilerin bulunması önemli olmuştur.

Müstecip Hacı Fazıl'ın *Emel* ile örgütlediği hareketin hedeflerinden biri Türkiye'ye olan göçü durdurmak olmuş, bu amaçla Romanya'da Türklerin haklarının iyileştirilmesine ve seslerinin duyulmasına önem vermiştir. Bu sebeple Rumence gazete çıkarmış

ce unul dintre ei, Mustegep Hagi Fazâl, l-a întâlnit pe Cafer Seydahmet Kırımer, revista *Emel* a devenit publicația oficială a Mișcării Naționale a Tătarilor Crimeeni și a apărat ideea creării din nou a unui stat al tătarilor crimeeni în Crimeea. Întrucât astfel de publicații erau scoase în medii în care organizarea națională nu era posibilă în cadru statal, au apărut întotdeauna cu misiunea de a promova o mișcare națională. Ele au avut atributul de a fi vocea, a continua școala și instituțiile mișcării naționale. Astfel, sub conducerea atât a lui Mehmet Niyazi, cât și a lui Cafer Seydahmet, *Emel* și-a găsit propria caracteristică și a devenit vocea tătarilor crimeeni, în loc să fie o revistă generală turcică. De fapt, una dintre primele publicații ale *Emel* a fost cartea intitulată *Sagış* (Dor), care, în 1931, a adunat poeziile lui Mehmet Niyazi, părintele mișcării tătarilor crimeeni din diaspora și liderul lor literar. Astfel, în apariția mișcării naționale în diaspora, au fost importante atât conducerea lui Cafer Seydahmet, cât și prezența unor oameni care aveau să dea dovadă de voința de a lucra pentru Crimeea, precum Mustegep Hagi Fazâl și cei din „grupul Emel" („Emelciler").

Unul dintre scopurile mișcării organizate de Mustegep Hagi Fazâl prin *Emel* a fost stoparea fenomenului de emigrare în Turcia. În acest scop, el a acordat importanță îmbunătățirii

Istanbul. When Müstecip Hacı Fazıl, one of them, met Cafer Seydahmet Kırımer, *Emel* became the official organ of the Crimean Tatar national movement and promoted the establishment of the Crimean Tatar state in Crimea. Since such publications were produced in settings where national organization was unfeasible, they were consistently issued with the aim of promoting a national movement in Crimean Tatar history. These publications were tasked with being the voice, school, and institutional organization of the national movement. *Emel*, under the leadership of Mehmet Niyazi and Cafer Seydahmet, developed its unique identity and became the voice of the Crimean Tatars, moving away from its previous identity as a general Turkist journal. One of the earliest releases of *Emel* was a 1931 book called *Sagış* (Longing). It collected the poems of Mehmet Niyazi, a prominent literary figure and father of the Crimean Tatar movement in the diaspora. Therefore, the appearance of the diaspora movement was influenced by both the leadership of Cafer Seydahmet and the existence of individuals such as Müstecip Hacı Fazıl and *Emel*'s authors in the diaspora who demonstrated a desire to work for Crimea.

One goal of Müstecip Hacı Fazıl and *Emel*'s organized movement was to prevent migration to Türkiye. To

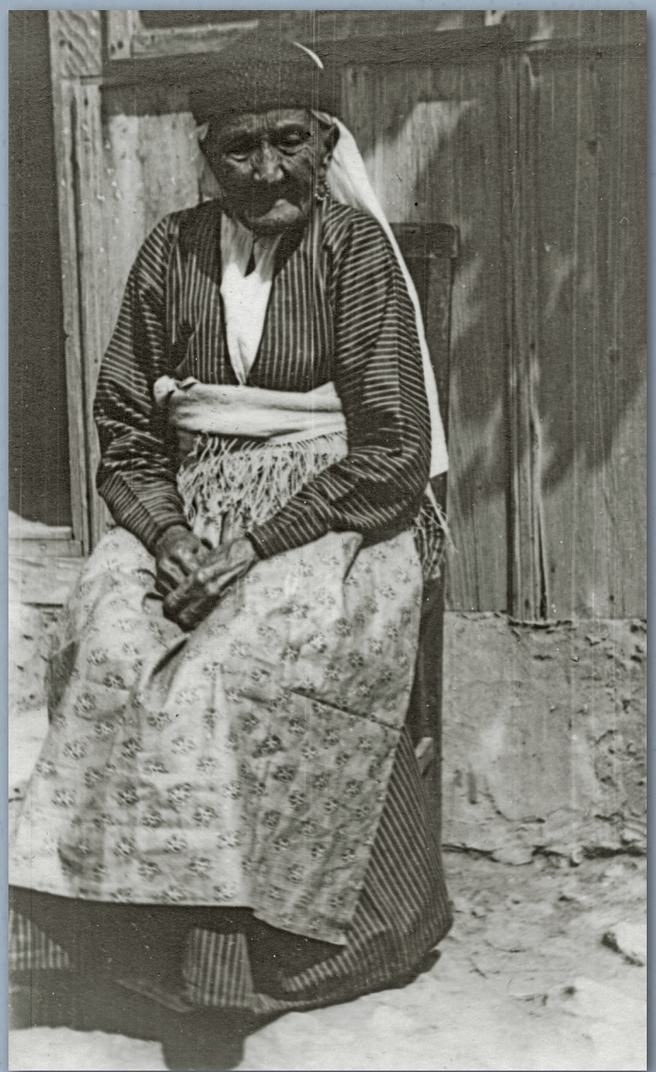

- 29 Ağustos 1935 - Köstence, Azaplar, Kırım'dan 9 yaşında çıkıp, fotoğraf çekildiğinde 87 yaşında olan yaşlı kadın
- 29 august 1935 - Constanța, Tătaru, o bătrână în vârstă de 87 de ani care emigrase din Crimeea când avea nouă ani
- August 29, 1935 - Constanta, Azaplar, old woman who left Crimea at the age of 9 and was 87 when the photo was taken

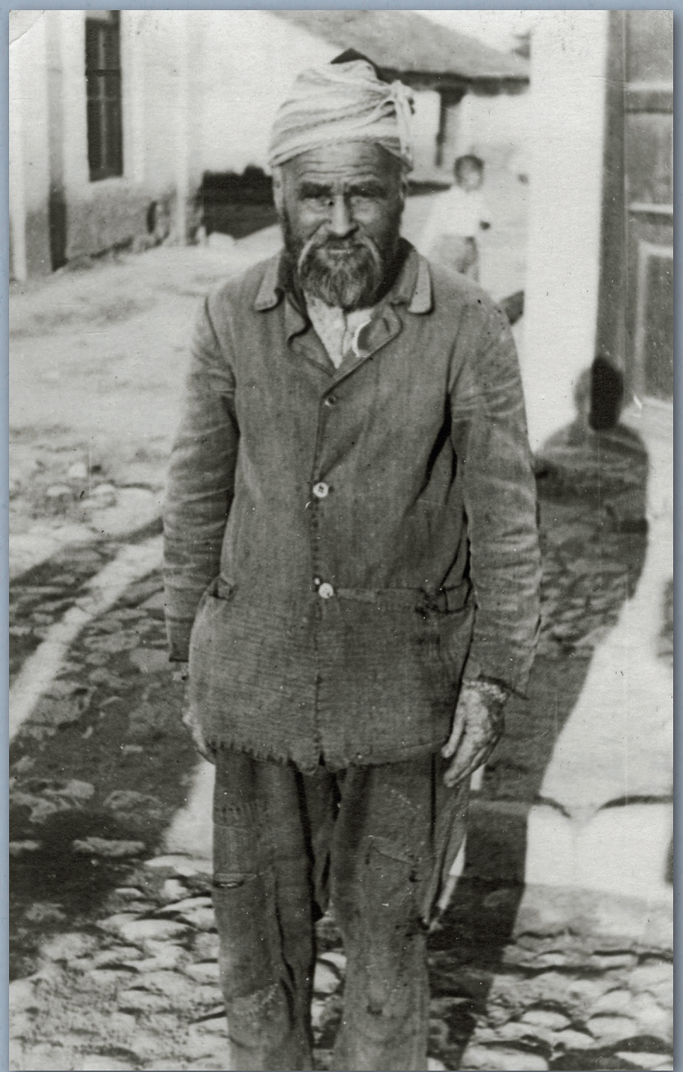

- 11 Ağustos 1935 - Köstence Mecidiye, Cafer Seydahmet Bey'e Kırım meseleleri hakkında sualler soran Mecidiyeli Halil
- 11 august 1935 - Constanța, Medgidia, Halil din Medgidia care l-a întrebat pe Cafer Seydahmet Bey despre Crimeea
- August 11, 1935 - Constanta Medgidia, Halil from Medgidia who asked Cafer Seydahmet Bey about Crimean affairs

▸ 21 Temmuz 1935 - Pazarcık, Türkiye'den gelen Kırım Tatarlarını karşılayanlar

▸ 21 iulie 1935 - Bazargic, întâmpinarea tătarilor crimeeni care au venit din Turcia

▸ July 21, 1935 - Pazardjik, welcoming Crimean Tatar leaders arriving from Türkiye

ve Rumen siyasetçileri ile bağlantılar kurmuştur. Kimi zaman da Kırım'a yönelik çalışmalarının Türk toplumu ve devleti tarafından kendilerine karşı bir hareket olarak anlaşılmaması için Türk toplumuna hitaben *Halk* (birkaç sayı Rumencesi de *Poporul* adında yayınlanmıştır) ve *Yıldırım* gibi gazeteler çıkarmıştır. *Tercüman* gibi, *Emel*'in başka bir hedefi de hâlen köylü ve eğitimsiz olan geniş toplum kesimlerini modernleştirmek, onlara sağlık kurallarına, dünya siyasetine, sanata, edebiyata, milliyetçiliğe dair bilgiler vererek ufuklarını açmak olmuştur. En son faaliyet amacı da Kırım'da şartlar müsait olmasa da şartların değişebileceğini varsayarak Kırım'a dönüş konusunda Kırım Tatar toplumunu hazırlamaktı. Hatta İkinci Dünya Savaşı çıkmasaydı ve Romanya işgal edilmeseydi, Kırım'a gitmeye gönüllü gençlerin listesi bile hazırlanmıştı (Aydın, 2021:153). Bu süreçte Türkiye Elçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver ise Türk kökenlileri Türkiye'ye göç ettirmek için Romanya ile serbest göç anlaşması imzalamayı hedeflediğinden ve Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile imzaladığı dostluk anlaşmasına halel gelmesini istemediğinden kimi zaman Müstecip Hacı Fazıl'ın hedefleri ile çakışmıştır. Ama iki lider de diplomatik bir şekilde ortak noktaları bulmayı başarmışlar ve birlikte Romanya'daki Türklerin ve

drepturilor turcilor din România și promovării lor. Din acest motiv, a publicat un ziar în limba română și a stabilit legături cu politicienii români. De asemenea, pentru a evita ca inițiativele sale cu privire la Crimeea să fie interpretate de societatea și statul turc ca îndreptate împotriva lor, a publicat ziare precum *Halk* (câteva numere au apărut în limba română sub denumirea *Poporul*) și *Yıldırım* care le erau adresate. La fel ca *Tercüman*, un alt scop al *Emel* a fost să modernizeze mare parte a comunității, care trăia încă în mediul rural și era needucată, oferindu-le informații despre regulile de sănătate, politica mondială, artă, literatură și naționalism și lărgindu-le astfel orizonturile. Ultimul scop al inițiativelor era, chiar dacă atunci condițiile din Crimeea erau potrivnice, pregătirea comunității tătarilor crimeeni pentru întoarcerea în Crimeea, presupunând că situația din peninsulă s-ar putea schimba. Mai mult, dacă nu ar fi izbucnit Al Doilea Război Mondial și România nu ar fi fost ocupată, fusese pregătită chiar și o listă cu tinerii care se ofereau voluntari pentru a merge în Crimeea (Aydın, 2021:153). În această perioadă, ministrul turc Hamdullah Suphi Tanrıöver, care urmărea să semneze cu România un acord cu privire la emigrarea liberă a celor cu origini turce din România în Turcia și pentru că nu voia să pericliteze tratatul de prietenie dintre Ankara și Moscova,

achieve this, they emphasized the need for improved rights for Turks in Romania and amplified their voices. Müstecip Hacı Fazıl published a Romanian newspaper and established connections with Romanian politicians. Sometimes, in order to avoid being seen as a movement against the Turkish community or the state, Müstecip Hacı Fazıl published newspapers targeting the Turkish community, such as *Halk* (also published in Romanian as *Poporul* for a few issues) and *Yıldırım*. In addition to modernizing the still uneducated segments of society, his other goal was to broaden their horizons by providing information about health rules and hygiene, world politics, art, literature and nationalism. The recent undertaking involved preparing the Crimean Tatar community for a prospective return to Crimea, given the potential for a change in conditions. Additionally, a register was created containing the names of young individuals who expressed a willingness to volunteer for the aforementioned endeavor prior to the onset of World War II and Romania's occupation (Aydın, 2021:153). During this period, the goals of Turkish Ambassador Hamdullah Suphi Tanrıöver sometimes conflicted with those of Müstecip Hacı Fazıl. Tanrıöver aimed to sign a free migration agreement with Romania to bring Turkish descendants to Türkiye. However, both leaders worked diplomatically to find

Kırım Tatarlarının refahının artması için çaba göstermişlerdir (bkz. Ülküsal, 1999; Omer, 2023).

Emel; Romanya, Türkiye ve Polonya'da yaşamakta olan Kırım Tatarlarının katkıda bulunduğu ulusötesi bir dergi olarak *Tercüman* gazetesinin bıraktığı yerden devam etmiş ama bu sefer esasen Kırım Tatar millî kimliğini dimağlarda oluşturmaya çabalamıştır. Cafer Seydahmet'in tüm çabalarına rağmen diasporada Kırım Tatar milliyetçiliği 1930'lara kadar dar bir entelektüel kesimle sınırlı bir siyasi muhacir *(émigré)* hareketi olarak kalmışken, Müstecip Hacı Fazıl'ın *Emel* dergisi ile ona verdiği destek sayesinde diasporadaki Kırım Tatarlarının oluşturduğu ilk halk tabanına yayılmış hareket ortaya çıkmıştır. Hatta hem *Emel*'in Türkiye'ye gönderilmesi hem de Dobruca'dan giden göçmenlerin *Emel* sayesinde edindikleri millî bilinci taşımaları suretiyle Türkiye'de Kırım Tatar modern millî bilincinin oluşmasını sağladığını ve hareketin temellerini oluşturduğunu söylemek mümkündür. ■

s-a aflat în contradicție cu obiectivele lui Mustegep Hagi Fazâl. Ambii lideri au reușit însă să găsească punctele comune într-un mod diplomatic și au depus eforturi pentru bunăstarea turcilor și tătarilor crimeeni din România (vezi Ülküsal, 1999; Ömer, 2023).

Emel, ca revistă transnațională susținută de tătarii crimeeni care trăiau în România, Turcia și Polonia, a fost un continuator al ziarului *Tercüman*, dar, spre deosebire de cel din urmă, a încercat în esență să creeze identitatea națională tătară crimeeană în gândire. În ciuda tuturor eforturilor lui Cafer Seydahmet, naționalismul tătar crimeean din diaspora a rămas o mișcare de emigranți politici (*émigré*) limitată la un segment intelectual îngust până în anii 1930. Datorită sprijinului lui Mustegep Hagi Fazâl prin revista *Emel*, a devenit prima mișcare a tătarilor crimeeni care s-a răspândit la publicul larg din diaspora. De altfel, se poate spune că atât mutarea *Emel* cât și stabilirea în Turcia a emigranților din Dobrogea care dobândiseră o conștiință națională datorită acestei reviste, au contribuit la crearea conștiinței naționale moderne tătare crimeene de aici și au pus bazele mișcării. ■

common ground and promote the welfare of Turks and Crimean Tatars in Romania (see Ülküsal, 1999; Ömer, 2023).

As a transnational journal, *Emel* continued the legacy of *Tercüman* with contributions from Crimean Tatars residing in Romania, Türkiye, and Poland. Its main goal was to establish a national identity for Crimean Tatars. Despite Cafer Seydahmet's endeavors, until the 1930s, Crimean Tatar nationalism in the diaspora continued to be a political émigré movement restricted to a small intellectual circle.. However, the grassroots movement of Crimean Tatars in the Dobrujan diaspora setting emerged thanks in part to Müstecip Hacı Fazıl's effort in establishing and promoting *Emel*. In fact, it can be argued that the dispatch of *Emel* to Türkiye and the migration of individuals from Dobruja who brought with them the national consciousness they gained through *Emel* played a role in forming a contemporary Crimean Tatar national consciousness in Türkiye and establishing the groundwork for the movement. ■

Üçüncü Bölüm

Capitolul Trei

Chapter Three

Mehmet Niyazi: Romanya'daki Kırım Tatar Millî Hareketinin İdeoloğu / Mehmet Niyazi: ideologul Mișcării Naționale Tătare Crimeene din România/ Mehmet Niyazi: The Ideologue of Crimean Tatar National Movement in Romania

Metin Omer

Dobruca'daki Kırım Tatarlarının millî kimliğinin oluşumunda en önemli kişi Mehmet Niyazi'dir. Her şeyden önce eserleri aracılığıyla "Yeşil Ada Kırım" mitini yaratmış, ama aynı zamanda halka yönelik eylemleriyle de anavatan Kırım'ın varlığını Romanya'daki Kırım Tatarlarının bilincinde yeniden canlandırmıştır. Bu sayede Kırım Tatar toplumunun "başöğretmeni" olmuştur. Bu ünvana layık görülmesinde sadece kürsüde çalışması, temel mesleğinin öğretmenlik olması değil, düzenlediği konferanslar ve yayımladığı makaleler de etkili olmuştur.

Niyazi, sadece Kırım Tatar toplumunun bilincinde derin izler bırakmamıştır; faaliyetleri, Rumen entelektüel elitini de etkilemiştir. Kişiliği, yazar Valeriu İonescu'nun takma adı olan İ. Valerian tarafından 1935'te yayımlanan *Cara-Su* (Karasu) romanında anılmıştır. Rumen edebiyat eleştirmenleri tarafından çok beğenilen ve o dönemde ünlenen bu romanda Mehmet Niyazi karakteri, içinde bulunduğu toplumun

Personalitatea care a trasat coordonatele identitare principale ale tătarilor din Dobrogea este Mehmet Niyazi. În primul rând prin opera sa, dar și prin demersurile sale la nivel civic, acesta a readus în conștiința tătarilor din România existența patriei mamă Crimeea. A reușit acest lucru creând prin opera sa mitul „Insulei Verzi-Crimeea". A fost totodată și un „educator" al comunității tătare crimeene. Asta nu s-a datorat doar activității sale de la catedră, ocupația sa de bază fiind aceea de profesor, ci și prin conferințele pe care le-a susținut și articolele pe care le-a publicat.

Niyazi nu a lăsat urme adânci doar în conștiința comunității tătare. Activitatea sa a impresionat și elita intelectuală românească. Personalitatea sa este evocată în romanul *Cara-Su* publicat în anul 1935 de I. Valerian, pseudonimul scriitorului Valeriu Ionescu. În acest roman care a fost foarte bine primit de criticii literari români și s-a bucurat de celebritate în epocă,

The most significant figure in the developing national identity of Crimean Tatars in Dobruja is Mehmet Niyazi. He created the "Green Island Crimea" myth through his works and revived the motherland Crimea in the consciousness of Crimean Tatars in Romania through his public actions. As a result, he became the "great teacher" of the Crimean Tatar community. He received the title not just for his work as a lecturer and profession as a teacher, but also for his organized conferences and published articles.

Niyazi made a significant impact on the Crimean Tatar community, as well as the Romanian intellectual elite. I. Valerian (a pseudonym for writer Valeriu Ionescu) memorialized Niyazi's character in his 1935 novel *Cara-Su* (Karasu). In this acclaimed novel by Romanian literary critics, the character of Mehmet Niyazi is concerned about society's state and frustrated by some

- 1904 - Köstence, Türk Rüştiyesi. Yerküre ardındaki kişi, müdür ve şair Mehmet Niyazi
- 1904 - Constanța, Școala Turcă. Persoana din spatele globului pământesc este directorul și poetul Mehmet Niyazi
- 1904 - Constanta, Turkish High School. The person behind the globe, principal and poet Mehmet Niyazi

- 28 Ağustos 1935 - Köstence, Aşçılar, Köyün umumi görünüşü
- 28 august 1935 - Constanța, Vânători, Vedere generală
- August 28, 1935 - Constanta, Aşçılar, General view of the village

- 28 Ağustos 1935 - Köstence, Aşçılar, Merhum şair Mehmet Niyazi'nin doğduğu köy evi
- 28 august 1935 - Constanța, Vânători, casa în care s-a născut poetul Mehmet Niyazi
- August 28, 1935 -Constantza, Aşçılar, the house in which deceased poet Mehmet Niyazi was born

durumuyla ilgilenen ama aynı zamanda toplumun bazı üyelerinin umursamazlıklarından da hayal kırıklığına uğrayan biridir. Roman aslında küçük Mecidiye kasabasındaki Kırım Tatar toplumunun bir freskidir. Sayfalarında, Mecidiye Müslüman Semineri hocalarının münakaşaları, Türkler ile Tatarların günlük hayatı anlatılmakta, göç veya çoğunluk-azınlık ilişkisi gibi konular ele alınmaktadır.

Niyazi'nin ailesinin iki özelliği onun geleceğini belirlemiştir. Anne ve babası, Azize ve İsmail Kırım'da doğmuş, ancak çarlık baskısı nedeniyle Dobruca'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple şair, şiirlerinde daha sonra "Yeşil Ada" adını vereceği Kırım Tatarlarının anavatanı Kırım Yarımadası'nı anlatan hikâyelerle

personajul Mehmet Niyazi apare ca o persoană preocupată de situația comunității din care făcea parte, dar în același timp, un pic dezamăgit de imobilismul unor membri ai ei. Romanul este, de fapt, o frescă a comunității tătare din micul orășel Medgidia. În paginile lui sunt prezentate dezbaterile profesorilor de la Seminarul Musulman, viața de zi cu zi a turcilor și tătarilor, fiind abordate teme precum emigrarea sau relația majoritate-minoritate.

Două caracteristici ale familiei sale au fost definitorii pentru viitorul său. Părinții săi, Ismail și Azize, erau născuți în Crimeea, dar au fost nevoiți să emigreze, ca urmare a presiunilor țariste. Astfel, poetul a crescut cu povești despre Peninsula Crimeea, patria natală a tătarilor, pe

members' indifference. The novel is a fresco of the Crimean Tatar community in the small town of Medgidia. The pages of the text comprise discussions amongst educators of the Medgidia Muslim Seminary, the routine existence of the Turks and Tatars, and subjects surrounding immigration and the correlation between the dominant and minority groups.

There were two factors that determined Niyazi's prospects. Azize and İsmail, Niyazi's progenitors, were natives of Crimea who migrated to Dobruja as a result of tsarist subjugation. The poet was exposed to stories of the Crimean peninsula, the homeland of the Crimean Tatars, which he later referred to as "Green

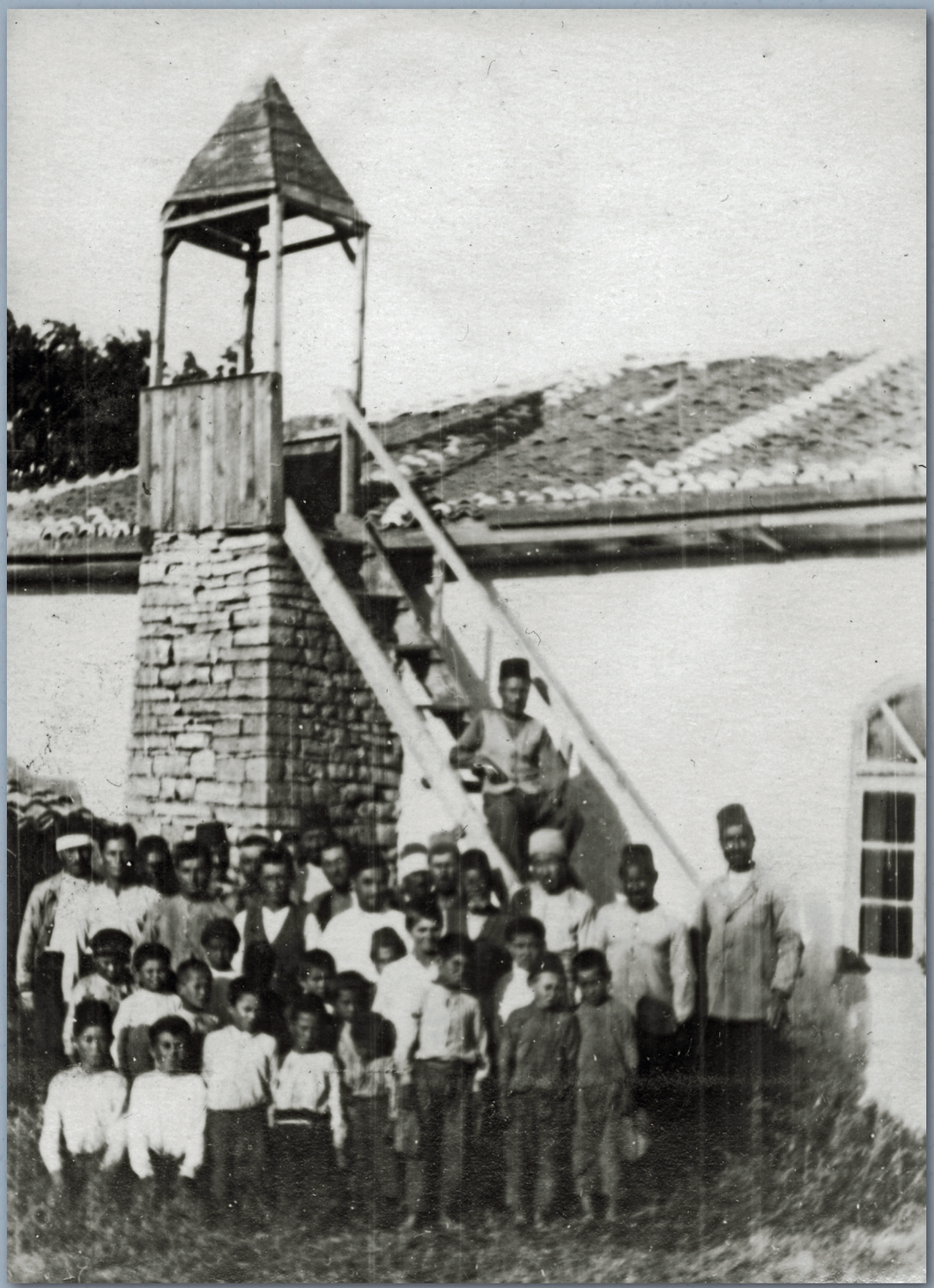

- 28 Ağustos 1935 - Köstence, Aşçılar
- 28 august 1935 - Constanța, Vânători
- August 28, 1935 - Constanta, Aşçılar

büyümüştür. Ayrıca anne ve babasının okuma yazma bilmesi sayesinde şair, küçük yaşlardan itibaren kitaplar arasında büyüme şansı elde etmiştir.

Niyazi'nin eğitime doğduğu köyde başladığını bilsek de 1898'de tüm aile İstanbul'a göç edene kadar hayatıyla ilgili çok fazla bilgiye sahip değiliz. İstanbul'da Mehmet Niyazi Dârülmuallimîn'e kaydolmuştur. Buradan aldığı diploma kendisine daha sonra Türk dili ve edebiyatı, Farsça ve Osmanlı tarihî gibi konuları okullarda öğretme fırsatı verecektir. Burada, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve sosyal yapılarının çağdaşlaşması için mücadele eden Jön Türklerin fikirlerinden etkilenmiştir. Bu hareketin önemli isimlerinden biri olan İbrahim Temo ile daha sonra Romanya'da yakın bir ilişki kuracak ve çeşitli projelerde iş birliği yapacaktır. Eserlerinde Namık Kemal, Abdülhak Hâmid Tarhan veya Ahmed Mithat Efendi gibi dönemin ünlü Osmanlı yazarlarından etkilenmiştir.

1904'te babası vefat ettikten sonra Mehmet Niyazi, Dobruca'ya dönmüştür. Dobruca Müslümanlarının, yani Türklerin ve Kırım Tatarlarının, sefil bir durumda olduklarının ve 1878'den sonra parçası oldukları yeni devletin kurallarına ve kültürüne hâlâ uyum sağlayamadıklarının farkına vararak bu durumu değiştirmek için mücadele etmeye başlamıştır. Bunun için iki yola başvurmuştur. Birincisi mesleği olan öğretmenlikten faydalanmak ve ikinci olarak da yayıncılık faaliyetidir.

care mai târziu, în poeziile sale, o va numi „Yeșil Ada" (Insula Verde). De asemenea, deoarece părinții săi știau să scrie și să citească, poetul a avut ocazia să învețe carte încă de mic.

A urmat clasele primare în satul natal. Nu există date biografice clare până când în 1898 întreaga familie a emigrat la Istanbul. Acolo, Mehmet Niyazi a fost înscris la Școala pedagogică (Dârü'l-Muallim). Diploma obținută îi va oferi posibilitatea să predea mai târziu materii precum limba și literatura turcă, persana, istoria Imperiului Otoman. Aici a intrat în contact și cu ideile Junilor Turci, mișcare care milita pentru modernizarea structurilor politice și sociale ale Imperiului Otoman. Cu un lider important al acestora, Ibrahim Temo, va avea mai târziu, în România, o legătură strânsă, colaborând la mai multe proiecte. Opera sa a fost influențată de unii autori otomani celebri din acea perioadă precum Namık Kemal, Abdülhak Hâmid Tarhan sau Ahmed Midhat Efendi.

În 1904, după moartea tatălui său, Mehmet Niyazi s-a întors în Dobrogea. Conștient că musulmanii din Dobrogea, turci și tătari, erau într-o situație precară nereușind încă să se adapteze regulilor și culturii noului stat din care făceau parte după 1878, a decis să se implice în schimbarea acestei stări. A ales două căi: activitatea la catedră și demersul publicistic.

În primul rând, s-a angajat ca profesor. În 1906, a început să predea la

Island" in his poetry. Additionally, due to his parents' literacy, the poet had early access to books.

However, information regarding Niyazi's life is limited until his family's migration to Istanbul in 1898. In Istanbul, Mehmet Niyazi enrolled at *Dârülmuallimîn* and later received a diploma that afforded him the opportunity to teach Turkish language and literature, Persian, and Ottoman history in schools. During his time there, he was influenced by the ideas of the Young Turks, who fought for the modernization of the Ottoman Empire's political and social structures. He later developed a strong partnership with İbrahim Temo, a prominent member of this movement in Romania, and worked together on a variety of ventures. His literary compositions drew inspiration from renowned Ottoman writers of the era, including Namık Kemal, Abdülhak Hâmid Tarhan, and Ahmed Mithat Efendi.

After the passing of his father in 1904, Mehmet Niyazi returned to Dobruja. He recognized the dire situation of the Muslims in Dobruja, particularly the Turks and Crimean Tatars who were still struggling to adapt to the rules and culture of the new state they had joined in 1878. In response, he worked tirelessly to improve their situation through two channels - his profession as a teacher and publishing.

Mehmet Niyazi önce 1906'da Köstence'de Türk Okulu'nda öğretmenliğe başladı ve burada 1910-1914 yılları arasında müdürlük yaptı. 1916'da Romanya'daki Türkler ve Kırım Tatarları için sembol olmuş bir eğitim kurumu olan Mecidiye Müslüman Seminerine Türkçe öğretmeni olarak atandı. Fakat Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine burada öğretmenliğe ara ermek zorunda kaldı ve ancak Eylül 1919'da bölgenin Alman ve Bulgar işgalinden kurtarılmasından neredeyse bir yıl sonra tekrar döndü. Bu okulda, Romanya'daki Türklerin ve Kırım Tatarlarının ihtiyaç duyduğu topluma önderlik edebilecek aydın öğretmenlerin ve imamların yetiştirilmesine katkıda bulundu.

Mecidiye Müslüman Semineri'ndeki faaliyetleri sırasında Mehmet Niyazi, yaşadığı bir bürokratik sorunu Müslüman cemaatinin seçkinlerinin desteği sayesinde halledebildi. 1922'de zorunlu askerlik hizmetini yapmadığı ve Türk Dili ve Edebiyatı mezunu olduğunu gösteren diploması olmadığı gerekçesiyle görevinden alındı. Kırım Tatar şairi, Kültler ve Sanatlar Bakanı'na gönderdiği dilekçede savaş sırasında diplomasını kaybettiğini belirterek, İstanbul'dan diplomasını doğrulayan bir delil getirmek için mühlet istedi. Bu süreçte bakanlığa baskı yaparak kendisini destekleyen cemaatin dinî ve siyasi önderlerinin müdahalesi sonucunda da sorun nihayet çözüldü (ANR, fon MCA, dosya 107/1922, 37-38). Bu olayda Niyazi'ye toplumun her kesiminden verilen destek, gördüğü saygı

Școala Turcă din Constanța, unde a ocupat și postul de director între anii 1910-1914. În 1916, a fost numit profesor de limba turcă la Seminarul Musulman din Medgidia, instituție de învățământ reprezentativă pentru turcii și tătarii din România. Din cauza războiului însă a început să predea aici abia în septembrie 1919, la aproape un an de la eliberarea provinciei de sub ocupația germană și bulgară. La această școală a avut ocazia să contribuie la formarea a generații de lideri, intelectuali, profesori și imami ai turcilor și tătarilor.

În perioada activității la Seminar, Mehmet Niyazi a trecut printr-un moment a cărui rezolvare a fost posibilă în urma mobilizării elitei comunității musulmane. În anul 1922, acesta a fost disponibilizat pe motiv că nu are serviciul militar satisfăcut și nu obținuse o diplomă de studii în domeniul limbii turce. În memoriul pe care l-a trimis Ministrului Cultelor și Artelor, poetul tătar crimeean arăta că diploma și-o pierduse în timpul războiului și ceruse un răgaz pentru a aduce un act doveditor de la Istanbul. Situația acestuia s-a rezolvat în cele din urmă și ca urmare a intervenției liderilor religioși și politici ai comunității care l-au sprijinit făcând presiuni la minister (ANR, Fond MCA, dosar 107/1922. ff. 37-38). Această implicare pentru susținerea lui Niyazi, este o dovadă a respectului și aprecierii de care se bucura.

Mehmet Niyazi began teaching at the Turkish School in Constanta in 1906 and held the position of principal from 1910 to 1914. In 1916, he was selected as a Turkish educator at the Medgidia Muslim Seminary, a significant educational institution for Turks and Crimean Tatars in Romania. However, due to the outbreak of World War I, he had to pause his teaching there, and returned only in September 1919, almost a year after Romania was liberated from German and Bulgarian occupation. During his tenure at this institution, he helped prepare proficient educators and imams with the ability to guide the Turks and Crimean Tatars of Romania.

During his time at the Medgidia Muslim Seminary, Mehmet Niyazi resolved a bureaucratic issue with the assistance of the Muslim community's elite. However, in 1922, he was discharged from his position because he had not completed his compulsory military service and lacked a diploma showing that he was a graduate of Turkish Language and Literature. In a written appeal to the Minister of Cults and Arts, the Crimean Tatar poet specified that his diploma was lost during the war and requested an extension beyond the deadline to provide proof of his diploma from Istanbul. Thanks to efforts from religious and political leaders of the community who applied pressure on the ministry, his request was granted and the matter

- 28 Ağustos 1935 - Köstence, Aşçılar
- 28 august 1935 - Constanța, Vânători
- August 28, 1935 - Constanta, Aşçılar

- 22 Eylül 1935 - Köstence, Mecidiye, Mehmet Niyazi'nin anıt mezarının açılış merasimine iştirak eden halk mezarlık yolunda
- 22 septembrie 1935 - Constanța, Medgidia, participanții la ceremonia de dezvelire a monumentului funerar dedicat lui Mehmet Niyazi în drum spre cimitirul musulman
- September 22, 1935 - Constanta, Medgidia, people attending the opening ceremony of Mehmet Niyazi's mausoleum on the way to the cemetery

- 22 Eylül 1935 - Köstence, Mecidiye, Mecidiye şehrinden çıkarken. En önde giden Cafer Seydahmet Kırımer
- 22 septembrie 1935 - Constanța, Medgidia, la ieșire din oraș. În fruntea mulțimii se află Cafer Seydahmet Kırımer
- 22 September 1935 - Constanta, Medgidia, at the exit of the city. Leading the crowd is Cafer Seydahmet Kırımer

- 22 Eylül 1935 - Köstence, Mecidiye, Mezarlık yolunda
- 22 septembrie 1935 - Constanța, Medgidia, în drum spre cimitirul musulman
- September 22, 1935 - Constanța, Medgidia, on the way to the cemetery

ve takdirin kanıtı olmuştur.

Daha önce belirttiğimiz gibi, en önemli ikinci faaliyeti yayıncılıktır. 1909'da *Dobruca Sedası* gazetesini, ardından *Teşvik* (1910-1911), *Işık* (1914-1915), *Mektep ve Aile* (1915-1916) dergilerini çıkardı. *Işık* aynı zamanda Romanya'daki Türk-Tatar toplumunun ilk matbaasında neşredilen ilk yayındır. *Işık* matbaası Mecidiye'de kurulmuştur. Bu yayınların sayfalarında yer alan yazılarda sosyal konulara değinilmiş, Osmanlı Devleti veya Romanya'nın tarihî ve coğrafyası hakkında bilgi verilmiş, yerel ve merkezî idarenin yasa ve yönetmelikleri sunulmuştur. Örneğin, sadece ideolojik nedenlerle göç etme kararı eleştirilmiş, tarımda kullanılabilecek en iyi yöntemler hakkında bilgi verilmiş ve İbrahim Temo bazı hastalıkların önlenmesi ve tedavisi üzerine bir dizi makale yazmıştır.

Dobruca'daki Kırım Tatar toplumunda çağdaş fikirlerin benimsenmesi için çabalarının yanı sıra, Mehmet Niyazi anne ve babasının kendisine anlattığı anavatan Kırım'ı da unutmamıştır. Bu yöndeki faaliyetleri iki ana başlığa ayrılabilir: Kırım Yarımadası'na yerleşme çabaları ve anavatan özleminden ilham alarak yazdığı şiirler. Mehmet Niyazi, Kırım'a birkaç kez yerleşmeyi denemiştir. 1898 ve 1899'da yarımadada öğretmen olarak çalışmaya başlamış fakat savunduğu fikirlerden dolayı Çarlık gizli polisi "Ohrana" tarafından sınır dışı edilmiştir. Rus Devrimi sırasında, 1917 senesinin sonunda ise Kırım Ahalî Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla

În al doilea rând, a dus o activitate publicistică susținută. În 1909, a publicat ziarul *Dobruca Sedası* (Vocea Dobrogei), apoi revistele *Teşvik* (Îndemnul, 1910-1911), *Işık* (Lumina, 1914-1915), *Mektep ve Aile* (Școala și Familia, 1915-1916). *Işık* este și prima publicație care a apărut la o tipografie a turcilor și tătarilor din România, înființată la Medgidia. În articolele din paginile acestor publicații erau abordate teme sociale, erau oferite informații despre istoria și geografia Imperiului Otoman sau României, erau prezentate legi și regulamente ale administrației locale și centrale. Spre exemplu, era criticată decizia de a emigra doar din motive ideologice, erau oferite informații cu privire la cele mai bune metode de utilizat în agricultură, iar Ibrahim Temo a scris o serie de articole cu privire la prevenirea și tratarea unor boli.

Totuși, pe lângă eforturile depuse pentru modernizarea vieții comunității tătare crimeene din Dobrogea, Mehmet Niyazi a fost urmărit pe tot parcursul vieții sale de imaginea patriei natale, cea despre care îi povesteau părinții săi, Crimeea. În acest cadru, activitățile lui Mehmet Niyazi se pot împărți în două direcții majore: încercarea de a se stabili în Crimeea și poeziile pe care le-a scris inspirat fiind de dorul pentru ceea ce el considera că este Patria Mamă. Mehmet Niyazi a încercat de mai multe ori să se stabilească în Crimeea. În 1898 și în 1899, s-a angajat ca învățător în peninsulă dar a fost expulzat de Ohrana,

was ultimately resolved (ANR, fon MCA, file 107/1922, 37-38). In this case, Niyazi's widespread support from various segments of society demonstrates the respect and appreciation he received.

As previously mentioned, his second most significant pursuit was publishing. He founded *Dobruca Sedası* newspaper in 1909, along with the journals *Teşvik* (1910-1911), *Işık* (1914-1915), and *Mektep ve Aile* (1915-1916). It is noteworthy that *Işık* was the first-ever publication issued from the initial printing house of the Turkish-Tatar community in Romania. *Işık* Printing House was founded in Medgidia. The articles published in these periodicals tackled social matters, informed readers about the history and geography of the Ottoman Empire and Romania, and outlined the laws and regulations of both local and central government bodies. For instance, criticism was directed towards the decision to emigrate solely for ideological reasons. In agriculture, the most effective methods were detailed, while İbrahim Temo authored a series of articles on the prevention and treatment of specific diseases.

In addition to his objective to promote the adoption of modern ideas in the Crimean Tatar community in Dobruja, Mehmet Niyazi remained true to his roots in Crimea, which was instilled in him by his parents. His endeavors in this regard can be

Numan Çelebi Cihan'ın başında bulunduğu hükûmeti desteklemek için yarımadaya davet edildi. Burada, Kırım Tatar kurumlarını desteklemek için *Hak Ses* gazetesini yayımladı ve bir süre Bahçesaray bölgesinde eğitim müfettişi oldu. Bolşevik ordusunun Kırım'ı işgal etmesinden sonra 1920'de Dobruca'ya geri dönmeye mecbur olmuştur.

Yazdığı şiirlerle Dobruca'daki Kırım Tatarlarının Kırım'ı anavatan olarak tekrar benimsemesine katkıda bulunmuştur. Onun şiirleri Kırım Yarımadası'nın Bolşevik işgalinden kurtarılması için mücadele eden "Emelciler" için ana ilham kaynağı olmuştur. Kırım ile ilgili tüm şiirleri, Pazarcık'ta 1931 senesinde çıkan *Sagış* ve 1935'te Köstence'de *Kırım Şiirleri* kitaplarında yayımlanmıştır. Ayrıca, 1912'de İstanbul'da dönemin Osmanlı ve Rumen şahsiyetlerine yazılan şiirlerini içeren *İthâfat* kitabı çıkmıştır. Şiirlerin bir kısmı 1919'da İstanbul'da *Kök Kitabı* şiir antolojisinde de basılmıştır.

Mehmet Niyazi'nin özel hayatına gelince, Birinci Dünya Savaşı'nda Mărăşeşti Muharebesi'nde Rumen ordusunda savaşarak şehit olan Kazım Abdülakim ve Romanya Meclisinde milletvekili olan Selim Abdülakim'in kız kardeşi Şefika ile evlenmiştir. Çiftin dört kız ve iki erkek çocuğu olmuştur.

Mehmet Niyazi, yazılarıyla Dobruca'daki Kırım Tatarlarının bilincine Kırım'ı anavatan olarak yeniden yerleştirmeye katkıda bulunmuş ve Kırım Tatar milliyetçiliğinin ana ilham kaynağı olmuştur. Şair, mısralarıyla poliția secretă țaristă. Când, ca urmare a Revoluției ruse, la sfârșitul lui 1917, în Crimeea s-a format Republica Populară Crimeea, cu un guvern condus de Numan Celebi Cihan, Mehmet Niyazi a fost invitat în peninsulă unde, pentru a sprijini noile instituții naționale tătare crimene, a publicat ziarul *Hak Ses* (Vocea Dreaptă), iar o perioadă a fost inspector al învățământului în regiunea Bahcesaray. După ce trupele bolșevice au ocupat Crimeea, în 1920 a fost nevoit să se întoarcă în Dobrogea.

În ceea ce privește poeziile sale, Mehmet Niyazi a reușit să readucă în conștiința tătarilor crimeeni din Dobrogea imaginea Patriei Mamă, Crimeea. Poeziile lui au fost principala sursă de inspirație pentru „grupul Emel", cel care și-a stabilit ca scop eliberarea Peninsulei Crimeea de sub stăpânire sovietică. Toate poeziile despre Crimeea au fost publicate în volumul *Sagış* (Dor, 1931) apărut la Bazargic și în volumul *Kırım Şiirleri* (Poezii crimeene, 1935) apărut la Constanța. În timpul vieții a mai publicat volumul *Ithâfat* (Dedicații, 1912) apărut la Istanbul, compus din poezii dedicate unor personalități române și otomane. De asemenea, o parte a poeziilor sale au apărut în antologia *Kök Kitabı* (Cartea albastră, 1919) publicată la Istanbul.

În ceea ce privește viața sa personală, Mehmet Niyazi a fost căsătorit cu Șefika, sora lui Kiazim Abdulachim, mort în Primul Război

categorized into two main areas: His attempts to relocate to the Crimean peninsula and the poetry he composed, fueled by his yearning for his motherland. Despite numerous attempts, Mehmet Niyazi was unsuccessful in settling in Crimea. In 1898 and 1899, the individual began working as an educator on the peninsula. However, due to the ideas they espoused, they were deported by the Tsarist secret police *Ohrana*. Following the establishment of the Crimean People's Republic at the close of 1917 during the Russian Revolution, they were invited to the peninsula to lend support to the government led by Numan Çelebi Cihan. He published the newspaper *Hak Ses* to support Crimean Tatar institutions and worked as an education inspector in the Bakhchisaray region. The Bolshevik army occupied Crimea, and he was compelled to return to Dobruja in 1920.

He used his poetry to aid the Crimean Tatars in Dobruja to reclaim Crimea as their homeland. His poems inspired the "Emelists" who fought to liberate the Crimean peninsula from Bolshevik occupation. All of his poems about Crimea appeared in the Sagış published in Pazardjik in 1931 and Crimean Poems, released in Constanta in 1935. Besides, in Istanbul, he published Ithâfat, a book of poems dedicated to Ottoman and Romanian personalities of the time. A few of his poems

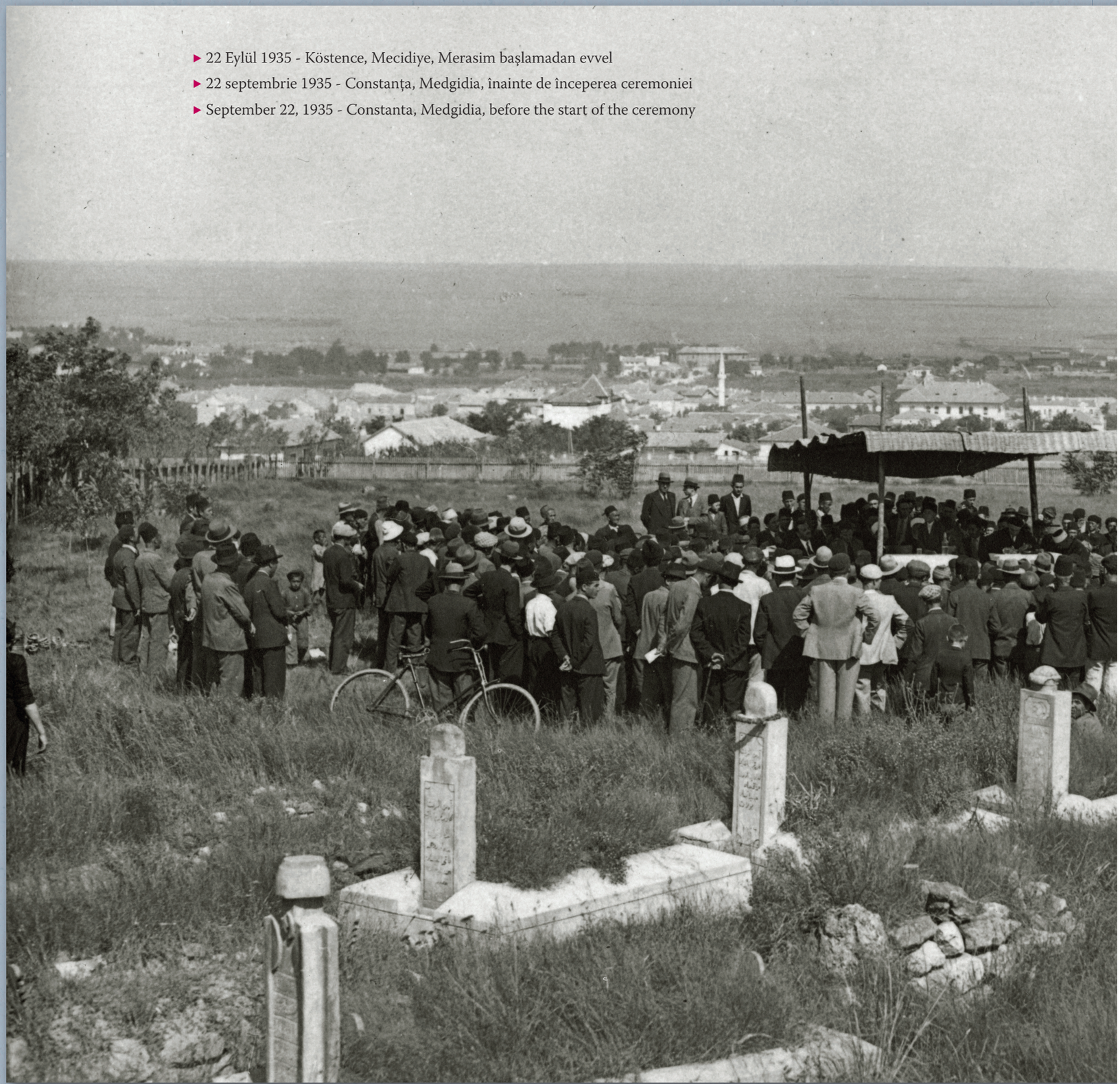

- 22 Eylül 1935 - Köstence, Mecidiye, Merasim başlamadan evvel
- 22 septembrie 1935 - Constanța, Medgidia, înainte de începerea ceremoniei
- September 22, 1935 - Constanta, Medgidia, before the start of the ceremony

- 11 Ağustos 1935 - Köstence, Mecidiye, Kırım Tatar Millî Hareket üyeleri ve Mecidiye Müslüman Semineri hocaları Mehmet Niyazi'nin mezarı başında
- 11 august 1935 - Constanța, Medgidia, membrii Mișcării Naționale Tătare Crimeene și profesorii Seminarului Musulman din Medgidia la mormântul lui Mehmet Niyazi
- August 11, 1935 - Members of the Crimean Tatar National Movement in Constanța, Medgidia and teachers of the Medgidia Muslim Seminary at the grave of Mehmet Niyazi

kendinden sonraki nesillere zorla terk etmeye mecbur kaldıkları ancak gerçek sahipleri oldukları anavatan "Yeşil Ada Kırım" mitini bırakmıştır.

Emel dergisi, 1932 yılında Mehmet Niyazi'nin kabrine bir anıt yapılması için teşebbüse geçmiş ve halktan ve teşkilatlardan yardım toplamaya

Mondial, în bătălia de la Mărășești, și a avocatului și parlamentarului Selim Abdulachim. Mehmet și Șefika Niyazi au avut patru fete și doi băieți.

Mehmet Niyazi a reușit prin activitatea sa să readucă în conștiința tătarilor crimeeni din Dobrogea

were also included in the poetry anthology *Kök Kitap* in Istanbul in 1919.

Mehmet Niyazi married Şefika, who was the sister of Kazım Abdülakim and Selim Abdülakim, a Romanian army soldier and a member of the Romanian Parliament

başlamıştı. 22 Eylül 1935 tarihinde Müstecip Hacı Fazıl (Müstecip Ülküsal) ve Emelcilerin çabaları sonucunda Mecidiye'deki Müslüman mezarlığında anıt mezarının açılışı yapıldığında etkinliğe Kırım Tatar Millî Hareketinin lideri Cafer Seydahmet Kırımer, Mecidiye Müslüman Semineri Müdürü Mircea Dragomirescu ve Dobruca Gazeteciler Birliği Başkanı Constantin Sarry de dâhil olmak üzere 4.000'den fazla kişi katıldı. 1935 yılında Müstecip Hacı Fazıl ve *Emel* matbaası Pazarcık'tan Köstence'ye taşınmıştı. Ülküsal anılarında (Ülküsal, 1999:192) kabir inşa etmek için gereken paranın *Emel* tarafından halktan ve teşkilatlardan toplandığını belirtmektedir. 22 Eylül 1935 Pazar günü, Mecidiye kasabasının Müslüman mezarlığında Mehmet Niyazi'nin kabrine dikilen anıt etrafında açılış düzenlendi. Büyük anıtın başında toplananlar arasında Rumenler de vardı. Hatta bazıları 130 km uzaklıktan at arabası ile gelmişlerdi ("Niyazi'nin Kabrindeki Dua Merasimi", *Emel Mecmuası*, 11-12, 1935:1). Sabah 7.30 treniyle de Köstence'den Cafer Seydahmet Kırımer, Dobruca Gazeteciler Birliği Reisi Constantin Sarry, avukatlar ve muallimler Mecidiye'ye geldiler ve Kırımer'in teklifiyle ilk Mecidiye Müslüman Seminerini ziyaret ettiler ("Niyazi'nin Kabrindeki Dua Merasimi", *Emel Mecmuası*, 11-12, 1935:1). Saat 10.00'a doğru gitgide büyüyen kalabalık Müslüman mezarlığına doğru yürümeye başladı.

Bu anıt mezarda kullanılan "Tarak Tamga" millî sembolü, bilindiği

imaginea Crimeei ca Patrie Mamă, scrierile sale fiind principala sursă de inspirație a naționalismului tătar crimeean. Prin versurile sale, poetul a lăsat generațiilor de după el mitul „insulei verzi-Crimeea", locul natal al tătarilor crimeeni, teritoriul pe care aceștia l-au părăsit forțat dar al cărui stăpâni de drept sunt.

Revista *Emel* a luat inițiativa de a construi un monument pe mormântul lui Mehmet Niyazi în 1932 și a început să strângă donații de la public și organizații. Monumentul a fost finalizat ca urmare a eforturilor lui Mustegep Hagi Fazâl (Müstecip Ülküsal) și a grupului *Emel*. La evenimentul din 22 septembrie 1935 dedicat dezvelirii acestuia, alături de peste 4.000 de persoane au participat liderul Mișcării Naționale Tătare Crimeene, Cafer Seydahmet Kırımer, directorul Seminarului Musulman din Medgidia, Mircea Dragomirescu, și președintele Uniunii Jurnaliștilor din Dobrogea, Constantin Sarry. Unii participanți au venit cu trăsura trasă de cai de la 130 km. distanță ("Niyazi'nin Kabrindeki Dua Merasimi", *Emel Mecmuası*, 11-12, 1935:1). Cafer Seydahmet Kırımer, Președintele Uniunii Jurnaliștilor din Dobrogea, Constantin Sarry, avocați și profesori au sosit în Medgidia din Constanța cu trenul de 07:30. La propunerea lui Kırımer, au vizitat mai întâi Seminarul Musulman din Medgidia ("Niyazi'nin Kabrindeki Dua Merasimi", *Emel Mecmuası*, 11-12, 1935:1). În jurul ore 10:00, mulțimea,

respectively. The couple was blessed with four daughters and two sons.

Mehmet Niyazi's writings played a vital role in restoring Crimea as a homeland in the minds of Crimean Tatars in Dobruja and was a significant source of inspiration for the Crimean Tatar national movement. The poet's verses constructed the myth of "Green Island Crimea," a homeland they were forced to leave but truly owned.

In 1932, *Emel* launched a campaign to build a monument for Mehmet Niyazi's grave, collecting donations from both public and private organizations. On September 22, 1935, a memorial was inaugurated at the Muslim Cemetery in Medgidia as a result of the efforts by Müstecip Hacı Fazıl (Müstecip Ülküsal) and *Emel*'s group of authors. The event was attended by over 4,000 people, including Cafer Seydahmet Kırımer, the leader of the Crimean Tatar national movement, Mircea Dragomirescu, the director of the Medgidia Muslim Seminary, and Constantin Sarry, the president of the Dobruja Union of Journalists. Some attendees had traveled over 130 kilometers by horse and cart. Cafer Seydahmet Kırımer, Constantin Sarry, and other notable guests, including lawyers and teachers, traveled by early morning train from Constanta to Medgidia and attended the inaugural Medgidia Muslim Seminar

kadarıyla Kırım Tatar tarihinde bir ilktir. Ayrıca, Omurça köyünden dört genç, üzerlerinde tarak tamgalı mavi gömlekleriyle mezarın başında nöbet beklemişlerdir. Ülküsal'ın aktardığına göre bu sahne halka çok tesir etmiştir. Cafer Seydahmet, burada halka seslenmiş ve verdiği nutkunda *"Milletlerin medeni ve içtimai seviyeleri kendilerinin yükselmelerine çalışmış olanları takdirleriyle ölçülür."* ("Niyazi'nin Kabrindeki Dua Merasimi", *Emel Mecmuası*, 11-12, 1935:2) diyerek ömrü boyunca halkına hizmet etmiş olan Mehmet Niyazi için yaptırılmış olan anıt mezarın açılışını yapmış, ardından Pazarcık ve Omurca Türk Hars Cemiyetleri de birer çelenk koymuştur. Sonrasında Müstecip Ülküsal bir konuşma yaparak bağışçıları saymış ve onlara teşekkür ederek Mehmet Niyazi'nin Dobruca'daki Kırım Tatarlarının hayatında ne denli önemli olduğunu şu sözlerle vurgulamıştır: *"Niyazi bütün bu şiirleri ve makaleleri ile gösterdiği şimdiye kadar Dobruca'da yaşamış olanlar arasında yurdunu ve halkını en ziyade seven ve düşünen ve onlar için yüksel ruhunda sönmez bir sevgi besleyen biriydi. O Dobrucalılar içinde elinde feneriyle gece yol gösteren bir kılavuza benzetilebilinir. Dobruca'da yaşan Kırımlı Türkler gecenin zifiri karanlığında büyük ıssız bir çölün ortasında yolunu şaşırmış bir garip vaziyetinde iken onun gür sesini işittiler, onun aydınlığı ile yollarını buldular. Niyazi bize yolumuzu, ata yurdumuz Kırım'ın ve Kırım milletçiliğinin yolunu gösterdi ve bizi delaletten kurtardı. Mukaddes yurdumuzun güzelliklerini bize evvela o öğretti.*

din ce în ce mai mare, a început să meargă spre cimitirul musulman.

Din câte se știe, simbolul „Tarak Tamga" a fost folosit pentru prima oară în istoria tătarilor crimeeni la un astfel de monument. De asemenea, în timpul ceremoniei, patru tineri din satul Valea Seacă au stat lângă mormânt purtând cămăși albastre cu simbolul *tarak-tamga*. Potrivit lui Ülküsal, această scenă a avut un mare impact asupra publicului. Cafer Seydahmet s-a adresat de aici publicului spunând în discursul său că „Nivelul cultural și social al națiunilor se măsoară prin respectul pe care îl au față de cei care au muncit pentru dezvoltarea lor" ("Niyazi'nin Kabrindeki Dua Merasimi", *Emel Mecmuası*, 11-12, 1935:2), după care a fost dezvelit monumentul dedicat lui Mehmet Niyazi, cel care și-a servit poporul întreaga viață. Apoi, Societățile Culturale Turce Bazargic și Valea Seacă au depus câte o coroană de flori. A urmat discursul lui Mustegep Hagi Fazâl care a enumerat donatorii cărora le-a mulțumit și a subliniat importanța lui Mehmet Niyazi pentru tătarii crimeeni din Dobrogea prin următoarele cuvinte: „Turcii din Crimeea care locuiau în Dobrogea și-au găsit drumul cu lumina lui în întunericul total al nopții. Niyazi ne-a arătat drumul către patria noastră strămoșească, Crimeea. El a fost primul care ne-a învățat frumusețile pământului nostru sacru. El ne-a prezentat măreția și istoria onorabilă a națiunii noastre. A sădit sentimente de sacrificiu național și patriotism în

at Kırımer's invitation (Emel Mecmuası, 1935, No: 11-12). At 10:00 am, a growing crowd marched towards the Muslim Cemetery.

It is believed that the use of the "*Tarak Tamga*" ("comb stamp") national symbol in this mausoleum marks the first instance in Crimean Tatar history. Additionally, four young men from Omurcha village, wearing blue shirts with the *Tarak Tamga* emblem, guarded the grave. As per Ülküsal, this scene greatly influenced the people. Cafer Seydahmet addressed the audience and stated, "A nation's level of civilization and social development is determined by their respect for those who have contributed to its progress." ("Niyazi'nin Kabrindeki Dua Merasimi", *Emel Mecmuası*, 11-12, 1935: 2) He opened the mausoleum constructed for Mehmet Niyazi, who dedicated his life to serving his people. Following, Pazardjik and Omurca Turkish Cultural Societies also presented a wreath. Afterwards, Müstecip Ülküsal delivered a speech, tallied the donors, expressed his gratitude, and stressed the significance of Mehmet Niyazi in the lives of Crimean Tatars in Dobruja, stating: "The Crimean Turks residing in Dobruja found their way through the pitch darkness of the night, guided by his light. Niyazi led us to our ancestral homeland of Crimea, educating us on the cultural and geographical aspects of

Milletimizin büyüklüğünü ve şerefli tarihini bize evvela o bildirdi. Yurdumuzu ve milletimizi bize herkesten evvel o sevindirdi. Bizim yüreklerimizdeki millî fedakârlık ve yurtseverlik duygularını o doğurdu. Bizdeki mukaddes mefkûrenin temelini o kurdu" ("Niyazi'nin Kabrindeki Dua Merasimi", *Emel Mecmuası*, 11-12, 1935:6). Bu konuşmadan sonra Kur'an-ı Kerim, mevlid-i şerif ve ilahiler, Mehmet Niyazi'nin şiirleri ve ona adanan şiirler çeşitli köylerden gençler ve Müslüman Semineri talebeleri tarafından okundu. Seminer Müdürü Mircea Dragomirescu ve *Dobrogea Junã* Gazetesi Müdürü Constantin Sarry ile Seminer Mezunları Cemiyeti Başkanı Necip Hacı Fazıl da birer konuşma yaptı. Necip Hacı Fazıl konuşmasını Kırım Tatarca yapmış, Mehmet Niyazi'nin mektep tatillerinde köy gezileri yaparak halkın benliğini bulmasına ve kimliğinden gurur duymasına sebep olduğunu belirtmiştir ("Niyazi'nin Kabrindeki Dua Merasimi", *Emel Mecmuası*, 11-12, 1935:8). Ülküsal'a göre, bu tören ile sadece halkın millî hislerinin güçlenmesine vesile olunmamış, aynı zamanda Rumen toplumuna Kırım Tatarlarının millî kimliği sergilenmiştir (Ülküsal, 1999:192). ■

inimile noastre" ("Niyazi'nin Kabrindeki Dua Merasimi", *Emel Mecmuası*, 11-12, 1935:6). După acest discurs au fost recitate Coranul, mevliduri și ilahiuri. Poeziile scrise de Mehmet Niyazi și cele dedicate acestuia au fost rostite de tineri din mai multe sate și elevi de la Seminarul Musulman. Au mai susținut discursuri Mircea Dragomirescu, directorul Seminarului Musulman din Medgidia, Constantin Sarry, directorul ziarului *Dobrogea Junã*, și Negip Hagi Fazâl, președintele Asociației Absolvenților Seminarului Musulman. Negip Hagi Fazâl și-a ținut discursul în limba tătară crimeeană și a arătat că în vacanțele școlare Mehmet Niyazi vizita satele determinând populația să își descopere conștiința identitară și să fie mândră de ea ("Niyazi'nin Kabrindeki Dua Merasimi", *Emel Mecmuası*, 11-12, 1935:8). Potrivit lui Ülküsal, această ceremonie nu numai că a întărit sentimentele naționale, dar a prezentat și identitatea națională a tătarilor crimeeni comunității românești (Ülküsal, 1999:192). ■

our sacred land while emphasizing the honorable history of our nation. His words evoked a sense of national sacrifice and patriotism in every heart present." ("Niyazi'nin Kabrindeki Dua Merasimi", *Emel Mecmuası*, 11-12, 1935: 6) Following his speech, young individuals from various villages and students of the Muslim Seminary recited the Holy Quran, mawlid-i sharif, and hymns while also sharing and reading Mehmet Niyazi's poems and those dedicated to him. Mircea Dragomirescu, the Director of the Seminary, Constantin Sarry, the Director of the *Dobrogea Junã* Newspaper, and Necip Hacı Fazıl, the Chairman of the Seminary Alumni Association, also gave speeches. In his speech delivered in Crimean Tatar, Necip Hacı Fazıl stated that Mehmet Niyazi's visits to villages during school vacations helped people to discover their identity and feel proud of it *Emel Mecmuası*, 1935, No: 11-12). According to Ülküsal (1999), the ceremony served a dual purpose of strengthening national feelings and showcasing the national identity of the Crimean Tatars to Romanian society (Ülküsal, 1999: 192). ■

- 22 Eylül 1935 - Köstence, Mecidiye, Cafer Seydahmet Bey merasim sırasında halka hitapta bulunurken
- 22 septembrie 1935 - Constanța, Medgidia, discursul lui Cafer Seydahmet Bey din timpul ceremoniei
- September 22, 1935 - Constanta, Medgidia, Cafer Seydahmet Bey addressing the public during the ceremony

- 22 Eylül 1935 - Köstence Mecidiye, Cafer Seydahmet Bey hitapta bulunurken
- 22 septembrie 1935 - Constanța, Medgidia, Cafer Seydahmet Bey în timp ce își ține discursul
- September 22, 1935 - Constanta, Medgidia, Cafer Seydahmet Bey addressing the public during the ceremony

- 22 Eylül 1935 - Köstence, Mecidiye, Cafer Seydahmet Bey hitapta bulunurken
- 22 septembrie 1935 - Constanța, Medgidia, Cafer Seydahmet Bey în timp ce își ține discursul
- September 22, 1935 - Constanta, Medgidia, Cafer Seydahmet Bey addressing the public during the ceremony

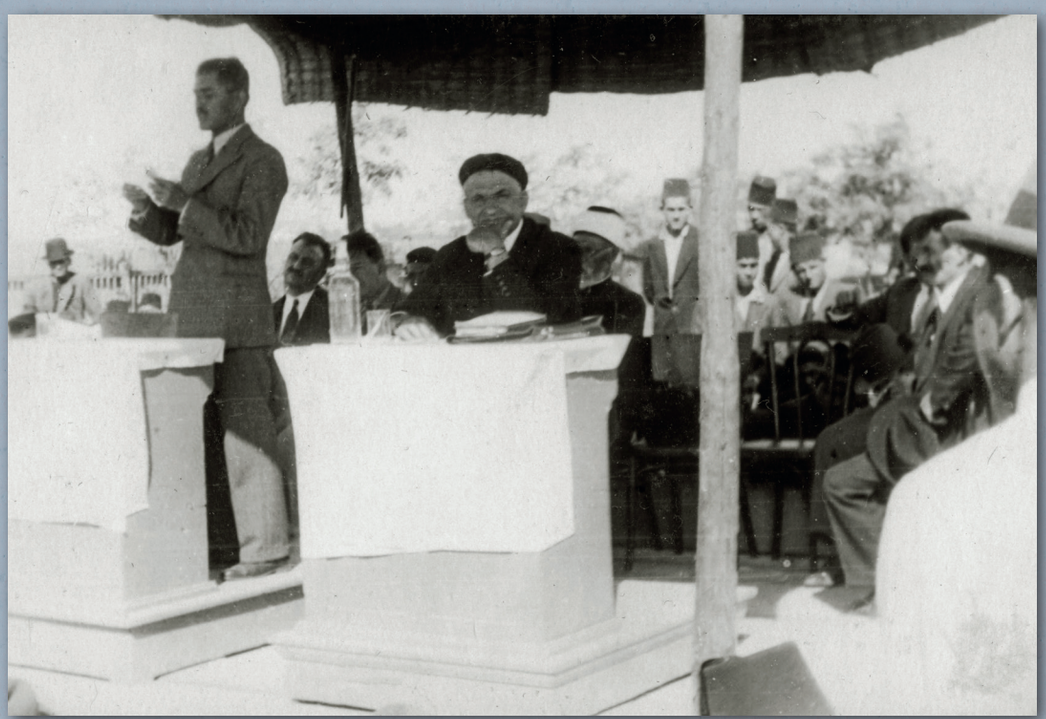

- 22 Eylül 1935 - Köstence, Mecidiye, Müstecip Hacı Fazıl Bey söz söylerken
- 22 septembrie 1935 - Constanța, Medgidia, Mustegep Hagi Fazâl își ține discursul
- September 22, 1935 - Constanta, Medgidia, while Müstecip Hacı Fazıl Bey gives a speech

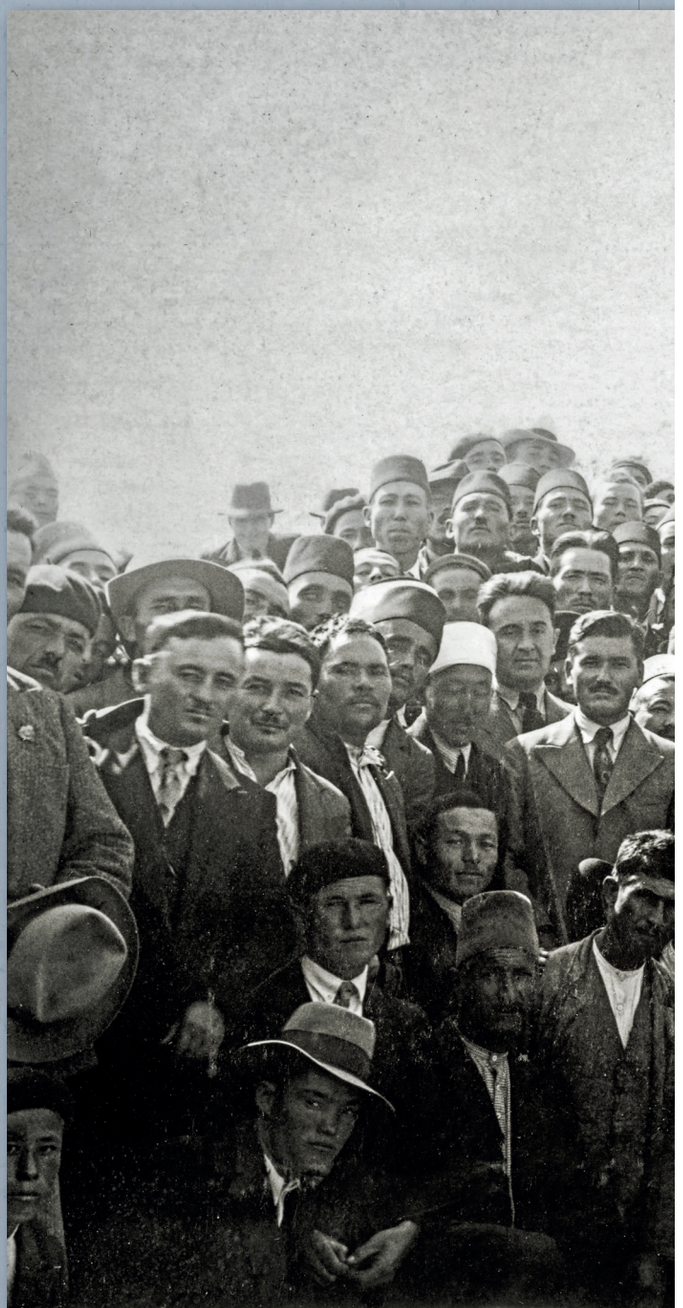

- 22 Eylül 1935 - Köstence, Mecidiye, Merasim esnasında Omurça köyünden DTHC mensubu gençler Tarak Tamga işlenmiş gök gömlekleriyle
- 22 septembrie 1935 - Constanța, Medgidia, tinerii din Valea Seacă, membrii ai SCTD înainte de începerea ceremoniei în cămășile albastre cu simbolul Tarak Tamga
- September 22, 1935 - Young members of the DTCS from the village of Omurça wearing Tarak Tamga embroidered shirts during the ceremony in Medgidia, Constanta

- 22 Eylül 1935 - Köstence, Mecidiye, Merasim sonunda toplu fotoğraf
- 22 septembrie 1935 - Constanța, Medgidia, fotografie de grup la finalul ceremoniei
- September 22, 1935 - Constanta, Medgidia, Group photo at the end of the ceremony

Dördüncü Bölüm

Capitolul Patru

Chapter Four

Mecidiye Müslüman Semineri: Dobruca'da Kırım Tatar Millî Hareketinin Eğitim Merkezi / Seminarul Musulman din Medgidia: centrul de formare al Mișcării Naționale Tătare Crimeene în Dobrogea/ Medgidia Muslim Seminary: The Educational Center Of Crimean Tatar National Movement

Metin Omer

Şüphesiz Romanya'daki Müslümanlar için en önemli eğitim kurumu Mecidiye Müslüman Semineri olmuştur. Bu okul, toplumun din görevlilerini ve Türkçe öğretmenlerini yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Fakat bundan daha önemlisi bu kurum, Romanya'daki Türk ve Kırım Tatar aydınların çoğunun yetiştiği ve Mehmet Niyazi gibi şahsiyetlerin ders verdiği yer olmuştur. Bu seminerdeki öğrencilerin hayat hikâyelerini incelemek bu açıdan öğretici olabilir. Kırım Tatar Millî Hareketinin yayın organı olan *Emel* dergisini kuranlar bu öğrenciler arasından çıkmıştır. Yine mezunlardan bazıları İkinci Dünya Savaşı sırasında "Kırım meselesi" ile aktif olarak ilgilendikleri için Bükreş'te komünistlerin iktidarı ele geçirmesiyle hapis cezasına çarptırılmıştır. Siyasi faaliyetlerinden dolayı Türkiye'ye göç etmeye mecbur kalanların çoğu bu eğitim kurumunun öğrencileri olmuşlardır.

Fără îndoială, cea mai importantă instituție de învățământ a musulmanilor din România a fost Seminarul Musulman. Acesta a fost înființat pentru a pregăti personalul religios și profesorii de limba turcă ai comunității. Cu toate acestea, a fost mult mai mult decât atât. Această instituție a fost locul în care s-a format cea mai mare parte a elitei turce și tătare crimeene din România și în care au predat personalități precum Mehmet Niyazi. O analiză a listei elevilor de la acest seminar poate fi edificatoare în acest sens. Aproape toți cei care au pus bazele revistei *Emel*, cea care a devenit organul de presă al Mișcării Naționale Tătare Crimeene, și care, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, s-au implicat activ în „problema crimeeană", ulterior, după instaurarea regimului comunist la București fiind condamnați la închisoare sau nevoiți să emigreze în Turcia, au fost elevi ai acestei instituții de învățământ.

Undoubtedly, the Medgidia Muslim Seminary stood out as the primary educational institution for Muslims in Romania. It was established with the aim of training religious officials and Turkish teachers for the community. However, it held far greater significance. This institution served as the breeding ground for the majority of Turkish and Crimean Tatar intellectuals in Romania, with notable figures like Mehmet Niyazi amongst its faculty. Analyzing the life stories of the seminar students can provide valuable insights. *Emel*, the official periodical of the Crimean Tatar National Movement, was established among these students. Some of the graduates were imprisoned by the communists in Bucharest after their active participation in the "Crimean issue" during World War II. Many individuals who were obliged to emigrate to Türkiye due to their political involvement were students of this educational institution.

- Romanya Müftülerinden Kadir Bektemir
- Cadâr Bectemir, unul dintre muftiii din România
- Kadir Bektemir, one of the serving Muftis of Romania

Emel dergisinin kurucusu olan ve Dobruca'da Kırım Tatar Millî Hareketinin Mehmet Niyazi'den sonra en önemli lideri kabul edebileceğimiz, Türkiye'ye yerleştikten sonra "Ülküsal" soyadını alan Müstecip Hacı Fazıl da Mecidiye Müslüman Seminerinde öğrenci olmuştur. Fakat öğrenciliği sırasında Birinci Dünya Savaşı patlak verdiği için mezun olamamıştır. Daha sonra eğitimine İstanbul'da ve ardından Bükreş Üniversitesi'nde devam etmeyi seçmiştir. Öte yandan Müstecip Hacı Fazıl'ın kardeşi Necip Hacı Fazıl, 1925'te Mecidiye Müslüman Seminerini bitirmiş ve ardından Dobruca'daki birçok yerleşim yerinde imamlık yapmıştır.

Mustegep Hagi Fazâl, care își va lua ulterior numele de *Ülküsal*, cel care a fondat revista *Emel* și a fost o vreme liderul Mișcării Naționale Tătare Crimeene, a fost elev la Seminar dar nu l-a absolvit deoarece a izbucnit Primul Război Mondial. Acesta a ales să își continue studiile la Istanbul și apoi la Universitatea București. În schimb, fratele lui Mustegep Hagi Fazâl, Negip Hagi Fazâl a terminat Seminarul în anul 1925, o perioadă profesând chiar ca imam în mai multe așezări dobrogene.

Un absolvent al Seminarului Musulman, care s-a remarcat pe plan mondial, este istoricul Kemal H. Karpat. Acesta s-a născut în anul 1923 la

One of its students was Müstecip Hacı Fazıl, the founder of *Emel* and the most prominent leader of the Crimean Tatar national movement in Dobruja after Mehmet Niyazi, who took the surname "Ülküsal" upon his settlement in Türkiye. However, Müstecip Hacı Fazıl was unable to graduate from Medgidia Muslim Seminary due to the onset of the First World War while he was still pursuing his studies. He continued his studies, first in Istanbul and then at the University of Bucharest. In contrast, Necip Hacı Fazıl, Müstecip Hacı Fazıl's brother, graduated from the Medgidia Muslim Seminary in 1925 and subsequently served as

Seminerin başka bir mezunu ise dünya çapında ün yapmış tarihçi Kemal H. Karpat'tır. 1923 yılında Tulça vilayetine bağlı Armutlu (günümüzde Turda) köyünde doğmuş ve 1942'de seminerden mezun olmuştur. Daha sonra Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitimine devam etmiş ve Wisconsin Üniversitesi'nde profesör olmuştur.

1878'den sonra Müslüman toplumun Romanya devletine entegrasyonu için Bükreş'teki yetkililer, o sırada bölgede çoğunluğu oluşturan Müslümanların özel durumuna istinaden bir dizi önlem almıştır. Bunlar arasında en önemlileri Müslümanları temsil edecek kurumlar olan Müftülük, Müslüman Cemaatleri ve Kadılıkların kurulması ve anadilde eğitimin geliştirilmesinin desteklenmesidir. Bu durum hem toplumun din görevlilerini (imam, müezzin, kadı, müftü) hem de Türk dili öğretmenlerini yetiştirecek bir kurumun kurulmasını yani Müslüman Seminerini gerekli kılmıştır. Daha sonraki yıllarda kadılıklar Kemalist reformların etkisi altında 1930'lu yıllarda kapatılmış ise de diğer iki dinî kurum komünist döneminde bile devam etmiş ve günümüzde de Müslüman toplumunun varlığına ve işleyişine yönelik çalışmalarına devam etmektedir.

Armutlu, azi Turda, un sat din județul Tulcea. A urmat cursurile Seminarului absolvindu-l primul în anul 1942. Ulterior, și-a continuat studiile în Turcia și Statele Unite ale Americii.

Înființarea Seminarului s-a făcut în contextul procesului de integrare a comunității musulmane în statul român după 1878. Oficialii de la București au adoptat o serie de măsuri complexe pentru ca acestei populații numeroase, majoritară în momentul în care provincia a intrat între granițele românești, să i se respecte situația particulară. Astfel au fost create instituțiile reprezentative precum Muftiatul, Comunitățile Musulmane și Cadiatele. Cadiatele au fost abrogate în anii ,30 ca urmare a influenței reformelor kemaliste, în timp ce primele două continuă să funcționeze și astăzi ocupându-se cu administrarea bunurilor cultului musulman și buna funcționare a acestuia. Tot în cadrul măsurilor de integrare a comunității musulmane, politicienii români au susținut dezvoltarea unui învățământ în limba maternă. Astfel, era necesară crearea unei instituții care să pregătească atât deserveții cultului musulman (imamii, muezinii, cadiii, muftiii), cât și profesorii de limba turcă.

Seminarul Musulman a fost creat în baza articolului 21 din *Legea organică a Dobrogei* din 1880. Această lege a reglementat modul

an imam in various settlements in Dobruja.

Noteworthy alumni of the Medgidia Muslim Seminary include the renowned historian Kemal H. Karpat, who was born in 1923 in the village of Armutlu (now Turda), Tulcea province, and obtained his diploma from the seminary in 1942. He continued his academic pursuits in Türkiye and the United States, and eventually achieved the position of professor at the University of Wisconsin.

In response to the unique circumstance of the Muslim community, which represented the majority in the region, the authorities in Bucharest implemented a range of measures aimed at their integration into the Romanian state after 1878. The establishment of institutions to represent Muslims, specifically the Muftiate, Muslim Communities, and Qadis, along with the promotion of education in the mother tongue, were critical undertakings. This led to the development of an institution to train religious officials, such as imams, muezzins, qadis, and muftis, and Turkish language instructors, known as the Medgidia Muslim Seminary. Although the qadi offices were shut down in the 1930s due to the Kemalist reforms, the other two religious institutions persisted even during the communist era and remain functional today to maintain

Müslüman Semineri, 1880 yılında yürürlüğe giren Dobruca'yı Düzenleme Kanunu'nun 21. maddesine istinaden kurulmuştur. Bu kanun bölgenin idaresini ve adalet esaslarını düzenlemiştir. Bu nedenle "Dobruca Anayasası" adıyla da bilinmiştir. Bükreş'teki yetkililerin ülkenin geri kalanındaki yasaları ve ilkeleri burada hemen uygulamaması, eskiden Dobruca'da tamamen farklı bir idari ve yasal sistemin işlemesinden dolayı bir geçiş sürecine ihtiyaç duymalarıyla açıklanmış ve bu yüzden de ülkenin geri kalanındaki sisteme geçiş kademeli olarak yapılmıştır. Örneğin Dobruca halkının parlamento seçimlerinde oy kullanma ve katılma hakkı, 1909-1912 yıllarında alınan bir dizi kararla düzenlenmiştir.

Seminer ilk olarak 1889 yılında Babadağ kasabasında faaliyete geçmiştir. Babadağ'ın seçilmesi hiç tesadüfi olmamıştır. Babadağ'da 1610 yılından itibaren Osmanlı kumandanı Gazi Ali Paşa tarafından kurulan ve onun adını taşıyan vakfın dâhilinde bir medrese vardı. Medresenin bakımı için Gazi Ali Paşa bazı kaynaklara göre 8.000 hektarlık bir alan vakfetmişti (Yurtsever, 2013:48). Dobruca'nın Romanya idaresine girmesi ve Babadağ'da seminerin kurulmasına karar verilmesinden sonra vakfın mülkleri Müslüman cemaatinin ileri gelenleri tarafından devlete devredilmiş, devlet de seminerin

în care provincia a fost administrată și principiile de justiție din regiune. De aceea ea a fost cunoscută și sub denumirea de „Constituția Dobrogei". Această opțiune a decidenților de la București de a nu aplica imediat legile și principiile din restul țării a fost explicată prin necesitatea de a lăsa o perioadă de tranziție deoarece în Dobrogea funcționaseră un sistem administrativ și juridic total diferit, compoziția etnică fiind și ea variată. Trecerea la sistemul din restul țării s-a făcut treptat. Spre exemplu, posibilitatea dobrogenilor de a participa la alegerile parlamentare a fost reglementată printr-o serie de măsuri luate în perioada anilor 1909-1912.

Seminarul și-a început activitatea în 1889 la Babadag. Alegerea acestui loc nu a fost una întâmplătoare. Aici funcționa încă din 1610 o medresă înființată de Gazi Ali Paşa, un comandant otomani, fondator al vacâfului care îi poartă numele. Gazi Ali Paşa, a lăsat pentru întreținerea medresei, după unele informații aproximativ 8.000 ha. (Yurtsever 2013:48). După ce Dobrogea a trecut sub administrație românească și s-a decis înființarea Seminarului Musulman de la Babadag, proprietățile vacâfului au fost cedate de liderii comunității musulmane statului care s-a angajat la rândul lui să se ocupe de întreținerea seminarului și plata profesorilor.

and nurture the Muslim community.

The Muslim Seminary was founded under the authority of Article 21 of the Law on the Organization of Dobruja in 1880, which governed the region's administration and principles of justice and was consequently known as the "Constitution of Dobruja". The authorities in Bucharest did not immediately implement the laws and principles of the rest of the country due to the perceived need for a transition period. A completely different administrative and legal system previously operated in Dobruja, requiring a gradual transition to the system used in the rest of the country. For instance, a series of decisions taken between 1909-1912 regulated the right of Dobruja's people to vote and participate in parliamentary elections.

Babadag (Babadağ) saw the establishment of the Muslim Seminary in 1889. The decision to choose Babadag was not random. A madrasah existed there since 1610 as part of the *waqf* established by Ottoman commander Gazi Ali Pasha and named in his honor. According to sources, Gazi Ali Pasha donated 8,000 hectares for maintaining the madrasah (Yurtsever, 2013:48). When Dobruja fell under Romanian rule, the Muslim Seminary was established in Babadag. The *waqf's* properties were then transferred to the state by notable

bakımını ve öğretmen maaşlarının ödenmesini üstlenmiştir. Seminerin ilk olarak faaliyet gösterdiği bina günümüzde *Casa Panaghia* olarak bilinmektedir ve Babadağ'daki Doğu Sanatları Müzesi'ne (*Muzeul de Artă Orientală*) ev sahipliği yapmaktadır. 1901 yılında seminer Babadağ kasabasından Mecidiye'ye taşınmıştır. Taşınma nedeni olarak, Kuzey Dobruca'daki Müslüman nüfusun 1899 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na yapılan göç sonucunda azalması ifade edilmiştir (ANR, fond MCA, dosar 245/1904, f. 37). Mecidiye'nin tercih edilmesinin nedeni sadece Müslüman nüfusun yüksek sayıda olması değildir. Mecidiye'de hâlihazırda İslâm Efendi'nin yönettiği bir özel seminer vardı. Fakat okulun ilgili resmî makamlardan alınmış gerekli izinleri yoktu ve Romanya'daki eğitim sistemine dâhil değildi. Bu kapsamda, özel seminerin öğrencileri bir sınava tabi tutularak devletin onayladığı seminere kabul edilecekleri duyuruldu (ANR, fond MCA, dosar 326/1901, f. 6). Dinler Bakanlığına gönderdikleri bir dilekçe ile Mecidiyeliler, Babadağ'daki seminerin Mecidiye'ye, özel seminerin çalıştığı binaya taşınmasını talep etmişlerdir. Mecidiye'deki Müslüman Toplumu tarafından yaptırılmış ve 14 odası olan bina yeterli büyüklükteydi (ANR, fond MCA, dosar 326/1901, f. 10).

Clădirea în care a funcționat inițial Seminarul este astăzi cunoscută sub denumirea de *Casa Panaghia*, ea adăpostind *Muzeul de Artă Orientală* din Babadag. În 1901 sediul Seminarului Musulman a fost mutat de la Babadag la Medgidia. Motivul invocat a fost scăderea populației musulmane din nordul Dobrogei ca urmare a emigrării spre Imperiul Otoman în masă în anul 1899 (ANR, fond MCA, dosar 245/1904, f. 37). Alegerea orașului Medgidia nu a fost motivată doar de numărul mare de locuitori musulmani. Aici funcționa deja un seminar particular sub conducerea lui Isleam Efendi dar această școală nu avea avizele necesare de la organele abilitate ale statului și nu era integrat în sistemul de învățământ românesc. Astfel, elevii acestui seminar particular urmau să fie admiși la seminarul recunoscut de stat pe baza unui examen (ANR, fond MCA, dosar 326/1901, f. 6). Locuitorii Medgidiei, printr-o petiție adresată Ministerului Cultelor au propus ca Seminarul Musulman de la Babadag să fie transferat la Medgidia în locul localului unde funcționa seminarul particular. Acesta fusese construit de comunitatea musulmană din Medgidia și era suficient de încăpător având 14 săli (ANR, fond MCA, dosar 326/1901, f. 10).

Seminarul a funcționat aici până la închiderea sa în anul 1967, în

members of the Muslim community to ensure the state would maintain the seminary and pay the teachers' salaries. The building, originally used as the seminary, is now called *Casa Panaghia* and currently houses the Museum of Oriental Arts (Muzeul de Artă Orientală) in Babadag. In 1901, the Muslim Seminary relocated from Babadag to Medgidia. The alleged reason for this migration was the decrease of the Muslim population in Northern Dobruja as a result of the emigration to the Ottoman Empire in 1899 (ANR, fond MCA, dosar 245/1904, f. 37). Medgidia was preferred not only due to its high Muslim population, but also for other reasons. Medgidia had a private seminary managed by Islam Efendi, but without the appropriate permits from the relevant authorities and being not integrated into the Romanian education system. Consequently, it was announced that students of the private seminary would take an exam for admission to the state-approved seminary (ANR, fond MCA, dosar 326/1901, f. 6). In a petition to the Ministry of Religion, the Medgidian community requested relocation of the Muslim Seminary from Babadag to the building in Medgidia, where the private seminary was already operational. The Medgidia building, constructed by the Muslim Community, offered enough space with 14 rooms (ANR, fond MCA, dosar 326/1901, f.

- 11 Ağustos 1935 - Köstence, Mecidiye, Ortada İbrahim Temo ve yanında Mecidiye Müslüman Semineri Müdürü Mircea Dragomirescu
- 11 august 1935 - Constanța, Medgidia, în mijloc: Ibrahim Temo, iar lângă el, Mircea Dragomirescu, directorul Seminarului Musulman din Medgidia
- August 11, 1935 - Constanta, Medgidia, Ibrahim Temo in the center with Mircea Dragomirescu, director of the Medgidia Muslim Seminary

- 11 Ağustos 1935 - Köstence, Mecidiye, Mecidiye Müslüman Semineri Müdürü Mircea Dragomirescu ve muallimleri mektebin bahçesinde Kırım Tatar Millî Hareketi üyeleri ile
- 11 august 1935 - Constanța, Medgidia, membrii Mișcării Naționale Tătare Crimeene în curtea Seminarului Musulman din Medgidia alături de directorul Mircea Dragomirescu și profesorii școlii
- August 11, 1935 - Mircea Dragomirescu, director of the Medgidia Muslim Seminary in Medgidia, Constanța with the members of the Crimean Tatar National Movement in the seminary yard

Komünist rejim tarafından 1967'de kapatılana kadar seminer burada faaliyetine devam etmiştir. Orijinal bina bu tarihe kadar fazla değişikliğe uğramamıştır. 1967'den sonra, komünist yetkililer binanın bir kısmını elektrik santrali ve kuru temizleme işletmesi yaparak çeşitli amaçlarla kullandılar. Günümüzde orijinal binadan sadece dershanelerin ve hamamın kalıntıları kalmıştır.

Seminerin Müslümanlar için bir diğer önemi de Kırım Tatarlarının ve Dobruca bölgesindeki Türklerin yaşadığı değişimlerdeki ve süreçlerdeki işlevinden kaynaklanmaktadır. Toplumun seçkinlerini yetiştirme misyonuna sahip olan seminer, fikir ve düşünce akımlarının ilk kez nüfuz ettiği ve daha sonra tüm nüfusa yayıldığı yer olmuştur. Ayrıca göç gibi süreçler öğrenci sayısını azaltarak eğitim kurumunun faaliyetini etkilemiş, bazı yıllarda sınıf kurmayı zorlaştırmıştır. Fikirlerin ve düşünce akımlarının nüfuzu, seminerin müfredatından ve üniformasından kolayca izlenebilir. Verilen derslere gelince, bunlar ikiye ayrılabilir: Seküler ve dinî. Seküler dersler, tüm Rumen okullarında okutulan derslerdir. Bu şekilde verilen ilk ders Rumen dili olmuştur. Aslında, Rumence Romanya'daki tüm azınlık okullarında zorunluydu. Daha sonra 1904 müfredatıyla programa Rumen

perioada regimului comunist. Clădirea originală a suferit mai multe modificări până la această dată. După 1967, oficialii comuniști i-au dat mai multe întrebuințări printre care cele de uzină electrică sau spălătorie chimică. Din clădirea originală, astăzi se mai păstrează doar urmele sălilor de curs și ruinele băii turcești (hamam).

Însemnătatea Seminarului pentru comunitatea musulmană este dată și de funcția acestuia în ceea ce privește schimbările și procesele care au afectat evoluția tătarilor crimeeni și turcilor din spațiul dobrogean. Astfel, Seminarul, având rolul de a pregăti elitele comunității, a fost locul în care au pătruns pentru prima oară ideile și curentele de gândire care, ulterior, s-au răspândit în rândul întregii populații. De asemenea, procese precum emigrarea, au afectat activitatea instituției de învățământ prin scăderea numărului de elevi, în unii ani înființându-se cu greu o clasă. Pătrunderea ideilor și curentelor de gândire poate fi urmărită cu ușurință din programa și uniforma Seminarului. În ceea ce privește materiile studiate, ele pot fi împărțite în două: laice și religioase. Materiile laice erau cele studiate în toate școlile românești. Prima materie laică introdusă a fost limba română. De fapt, limba română a fost o materie obligatorie la toate școlile minorităților din România. Ulterior,

10). The seminary operated in this location until the communist regime closed it in 1967. The original building underwent minimal changes until that year. Afterward, the communist authorities repurposed part of the building, constructing a power plant and a dry cleaning business. Only fragments of the original building, specifically the classrooms and bathhouse, still stand today.

Another important aspect of the seminary for Muslim communities is its role in the changes and cultural processes experienced by Crimean Tatars and Turks in the Dobruja region. The seminary was created with the mission of educating the society's elite and was the birthplace of new ideas and thought patterns that would later spread to the entire population. Additionally, the activity of the educational institution was impacted by migration processes, resulting in a reduction of student numbers and difficulty establishing classes in certain years. The curriculum and uniform of the seminary exhibit evidence of the penetration of ideas and currents of thought. The offered courses can be categorized as secular and religious, with secular courses taught in all Romanian schools. The initial topic taught was the Romanian language, which was mandatory in all minority schools in Romania. Subsequently, the 1904

▸ 11 Ağustos 1935 - Köstence, Mecidiye, Kırım Tatar Millî Hareketi üyeleri, Mecidiyeliler ve Seminer öğretmenleriyle birlikte

▸ 11 august 1935 - Constanța, Medgidia, membrii Mișcării Naționale Tătare Crimeene și profesorii de la Seminar

▸ August 11, 1935 - Constanta, Medgidia, with members of the Crimean Tatar National Movement, people of Medgidia and Seminary teachers

tarihî, Romanya coğrafyası, genel coğrafya, aritmetik, geometri, fizik, pedagoji, medeni hukuk, hijyen, ağaç ve sebze kültürü, çizgi resim, güzel yazma sanatı ve müzik dersleri eklenmiştir (Hamangiu, III: 132). Bütün bu dersler İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar seminerde

prin programa din 1904, au mai fost adăugate istoria românilor, geografia României, geografie generală, aritmetica, geometria, fizica, pedagogia, drept civic, igiena, cultura pomilor și zarzavaturilor, desenul liniar, caligrafia și muzica (Hamangiu vol. III:132). Toate aceste materii se vor preda la seminar până la sfârșitul perioadei

curriculum comprised Romanian history, Romanian and general geography, arithmetic, geometry, physics, pedagogy, civil law, hygiene, tree and vegetable culture, drawing, the art of writing, and music (Hamangiu, III: 132). These subjects continued to be taught at the seminary until the onset of World War II. In

öğretilmiştir. Bazı durumlarda sadece derslerin adları değiştirilmiştir. İki savaş arası dönemde jimnastik ve Fransızca olmak üzere iki ders daha eklenmiştir (Omer, 2016:45). Dinî derslerin türleri ise zihniyet değişikliklerini çok daha iyi yansıtmaktaydı. Başlangıçta dinî derslerin Osmanlı Türkçesi ve Arapça dillerinde öğretilmesi kararlaştırılmıştır. Bu dillerde okutulacak dersler şunlardı: "Türk dili, Arap dili, Kur'an okunması, Şeriat, Yazı-İmla" (Hamangiu, III: 133). Seminerde verilen özel dersleri inceleyince, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki medreselerde verilen derslerle uyumlu olduklarını görülmektedir (Omer, 2016:46).

İki dünya savaşı arası dönemde dinî ders müfredatında önemli değişiklikler yapılmıştır. Müslüman Semineri Yönergesi'nin 3. ve 4. maddelerinin değiştirilmesi konusunda 5 Kasım 1935 tarihinde onaylanan karar ile Rumence verilen dersler dışında aşağıdaki özel derslerin müfredatta yer almaları kararlaştırılmıştır: Din bilimleri ile Arapça dilbilgisi ve cümle yapısı; dinler tarihi; ahlak ve sosyoloji; ilahi ve Kur'an okuma; Türk dili (alt sınıflar); Türk dili ve edebiyatı (üst sınıflar)". Önemli bir husus da derslerin "yeni Latin alfabesiyle Türk dilinde" verilecek olmasıydı (Hamangiu, XXIII: 954). Bütün bu değişiklikler tesadüf

interbelice. În anumite cazuri s-a mai modificat doar denumirea unora. Două materii au fost adăugate în perioada interbelică și anume gimnastica și limba franceză (Omer 2016:45). În ceea ce privește materiile religioase, ele reflectă mult mai bine schimbările de mentalitate. La început s-a stabilit că materiile specifice urmau să fie predate în turca otomană și în arabă, ele fiind următoarele: *„Limba turcă; Limba arabă; Interpretarea coranului; Legislația musulmană religioasă (Șeriat); Scrierea și ortografia (Iazi Imle)*" (Hamangiu vol. III:133). Acestea erau în concordanță cu materiile predate la școlile teologice din Imperiul Otoman (Omer 2016:46).

În perioada interbelică s-au produs modificări importante în ceea ce privește conținutul materiilor religioase. Prin Decretul pentru modificarea art. 3 și 4 din Regulamentul Seminarului Musulman din 5 noiembrie 1935, se preciza că pe lângă materiile în limba română, cursurile specifice care urmau să se predea erau următoarele: *„Științe religioase și noțiuni elementare de gramatică și sintaxa limbii arabe; Istoria religiei; Morala și sociologia; Muzica bisericească și interpretarului coranului; Limba turcă (ciclu inferior); Limba și Literatura Turcă (ciclu superior)*" și foarte important, acestea urmau să se predea

some instances, only course titles underwent alterations. During the interwar era, two courses, gymnastics and French, were introduced (Omer, 2016:45). The types of religious courses offered indicated a shift in attitude. Originally, it was established that religious coursework would be taught in Ottoman Turkish and Arabic. The courses to be taught in these languages consisted of the following: "Turkish language, Arabic language, recitation of the Qur'an, Sharia, writing, and spelling" (Hamangiu, III: 133). An examination of the particular curricula imparted at the Muslim Seminary reveals that they were consistent with the courses provided at the madrasas in the Ottoman Empire (Omer, 2016:46).

In the period between World War I and World War II, modifications were made to the religious curriculum. On November 5, 1935, the decision was made to amend Articles 3 and 4 of the Directive of the Muslim Seminary, with the inclusion of the following specialized courses in the curriculum, in addition to those taught in Romanian: Religious studies, Arabic grammar and sentence structure, history of religions, ethics, and sociology, hymnology, and Qur'an reading are among the courses to be taught in the lower grades, while the upper grades will cover Turkish language and literature. It

- 1941 - Mecidiye Müslüman Semineri talebeleri ve hocaları, okulun bahçesinde, Atatürk günü vesilesiyle. Orta sırada soldan ikinci: Seminerin müdür yardımcısı Sadık Bakı; soldan dördüncü: İbrahim Temo. Üst sırada soldan beşinci: Mecidiye'nin zenginlerinden Apas İliyas
- 1941 - elevii și profesorii Semiarului Musulman din Medgidia în curtea școlii cu ocazia zilei lui Atatürk. Al doilea de la stânga în rândul din mijloc: directorul adjunct al Seminarului, Sadâc Bacâ; al patrulea de la stânga: Ibrahim Temo. Al cincilea de la stânga în rândul de sus: Apas Ilias, unul dintre înstăriții Medgidiei
- 1941 - Medgidia Muslim Seminary students and teachers in the school garden on the occasion of Atatürk Day. Center row, second from left: Sadık Bakı, deputy director of the seminary; fourth from left: İbrahim Temo. Top row, fifth from left: Apas İliyas, one of the wealthiest men of Medgidia

değildi. Türkiye Cumhuriyeti'nde benzer yöndeki değişimlerin bir yansımasıydı.

Kemalist reformların seminer üzerindeki etkisi, öğrencilerin kullandıkları üniformalar gibi hususlarda da hissedilmiştir. İlk başta 1904 yılına ait yönergeye göre üniforma şu şekildeydi: "Siyah kumaştan, boynunda tek düğmesi ve düz yakası olan, üzerinde sağ ve sol tarafında metalden yapılmış, içinde S. ve M. harfleri (Seminarul Musulman/Müslüman Semineri) bir yarım-ay olan cübbe veya uzun ceket; diz üstüne kadar uzanan kısa mont; siyah pantolon; beyaz sarık; mesli (bot); kundura (deri mest)" (Hamagiu, III: 133). Üniformalarda yapılan ilk değişiklik, Jön Türklerin etkisiyle fes kullanılması olmuştur (Karpat, 2010:83). Atatürk'ün reformları sonrasında Türkiye Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'in ısrarı üzerine seminer öğrencileri, üzerinde "S. M. M." (Seminarul Musulman Medgidia/Mecidiye Müslüman Semineri) harfleri olan Batı ilhamlı şapkalar kullanmaya başlamışlardır (Karpat, 2010:84).

Seminerin Romanya'daki Müslüman toplumunu temsil eden kurum ve bu coğrafyada yaşayan Türklerin ve Kırım Tatarlarının zihniyetlerinin şekillenmesinde temel bir role sahip olmasında seminerdeki öğretmenlerin

în *„turcească cu noul alfabet latin"* (Hamangiu vol. XXIII:954). Toate aceste modificări nu erau deloc întâmplătoare, ele fiind o consecință a reformelor kemaliste implementate la Ankara.

Uniforma seminariștilor a suferit și ea modificări similare. Potrivit regulamentului din 1904 uniforma era formată din: *„Giubea sau reverendă de stofă neagră, cu un singur nasture la gât și gulerul drept, având pe el, deoparte și de alta, o semi-lună de metal, în mijloc cu literile S.M. (seminarul musulman); Scurteică neagră până deasupra genunchiului; Pantaloni negri; Saric alb (cialma); Mesli (gheată); Conduri (galoși de piele)"* (Hamangiu vol. III:133). O primă modificare în uniformă a apărut ca o influență a junilor turci concretizată prin purtarea fesului (Karpat 2010:83). În urma reformelor lui Atatürk, la insistențele ambasadorului Turciei Hamdullah Suphi Tanrıöver, seminariștii au început să poarte pălăria de inspirație occidentală cu inscripția „S.M.M." (Seminarul Musulman Medgidia) (Karpat 2010:84).

Caracteristica Seminarului de instituție reprezentativă a comunității musulmane cu rol fundamental în modelarea mentalității turcilor și tătarilor din spațiul românesc a fost posibilă și datorită profesorilor care au predat aici. Corpul profesoral era format atât din profesori români, cât

is important to note that all courses will be taught "in Turkish using the new Latin alphabet" (Hamangiu XXIII, 954). These changes were not coincidental but rather reflect the similar changes that took place in the Republic of Türkiye.

The impact of the Kemalist reforms on the seminary extended to matters such as student uniforms. Initially, the 1904 directive specified the uniform as "a black cloth robe or long jacket with a single button on the neck, a straight collar, and a half-moon metal insignia on both sides bearing the letters S. and M. (The Muslim Seminary) ; wearing a short coat above the knee, black pants, a white turban, "mesli" boots, and leather moccasins" (Hamagiu, III: 133). The first change in uniforms was the adoption of the fez under the influence of the Young Turks (Karpat 2010:83). Following Ataturk's reforms, Turkish Ambassador Hamdullah Suphi Tanrıöver insisted that the seminary students wear Western-style hats, bearing the letters "S. M. M." (Karpat 2010:84).

The teachers at the Medgidia Muslim Seminary played a significant part in the institution's portrayal of the Muslim community in Romania and in shaping the mindset of Turks and Crimean Tatars living in the region. The teaching faculty included Romanian, Turkish, and

▸ 1941 - Mecidiye Müslüman Semineri talebeleri ve hocaları, Atatürk günü vesilesiyle okulun camisinde. Soldan yedinci: Seminerin müdür yardımcısı Sadık Bakı; soldan on birinci: Mecidiye'nin zenginlerinden Apas İliyas.

▸ 1941 - elevii și profesorii Semiarului Musulman din Medgidia în geamia școlii cu ocazia zilei lui Atatürk. Al șaptelea de la stânga directorul adjunct al Seminarului, Sadâc Bacâ; al unsprezecelea de la stânga: Apas Ilias, unul dintre înstăriții Medgidiei.

▸ 1941 - Medgidia Muslim Seminary students and teachers at the school's mosque on the occasion of Ataturk's Day. Seventh from left: Sadiq Baki, deputy director of the seminary; eleventh from left: Apas Iliyas, one of the wealthiest men of Medgidia

büyük rolü olmuştur. Öğretim kadrosu hem Rumen hem de Türk ve Kırım Tatar öğretmenlerden oluşmaktaydı. İlk yıllarda seminerin sadece iki öğretmeni vardı: Demircan Efendi ve Hacı Ali Mustafa. Demircan Efendi, Arapça öğretmeni ve aynı zamanda

și turci sau tătari. Numărul acestora a fluctuat. Spre exemplu, în primii ani de după înființare, în perioada în care a funcționat la Babadag, Seminarul a avut doar doi profesori: Demirgean Efendi, profesorul de limbă arabă și în același timp directorul seminarului, și Hagi Ali Mustafa,

Crimean Tatar educators. During the seminary's initial years, only two instructors, Demircan Efendi and Haji Ali Mustafa, were employed. Demircan Efendi served as the Arabic instructor and director of the seminary, while Haji Ali Mustafa taught Sharia and Qur'an. Subsequently,

- Mecidiye Müslüman Semineri Müdür Yardımcısı Sadık Bakı ve ailesi
- Directorul adjunct al Seminarului Musulman din Medgidia, Sadâc Bacâ, împreună cu familia sa
- Deputy director of Medjidia Muslim Seminary Sadık Bakı and his family

- 1940'lar - Solda: Mecidiye Müslüman Semineri Müdür Yardımcısı Sadık Bakı okulun bahçesinde
- anii 1940 - În stânga: directorul adjunct al Seminarului Musulman din Medgidia, Sadâc Bacâ, în curtea școlii
- 1940s - Left: Sadık Baki, deputy director of Medgidia Muslim Seminary, in the school yard

seminerin müdürüydü. Hacı Ali Mustafa ise şeriat ve Kur'an derslerini vermekteydi. Daha sonra dinî derslerin çeşitlendirilmesi ve seküler derslerin eklenmesiyle öğretim kadrosu arttırılmıştır. Örneğin 1932'de yedisi Hristiyan, sekizi Müslüman olmak üzere 15 öğretmen vardı.

Bir medresede ders verebilecek, alanında iyi eğitim görmüş öğretmenler bulmak zordu. İlk başta İstanbul'da eğitim görmüş kişilere başvuruldu. Bu anlamda bir örnek, 1911-1915 döneminde İstanbul'da öğrenim görmüş olan Mecidiye Müslüman Semineri'nin Müdür Yardımcısı Sadık H. Baki'dir. Daha sonra bir yönetmelikle Türk dili ve dinî derslerin öğretmenlerinin seminerin mezunları arasından atanması gerektiği hükme bağlanmıştır. Ancak bu durumda bile yüksek standartlarda bir eğitim sağlamak için kurumun amacına uygun olarak Romanya devleti, İstanbul'da okumaya hak kazanan öğrencilere burs vermiştir. Mecidiye Müslüman Seminerinin mezunu, İstanbul'da Romanya devletinin burslusu ve ardından dinler tarihi profesörü olan Sabri Refi Vuap bu duruma bir örnektir (ANR, fond MCA, dosar 2372/1911, f. 5).

Seminerdeki öğretmenler kendilerini sınıftaki çalışmaları ile sınırlamadılar. Üyeleri oldukları toplumun hem kurumsal yapılanmasına hem de

profesorul de legislație islamică și interpretarea Coranului. Ulterior, odată cu diversificarea materiilor religioase și introducerea celor laice, corpul profesoral a fost mărit. Spre exemplu, în anul 1932 erau 15 profesori, dintre care șapte creștini și opt musulmani.

Găsirea de profesori cu pregătire în domeniu, care să poată preda la o medresă, a fost o provocare. La început, s-a apelat la persoane care aveau studii la Constantinopol. Un exemplu în acest sens este Sadâc H. Bacâ, directorul adjunct al Seminarului, care studiase la Constantinopol în perioada 1911-1915. Ulterior, printr-nu regulament, s-a stabilit ca profesorii de limba turcă și teologie islamică să fie numiți dintre absolvenții seminarului. Dar și în acest caz, pentru a se asigura că se respectă un proces de învățământ la standarde înalte, potrivit cu menirea instituției, statul român a acordat burse de studiu elevilor merituoși pentru a învăța la Istanbul. Un astfel de exemplu este Sabri Refi Vuap, absolvent al Seminarului Musulman din Medgidia, bursier al statului român la Constantinopol (ANR, fond MCA, dosar 2372/1911, f. 5) și apoi profesor de istoria religiei.

Profesorii de la Seminarul Musulman nu s-au rezumat doar la activitatea lor de la catedră. Ei au depus eforturi pentru dezvoltarea și

the teaching faculty was expanded to encompass both religious and secular studies. In 1932, for instance, there were a total of 15 teachers, seven of whom were Christian and eight were Muslim.

It presented a challenge to procure trained teachers with expertise in madrasa instruction. Initially, individuals with education credentials from Istanbul were consulted. One such individual was Sadık H. Baki, the deputy director of Medgidia Muslim Seminary, who studied in Istanbul from 1911 to 1915. Subsequently, a regulation was established that mandated Turkish language and religious subject teachers be chosen solely from seminary alumni. However, to maintain the institution's overarching goal of high-quality education, scholarships were offered by the Romanian government to qualifying students seeking schooling in Istanbul. An illustration of this would be Sabri Refi Vuap, a graduate of Medgidia Muslim Seminary, who progressed to become a scholar of the Romanian state in Istanbul and ultimately a professor of the history of religions (ANR, fond MCA, dosar 2372/1911, f. 5).

Teachers at the Muslim Seminary were not confined to their classroom duties. They participated in the institution's structure and the cultural activities of their society,

kültürel yaşamına dâhil olarak onun kalkınması ve modernleşmesi için çaba sarf ettiler. Bu yolda kullandıkları araçlardan biri de basın yayın olmuştur. Örneğin seminerdeki Türkçe öğretmeni vekili Habibula H. Halil, *Hak Söz* ve *Tuna* gazetelerinin yazı işleri müdürü olmuştur (ANR, fond MCA, dosar 162/1942, f. 1). Fakat bu konudaki en önemli isimler Mehmet Niyazi ve İbrahim Temo'dur. Kökeni Arnavut olan Temo, Romanya'daki tüm Müslümanlar için önemli katkıları olan bir şahsiyettir. Mehmet Niyazi'nin yazıları ve faaliyetleri ise Kırım Tatar toplumu için elzemdir. Bu yüzden onları ayrı bir bölümde sunmayı seçtik. İbrahim Temo ve Mehmet Niyazi, Türk-Tatar toplumu için beraber çalışmışlardır. Temo, II. Abdülhamid rejiminde hüküm giydikten sonra 1895'te İstanbul'dan kaçarak Romanya'ya sığınmıştır. Jön Türklerin en önemli liderlerinden biri olarak Osmanlı padişahına karşı faaliyetlerini sığındığı yerden sürdürmüştür. "Göz doktoru ve hijyenist" olan Temo, seminerde "Hijyen" dersini vermiştir. Tıbbi ve didaktik faaliyetinin yanı sıra, Türkçe dergilerde hastalıkların tedavisi, kadınların durumunun iyileştirilmesi veya Müslümanlar arasında eğitimin geliştirilmesi ile ilgili modern fikirleri teşvik ettiği makaleler yazmıştır. Ayrıca yerel ve merkezî düzeyde

modernizarea comunității din care făceau parte implicându-se atât în organizarea ei instituțională, cât și în viața culturală. Unul din mijloacele de care s-au folosit a fost publicarea de ziare și reviste. Spre exemplu, Habibula H. Halil, suplinitor de limba turcă la Seminar, a fost redactor la ziarele *Hak Söz* și *Tuna* (ANR, fond MCA, dosar 162/1942, f. 1). Cele mai importante nume în acest sens sunt, însă, Mehmet Niyazi și Ibrahim Temo, etnic albanez cu o contribuție importantă pentru întreaga comunitate musulmană din România. Scrierile și demersurile lui Mehmet Niyazi sunt esențiale pentru comunitatea tătară crimeeană. De aceea am ales să le prezentăm într-un capitol separat. Ibrahim Temo a fost un colaborator apropiat al acestuia. Temo s-a refugiat în România fugind de la Istanbul în anul 1895 ca urmare a condamnării sale de către sultanul Abdülhamid al II-lea. Unul dintre cei mai importanți lideri ai junilor turci, acesta și-a continuat activitatea împotriva sultanului otoman din locul de refugiu. Medic „oftalmolog și igienist", a predat la Seminar materia „Igiena". În afară de activitatea medicală și didactică, a scris în revistele de limba turcă articole în care promova ideile moderne cu privire la tratarea bolilor, îmbunătățirea statutului femeii sau dezvoltarea învățământului în rândul musulmanilor. Acesta s-a implicat și în politica

working towards its progress and modernization. The media was one of the means they employed in their efforts. For instance, Habibula H. Halil, the acting Turkish instructor at the seminary, assumed the position of editor-in-chief for Hak Söz and *Tuna* newspapers (ANR, fond MCA, dosar 162/1942, f.). 1). However, it is important to note the significant contributions made by Mehmet Niyazi and İbrahim Temo in this regard. Temo, originally from Albania, made significant contributions to the entire Muslim community in Romania. Mehmet Niyazi's written works and activities are vital to the Crimean Tatar community. Therefore, we have dedicated a separate section to their presentation. İbrahim Temo and Mehmet Niyazi collaborated for the Turkish-Tatar community. Temo escaped from Istanbul in 1895 after being convicted during the reign of Sultan Abdul Hamid II and found asylum in Romania. Temo, recognized as one of the most prominent leaders of the Young Turks, pursued his campaigns against the Ottoman sultan from his refuge. Temo, an ophthalmologist and hygienist, instructed on hygiene at the seminary. In addition to his work as a medical practitioner and educator, he authored articles in Turkish journals where he advocated for contemporary approaches to disease treatment, enhancements in the status

görevlerde bulunarak Romanya siyasetine de dâhil olmuştur. 1920'de Mareşal Alexandru Averescu'nun kurduğu Halk Partisi (Partidul Poporului) listelerinden senatör seçilmiştir.

Seminerden mezun olanların bir kısmı da mesleklerinin sınırlarını aşmışlardır. kendilerini sadece Türk okullarında öğretmenlik yapmak veya din görevlisi olmakla sınırlamamışlar; parçası oldukları toplumu geliştirmek için girişimlerde bulunmuşlardır. Bazıları da müftülük makamı gibi Romanya'daki Müslümanları temsil eden kurumlarda liderlik pozisyonlarına yükseldiler. 1937'de diğer dört müftülüğün faaliyetlerini de koordine etme yetkisiyle kurulan Romanya'daki Baş Müftülüğün ilk müftüsü, Mecidiye Müslüman Semineri mezunu ve "*Emel* grubuna" yakın olan Etem Kurtmola'dır. Aslında *Emel* dergisi ve çevresinde oluşan grup, Romanya'daki ve dünyadaki Kırım Tatarları arasındaki en önemli düşünce akımlarından birini temsil etmektedir ve faaliyetleri bu kitapta ayrı bir bölümde sunulmuştur.

Seminerin mezunlarının yayıncılık faaliyetlerinin yanı sıra bazı öğretmenleri çeşitli gazete ve dergilerin yayın kurullarında yer almışlar ve aynı zamanda kurumsal alandaki çalışmalarda da önemli rol oynamışlardır. Bu bağlamda, Müslüman Semineri Mezunları Cemiyetinden bahsedilebilir.

românească ocupând funcții la nivel local și la nivel central. În anul 1920 a fost ales senator de pe listele Partidului Poporului, înființat de mareșalul Alexandru Averescu.

O parte a absolvenților Seminarului Musulman au depășit și ei limitele meseriei pe care o aveau ca urmare a absolvirii școlii. Astfel, nu s-au rezumat doar la a preda la școlile turce sau a fi personal de cult islamic, ci au avut inițiative de a dezvolta comunitatea din care făceau parte. Unii dintre ei au ocupat funcții de conducere în instituțiile reprezentative ale musulmanilor din România cum ar fi Muftiatele. Singurul baș-muftiu din România, o funcție înființată în anul 1937 cu rolul de a coordona activitatea tuturor celorlalte Muftiate, a fost Etem Curtmola, un absolvent al Seminarului Musulman din Medgidia și apropiat al grupului *Emel*. De altfel, revista *Emel* și grupul de personalități format în jurul acesteia au reprezentat una dintre cele mai importante curente de gândire în rândul tătarilor crimeeni din România și nu numai, activitatea acestora fiind prezentată într-un capitol separat.

Pe lângă activitatea publicistică a absolvenților Seminarului, aceștia, la fel ca unii profesori ai lor, făcând parte din colegiile de redacție a mai multor ziare și reviste, un rol însemnat l-au avut și demersurile lor în

of women, and advancements in education for Muslims. He was also active in Romanian politics, serving in various leadership positions at both the local and national level. In 1920, he was voted into office as a senator representing the People's Party (Partidul Poporului), which had been established by Marshal Alexandru Averescu.

Some of the graduates of the Muslim Seminary went beyond their professional boundaries. They did not limit themselves to teaching in Turkish schools or being religious officials. Rather, they took initiative to develop the community they are part of. Some held leadership roles in institutions representing Muslims in Romania, including the office of the mufti. The initial Chief Mufti of the Romanian Muftiate, formed in 1937 to manage the operations of four other muftiates, was Etem Kurtmola, who graduated from the Medgidia Muslim Seminary and had close affiliations with the "*Emel* group". The *Emel* publication and its associated faction constitute a significant ideological faction among Crimean Tatars worldwide and in Romania, and their pursuits are highlighted in a separate chapter in this book. In addition to their publishing activities, graduates of the Muslim Seminary served on editorial boards for multiple newspapers

- Mecidiye Müslüman Semineri talebeleri ve hocaları. Önünde çocuk olan: İbrahim Temo
- Profesorii și elevii Seminarului Musulman din Medgidia. Cel care ține copilul în față este Ibrahim Temo
- Students and teachers of Medgidia Muslim Seminary. Ibrahim Temo is the one with a child in front of him

Bu cemiyet 1929 yılında kurulmuştur. Tüzüğüne göre amacı, "Müslüman nüfusun ahlaki ve entelektüel seviyesini yükseltmek için her türlü yasal yolla mücadele etmek" idi (ANR, fond MCA, dosar 125/1941, f. 69). Cemiyetin başkanlarından biri Mehmet Vani Yurtsever olmuştur. Yurtsever, "Emelcilerden" birisi olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında ve savaştan sonraki ilk yıllarda Kırımlı muhacirlere yardım etmiştir. Bu faaliyetlerinden dolayı komünist rejim tarafından hapis cezasına çarptırılmıştır. Serbest bırakıldıktan sonra Türkiye'ye göç etmiş ve İstanbul'da çıkmaya başlayan *Emel* dergisinin yayınına katkıda bulunmuştur. Müslüman Semineri Mezunları Cemiyetinin gücü 1939'daki milletvekili seçimleri vesilesiyle görülmüştür. Cemiyetin lobi faaliyetleri sayesinde Selim Abdülakim milletvekili seçilmiştir (Omer, 2021:199).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Romanya'da komünist rejimin iktidara gelmesiyle Mecidiye Müslüman Semineri önemli değişikliklerden geçmiştir. Komünist yetkililer, Romanya'daki tüm mezhepsel eğitimi standartlaştırdı. Seminerdeki eğitim süresi sekiz yıldan dört yıla düşürüldü. Seminere kaydolmak isteyenlerin artık dört sınıf değil, yedi sınıf mezunu olmaları gerekiyordu (Manuela, 2016:61). Tüm bunlara rağmen

domeniul instituțional. Aici ar putea fi menționată *Asociația Absolvenților Seminarului Musulman*. Aceasta a fost înființată în anul 1929. Potrivit statutului, scopul acesteia era de a *„lupta pe toate căile legale, pentru ridicarea nivelului moral și intelectual al populației musulmane*" (ANR, fond MCA, dosar 125/1941, f. 69). Unul dintre președinții asociației a fost Mehmet Vani Yurtsever. Acesta a fost membru activ al grupului *Emel*, ca urmare a activității sale de ajutorare a refugiaților crimeeni în perioada celui de Al Doilea Război Mondial și imediat după fiind condamnat la închisoare. După eliberare a emigrat în Turcia unde a continuat să contribuie la publicarea revistei *Emel* care a început să apară la Istanbul. Influența *Asociației Absolvenților Seminarului Musulman* a fost vizibilă în 1939 cu ocazia alegerilor parlamentare. Datorită activității de lobby a asociației, Selim Abdulachim a fost ales deputat (Omer, 2021:199).

Odată cu instalarea regimului comunist în România după cel de Al Doilea Război Mondial, Seminarul Musulman din Medgidia a trecut prin schimbări importante. Oficialii comuniști au uniformizat întreg învățământul confesional din România. Durata studiilor la Seminar a fost redusă de la opt la patru ani, pentru admitere nemaifiind suficiente terminarea a patru clase primare,

and journals while also playing significant roles within institutions. The Muslim Seminary Alumni Association, founded in 1929, aimed to "raise the moral and intellectual level of the Muslim population" through legal means, as stated in its charter (ANR, fond MCA, dosar 125/1941, f 69) Mehmet Vani Yurtsever was a president of the association and one of the "Emelists" who assisted Crimean refugees during and after the Second World War. He was imprisoned by the communist regime for these efforts but later released. Following his release, Yurtsever emigrated to Türkiye and contributed to the publication of *Emel*, which began publishing in Istanbul. The influence of the Muslim Seminary Alumni Association was evident during the 1939 parliamentary elections. Selim Abdülhakim's election as an MP was attributed to the association's lobbying efforts (Omer, 2021:199).

After World War II, when the Communist regime gained power in Romania, Medgidia Muslim Seminary underwent substantial alterations. All sectarian education in Romania was standardized by the Communist authorities. The duration of study at the seminary was shortened from eight years to four years. Enrollees were no longer required to have completed four grades; rather, they were required

seminer, 1967'de kapatılana dek toplumun hayatında merkezî bir yer edinmeye devam etmiştir. 1989'da komünist rejimin yıkılmasından sonra Bükreş'teki yetkililer, seminerin yeniden kurulması için bir çözüm aradılar. Böylece Ankara'daki hükûmet yetkilileri ile iş birliği içinde "Kemal Atatürk" Ulusal Koleji kuruldu (Cupcea, 2016:109-110). Kolej, Romanya'da Türk dili öğretmenleri ve imamları yetiştiren kurum olarak 1995 yılında Romanya ve Türkiye devletleri arasında imzalanan protokol temelinde faaliyet göstermektedir. ■

ci șapte (Manuela, 2016:61). Cu toate acestea, el a continuat să ocupe un loc central în viața comunității până la închiderea sa în anul 1967. După căderea regimului comunist în anul 1989, autoritățile de la București au fost preocupate de găsirea unei soluții pentru reînființarea Seminarului. Astfel, în colaborare cu oficialii de la Ankara, a fost înființat Colegiul Național „Kemal Ataturk" (Cupcea, 2016:109-110) Acesta funcționează în baza unui protocol semnat între statele român și turc, în anul 1995, fiind instituția care pregătește imamii și profesorii de limba turcă din România. ■

to have completed seven (Manuela, 2016:61). Until the seminary's closure in 1967, it remained a vital part of the community's life. After the fall of the communist regime in 1989, the Bucharest authorities showed interest in re-establishing the seminary. Alongside Ankara authorities, they established the "Kemal Atatürk" National College in 2016 (Cupcea, 2016). The College functions as an institution for training Turkish language teachers and imams in Romania based on a protocol signed between Romania and Türkiye in 1995. ■

Beşinci Bölüm

Capitolul Cinci

Chapter Five

Dobruca'daki Millî Uyanışta Müstecip Ülküsal'ın Rolü ve *Emel Dergisi*nin Önemi / Rolul lui Mustegep Ülküsal în trezirea conștiinței naționale din Dobrogea și importanța revistei *Emel* / The Role of Müstecip Ülküsal in Raising Awareness in Dobruja and the Significance of *Emel*

Edige Burak Atmaca

Kırım Tatarlarının Kırım'da 1917-1919 yılları arasında millî veya en azından Kırım Tatarlarının da söz sahibi olabileceği uzlaşıya dayalı bir hükûmet teşkil etmeye yönelik çalışan Vatan Cemiyeti, Millî Fırka ve Kurultay üzerinden sürdürdükleri mücadele, 1920'den itibaren Bolşeviklerin hâkimiyetinin kesinleşmesiyle hariçte devam etmeye ve Kırım'da ise yeraltına inmeye mecbur olmuştur (Atmaca, 2020:67).

Bolşevik işgaline uğrayan Kırım'da son bağımsız Kırım hükûmetini hariçte temsil yetkisiyle İstanbul'da bulunan Cafer Seydahmet Kırımer, hem bu hükûmetin hem de Kırım Tatar Millî Hareketinin en üst mertebede temsilini üstlenmiş olması nedeniyle gerek Milletler Cemiyetinde gerekse ülkeler nezdinde Kırım'ın akıbeti ile ilgili siyasi girişimlerde bulunmuştur. Kırımer, bu girişimlerinden sonuç alamayınca İstanbul'a geri dönerek millî faaliyetlerine burada devam etmiştir. İstanbul'da

Strădania tătarilor din Crimeea între 1917 și 1919, prin Vatan Cemiyeti (Asociația Patriei), Millî Fırka (Partidul Național) și Kurultay (Adunarea Națională), pentru a stabili un guvern național sau cel puțin un guvern bazat pe consens în care tătarii din Crimeea ar putea avea un cuvânt de spus, pe măsură ce dominația bolșevicilor a devenit sigură începând cu anul 1920, a continuat în străinătate și în Crimeea unde, însă, a trebuit să intre în clandestinitate (Atmaca 2020:67).

Cafer Seydahmet Kırımer, care se afla la Istanbul cu autoritatea de reprezentant al ultimului guvern independent al Crimeei în afara peninsulei ocupate de bolșevici, și-a asumat responsabilitatea de a-l reprezenta atât la Liga Națiunilor, cât și în relația cu alte state. Din această postură a avut mai multe inițiative politice. Când Kırımer nu a avut rezultate în urma acestor încercări, s-a întors la Istanbul și și-a continuat activitățile naționale acolo. Prin înființarea Centrului Național al

The Crimean Tatars endeavored to establish a national or consensus-based government in 1917-1919 by means of organizations such as the Fatherland Society, the National Party, and the *Kurultay*. Nevertheless, following the Bolsheviks' solidification of power in 1920, certain factions of the National Party were constrained to persist clandestinely in Crimea and relocated overseas (Atmaca 2020:67).

Cafer Seydahmet Kırımer, authorized to represent the final independent government of Crimea during Bolshevik occupation, initiated political action on the destiny of Crimea at the League of Nations. He also represented both the government and the Crimean Tatar national movement abroad. After his unsuccessful attempts, he returned to Istanbul to continue with his national activities. He aimed to gather individuals who supported the Crimean national cause by founding the Crimean

- 1931 - Pazarcık, Hacı Fazıl ve oğlu Müstecip
- 1931 - Bazargic, Hagi Fazâl și fiul Mustegep
- 1931 - Pazardjik, Hacı Fazıl and his son Müstecip
- 19 Eylül 1926 - Azaplar, Müstecip Hacı Fazıl'ın düğünü
- 19 septembrie 1926 - Tătaru, nunta lui Mustegep Hagi Fazâl
- September 19, 1926 - Azaplar, Müstecip Hacı Fazıl's wedding

kurulan gizli Vatan Cemiyetinin ve bu cemiyetin Kırım'daki teşkilatlanma çalışmalarının sonucu olan Millî Fırkanın devamı olan Kırım Millî Merkezini tesis ederek etrafında Kırım millî davasına inanmış kişileri toplamayı ve diğer Sovyet karşıtı millî hareketlerle dayanışma içerisinde faaliyet göstermeyi amaç edinmiştir. Bu kapsamda, Polonya devletinin Sovyet karşıtı halkların bağımsızlığını amaç edinmiş millî hareketleri bir araya getirme girişimi olan Promete Hareketine diğer Türk gruplarıyla beraber katılmıştır.

Crimeei, ca o continuare a Partidului Național care a fost rezultatul eforturilor de organizare în Crimeea a Societății Patriei, asociația secretă înființată la Istanbul, și-a propus să adune în jurul lui oameni care credeau în cauza națională a Crimeei și să opereze în solidaritate cu alte mișcări naționale antisovietice. În acest context, a aderat împreună cu alte grupuri turce la mișcarea prometeică care a fost încercarea statului polonez de a reuni mișcări naționale care urmăreau obținerea independenței popoarelor aflate sub control sovietic.

National Center as the extension of the secret Fatherland Society established in Istanbul and the National Party created from the organizational efforts of this society in Crimea. His objective was to operate in collaboration with other anti-Soviet national movements to achieve their common goals. In this context, he took part with other Turkic groups in the Promethean movement, which was an initiative of the Polish state to unite anti-Soviet national movements that aimed for the independence of their peoples.

- 1926 - Köstence, Müstecip Hacı Fazıl ve eşi Saliha Kırımizade
- 1926 - Constanța, Mustegep Hagi Fazâl și soția Saliha Kırımizade
- 1926 - Constanta, Müstecip Hacı Fazıl and his wife Saliha Kırımizade

- 1931 - Pazarcık, Müstecip Hacı Fazıl ve eşi Lütfiye Hanım
- 1931 - Bazargic, Mustegep Hagi Fazâl și soția Lutfie
- 1931 - Pazardjik, Müstecip Hacı Fazıl and his wife Lütfiye

- 6 Nisan 1933 - Pazarcık, Müstecip Hacı Fazıl ve eşi Lütfiye Hanım
- 6 aprilie 1933 - Bazargic, Mustegep Hagi Fazâl și soția Lutfie
- April 6, 1933 - Pazardjik, Müstecip Hacı Fazıl and his wife Lütfiye

Kırımer, İstanbul'a kalıcı olarak yerleştiği dönemde henüz Kırım millî davasının sesi olabilecek, düzenli yayın faaliyetini sürdürebilecek bir ekip oluşturamamıştı. Bu dönemde yazılarını *Yeni Kafkasya* ve *Odlu Yurt* gibi Azerbaycan Millî Merkezinin mecmualarında yayımladı. Özellikle siyasi muhacirlerin İstanbul'a yerleştiği ilk yıllarda, diğer gruplara nazaran daha organize ve mensubu çok olan Azerbaycan Millî Hareketinin yayınları diğer grupların

Când Kırımer s-a stabilit definitiv la Istanbul, nu reușise încă să formeze o echipă care să poată fi vocea cauzei naționale a Crimeei și să mențină activități publicistice regulate. Mai ales în această perioadă și-a publicat articolele în revistele Centrului Național Azerbaidjan precum *Yeni Kafkasya* și *Odlu Yurt*. În special în primii ani în care emigranții politici s-au stabilit la Istanbul, publicațiile mișcării naționale azere, care era mai organizată și avea mai mulți membri decât alte

When Kırımer settled in Istanbul permanently, he did not have a group that could represent the Crimean national cause and oversee consistent publishing activities. During this period, he contributed his written works to Azerbaijan National Center's journals, including *Yeni Kafkasya* and *Odlu Yurt*. In the initial years, when political refugees came to Istanbul, the publications of the Azerbaijani national movement, which was more organized and had

- 1932 - Pazarcık, Müstecib Hacı Fazıl
- 1932 - Bazargic, Mustegep Hagi Fazâl
- 1932 - Pazardjik, Müstecip Hacı Fazıl
- 1933 - Pazarcık, Kırım Tatar Millî Hareketi üyeleri
- 1933 - Bazargic, membrii Mișcării Naționale Tătare Crimeene
- 1933 - Pazardjik, Members of the Crimean Tatar National Movement

da seslerini duyurabildiği ortak bir platform vazifesi görmüştü.

Bu durum, 1930 yılında *Emel*'in yayına başlamasıyla değişti. Türkiye'de olmamasına rağmen Kırımer'in arzuladığı yayın ekibine sahip ve Kırım Tatarlarına hitap eden bir dergi olarak ön plana çıkan *Emel*'in doğmasında başrol Müstecip Hacı Fazıl'a (Ülküsal) ait olmakla beraber dergi Pazarcık'ta millî duyguları yoğun öğretmenlerin ve eşrafın bir dizi toplantısının sonucunda ortaya çıkmıştır. Ülküsal ile beraber derginin kuruluşunda şu isimler

grupuri, au servit drept platformă comună în care alte grupuri și-au putut face auzită vocea.

Această situație s-a schimbat în 1930, când *Emel* a început să fie publicată. Deși nu apărea în Turcia, revista avea o echipă editorială apreciată de Kırımer și se adresa tătarilor crimeeni. Rolul principal în apariția revistei l-a avut Mustegep Hagi Fazâl (Ülküsal), dar ea fusese posibilă ca urmare a unei serii de întâlniri a dascălilor și oamenilor de afaceri din Bazargic cu sentimente naționale puternice. Pe lângă Ülküsal, la fondarea revistei au

more members than other groups, offered a platform for other groups to express themselves.

In 1930, *Emel* was launched, which marked a significant shift. Although not located in Türkiye, Müstecip Hacı Fazıl (Ülküsal) played a pivotal role in the inception of *Emel*, a journal that catered to the Crimean Tatar population and had the editorial team desired by Kırımer. The publication was a result of a series of meetings among teachers and businessmen who had intense patriotic sentiments in Pazardjik.

vardır: Tüccar Emin ve Mehmet Zekeriya (Bektöre), öğretmen Rıfat Mithat, derginin yayın idaresi ile ilgilenen öğretmen Tahsin İbrahim, derginin muhasibi Kazım Seydahmet, imam Necip Hacı Fazıl, öğretmen Mehmet Vani, Reşit Aliosman, Musa Hacı Abdullah, öğretmen Hafız Rıza Hacı Abdullah, Abdülhamit Hafız Veli ve terzi Hüseyin Hacı Abdullah. Bu isimlerden en öne çıkanı Dobruca Türk Hars Cemiyeti Pazarcık şubesi başkanı Emin Zekeriya'dır. Emin Zekeriya, bu birlik bünyesinde kurulan folklor ekibinin de kuruculuğunu üstlenmiş ve bu ekibin hem halk oyunu hem de tiyatro gösterileri sergilemesinde öncülük etmiştir. Türkiye'ye göç ettikten sonra Eskişehir'e yerleşmiş ve bir süre Halkevlerinde Kırım Tatar folklorunu tanıtmıştır. Böylece Eskişehir'de Kırım halk oyunları ekipleri kurulmasına önayak olarak Kırım halk danslarının tanıtılmasında ve muhafazasında mühim rol oynamıştır. Kırımer günlüğünde onun çalışmalarını ve karakterini övmüş fakat İstanbul'da kendisine yakın olmamasını millî hareket için büyük eksiklik olarak görmüştür (Otar-Özcan, 2003:145).

Emel dergisi, 14-15. sayısının son sayfasında "İlan" başlığı ile yaptığı duyuruda, bundan sonra bilhassa Kırım Türklerinin millî davasının sesi olacağını ilan etmiştir ("İlan", *Emel*, Sayı 14-15, 15 Temmuz-1 Ağustos 1930).

mai participat: comercianții Emin și Mehmet Zekeriya (Bektöre), învățătorul Rıfat Mithat, învățătorul Tahsin İbrahim care se ocupa și de politica editorială, contabilul revistei Kazım Seydahmet, imamul Negip Hagi Fazâl, învățătorul Mehmet Vani, Reşit Aliosman, Musa Hacı Abdullah, învățătorul Hafız Rıza Hacı Abdullah, Abdülhamit Hafız Veli și croitorul Hüseyin Hacı Abdullah. Dintre aceste persoane se remarcă Emin Zekeriya, președintele filialei Bazargic a Societății Culturale Turce Dobrogea (SCTD). Emin Zekeriya a fost fondatorul ansamblului folcloric din cadrul acestei asociații și a condus această echipă în interpretarea atât a dansurilor populare, cât și a spectacolelor de teatru. După ce a emigrat în Turcia, s-a stabilit la Eskişehir și a introdus pentru o vreme folclorul tătar crimeean în Centrele Comunitare Halkevleri. Astfel, a jucat un rol important în promovarea și conservarea dansurilor populare prin inițierea înființării echipelor de dans popular din Crimeea la Eskişehir. Kırımer i-a lăudat munca și caracterul în jurnalul său, dar a considerat absența sa de la Istanbul ca o mare pierdere pentru mișcarea națională (Otar-Özcan, 2003:145).

În anunțul pe care l-a publicat în ultima pagină a numărului 14-15, revista *Emel* a arătat că își propunea să fie vocea cauzei naționale a turcilor crimeeni ("İlan", *Emel*, nr. 14-15,

The establishment of the journal involved several individuals, including merchants Emin and Mehmet Zekeriya (Bektöre), teacher Rıfat Mithat, teacher Tahsin İbrahim who managed the editorial administration, Kazım Seydahmet, the journal's treasurer, imam Necip Hacı Fazıl, teacher Mehmet Vani, Reşit Aliosman, Musa Hacı Abdullah, teacher Hafız Rıza Hacı Abdullah, Abdülhamit Hafız Veli, and tailor Hüseyin Hacı Abdullah. The president of the Pazardjik branch of the Dobruja Turkish Cultural Society, Emin Zekeriya, is a notable figure in this community. He founded the association's folklore team, which performs both traditional dances and theatrical productions. After immigrating to Türkiye, he settled in Eskişehir and introduced Crimean Tatar folklore at the People's Houses. Consequently, he played a crucial role in establishing Crimean folk dance teams in Eskisehir and promoting the preservation of folk dances. In his diary, Kırımer praised his work and character but lamented the fact that he was not in close proximity to him in Istanbul, which he perceived as a significant shortcoming for the national movement (Otar-Özcan, 2003:145).

On the final page of the 14-15th edition of *Emel*, titled "İlan" ("İlan", Emel, 14-15, July 15-August 1, 1930), the publication declared that it

Ülküsal, anılarında Cafer Seydahmet Kırımer'in Avrupa'dan İstanbul'a dönüşü sırasında o dönem Romanya Parlamentosunda milletvekili olan Selim Abdülakim'in evinde bir toplantı düzenlendiğini ve bu toplantıya Kırımer'in isteği ile Abdülakim tarafından davet edildiğini söyler. Bu toplantıda yoğun ilgiden Kırımer ile etraflı bir şekilde konuşma fırsatı bulamasa da Kırımer'in *Emel*'in 5. sayısına makale göndermesiyle aralarında mektuplaşmalar ve görüşmeler başlamıştır (Ülküsal, 1999:151). Ülküsal, Kırımer'in neden kendisiyle temasa geçtiğini ve güven duyduğunu şu sözlerle açıklar: *"1930 yılı içinde ilk uzun ve yalnız konuşmamızda bana güveni ve ümidi bulunduğunu anlamıştım. O'nun bu kanaatini o sıralarda Mehmet Niyazi de şu sözleri ile kuvvetlendirmiş: 'Cafer Bey, Dobruca'daki Kırımlılar arasında çalışmamız gerektiğini, teşkilat kurmamızı ve bunun başına geçmemi istiyorsunuz. Buna gerçekten ihtiyacımız var. Ama ben iki yıldan beri hastayım, daha ne kadar yaşayacağımı bilmem. Halen çalışacak ve sizin istediğiniz hizmetleri yapabilecek durumda değilim. Ben size Pazarcık şehrinde avukatlık yapan, Kurultay zamanında Kırım'a giden bir genci tavsiye ederim. O sizin aradığınız adam olabilir ve sizinle çalışır ümidindeyim' demiş. Cafer Bey bu konuşmayı yıllar sonra bir vesile ile bana nakletmişti. Gerek*

15 iulie-1 august 1930). În memoriile sale, Ülküsal menționează că, la întoarcerea lui Cafer Seydahmet Kırımer din Europa spre Istanbul, a avut loc o întâlnire la casa lui Selim Abdulachim, care era membru în Parlamentul României la acea vreme. La cererea lui Kırımer Mustegep Hagi Fazâl a fost și el invitat de către Abdulachim. Deși nu a avut ocazia să discute cu Kırımer în detaliu la această întâlnire din cauza intensității întâlnirii, contactele dintre cei doi au început după ce Kırımer a trimis un articol pentru al cincilea numărul al revistei *Emel* (Ülküsal 1999:151). Ülküsal explică de ce Kırımer l-a contactat și a avut încredere în el cu următoarele cuvinte: „În prima noastră conversație lungă și privată din 1930, mi-am dat seama că avea încredere și își spusese speranța în mine. Atunci, Mehmet Niyazi i-a întărit opinia cu următoarele cuvinte: «Domnule Cafer, doriți să lucrăm printre crimeenii din Dobrogea, să înființăm o organizație și eu să o conduc. Chiar avem nevoie de asta. Dar sunt bolnav de doi ani, nu știu cât voi trăi. Nu mai sunt în măsură să lucrez și să depun eforturile pe care le doriți. Vă recomand un tânăr care lucrează ca avocat în Bazargic și a plecat în Crimeea în timpul Adunării Naționale. El poate fi omul pe care îl căutați și am speranța că va colabora cu dumneavoastră». Domnul Cafer mi-a relatat această conversație cu o ocazie ani mai târziu.

would henceforth advocate for the national cause of the Crimean Turks. In his memoirs, Ülküsal reports that a meeting was arranged at the residence of Selim Abdülakim, who was then a deputy in the Romanian parliament, when Cafer Seydahmet Kırımer returned to Istanbul from Europe. Abdülakim invited Ülküsal to this meeting per Kırımer's request. Although he was unable to engage in a detailed conversation with Kırımer due to the immense attention surrounding their meeting, they began corresponding and negotiating after Kırımer submitted an article for *Emel*'s fifth issue (Ülküsal 1999:151). Ülküsal describes why Kırımer approached him and established trust using the following statement: "In our initial in-depth conversation in 1930, I recognized his confidence in me. Mehmet Niyazi furthered this assurance with the following words: 'Cafer Bey, you propose that we engage with Crimeans in Dobruja, establish an organization, and request my leadership. While the initiative is necessary, I must decline due to my sickness and uncertain longevity. However, I can suggest a young lawyer in Pazardjik who attended *Kurultay* in Crimea. He may be a suitable candidate for the position and I hope you will consider working with him.' Cafer Bey recounted a conversation to me from many years ago, in which he

- 7 Eylül 1933 - Köstence, Dobrucalı ve İstanbullu genç Kırım Tatarların buluşması
- 7 septembrie 1933 - Constanța, întâlnirea tinerilor tătari crimeeni din Dobrogea și Istanbul
- September 7, 1933 - Meeting of young Crimean Tatars from Constanta, Dobruja and Istanbul

- 7 Eylül 1933 - Köstence, Dobrucalı ve İstanbullu genç Kırım Tatarların buluşması
- 7 septembrie 1933 - Constanța, întâlnirea tinerilor tătari crimeeni din Dobrogea și Istanbul
- September 7, 1933 - Meeting of young Crimean Tatars from Constanta, Dobruja and Istanbul

- 25 Eylül 1931 - Pazarcık, Müstecip Ülküsal, eşi, annesi ve kız kardeşiyle beraber
- 25 septembrie 1931 - Bazargic, Mustegep Ülküsal cu soția, mama și sora
- September 25, 1931 - Pazardjik, Müstecip Ülküsal with his wife, mother and sister

- 1930'lar - Azapların ileri gelenlerinden Bolat ailesine gelin giden Saliha Hacı Fazıl, eşi ve ailesiyle beraber
- anii 1930 - Saliha Hagi Fazâl, căsătorită cu un membru al familiei Bolat, una dintre cele mai importante familii din Tătaru, cu soțul
- 1930s - Saliha Hacı Fazıl, who married into the Bolat family, a prominent family of Azaplar, with her husband and family

kendisinin teşhisinde ve gerek Mehmet Niyazi'nin tavsiyesinde isabet olduğunu söylemiş ve beni mahçup etmişti." (Ülküsal, 1999:164-165)

Müstecip Ülküsal'ın okumaya ve eğitime olan arzusu ile ailesinden edindiği iyi ahlak, onun millet sevgisini pekiştirmiş ve halkının sorunlarını çözme ihtiyacı hissetmesine sebep olmuştur. Her işinde toplumsal faydayı gözetmesi, ayrıca doğal liderlik ve hitabet yeteneği de onun kısa sürede Dobruca'daki Kırım Tatar toplumunun önde gelenlerinden biri olmasını sağlamıştır. Üstün siyasetçiliği ve enerjisi ile hem Kırım Tatar hem de Türk toplumunu birleştirmeye katkıda bulunmuş ve gerek Rumen devleti, partileri ve diğer azınlıklar gerekse Türkiye devleti ile iyi iletişim kurarak davayı destekler veya en azından hoş görür bir bakış açısı oluşturmalarını sağlamıştır. Çalışmaları sayesinde Kırım Tatar toplumunun kendine güveni ve saygısı artmış, millî kimliği korunmuş, Rumen halkı ve azınlıkların Kırım Tatarlarını daha çok tanıması sağlanmıştır. Bütün bunları zamanından ve özel hayatından büyük bir özveriyle gerçekleştirmiş, millî hareketin ve *Emel* dergisinin masraflarını çoğu zaman kendi cebinden karşılamıştır. Onun sayesinde Kırım Tatarlarının Kırım dışındaki en güçlü,

A spus că atât părerea lui, cât și sfaturile lui Mehmet Niyazi au fost corecte, ceea ce m-a stânjenit." (Ülküsal 1999:164-165)

Dorințele de a învăța și a se educa ale lui Mustegep Ülküsal împreună cu bunele moravuri pe care le-a dobândit de la familia sa i-au întărit dragostea pentru națiune și au făcut să simtă nevoia să rezolve problemele poporului său. Urmărirea beneficiului social în tot ceea ce făcea, precum și abilitățile sale naturale de conducere și oratorie, au făcut să devină în scurt timp unul dintre liderii comunității tătarilor crimeeni din Dobrogea. Cu abilitatea sa politică remarcabilă și energia incredibilă, a contribuit la unirea atât a comunităților tătarilor din Crimeea, cât și a celor turce și, prin stabilirea unei bune comunicări atât cu statul român, cu partidele politice, cu alte minorități, cât și cu statul turc, a reușit să determine susținerea cauzei tătare sau, cel puțin, să creeze o perspectivă tolerantă. Datorită activității sale, încrederea și respectul comunității tătarilor crimeeni față de el au crescut. Totodată identitatea lor națională a fost păstrată, românii și minoritățile din România ajungând să îi cunoască mai bine. El a realizat toate acestea cu mare devotament alocând timp din viața sa privată și a contribuit adesea la cheltuielile mișcării naționale și ale revistei *Emel* din propriile resurse. Se

stated that both his diagnosis and Mehmet Niyazi's advice were accurate and that he had made me feel embarrassed." (Ülküsal 1999:164-165)

Müstecip Ülküsal's devotion to education and strong moral values instilled by his family spurred his patriotic fervor and desire to solve his people's problems. His unwavering dedication to the public good, coupled with his innate leadership and oratorical talents, swiftly propelled him to a prominent position within the Crimean Tatar community in Dobruja. He used his exceptional political expertise and remarkable vigor to unite the Crimean Tatar and the Turkish communities and establish effective communication with the Romanian state, its political factions, and various minority groups. Additionally, he maintained positive relations with the Turkish state, which either backed or overlooked the movement. Thanks to his efforts, the Crimean Tatar community developed greater self-assurance and garnered increased respect. Additionally, their national identity was successfully preserved, while Romanians and other minorities became more acquainted with the Crimean Tatars. Throughout this work, he made noteworthy sacrifices of both his time and personal life, frequently funding the national movement and *Emel* from his own pocket. It can be

D-na şi D-l Hagi Fazâl

au onoare a vă face cunoscut căsătoria fiicei lor

SALIHA

cu D-l

Memdul Hagi Memet

D-na şi D-l Hagi Memet

au onoare a vă face cunoscut căsătoria fiului lor

MEMDUL

cu D-ra

Saliha Hagi Fazâl

Şi vă roagă să bine voiţi a lua parte la celebrarea cununiei lor religioase care va avea loc _____ Decembrie ora ___ în casele ginerelui din comuna Comana, satul Azaplar unde se vor primi şi felicitările

Azaplar, Decembrie 1926

- 1926 - Saliha Hacı Fazıl ve Mendu Hacı Memet'in düğün davetiyesi
- 1926 - invitația la nunta lui Saliha Hagi Fazâl și Mendu Hagi Memet
- 1926 - Saliha Hacı Fazıl and Mendu Hacı Memet's wedding invitation

- 1922 - Saliha Hacı Fazıl (ayakta sağdan üçüncü), Kırım Tatar okul arkadaşlarıyla beraber
- 1922 - Saliha Hagi Fazâl (în picioare, a treia din dreapta), și colegele de școală
- 1922 - Saliha Hacı Fazıl (standing third from right) with her Crimean Tatar schoolmates

- 1927 - Azaplar, Saliha Hacı Fazıl ve Mendu Hacı Memet'in düğün fotoğrafı
- 1927 - Tătaru, fotografia de nuntă a lui Saliha Hagi Fazâl și Mendu Hagi Memet
- 1927 - Azaplar, Saliha Hacı Fazıl and Mendu Hacı Memet's wedding photo

- 1943 - Saliha Hacı Fazıl'ın kızı Lamia Mendu, millî kıyafetle
- 1943 - Lamia Mendu, fata lui Saliha Hagi Fazâl, port tradițional
- 1943 - Lamia Mendu, daughter of Saliha Hacı Fazıl, in national dress

- 1937 - Azaplar, Azapların ileri gelenlerinden Mendu Hacı Memet ve ailesi evin önünde
- 1937 - Tătaru, dintre fruntașii satului, Mendu Hagi Memet și familia sa
- 1937 - Azaplar, Mendu Hacı Memet, one of the prominent people of Azaplar, and his family in front of the house

en geniş tabanlı, en aktif ve en kalıcı etkiler bırakan millî hareketi iki savaş arası dönemde Dobruca'da vuku bulmuştur.

Henüz genç yaşında Mehmet Emin Yurdakul'un şiirleri ve Ziya Gökalp'ın eserleriyle Türkçülük şuuru edindiğini, Mehmet Niyazi

poate spune că datorită lui, în perioada interbelică, în Dobrogea s-a dezvoltat mișcare națională a tătarilor crimeeni din afara Crimeei cea mai puternică și activă, cu cea mai largă bază și cel mai durabil impact.

Ülküsal, care a menționat în amintirile sale că a dobândit o conștiință a turcismului cu poeziile lui

asserted that due to his efforts, Dobruja witnessed the most robust, extensive, engaged, and sustainable national movement of Crimean Tatars outside of Crimea during the interwar period.

Ülküsal recounts in his memoirs that he developed a consciousness of Turkism early on due to the works

▶ 12 Ekim 1925 - Saliha Hacı Fazıl
▶ 12 octombrie 1925 - Saliha Hagi Fazâl
▶ October 12, 1925 - Saliha Hacı Fazıl

▶ 1960 - Saliha Hacı Fazıl ve kızı Lamia
▶ 1960 - Saliha Hagi Fazâl și fata Lamia
▶ 1960 - Saliha Hacı Fazıl and her daughter Lamia

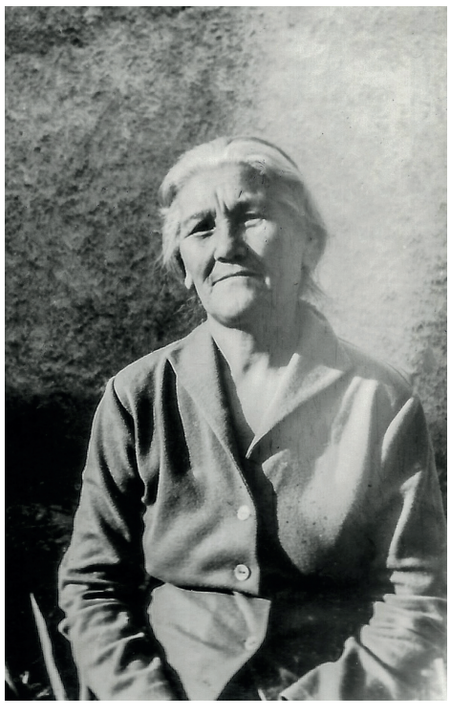

▶ 1960 - Saliha Hacı Fazıl
▶ 1960 - Saliha Hagi Fazâl
▶ 1960 - Saliha Hacı Fazıl

aracılığıyla da Kırım davası ile tanıştığını ve ona gönül verdiğini hatıralarında aktaran Ülküsal, genç yaşında hayatını riske atarak Kırım Tatar tarihinin en mühim olaylarından biri olan ve Kırım Tatarlarının tekrar tarih sahnesine çıkmak istediğini gösteren Kurultayın çağrısına cevaben Kırım'a gitmiştir. Kırım'da bir süre öğretmenlik yaparak halkına hizmet etmiş ancak siyasi koşulların zorlaşması üzerine Anadolu'ya geçmek

Mehmet Emin Yurdakul și lucrările lui Ziya Gökalp la o vârstă fragedă și că a cunoscut cauza Crimeei și i s-a dedicat datorită lui Mehmet Niyazi, și-a riscat viața la o vârstă tânără și a participat la unul dintre cele mai importante evenimente din istoria tătarilor crimeeni, mergând în Crimeea ca răspuns la apelul Adunării Naționale care a arătat că tătarii crimeeni doreau să apară din nou pe scena istoriei. Și-a slujit poporul predând în Crimeea o perioadă, dar a trebuit să

of Mehmet Emin Yurdakul and Ziya Gökalp. He also became involved in the Crimean cause through Mehmet Niyazi and risked his life by answering the call of the *Kurultay* to travel to Crimea. This event was a significant moment in Crimean Tatar history and demonstrated the desire of the Crimean Tatars to once again make an appearance on the world stage. He served as a teacher in Crimea for a period, but relocated to Anatolia when political conditions

▶ 1960 - Saliha Hacı Fazıl
▶ 1960 - Saliha Hagi Fazâl
▶ 1960 - Saliha Hacı Fazıl

▶ 1939 - Müstecip Ülküsal'ın annesi Şerife Hanım ve torunları
▶ 1939 - Şerife, mama lui Mustegep Ülküsal, cu nepotul și nepoatele
▶ 1939 - Müstecip Ülküsal's mother Şerife Hanım and her grandchildren

zorunda kalmıştır. Bu süre zarfında Polatlı'daki akrabalarının yanında kalarak öğretmenlik yapan Ülküsal, Anadolu'ya kısa süre önce göçmüş Kırım Tatarlarının ekonomik açıdan zor durumlarını ve Kurtuluş Savaşı'nın hemen öncesinde siyasi karmaşa içindeki Anadolu'yu gözlemlemiştir. Genç yaşındaki bu seyahat ve gözlemleri neticesinde Romanya'ya dönerek yüksek eğitim almanın halkına hizmet etmek için en doğru yol

se mute în Anatolia din cauza condițiilor politice potrivnice. În această perioadă, Ülküsal a rămas la rudele sale din Polatlı și a lucrat ca profesor, observând situația dificilă din punct de vedere economic a tătarilor crimeeni care emigraseră recent în Anatolia și haosul politic din Anatolia chiar înainte de Războiul Turc de Independență. Ca urmare a călătoriilor și observațiilor sale la o vârstă mică, a decis că întoarcerea în România și continuarea studiilor superioare erau

deteriorated. While residing with his relatives in Polatlı and working as a teacher, Ülküsal observed the financial hardships experienced by the Crimean Tatars who had recently migrated to Anatolia. This occurred against the backdrop of political turmoil in Anatolia before the War of Independence. As a consequence of his early travels and observations, he came back to Romania with the conviction that pursuing higher education was the

- 1936 - Pazarcık, Pazarcıklı Kırım Tatar gençlerinden Ayşe Hüseyin'in düğünü
- 1936 - Bazargic, nunta lui Aişe Husein, tânără tătăroaică crimeeană din Bazargic
- 1936 - Pazardjik, Pazardjik Crimean Tatar youth Ayşe Hüseyin's wedding

- 1938 - Azaplar, Kırım Tatar kızları
- 1938 - Tătaru, tinere tătăroaice crimeene
- 1938 - Azaplar, Crimean Tatar girls

olduğuna karar vermiştir (Ülküsal, 1999:127).

Onun farklılığı, diasporada yetişmiş pek çok aydın azınlık haklarını iyileştirmeye ve entegrasyona yönelik siyaset yaparken ve Rumen partilerinde siyaset yapmak kişisel çıkarlarına daha çok hizmet edecekken idealist bir şekilde Kırım'ın siyasi kurtuluş davası için çalışmayı hayatının gayesi edinmesidir. Hayatını, kendi deyişiyle "Kırım Davası'na" vakfetmiş ve Millî Fırka ideallerini ve kadrosunu Cafer Seydahmet ile diasporada oluşturmuştur. Bu andan itibaren kendi kaderini milletinin kaderiyle birleştirmiş ve geri kalan her şeyi ikinci plana atmıştır. Kendisinin bu kararından sonra kardeşlerinin ve arkadaşlarının da onun yolundan gitmesi ve ömürlerini bu uğurda feda etmeleri, hem Ülküsal ve kardeşleri Necip Hacı Fazıl ile Saliha Mendu'yu hem de yıllarca tutuklu kalan ve aileleri baskı altında yaşayan "Emelcileri" sadece Dobruca'daki diaspora için değil tüm Kırım Tatar halkı için unutulmaz kılmıştır.

Ülküsal'ın Kırımer ile tanışıp iş birliği yapmaya başlamasından kısa süre sonra, ikilinin gerek *Emel* dergisinde gerekse diğer dergilerde çıkan makaleleri ve Dobruca'daki millî faaliyetler göz önüne alındığında, sanki yıllardır beraber çalışıyormuşçasına fikren aynı noktaya kısa sürede geldikleri

cel mai bun mod de a-și servi poporul (Ülküsal, 1999:127).

Ceea ce îl diferențiază pe Ülküsal este că, dacă cei mai mulți intelectuali formați în diaspora au depus eforturi pentru îmbunătățirea drepturilor acordate minorităților și a integrării lor, iar angajarea în politică în partidele românești ar fi putut să îi aducă mai multe beneficii personale, el și-a propus ca obiectiv al vieții sale să lucreze pentru eliberarea politică a Crimeei. În propriile cuvinte, și-a dedicat viața „cauzei Crimeei" și a creat împreună cu Cafer Seydahmet idealurile și cadrele Partidului Național (Millî Fırka). Din acest moment, destinul său s-a îmbinat cu cel al națiunii sale restul fiind pus pe plan secund. După decizia sa, frații și prietenii lui i-au călcat pe urme și și-au sacrificat viața pentru această cauză. Asta a făcut ca atât Ülküsal, fratele său Negip Hagi Fazâl și sora Saliha Mendu, cât și cei din „grupul Emel" care au fost închiși și ale căror familii au fost supuse represiunii să rămână în memoria colectivă nu doar a diasporei din Dobrogea, ci a tuturor tătarilor crimeeni.

La scurt timp după ce Ülküsal l-a întâlnit pe Kırımer și au început să colaboreze, având în vedere articolele publicate atât în revista *Emel*, cât și în alte reviste și activitățile naționale din Dobrogea, se poate observa că au ajuns rapid la aceeași viziune ca și când ar fi lucrat împreună de ani de

optimal path to serve his community (Ülküsal, 1999:127).

Müstecip Hacı Fazıl was unique in that, while numerous intellectuals raised in the diaspora were involved in politics to enhance the rights of minorities and integration, and politics within Romanian parties would suit their personal interests better, he idealistically dedicated his life to the political liberation of Crimea.He dedicated his life to what he referred to as the "Crimean Cause" and developed the principles and recruited core of the National Party in the diaspora with Cafer Seydahmet. Subsequently, he tied his destiny to that of his people and prioritized nothing else. Continuing in the footsteps of Ülküsal, his siblings Necip Hacı Fazıl, Saliha Mendu, and the group known as the "Emelists" made significant sacrifices for the Crimean cause, enduring imprisonment for several years. Their families also faced immense pressure. Their efforts left an everlasting impact on the diaspora in Dobruja, as well as the wider Crimean Tatar community.

Shortly after Ülküsal met and began to work with Kırımer, they quickly arrived at the same intellectual point, as evidenced by their shared articles in *Emel* and other publications, as well as their national activities in Dobruja. The primary

görülmektedir. Kırımer'in Ülküsal üzerindeki temel etkisi, hâlihazırda Türkçülüğü ve vatanperverliği sindirmiş ve bu uğurda çalışan Ülküsal'ı net bir biçimde Kırım davasına dâhil ederek ona ve *Emel* dergisine misyon yüklemiş olmasıdır. Cafer Seydahmet nüfuzu sayesinde onun yürüttüğü faaliyetlerde yaşadığı sıkıntıları daha kolay aşmasını sağlamıştır. Nitekim *Emel*, Sovyet karşıtı millî hareketlerin liderlerinin birlikte oluşturduğu ve bunlar arasında iş birliğini amaç edinmiş Promete Hareketinin bir üyesi olarak Kırım davasının millî yayın organı olması vasfıyla diğer üyeler tarafından içerik, siyasi ve maddi açılardan desteklenmiştir.

Emel'in Kırım Millî Merkezinin yayın organı olmasından sonra, Dobruca'da millî hareketin teşkilatlanmaya başladığı ve faaliyetlerini arttırdığı görülmektedir. Dobruca'daki Kırım Tatar diasporasının, Türkiye'dekinden daha küçük olmasına rağmen daha bütünleşik bir hâlde olduğu ve ayrıca yabancı bir ülkede azınlık olmasının bir avantaja çevrildiği açıktır. Nitekim *Emel* dergisinin üçüncü yılında Ülküsal, halkı teşkilatlanmaya davet ederek Dobruca genelinde Dobruca Türk Hars Cemiyeti adıyla bir cemiyet kurulmasını sağlamıştır.

29 Mayıs 1934 günü Köstence'de bu cemiyetin umum kongresi düzenlenmiştir. Kongre öncesinde Cafer Seydahmet katılımcılara seslenerek

zile. Principala influență al lui Kırımer asupra lui Ülküsal este că plecând de la turcismul și patriotismul care îi erau caracteristice, l-a inclus în mod clar în cauza Crimeei și i-a atribuit în acest sens o misiune lui și revistei *Emel*. Datorită influenței lui Cafer Seydahmet a reușit să depășească mai ușor dificultățile pe care le-a întâmpinat în activitățile sale. De altfel, *Emel*, în calitate de membru al mișcării prometeice care a fost formată de liderii mișcărilor naționale antisovietice și a avut ca scop cooperarea între aceste mișcări, a fost susținut în ceea ce privește conținutul, aspectele politice și materiale, prin statutul său de organ publicistic al cauzei crimeene.

Se poate observa că după ce *Emel* a devenit organul de presă al Centrului Național Crimeea, mișcarea națională din Dobrogea a început să se organizeze și să-și sporească activitățile. Este clar că diaspora tătarilor crimeeni din Dobrogea, deși mai mică decât cea din Turcia, era mai bine integrată și că transformase într-un avantaj statutul de minoritate. De altfel, în al treilea an de publicare al revistei *Emel*, Ülküsal a invitat oamenii să se organizeze și să înființeze în întreaga regiune o societate numită Societatea Culturală Turcă Dobrogea.

Congresul general al acestei societăți a avut loc în Constanța la 29 mai 1934. Înainte de congres, Cafer Seydahmet s-a adresat participanților

impact of Kırımer on Ülküsal was his clear inclusion of Ülküsal, who was already actively working for Turkism and patriotism, in the Crimean cause and assigning him and *Emel* a mission. Thanks to Cafer Seydahmet's influence, *Emel* was able to overcome the difficulties in his activities more easily. As a member of the Promethean League, *Emel* received support from other members in terms of content, politics, and finances due to its role as the official publication of the Crimean cause.

After *Emel* became the official publication of the Crimean National Center, the national movement in Dobruja began to organize and increase its activities. It is evident that the Crimean Tatar diaspora in Dobruja, although smaller than in Türkiye, is highly coherent and transformed the experience of being a minority in a foreign country into an advantage. In fact, during the third year of *Emel*'s publication, Ülküsal encouraged individuals to organize and led to the formation of the Dobruja Turkish Cultural Society (DTCS) acrosss Dobruja.

On May 29, 1934, the society's general congress convened in Constanta. Prior to the congress, Cafer Seydahmet delivered a speech to the attendees entitled "Why We Support Nationalism, Turkism, Western Civilization, and Independence." After the speech, the

"Neden Milliyetçi, Türkçü, Garp Medeniyetinin Taraftarıyız, Neden İstiklâlciyiz?" başlıklı bir konferans vermiştir. Konferans sonrası kongre yapılmış ve aynı günün akşamı Kırımlı Dr. Faik Abdullah Turanlı'nın yazdığı "Şahin Giray" adlı piyesi katılımcılar için sahneye konulmuştur. Dobruca'daki köylerin ve şehirlerin neredeyse tamamında şubeleri olan ve kadrolarının esasını Mecidiye Müslüman Semineri öğrencilerinin ve mezunlarının oluşturduğu bu cemiyetler, Kırım Tatar Millî Hareketinin Dobruca'daki teşkilatlanması olmuştur. Bu birliğin teşkilatlanmasından sonra Ülküsal, birlik mensubu cemiyetlere yıl içerisinde yapacakları şenlik, tiyatro, gece, anma ve benzeri faaliyetler düzenlemeleri konusunda teşvikte bulunmuş ve *Emel* dergisinin imkânları ile basılan oyunlar, broşürler ve kitaplar bu cemiyetler için kaynak vazifesi görmüş, kimi zaman sergiledikleri oyunlarda ve anmalarda kullandıkları piyesleri ve şiirleri ise bizzat kendileri yazmıştır. En önemli faaliyetler arasında her 23 Şubat 1918'de, şehit edilen Kırım Ahalî Cumhuriyeti Başkanı Numan Çelebi Cihan'ı anma toplantısını, her 26 Kasım'da Kurultayın açılış günü kutlamasını ve her 29 Ekim'de Cumhuriyet Bayramı kutlamasını sayabiliriz (Ülküsal, 1980:176-179).

într-o conferință cu titlul: „De ce suntem naționaliști, susținem turcitatea, suntem partizani ai civilizației occidentale, de ce dorim independența?" După conferință au avut loc lucrările congresului și în seara aceleiași zile, a fost jucată piesa de teatru „Șahin Giray" scrisă de doctorul crimeean Faik Abdullah Turanlı. Această societate, care avea filiale în aproape toate satele și orașele din Dobrogea și ale căror membri proveneau în principal dintre studenții și absolvenții Seminarului Musulman din Medgidia, au devenit, de fapt, organizația Mișcării Naționale a Tătarilor Crimeeni din Dobrogea. După organizarea acestei societăți, Ülküsal a încurajat filialele și asociațiile membre să pună în scenă piese de teatru, să organizeze festivaluri, serate, și alte activități de comemorare similare pe tot parcursul anului. Piesele de teatru, broșurile și cărțile publicate cu ajutorul revistei *Emel* au servit drept resursă pentru aceste societăți. Unele dintre piesele de teatru și poeziile prezentate în cadrul acestor activități erau scrise de ei înșiși (vezi Yurtsever, 2013, Bektöre, 2020). Printre cele mai importante activități, putem aminti comemorarea lui Numan Çelebi Cihan, președintele Republicii Populare Crimeea, martirizat la 23 februarie 1918, ziua deschiderii lucrărilor Adunării Naționale, în fiecare 26 noiembrie, și Ziua Republicii Turcia, în fiecare 29 octombrie (Ülküsal, 1980:176-179).

congress proceeded and in the evening of that day, the participants were treated to a performance of *Şahin Giray*, a play written by Dr. Faik Abdullah Turanlı from Crimea. These organizations, which had branches in nearly all Dobruja villages and cities, were composed of students and graduates from the Medgidia Muslim Seminary and became the Crimean Tatar National Movement in Dobruja. Upon its formation, Ülküsal urged the member societies to plan and host a variety of events including festivals, theater productions, memorial services, and similar activities throughout the year. The printed plays, brochures, and books produced by *Emel* were used by these societies as resources. Sometimes, members of local branches authored plays and poems for use in their commemorations and performances. Important events included the observance of Numan Çelebi Cihan, the president of the Crimean People's Republic, who was martyred on February 23, 1918, as well as the celebrations held to mark the opening day of the *Kurultay* on November 26, and Turkish Republic Day on October 29. (Ülküsal, 1980: 176-179)

The students of the Medgidia Muslim Seminary and the teachers, imams and hatips (preachers) who

- 16 Eylül 1935 - Köstence, Emel'in dizgicisi Fevzi Efendi
- 16 septembrie 1935 - Constanța, Fevzi Efendi, tipograful revistei Emel
- September 16, 1935 - Constanta, Emel's typesetter Fevzi Efendi

- 29 Temmuz 1935 - Pazarcık, Kırım Tatar genç Emelciler
- 29 iulie 1935 - Bazargic, tineri tătari crimeeni din „grupul Emel"
- 29 July 1935 - Pazardjik, young Crimean Tatars from the "Emel group"

Tüm bu faaliyetlerin halk tarafından benimsenmesinde Mecidiye Müslüman Semineri öğrencileri ile yine bu okuldan mezun olan öğretmen, imam ve hatip kadrolarının rolü büyük olmuştur. Bu kadroların

Elevii și profesorii Seminarului Musulman din Medgidia, imamii care au absolvit această școală au jucat un rol major în asimilarea tuturor acestor activități de către public. Faptul că aceste cadre au dezvoltat

graduated from this school played an important role in the acceptance of all these activities by the public. The fact that these cadres had developed both religious and national sensitivities thanks to the education they

aldıkları eğitim sayesinde hem dinî hem de millî hassasiyetlerinin gelişmiş olması, halkın tüm kesimlerini memnun edecek bir dil ve üslupla faaliyette bulunmalarını sağlamış ve onları millî harekete destek olmaya teşvik etmiştir. Örneğin, Müstecip Hacı Fazıl'ın kardeşi Necip Hacı Fazıl *Cavşılık* ve *Can Fidanlarga* gibi manzumelerin yanı sıra Kırım Tatarlarının yaşantısından bahseden bir operet de yazmıştır (Fazıl, 2003). Seminer mezunlarından ve *Emel* hâdimlerinden, Mehmet Vani (Yurtsever), 1926 yılında Pazarcık'ta öğretmen ve imam olarak göreve başlamış ve burada Dobruca Türk Hars Cemiyetinin şubesinin kuruluşunda yer almıştır. *Dobruca*, *Yaña Millî Yul* ve *Emel* dergilerine katkıda bulunmasının yanı sıra *Kurtuluş, Boyalı Yumurta, Kurban Bayramı, Sönmeyen Ateş*, *Qartman Çaş Arasında, Düğün, Büram, Odelek* gibi birçok eser yazmıştır.

Yine bu kadrolar, *Emel* dergisinde yayımlanan makale ve tercümelerin çoğunun da yazarlarıdırlar. Kırım Tatarlarının çoğunluğu köylerde yaşar ve tarım ile uğraşırdı. Halkın geneli fakirdi ve okuma yazma oranı düşüktü (Omer, 2023:76-78). Bu yüzden *Emel* dergisi genelde köy kahvehanelerinde, öğretmenler ya da gençler tarafından halka sesli olarak okunurdu ve tiyatrolar halka millî duyguları iletmek için o zamanın televizyonu görevini görürdü. Ülküsal, köylere Noel ve

atât sensibilități religioase, cât și naționale datorită educației primite le-a permis să comunice într-un limbaj și stil care să mulțumească toate părțile societății și să obțină susținerea mișcării naționale. De exemplu, fratele lui Müstegep Hagi Fazâl, Negip Hagi Fazâl, a scris poezii precum *Cavşılık* și *Can Fidanlarga*, precum și o operetă despre viața tătarilor crimeeni. Mehmet Vani (Yurtsever), unul dintre absolvenții seminarului și colaborator al *Emel*, a început să lucreze ca profesor și imam la Bazargic în anul 1926 și a luat parte la înființarea filialei Societății Culturale Turce Dobrogea. A publicat în revistele *Dobruca, Yaña Millî Yul* și *Emel* mai multe opere și povestiri precum *Kurtuluş, Boyalı Yumurta, Kurban Bayramı, Sönmeyen Ateş, Qartman Çaş Arasında, Düğün, Büram, Odelek*.

Aceștia sunt, de asemenea, autorii majorității articolelor și traducerilor publicate în revista *Emel*. Cei mai mulți tătari crimeeni locuiau în mediul rural și se ocupau cu agricultura. Cea mai mare parte a populației era săracă, iar numărul știutorilor de carte scăzut (Omer, 2023:76-78). Din acest motiv, revista *Emel* era, în general, citită cu voce tare publicului de către profesorii sau tinerii din cafenelele din sat, iar teatrele serveau ca televiziune din acea vreme pentru a transmite publicului sentimentele

received enabled them to operate in a language and style that would satisfy all segments of the public and encouraged them to support the national movement. For example, Necip Hacı Fazıl, the brother of Müstecip Hacı Fazıl, wrote poems such as *Cavşılık* and *Can Fidanlarga*, as well as an operetta about the life of the Crimean Tatars (Necip Hacı Fazıl, 2003). Mehmet Vani (Yurtsever), one of the graduates of the seminary and one of *Emel*'s beneficiaries, started working as a teacher and imam in Pazardjik in 1926, where he participated in the establishment of the branch of the Dobruja Turkish Cultural Society. He wrote many articles in the journal such as Dobruja, *Yaña Millî Yul* and *Emel* as well as many works titled as *Kurtuluş, Boyalı Egurta, Kurban Bayramı, Sönmeyen Ateş, Qartman Çaş Arasında, Düğün, Büram and Odelek*.

The Seminary students and graduates were also the authors of most of the articles and translations published in *Emel*. The majority of Crimean Tatars lived in villages and were engaged in agriculture. The general population was poor and the literacy rate was low (Omer, 2023:76-78). For this reason, *Emel* was usually read aloud in village coffee houses by teachers or young people, and theaters served as the television of the time to convey national

Paskalya tatilleri, Ramazan ve Kurban bayramlarında da ziyaretler yapardı, ama çağırıldığı her yere yetişemediğini anılarında belirtmektedir. Mesela 1934 yılında Ramazan Bayramı'nda 65 köyde, Kurban Bayramı'nda 100 köyde programlar düzenlenmiştir, 23 Şubat'ta 72 köyde Çelebi Cihan için mevlit okunmuştur. DTHC ve *Emel* dergisinin yürüttüğü bu faaliyetler kısa sürede semeresini de vermiştir.

İsmail Bey Gaspıralı'nın çıkardığı *Tercüman* gazetesinin 50. yıldönümü adına bu birlik tarafından organize edilen ve yerel basının da büyük ilgi gösterdiği, Cafer Seydahmet Kırımer'in konuşmacı olduğu bir konferansa 2500'ü aşkın kişi katılmıştı. Bu durum, daha öncesinde içine kapanık bir toplum olarak görülen Dobruca'da yaşayan Türklerin de ne derecede millî kültür ve siyaset ile ilgilenir hâle geldiğini göstermiştir. Bu konferansa ayrıca Avrupa başkentlerine ve Türkiye'ye yerleşmiş Gürcü, Ukraynalı ve Türk siyasi mülteci liderlerinden, cemiyetlerden dilek ve temenni telgrafları yollanmıştır. Ülküsal'a göre, komünizme ve Sovyet yayılmacılığına karşı olan Rumen toplumunda Kırımer'in faaliyetleri ve söylemleri olumlu karşılanmaktaydı. Kendisinin namı ve şöhreti, bu ve sonrasında da yaptığı konferanslar sayesinde bütün Dobruca'da duyularak lider olarak tanındı. Bu etkinlik sonrası DTHC ve *Emel* dergisi;

naționale. Ülküsal obișnuia să viziteze satele în timpul sărbătorilor de Crăciun și Paște sau Bairamurile Ramazan și Kurban, dar arată în memoriile sale că nu putea ajunge în toate locurile în care era invitat. De exemplu, în 1934 au fost organizate programe în 65 de sate în timpul Ramazan Bairam, în 100 de sate în timpul Kurban Bairam, iar pe 23 februarie, au fost recitate mevliduri pentru Çelebi Cihan în 72 de sate. Aceste activități desfășurate de SCTD și revista *Emel* au dat roade în scurt timp.

Peste 2500 de persoane au participat la o conferință organizată de această societate pentru a aniversa 50 de ani de la publicarea ziarului *Tercüman* de Ismail Bey Gaspirali. Evenimentul a atras o mare atenție din partea presei locale, Cafer Seydahmet Kırımer fiind principalul invitat. Această situație a arătat în ce măsură turcii care locuiau în Dobrogea, priviți înainte ca o comunitate închisă, deveniseră interesați de cultura și politica naționale. La această conferință au fost trimise și telegrame de salut din partea liderilor și asociațiilor refugiaților politici georgieni, ucraineni și turci care se stabiliseră în capitalele europene și Turcia. Potrivit lui Ülküsal, activitățile și discursurile lui Kırımer au fost primite pozitiv în societatea românească care era împotriva comunismului și expansionismului sovietic. Datorită acestei conferințe și a celor care au urmat, numele

sentiments to the people. Ülküsal used to visit the villages during the Christmas and Easter holidays, Ramadan and Eid al-Adha, but he stated in his memoirs that he could not make it everywhere he was invited. For example, in 1934, programs were organized in 65 villages for Eid al-Fitr, in 100 villages for Eid al-Adha, and Mevlid were recited for Çelebi Cihan in 72 villages on February 23.

The activities of *Emel* and DTCS paid off in a short time. More than 2,500 people attended a conference organized by this association on the occasion of the 50th anniversary of the Tercüman newspaper, published by İsmail Bey Gasprinskiy, where Cafer Seydahmet Kırımer was the main speaker and the local press showed great interest, which showed that the Turks living in Dobruja, who had been considered as an insular society, had become interested in national culture and politics. The conference also received telegrams of good will and wishes from leaders and organizations of Georgian, Ukrainian and Turkish political refugees settled in European capitals and Türkiye. According to Ülküsal, Kırımer's activities and speeches were positively received by Romanian society, which was against communism and Soviet expansionism. Thanks to this and subsequent conferences, Cafer

Kurultay açılış günü, Numan Çelebi Cihan'ın şehadeti, Türkiye Cumhuriyeti'nin ve diğer Türk illerinin mühim gün, anma ve bayramları adına Türkiye'deki ve Polonya'daki Kırım Tatarlarının da zaman zaman katılımlarıyla toplantılarını 1940 yılına dek sürdürmüştür.

Dobruca merkezli bu faaliyetler haricinde DTHC ile bağlantılı olarak Bükreş'teki Türk-Tatar Talebe Cemiyeti de şehirde bulunan Gürcü ve Ukrain siyasi mülteci liderler ve yine bu halkların oluşturduğu cemiyetler ile temasta bulunmuş ve onların toplantılarına katılarak Dobruca'daki millî faaliyetler hakkında bildiriler sunmuşlardır. Bükreş haricinde Köstence de İstanbul ile Varşova arasında sıklıkla seyahat eden siyasi liderlerin ve akademisyenlerin uğrak noktası olmuş, Mehmet Emin Resulzade, Włodzimierz Bączkowski, Tadeusz Jan Kowalski ve Ayaz İshaki gibi liderler Kırım Tatar diasporasının misafirleri olmuşlar ve etkinliklerine katılmışlardır (Ülküsal, 1999:190, 227, 255-257). Ülküsal, aynı coğrafyanın devamı olan ancak sınırların böldüğü, Bulgaristan içerisinde kalan Kırım Tatarlarıyla da temasta bulunmuştur. Bu kişilerden öne çıkan ise Şumnu'daki Mekteb-i Nüvvâb'ta öğretmen olan Basri Bey'dir. Basri Bey ve çevresine düzenli olarak *Emel*

și faima lui Ülküsal s-au răspândit în toată Dobrogea, el fiind recunoscut ca lider. După acest eveniment, SCTD și revista *Emel* au continuat să organizeze evenimente, uneori cu participarea tătarilor crimeeni din Turcia și Polonia, pentru a marca deschiderea lucrărilor Adunării Naționale Kurultay, martiriul lui Numan Çelebi Cihan, sărbătorile importante din Republica Turcia sau alte zone din lumea turcică până în anul 1940.

Pe lângă aceste activități din Dobrogea, Asociația Studenților Turco-Tătari din București, aflată în legătură cu SCTD, a contactat și liderii refugiaților politici georgieni și ucraineni din capitala românească și asociațiile similare, a participat la întâlnirile lor și a prezentat activitățile naționale din Dobrogea. În afară de București, și Constanța a fost un punct de oprire pentru liderii politici și cercetătorii care călătoreau frecvent între Istanbul și Varșovia, personalități precum Mehmet Emin Resulzade, Włodzimierz Bączkowski, Tadeusz Jan Kowalski și Ayaz İshaki au fost oaspeți ai diasporei tătarilor crimeeni și au participat la evenimentele acesteia (Ülküsal 1999:190, 227, 255-257). Ülküsal a avut contact și cu tătarii crimeeni rămași în partea bulgărească a regiunii, continuare a aceluiași spațiu geografic, divizat însă de o graniță. Cel care se remarcă printre acești oameni este Basri Bey, profesor la Mekteb-i Nüvvâb din Șumen.

Seydahmet Kırımer's reputation and fame were heard throughout Dobruja and he was recognized as a leader.

Emel and DTCS held meetings until 1940, with sporadic participation from Crimean Tatars in Türkiye and Poland. The meetings took place on the first day of the *Kurultay*, on Numan Çelebi Cihan's martyrdom, and on other significant days, commemorations, and holidays of Türkiye and and Turkic territories. In addition to the activities focused on Dobruja, the Turkish-Tatar Students' Association in Bucharest collaborated with the DTCS to communicate with political refugee leaders from Georgia and Ukraine, as well as the organizations representing their communities. They participated in their meetings and presented papers on national activities in Dobruja. In addition to Bucharest, Constanta was also a frequent destination for political leaders and academics who traveled between Istanbul and Warsaw. Notably, Mehmet Emin Resulzade, Włodzimierz Bączkowski, Tadeusz Jan Kowalski, and Ayaz İshaki were hosted by the Crimean Tatar diaspora and participated in its activities (Ülküsal 1999:190, 227, 255-257). Ülküsal maintained communication with the Crimean Tatars in Bulgaria, who share the same geographic area but are separated by borders. The most notable individual

dergisi ve yine dergi matbaasında basılan kitaplar, piyesler gönderilmiştir. Bölgede teşkilatlanmak için farklı dönemlerde Ülküsal'ın kardeşi, Mecidiye Müslüman Semineri Mezunlar Cemiyeti Başkanı Necip Hacı Fazıl ve Polonya'daki millî hareket üyelerinden Edige Mustafa Kırımal girişimlerde bulundularsa da polis takibatına maruz kalmışlardır. Daha sonra yapılmak istenen ziyaretlerden de tarafların güvenliği endişesi ile vazgeçilmiştir (Ülküsal, 1999:206-211).

Bu noktada ülkelerin görüş farklılıkları dikkat çekicidir. Bulgaristan, Türk nüfus üzerinde ciddi bir baskı uygulayarak millî faaliyetlerde bulunmalarını kısıtlarken Romanya tam aksine Türklerin faaliyetlerinin önüne herhangi bir zorluk çıkarmamıştır. Hatta en baştan itibaren siyasi, millî, kültürel ve dinî temsillerini sağlamıştır. Elbette bu iki ülke arasındaki farklılık, tehdit algılarıyla bağlantılıdır. Romanya, bağımsız olduktan sonra Türkiye ile iyi ilişkiler kurmuş, kuzey komşusu Polonya ile de iki savaş arası dönemde müttefik olmuş bir devlet olarak Türkler ve Lehlerle aynı tehdit algısıyla hareket ediyor, Rus yayılmacılığından endişe duyuyordu. Bulgaristan ise tam aksine varoluşunu Rusya ile ilişkilendirerek, onlarla aynı şekilde Türkleri tehdit olarak algılıyordu.

Revista *Emel*, cărți și piese de teatru tipărite în tipografia revistei erau trimise în mod regulat lui Basri Bey și apropiaților. Fratele lui Ülküsal, Negip Hagi Fazâl, președintele Asociației Absolvenților Seminarului Musulman din Medgidia și Edige Mustafa Kırımal, unul dintre membrii mișcării naționale tătare crimeene din Polonia, au încercat să se organizeze în regiune în momente diferite, dar au fost urmăriți de poliție. Vizitele plănuite ulterior au fost abandonate din cauza preocupărilor legate de siguranța celor implicați (Ülküsal, 1999:206-211).

Din această perspectivă, diferențele de politică între țări sunt izbitoare. În timp ce Bulgaria a exercitat presiuni serioase asupra populației turcești și a împiedicat-o să se implice în activități naționale, România, dimpotrivă, nu a pus nicio piedică inițiativelor turcilor. Din contră, le-a acordat posibilitatea să aibă reprezentare politică, națională, culturală și religioasă încă de la început. Desigur, diferența dintre aceste două țări este legată de percepția amenințărilor. Ca stat care a stabilit bune relații cu Turcia după independență și a devenit un aliat cu vecinul ei din nord, Polonia, în perioada interbelică, România a perceput aceeași amenințare ca și turcii și polonezii fiind preocupată de expansionismul rus. Dimpotrivă, Bulgaria a considerat Rusia importantă pentru existența ei și i-a perceput pe turci ca pe o amenințare.

among them was Basri Bey, a teacher at the *Mekteb-i Nüvvâb* in Şumnu. Basri Bey and his group received *Emel* issues and other publications, including plays and books, from the journal's printing press on a regular basis. Although attempts were made by Ülküsal's brother, Necip Hacı Fazıl, the president of the Medgidia Muslim Seminary alumni association, and Edige Mustafa Kırımal, a national movement activist in Poland, to organize in the region at various times, they were subjected to police persecution. Later visits were abandoned due to safety concerns. (Ülküsal, 1999:206-211).

Currently, there were notable differences of opinion between the countries. While Bulgaria pressured the Turkish population and limited their participation in national activities, Romania did not impede the Turks in any way. It provided them with support for their political, national, cultural, and religious representation from the start. The contrast between these nations is connected to their threat perceptions. Romania, a state that had established good relations with Türkiye after gaining independence and had been allied with its northern neighbor Poland in the interwar period, shared the same threat perception as the Turks and the Poles. Romania was concerned about Russian

- 26 Şubat 1930 - Bükreş, Parcul Carol, Kırım Tatar ve Türk üniversite öğrencileri
- 26 februarie 1930 - București, Parcul Carol, studenți tătari crimeeni și turci
- February 26, 1930 - Bucharest, Parcul Carol, Crimean Tatar and Turkish university students

- 28 Temmuz 1935 - Pazarcık, Kırım Tatar Millî Hareketi üyeleri ve Pazarcıklı gençler
- 28 iulie 1935 - Bazargic, membrii Mișcării Naționale Tătare Crimeene și tinerii din Bazargic
- July 28, 1935 - Pazardjik, members of the Crimean Tatar National Movement and young people from Pazardjik

Millî devletlerini yitirmiş veya kuramamış, Bolşevik işgali sonrası harice çıkmış Türk siyasi muhacirlerin oluşturduğu millî merkezler, Türkiye'nin çıkarlarını gözetmeyi öncelik saymışlar, sadece Türk dünyasının değil İslam dünyasının da bağımsız kalan tek devleti olduğunun bilinciyle hareket etmişlerdir. Bu nedenle, millî merkezlerin yayın organlarında Türkiye'ye dair haberlerde olumsuz eleştiri yer almaz; Türkiye'nin uluslararası ilişkilerine zeval getirecek konulara dikkat edilir ve nadiren temenni ve beklentilere yer verilirdi. Fakat yine de o dönemde Sovyetler Birliği ile yürütülen hassas ilişkiler, Türk siyasi muhacirleri ve yayın organlarının durumunu etkilemiştir. Bundan *Emel* dergisi de nasibini alarak 11 Mayıs 1935'te Bakanlar Kurulu kararınca ülkeye sokulması yasaklanmıştır (BCA, 30-18-1-2/54-36-9, 11.05.1935). Müstecip Ülküsal, Romanya vatandaşı olmasına rağmen Türkiye'yi her zaman kendi devleti olarak görmüş ve Türk büyükelçiliğini ziyaret ederek Türk Ocaklarının kurucularından dönemin büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver ile sık sık görüşmüştür. Ülküsal, hatıratında bu yasağa sebep olan hadiseye de yer vermiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, resmî Romanya ziyareti vesilesiyle düzenlediği basın toplantısı

Centrele naționale formate din emigranții politici reprezentanți ai popoarelor turce care și-au pierdut sau nu și-au putut stabili statul național și au rămas în străinătate după ocupația bolșevică, au considerat protejarea intereselor Republicii Turcia drept o prioritate și au acționat considerând că aceasta este singurul stat independent nu numai din lumea turcică ci și cea islamică. Din acest motiv, în organele de presă ale acestor centre naționale, nu au existat remarci negative în știrile despre Turcia, problemele care ar fi putut dăuna relațiilor internaționale ale Turciei au fost tratate cu atenție, iar dorințele și așteptările de la aceasta au fost rareori exprimate. Cu toate acestea, relațiile sensibile cu Uniunea Sovietică la acea vreme au afectat situația emigranților politici turci și a presei coordonate de aceștia. Revista *Emel* a fost și ea afectată interzicându-i-se difuzarea în Turcia prin decizia Consiliului de Miniștri din 11 mai 1935 (BCA, 30-18-1-2/54-36-9, 11.05.1935). Deși Mustegep Ülküsal era cetățean român, el a văzut întotdeauna Turcia ca pe propriul său stat și a vizitat frecvent legația Turciei întâlnindu-se cu ministrul de atunci Hamdullah Suphi Tanrıöver, unul dintre fondatorii Vetrelor Turcești (Türk Ocakları). Ülküsal a menționat și incidentul care a provocat această interdicție în memoriile sale. În timp ce Tevfik Rüştü Aras, ministrul Afacerilor Străine al Turciei în acea perioadă,

The national centers, formed by Turkish political refugees who were unable to establish their own state and had fled after the Bolshevik occupation, focused on Türkiye's interests. They acted with the recognition that Türkiye was the only independent state not only in the Turkic but also the Islamic world. Therefore, the news published by national centers in regards to Türkiye avoided negative critiques, focused on potential threats to Türkiye's international relations, and rarely expressed desires or expectations from the country. However, the political instability surrounding the Soviet Union during that period had an impact on Turkish political exiles and their media outlets. *Emel* was also banned from entering the country on May 11, 1935, following the decision of the Council of Ministers (BCA, 30-18-1-2/54-36-9, 11.05.1935). Müstecip Ülküsal, a Romanian citizen, considered Türkiye his home-state and often visited the Turkish embassy. During these visits, he met with Hamdullah Suphi Tanrıöver, the then ambassador and one of the founders of the Turkish Hearths, the web of nationalist civil society organizations in Türkiye.

sonrası oradaki gazetecilere imzaladığı kartvizitlerini dağıtırken, gazeteciler arasında bulunan Müstecip Ülküsal'a kartvizit vermesine Büyükelçi Hamdullah Suphi Tanrıöver müsaade etmemiş, Ülküsal'ı elçiliğe davet etmiştir. İkilinin daha sonra yaptığı görüşmeyi Ülküsal şöyle aktarır: "'*Biliyorsun, Türkiye ile Sovyetler dosttur. Senin Emel'in ise Sovyetlere karşıdır ve düşmandır. Türkiye Dışişleri Bakanı ile görüştüğünü ve kartını aldığını ve sana sevgisini bildirdiğini yazarsın: bu iyi olmaz. Kartvizitini sana bu düşünce ile vermedim.' Kendisine şu cevabı verdim: 'Üstadım! Türkiye ile Sovyetler arasındaki iyi münasebeti biliyorum. Bunun devlet siyaseti olduğunu, buna bizim zarar verecek hareketten sakınmamız gerektiğini, Türkiye'nin menfaatlerinin bunu icap ettirdiğini takdir ediyorum. Kartını bana vermiş olsaydınız bile sizin düşündüğünüz şekilde hareket etmeyecektim ve hiçbir zaman etmem. Bundan emin olmanızı rica ediyorum.*'" (Ülküsal, 1999:194-195). Bu görüşme sonrası PTT vasıtasıyla *Emel* dergisinin Türkiye'ye gönderilmesi ve sokulmasının yasaklandığına dair bir tebligat aldığını belirten Ülküsal, bu konuyu Tanrıöver'e hiç açmadığını ve onu ziyaret etmeye devam ettiğini söylemiştir. Diğer yandan *Emel*'in çıktığı Romanya ise Besarabya konusunda SSCB ile yaşadığı sıkıntılar sebebiyle

distribuia cărți de vizită semnate jurnaliștilor prezenți după conferința de presă pe care a susținut-o cu ocazia vizitei sale oficiale în România, ministrul Hamdullah Suphi Tanrıöver nu i-a permis să îi acorde una și lui Mustegep Ülküsal, care era printre jurnaliști, și l-a invitat pe Ülküsal la ambasadă. Ülküsal povestește întâlnirea pe care cei doi au avut-o mai târziu, în felul următor: „«Știi, Turcia și sovieticii sunt prieteni. *Emelul* tău este împotriva și ostil sovieticilor. Scrii că te-ai întâlnit cu ministrul turc al Afacerilor Străine și i-ai primit cartea de vizită el exprimându-și simpatia pentru tine: nu ar fi bine. Nu ți-am dat cartea lui de vizită din această cauză.» I-am răspuns: «Maestre! Cunosc relațiile bune dintre Turcia și sovietici. Apreciez că aceasta este politica de stat, că ar trebui să evităm orice acțiune care ne-ar dăuna și că interesele Turciei impun acest lucru. Chiar dacă mi-ai fi dat cartea de vizită, nu aș fi procedat așa cum crezi și nu o voi face niciodată. Vă rog să vă asigurați de acest lucru.»" (Ülküsal 1999:194-195). Ülküsal arată că, după această întâlnire, a primit o notificare prin intermediul Poștei Turce că trimiterea și importul revistei *Emel* în Turcia fuseseră interzise și că nu a ridicat niciodată această problemă în întâlnirile cu Tanrıöver, deși a continuat să-l viziteze. Pe de altă parte, România, unde a apărut *Emel*, spre deosebire de Turcia, i-a susținut apariția și mișcarea din jurul

Ülküsal detailed the incident leading to the ban in his memoirs. During a press conference organized by the then Minister of Foreign Affairs, Tevfik Rüştü Aras, on his official visit to Romania, he distributed signed business cards to journalists. However, the ambassador, Hamdullah Suphi Tanrıöver, prevented Aras from giving a business card to Müstecip Ülküsal, a journalist present at the conference. Tanrıöver invited Ülküsal to the embassy, where the two engaged in conversation. Ülküsal later reported that Tanrıöver stated: "You know, Türkiye and the Soviets are friends. Your *Emel* is opposed to the Soviets and considered an enemy. You may mention receiving a business card from the Turkish Foreign Minister during your meeting, and that he displayed admiration for you. In order to avoid any negative consequences, I did not give you his card. I responded, 'Sir, I am aware of the positive relationship between Türkiye and the Soviets and agree that this is a priority for the state policy. We should work to avoid any actions that could negatively impact this relationship, as it is in Türkiye's best interests. Even if you had given me his card, my actions would not have aligned with your assumptions and never will. Please be certain of this fact.'" (Ülküsal 1999: 194-195). Following the meeting, Ülküsal received a notice

Türkiye'nin aksine bu dergi ve etrafında oluşan hareketi desteklemiştir (Omer, 2023:272).

Dobruca'nın tüm köy ve şehirlerine yayılmış *Emel* dergisinin abone ücretini toplamak, başlı başına bir iş olmakla beraber, her yaz bu iş Polonya'da ve Türkiye'de okuyan millî hareket üyesi gençlerin katılımıyla Dobruca gezisine dönüşüyordu. Ülküsal ile beraber at arabasıyla günlerce köyleri ve şehirleri dolaşan genç aktivistler Abdullah Zihni Soysal, Selim Veli Ortay, İbrahim Otar ve Edige Mustafa Kırımal halk ile temas etme fırsatı ediniyordu. Gittikleri köylerde gençleri ve halkı toplayarak konuşmalar yapan grup, Kırım hakkındaki çalışmalarını, *Emel*'in gayesini, Türkçülük mefkûresini ve millî davanın önemini ve durumunu anlatıyor, sonrasında da halkın sorularına cevap veriyordu (Ülküsal, 1999:195-196).

Emel dergisinin Kırım Millî Merkezinin resmî yayın organı olmasıyla Promete Hareketinin de bir parçası hâline geldiğini belirtmiştik. Yine bu kapsamda DTHC de Varşova'daki Doğu Enstitüsünün gençlik dairesi ile 1934 yılının sonunda iş birliği protokolü imzalamıştır ("W urzeczywistnianiu idei O.K.M.", *Wschód Orient*, VI/1-2(17-18), Styczeń-Sierpień 1935, 194). Ülküsal da hatıralarında daire başkanı Czeslaw Miszewski

ei din cauza divergențelor pe care le-a avut cu URSS cu privire la Basarabia (Omer, 2023:272).

Încasarea taxei de abonament la revista *Emel*, care s-a răspândit în toate satele și orașele Dobrogei, deși era o muncă solicitantă, ea se transforma în fiecare vară într-o excursie în Dobrogea la care participau tinerii membri ai mișcării naționale care studiau în Polonia și Turcia. Tinerii activiști Abdullah Zihni Soysal, Selim Veli Ortay, İbrahim Otar și Edige Mustafa Kırımal, care au călătorit zile întregi prin sate și orașe cu Ülküsal într-o trăsură trasă de cai, au avut ocazia să interacționeze cu oamenii. Grupul ținea discursuri în fața tinerilor și populației din satele în care mergeau, explica inițiativele pe care le avea cu privire la Crimeea, scopul revistei *Emel*, idealul turcismului, importanța și situația cauzei naționale, iar apoi răspundea întrebărilor primite (Ülküsal, 1999:195-196).

Am arătat mai sus că revista *Emel* a devenit parte a mișcării prometeice atunci când s-a transformat în publicația oficială a Centrului Național Crimeean. Tot în acest context, SCTD a semnat un protocol de cooperare cu departamentul de tineret al Institutului de Studii Răsăritene din Varșovia la sfârșitul anului 1934 ("W urzeczywistnianiu idei O.K.M.", Wschód Orient, VI/1-2(17-18), Styczeń-Sierpień 1935,

from Turkish Postal Office (PTT) that the *Emel* was prohibited from being sent or imported to Türkiye. He never discussed this matter with Tanrıöver and continued to visit him. In contrast to Türkiye, Romania provided support for *Emel* and its corresponding movement as it had issues with the USSR regarding Bessarabia (Omer, 2023:272).

Although collecting the subscription fees for *Emel*, which was distributed in all villages and towns of Dobruja, was a job in itself, every summer this job turned into a trip to Dobruja with the participation of young members of the national movement who were studying in Poland and Türkiye. The young activists Abdullah Zihni Soysal, Selim Veli Ortay, İbrahim Otar and Edige Mustafa Kırımal, who traveled with Ülküsal for days in a horse-drawn carriage through villages and towns, had the opportunity to get in touch with the people. They would gather young people and the public in the villages they visited, give speeches, explain their work on Crimea, the purpose of *Emel*, the ideals of Turkism, and the importance and status of the national cause, and then answer the questions of the public (Ülküsal, 1999:195-196).

We have already mentioned that *Emel* became part of the Promethean movement when it became the official organ of the Crimean National

- 27 Mart 1934 - Pazarcık, “Kırım’ın Ruslara geçmesi” yahut “Şahin Giray” piyesi
- 27 martie 1934 - Bazargic, piesa «Trecerea Crimeii la ruși» sau «Șahin Giray»
- March 27, 1934 - Pazardjik, play “Crimea’s fall to the Russians” or “Şahin Giray”

- 1 Nisan 1934 - Pazarcık, “Kırım’ın Ruslara geçmesi” yahut “Şahin Giray” piyesi
- 1 aprilie 1934 - Bazargic, piesa «Trecerea Crimeii la ruși» sau «Șahin Giray»
- April 1, 1934 - Pazardjik, “Crimea’s fall to the Russians” or “Şahin Giray” play

tarafından gönderilen mektuba yer vermiş ve bu mektuba iş birliği protokolünü imzalayarak cevap verdiğini söylemiştir (Ülküsal, 1999:186-187). Bu iş birliği kapsamına istinaden Doğu Enstitüsü Gençlik Dairesi de Kurultayın açılışının 20. yıldönümü kutlamaları düzenlemeye karar verdi ve Dobruca'dan DTHC temsilcileri ve folklor ekibini bu etkinliklere davet etti. İki haftadan fazla bir süre Varşova'dan Vilno'ya (günümüzde Vilnius, Litvanya) ve daha sonrasında Haliç'ten (Haliç Prensliği'nin ve Galiçya-Volinya Prensliği'nin tarihî başkenti) Köstence'ye varan uzun bir tren turuyla Polonya Tatarları ve Kırım'dan erken dönemde buralara göçen Karaimlerin (Karayların) de dâhil olduğu toplantılara, konferanslara ve gecelere katılan ekip, muhtemelen ilk kez ortak millî bağlar üzerinden bölgedeki soydaşlarıyla bu denli kapsamlı bir görüşme ve kaynaşma imkânına sahip oldu. Kökenleri Ulu Orda Devleti döneminde Litvanya'ya yerleşen Tatarlara dayanan Polonya-Litvanya Tatarları, tarih boyunca Kırım Hanlığı ile teması sürdürmüş ve Lehistan-Osmanlı ilişkilerinde de rol oynamışlardır. Kırım'dan henüz hanlık döneminde bu bölgelere yerleşen Musevi ve Türk soylu olan Karaimler ve Polonya Tatarlarının Kırım ile temasları tarih boyunca sürmüş ve bu bölgeler arası

194). Ülküsal prezintă și scrisoarea trimisă de șeful departamentului, Czeslaw Miszewski, în memoriile sale și precizează că a răspuns la această scrisoare prin semnarea protocolului de cooperare (Ülküsal 1999:186-187). În baza acestei colaborări, Departamentul de Tineret al Institutului de Studii Răsăritene a decis să organizeze aniversarea a 20 de ani de la deschiderea Adunării Naționale și a invitat la acest eveniment reprezentanții SCTD și echipa de folclor din Dobrogea. Timp de mai bine de două săptămâni, într-un lung tur cu trenul de la Varșovia la Wilno (acum Vilnius, Lituania) și apoi de la Halîci (azi în Ucraina) până la Constanța, grupul a participat la întâlniri, conferințe, serate cu tătarii din Polonia și karaiții care emigraseră demult din Crimeea în această zonă. A fost, probabil, prima ocazie pe care au avut-o pentru a stabili contacte și a colabora în această zonă atât de cuprinzător, în baza legăturilor naționale. Tătarii polono-lituanieni, ale căror origini merg până la tătarii care s-au stabilit în Lituania în timpul statului Hoardei de Aur, au menținut contactul cu Hanatul Crimeei de-a lungul istoriei și au jucat un rol în relațiile polono-otomane. Karaiții, care sunt mozaici și au origini turcice, și tătarii din Polonia s-au stabilit în aceste regiuni din Crimeea în timpul perioadei hanatului, au fost în contact cu Crimeea de-a lungul istoriei, mișcările de populație între aceste regiuni fiind

Center. In this context, the DTCS signed a protocol of cooperation with the Youth Department of the Eastern Institute in Warsaw at the end of 1934 ("W urzeczywistnianiu idei O.K.M.", Wschód Orient, VI/1-2(17-18), Styczeń-Sierpień 1935, 194). Ülküsal also included in his memoirs the letter from the head of the department, Czeslaw Miszewski, and said that he responded to this letter by signing the cooperation protocol (Ülküsal 1999:186-187). On the basis of this cooperation, the Youth Department of the Eastern Institute decided to organize celebrations for the 20th anniversary of the opening of the Congress and invited representatives of the DTCS and the folklore team from Dobruja to these events. For more than two weeks, the team traveled by train from Warsaw to Wilno (now Vilnius, Lithuania) and then across Halych (Galich, a town near the Romanian border where the Karaims reside) to Constanta, attending meetings, lectures, and evenings with Polish Tatars and Karaims who had emigrated there early from Crimea, probably for the first time having the opportunity to meet and mingle so extensively with their compatriots from the region through common national ties. The Polish-Lithuanian Tatars, who trace their origins to the Tatars who settled in Lithuania during the Great Horde period, have historically maintained contact with the Crimean

nüfus hareketliliği devam etmiştir. Bu ziyaret ile ilgili daha fazla bilgiyi ve Polonyalılarla temasları ilgili bölümde vereceğiz.

Polonya'da Kurultayın 20. yıl dönümü için yapılan bu kapsamlı turne ve toplantılar, 21. yıl toplantıları için de Kırım Tatar Millî Hareketini şevklendirmişti. Bu sefer Romanya'da Kurultayın 21. yıldönümü için bir önceki sene yapılan ziyarete benzer kapsamlı bir program hazırlandı. Bükreş'te Romanya'nın meşhur tarihçilerinden Prof. Dr. Nicolae Iorga himayesinde yapılması planlanan bir toplantı için Türkiye'den, Polonya'dan ve Dobruca'dan millî hareketlerin önde gelen isimleri, Romanya devlet, siyaset ve bilim çevreleri davet edildi. Ancak bir yandan da herkesin kulağı İstanbul radyosunda, Mustafa Kemal Atatürk'ün sağlık durumuyla ilgili haberlerdeydi. Nitekim 10 Kasım 1938'da acı haber geldi ve Bükreş'te, Pazarcık'ta ve Köstence'de yapılması planlanan törenler iptal edildi. Ayrıca DTHC tarafından bir aylık yas ilan edilerek tüm şubelerden her türlü müsamere, eğlence ve benzeri etkinliklerin ertelenmesi istendi (Ülküsal, 1999:235-236).

1939 yılının ilk döneminde Dobruca'daki Türklerin temsili için mühim olan müftülük seçimleri ve parlamento seçimlerinde DTHC'nin,

continue. Vom vorbi mai în detaliu despre această vizită într-un capitol separat.

Aceste vizite și întâlniri cuprinzătoare desfășurate în Polonia cu ocazia celei de-a 20-a aniversări a Adunării Naționale au încurajat Mișcarea Națională Tătară Crimeeană pentru organizarea următoarei aniversări. De această dată, pentru aniversarea din România a 21 de ani de la întrunirea Adunării Naționale a fost pregătit un program cuprinzător similar turneului desfășurat anul precedent. Lideri importanți ai mișcării naționale din Turcia, Polonia, Dobrogea, personalități din cercurile politice, științifice și conducerea statului român au fost invitate la un eveniment plănuit a se organiza sub patronajul celebrului istoric român, Nicolae Iorga. Totuși, în același timp, toată lumea asculta știrile la radioul din Istanbul despre starea de sănătate a lui Mustafa Kemal Atatürk. De altfel, vestea tristă a venit pe 10 noiembrie 1938, iar ceremoniile care urmau să aibă loc la București, Bazargic și Constanța au fost anulate. În plus, SCTD a declarat o lună de doliu și a cerut tuturor filialelor să amâne toate activitățile care implicau divertisment și evenimente similare (Ülküsal, 1999:235-236).

Deși candidații susținuți de SCTD, adică cei din „grupul Emel", au câștigat în prima perioadă a anului 1939 alegerile pentru Muftiat

Khanate and played a role in Polish-Ottoman relations. The Karaims, Turkic people observing Judaism and Turkic Polish Tatars who settled in these regions from Crimea during the Khanate period, have maintained contact with Crimea throughout history, and population mobility between these regions has continued. We will provide more information about this tour and contacts with the Poles in the appropriate section.

These extensive tours and meetings in Poland for the 20th anniversary of the *Kurultay* also galvanized the Crimean Tatar national movement for the 21st anniversary. This time, for the 21st anniversary of *Kurultay* in Romania, an extensive program was prepared similar to the previous year's tour. Prominent figures of national movements from Türkiye, Poland and Dobruja, as well as Romanian state, political and scientific circles were invited to a meeting in Bucharest under the auspices of Prof. Nicolae Iorga, a renowned Romanian historian. At the same time, however, everyone's ears were glued to the Istanbul radio for news about the health of Mustafa Kemal Atatürk. Indeed, on November 10, 1938, the sad news came and the ceremonies planned in Bucharest, Pazardjik and Constanta were canceled. In addition, the DTCS declared a one-month mourning period and asked

yani Emelcilerin desteklediği adaylar kazansa da dünyada olduğu gibi Romanya'da da yaklaşan savaşın gerginliği hissediliyordu. Nitekim 1 Eylül 1939'da, Almanya'nın Polonya'ya savaş açtığı haberi geldi. Kırım Millî Merkezi Başkanı Cafer Seydahmet Kırımer'in emriyle Müstecip Ülküsal ve gönüllü olan 15 arkadaşı sembolik de olsa destek göstermek için Bükreş'teki Polonya Büyükelçiliği'ne başvurarak gönüllü asker olarak yazıldılar (Ülküsal, 1999:259-260). Lakin kısa süre sonra Almanya'yla imzaladığı Molotov-Ribbentrop Paktı gereğince Sovyetler Birliği de Polonya'nın doğusunu işgale başladı. Bu olay, Sovyet karşıtı Türk siyasi muhacirlerinde hayal kırıklığına ve derin üzüntüye sebep oldu. İşgal sonrası Varşova'da bulunan liderler, Türk öğrenciler ve daha sonra harice çıkan Polonyalılar Romanya'ya geçmek zorunda kaldılar. Romanya da üzerinde artan baskıyla komşularına toprak tavizleri verdi ve ülkede iç huzursuzluk başladı. Güney Dobruca'nın Bulgarlara verilmesiyle Kırım Tatarlarının göçü hızlandı. Almanya'nın Romanya'nın toprak bütünlüğünü garanti etmesi sonrası Alman ordusu ülkeye yerleşmeye başladı ve Kırım Tatarlarından da birçok genç askere alındı.

Bu ahval, *Emel* dergisinin yayın hayatını sürdürmesini imkânsız hâle

și Parlament, importante pentru reprezentarea turcilor din Dobrogea, în România, ca în restul lumii, se simțea tensiunea viitorului război. De altfel, la 1 septembrie 1939, Germania a declarat război Poloniei. Din ordinul președintelui Centrului Național Crimeean, Cafer Seydahmet Kırımer, Mustegep Ülküsal și 15 apropiați ai săi, într-un gest simbolic, pentru a-și arăta sprijinul, s-au înrolat ca soldați voluntari la Ambasada Poloniei la București (Ülküsal 1999:259-260). Însă, la scurt timp, în conformitate cu Pactul Molotov-Ribbentrop semnat cu Germania, Uniunea Sovietică a invadat estul Poloniei. Această situație a provocat dezamăgire și tristețe profundă în rândul emigranților politici turci antisovietici. Liderii, studenții turci și polonezii care se aflau la Varșovia au fost nevoiți să se refugieze în România din cauza ocupației. Din cauza presiunii tot mai mari la care era supusă, România a făcut concesii teritoriale vecinilor săi, iar în țară au început tulburările sociale. Emigrarea tătarilor crimeeni s-a accelerat după ce Dobrogea de Sud a fost cedată bulgarilor. După ce Germania a garantat integritatea teritorială a României, armata germană a început să se stabilească în țară. Au fost recrutați mulți tineri tătari crimeeni.

Această situație a făcut imposibil ca revista *Emel* să-și continue

all branches to postpone all kinds of events, entertainment and similar activities (Ülküsal, 1999: 235-236).

In early 1939, despite the success of the Emelist candidates supported by the DTCS in the mufti and parliamentary elections, which were crucial for the representation of the Turks in Dobruja, the proximity of the impending war was palpable in Romania. In fact, on September 1, 1939, it was announced that Germany had declared war on Poland. Upon the orders of Cafer Seydahmet Kırımer, the President of the Crimean National Center, Müstecip Ülküsal and fifteen of his fellow volunteers applied to the Polish Embassy in Bucharest and enlisted as volunteer soldiers to exhibit their support, albeit symbolically (Ülküsal 1999: 259-260). However, shortly after this, the Soviet Union proceeded to occupy eastern Poland in compliance with the Molotov-Ribbentrop Pact signed with Germany. This event brought disappointment and deep sadness to the anti-Soviet Turkish political emigrants. Following the occupation, the leaders, Turkish students, and Poles who had been in Warsaw were compelled to relocate to Romania. With increasing pressure, Romania made territorial compromises to its neighbors, which led to internal unrest. The transfer of Southern Dobruja to the Bulgarians quickened the migration of Crimean

- 4 Ağustos 1935 - Köstence, Beşoğul, Kırım Tatar Millî Hareket üyeleri köy ahalisiyle
- 4 august 1935 - Constanța, Conacu, membrii Mișcării Naționale Tătare Crimeene cu sătenii
- August 4, 1935 - Constanta, Beşoğul, members of the Crimean Tatar National Movement with village residents

- 4 Ağustos 1935 - Köstence, Büyük Bülbül, Kırım Tatar Millî Hareket üyeleri köy ahalisiyle
- 4 august 1935 - Constanța, Ciocârlia de Sus, membrii Mișcării Naționale Tătare Crimeene cu sătenii
- August 4, 1935 - Constanta, Büyük Bülbül, members of the Crimean Tatar National Movement with village residents

getirmişti. Bağımsız yayınlar yasaklanmış, hatta *Emel* yazıhanesinde birkaç Alman askeri kalmaya başlamıştı. Kendisinin Sovyet işgali durumunda ilk tutuklanacak kişi olması sebebiyle Cafer Seydahmet Kırımer ile bu konuyu görüşen Müstecip Ülküsal, onun da onayıyla faaliyetlerine Türkiye'de devam etme kararı aldı. Derginin kapatılması gerektiğini Mecidiye Müslüman Semineri Mezunlar Cemiyeti Başkanı da olan kardeşi Necip Hacı Fazıl'a ve dergi idaresinde yer alan arkadaşlarına açtı. Bundan sonra ne yapılacağı görüşüldü. Başta Necip Hacı Fazıl olmak üzere avukat Hamdi Nusret, öğretmen Mehmet Vani ve müftü Mustafa Ahmet'in yer aldığı bir komitenin Dobruca'daki millî hareketi devam ettirmesine karar verildi. Ülküsal, *Emel* dergisinin harflerini kardeşi Necip'e emanet ederek onları daha sonra kullanmak üzere gömmesini istedi. Necip Hacı Fazıl, onun yokluğunda en zor zamanda Romanya'da kalan diasporanın liderliğini kalan Emelcilerle beraber üstlendi (Ülküsal, 1999:276-277).

Emel dergisinin kapatılmasından bir süre sonra Cafer Seydahmet Kırımer, 19 Haziran 1940 tarihli mektubunda (Ülküsal, 1999:281-282) Müstecip Ülküsal'a *Emel*'in önemini şu sözlerle aktarmıştır: *"Aziz kardeşim Müstecib, 'Emel ne teshirkar ve cazibeli*

activitatea publicistică. Publicațiile independente au fost interzise și chiar și câțiva soldați germani au început să rezideze în sediul *Emel*. Mustegep Ülküsal, deoarece ar fi fost prima persoană arestată în cazul unei invazii sovietice, după ce a discutat această problemă cu Cafer Seydahmet Kırımer, a decis să-și continue activitățile în Turcia. I-a transmis fratelui său, Negip Hagi Fazâl, care era și președintele Asociației Absolvenților Seminarului Musulman din Medgidia, și colegilor săi din administrația revistei că publicarea acesteia ar trebui oprită. S-a discutat ce să se facă în continuare. S-a decis ca un comitet, care să îi includă pe Negip Hagi Fazâl, avocatul Hamdi Nusret, profesorul Mehmet Vani și muftiul Mustafa Ahmet, să continue mișcarea națională în Dobrogea. Ülküsal i-a încredințat fratelui său Negip tiparnița revistei *Emel* și i-a cerut să o îngroape pentru a o putea folosi ulterior. În absența sa, Negip Hagi Fazâl, alături de alți membri ai grupului *Emel*, și-a asumat în cea mai dificilă perioadă conducerea diasporei care a rămas în România (Ülküsal, 1999:276-277).

La ceva timp după închiderea revistei, Cafer Seydahmet Kırımer i-a arătat lui Mustegep Ülküsal importanța *Emel* în scrisoarea sa din 19 iunie 1940 (Ülküsal 1999:281-282), folosind următoarele cuvinte: „Dragul meu frate Mustegep, spui: «Ce

Tatars. After Germany ensured Romania's territorial integrity, the German army began to establish themselves in the country and numerous young Tatars were recruited.

As a result, *Emel* was unable to continue its publication. Independent publications were prohibited, and a handful of German soldiers even occupied the *Emel* office. Müstecip Ülküsal decided to continue his activities in Türkiye with Cafer Seydahmet Kırımer's approval after discussing the potential Soviet invasion and his potential arrest as the first target. He instructed his brother, Necip Hacı Fazıl, who also served as the Medgidia Muslim Seminary Alumni Association president, and his friends involved in the journal's management to shut down the periodical. The group discussed their next steps thereafter. It was decided that a committee, comprising Necip Hacı Fazıl, lawyer Hamdi Nusret, teacher Mehmet Vani, and Mufti Mustafa Ahmet, would lead the national movement in Dobruja. Ülküsal entrusted his brother, Necip, with the letters of *Emel* and asked him to bury them for future use. At the most challenging time, Necip Hacı Fazıl assumed leadership of the diaspora in Romania with the remaining Emelists (Ülküsal, 1999:276-277).

After *Emel* ceased publication, Cafer Seydahmet Kırımer wrote to

bir kuvvet imiş!' diyorsun. Emel tarihin mutlaka bulacağı bir işti. Emel, belki de Kırım Türklerinin geleceklerine temel olacak bir fikir kaynağı idi. O işin yıkılmış olmasının, o kaynağın kurumuş bulunmasının acısını çok zamanlar duyacağız. Emel mukaddes bir işti. Bin teessür ve ızdırapla teslim edelim ki onun da kıymet ve kudsiyetini kaybettikten sonra anlamağa başlıyoruz. Emel'in sönmesi Dobruca ufuklarını büsbütün karanlığa gömdü. Halkımız büsbütün meş'alesiz kaldı... İman sarsıldı, ümitler çöktü...'Emel ne teshirkar ve cazibeli bir kuvvet imiş!' diyorsun. Emel'in tesirini yalnız kendi ruhunda arama. Dobruca'daki halkımız, muhacir kütlemiz, Türklüğün davası için çırpınanlar, dost, düşman ve nihayet tarih, hepsi bu işde alakadardır... Hepsinin bunda hükmü var... Emel, bir davanın müdafii ve burhanı idi. Emel'in varlığı davanın samimiyet ve ciddiyetinin isbatı idi. Emel ile iman ayakta duruyor, ...yaşıyor, büyüyor, kuvvetleniyordu. Emel'in yıkılmasiyle bu iman da küçük rüzgarlara bile mukavemet edemiyor. Halkın yolunu şaşırması, münevverlerin bu devirde bile imanlı arkadaşları aleyhine geçmesi vesaire... hep olacak ve işler bununla da kalmayacak... Yol tamamıyla serbesttir... İmansızlar kafilesi artık tamamıyla tereddütsüz olarak her adımı atacaklar, her dileklerini yapacaklardır. Onlar tenkit edilebilmekten, önlerine çıkılması ihtimalinden tamamıyla

forță fascinantă și atractivă era *Emel*!» *Emel* era ceva ce nu avea cum să nu își găsească locul în istorie. *Emel* era poate o sursă de idei care să stea la baza viitorului turcilor crimeeni. Vom simți mult timp de acum înainte durerea distrugerii acestui lucru și a secării acestui izvor. *Emel* era ceva sacru. Să recunoaștem cu mare tristețe și durere că începem să-i înțelegem valoarea și sfințenia abia după ce o pierdem. Dispariția *Emel* a cufundat orizonturile Dobrogei în întuneric complet. Poporul nostru a rămas fără lumina unei torțe... Credința a fost zdruncinată, speranțele s-au prăbușit... Spui: «Ce forță fascinantă și atractivă era *Emel*!» Nu căuta influența *Emel* doar în propriul tău suflet. Poporul nostru din Dobrogea, masa noastră de emigranți, cei care luptă pentru cauza turcității, prietenii, dușmanii și în cele din urmă istoria sunt toți implicați în această chestiune... Toți au un cuvânt de spus în asta... *Emel* a fost avocatul și proba unei cauze. Existența *Emel* a fost dovada sincerității și seriozității luptei. Faptele și credința rezistau, trăiau, creșteau, deveneau mai puternice. Odată cu prăbușirea *Emel*, această credință nu poate rezista nici măcar vântului mic. Oameni care se abat de la drum, intelectualii care se întorc împotriva prietenilor lor credincioși chiar și în această perioadă etc... se vor întâmpla mereu și lucrurile nu se vor termina acolo... Calea este complet liberă...

Müstecip Ülküsal on June 19, 1940, emphasizing *Emel*'s importance (Ülküsal 1999:281-282). The letter read: "My dear brother Müstecib, you remarked on the fascinating and attractive force of Emel. History would certainly acknowledge *Emel* as a valuable work, perhaps even a source of ideas for the future of the Crimean Turks. We will continue to feel the effects of the destruction of *Emel*, the loss of such a sacred work and source, for a long time. Looking back, we regret that we only recognized its value and significance after it was already gone. The disappearance of *Emel* has left Dobruja in complete darkness, causing our people to feel hopeless and losing faith. 'What a powerful and attractive force *Emel* was!' is a statement that truly resonates with us. Don't search for *Emel*'s impact solely within your own being. Our compatriots in Dobruja, the masses of immigrants, supporters of Turkism, friends, foes, and ultimately, history, are all are implicated in this occurrence. They all have a conclusion on this matter. *Emel* served as an advocate and a show of truthfulness for the cause. *Emel*'s presence served as evidence of the authenticity and determination of our cause. With *Emel*, faith remained steadfast, thriving, burgeoning, and was becoming stronger. With the downfall of *Emel*, this faith could not resist

kurtuldular. İşin fenası artık yeniden cephe alınamamasındadır. İşin berbadı itimadın da yıkılmış olmasındadır. Az, çok imanla kalmış olanlar da seslerini çıkaramıyorlar."

Bu mektup; aslında sadece millî bir davanın yayın organının kapanmasının getirdiği duyguları yansıtmaktan ziyade topyekûn Sovyet tahakkümü altında olan Türk illerinin akıbetine duyulan kaygı, Polonya'nın işgali ile siyasi muhacirlere o ana dek destek olan Promete Hareketinin dağılması ve onlara yoldaşlık eden Leh devlet adamları ve aktivistlerinin kendileriyle aynı akıbeti paylaşması, Dobruca'da yeşermeye başlayan Kırım Tatar Millî Hareketinin üzerine Romanya'daki *de facto* Alman işgalinin ve savaşın gölgesinin düşmesi ve elbette uzun süredir Kırım'ın özgürlüğü için mücadele eden, ömrünü buna adamış Kırımer'in hayal kırıklığını göstermektedir.

Romanya'da Moskova'nın desteğiyle iktidara gelen komünist rejim, bir süre sonra Dobruca'daki Emelcileri tutuklamaya ve yargılamaya başlamıştır. Fakat bu kişiler arasında Necip Hacı Fazıl yargılanmadan, bir hafta boyunca işkenceye uğradıktan sonra ölmüştür. Diğer yargılananlar arasında Müstecip Ülküsal'ın kızkardeşi, şair Saliha Mendu, İrsmambet Yusuf, Ferhat Faik, Ali Osman Bekmambet, Tahsin İbrahim, Eyüp Musa, Şevket

Grupul necredincioșilor va face acum fiecare pas fără ezitare, va face ce își dorește. Ei au scăpat de posibilitatea de a fi criticați sau împiedicați. Partea cea mai proastă este că nu se mai poate lua atitudine. Partea cea mai rea este că încrederea a fost și ea distrusă. Cei puțini care rămân cu credință nu își pot face auzită vocea."

Această scrisoare, de fapt, reflectă nu numai sentimentele provocate de închiderea organului de presă al unei cauze naționale, ci și preocuparea pentru soarta provinciilor turcice aflate sub dominație sovietică totală, dezintegrarea mișcării prometeice odată cu ocuparea Poloniei și consecințele asupra oamenilor de stat și activiștilor polonezi care îi sprijiniseră pe imigranții politici. Pe fondul influenței germane și a războiului în România unde începuse să se dezvolte Mișcarea Națională a Tătarilor Crimeeni, ea arată și dezamăgirea lui Kırımer care își dedicase întreaga viață luptei pentru libertatea Crimeei.

După un timp, regimul comunist, venit la putere în România cu sprijinul Moscovei, a început să îi aresteze și să-i ancheteze pe cei din „grupul Emel" aflați în Dobrogea. Dintre aceștia, Negip Hagi Fazâl a murit după ce a fost torturat timp de o săptămână fără a fi judecat. Printre cei anchetați se numără sora lui Mustegep Ülküsal, poeta Saliha Mendu, Irsmambet Iusuf, Ferhat Faic, Ali

even minor disturbances. The deviation of some individuals and intellectuals turning against their fellow believers is an occurrence that will inevitably arise and continue. The way forward is entirely unrestricted. The caravan of non-believers can now act as they please without facing any criticism or the possibility of being challenged. The situation is grim as there seems to be no viable solution. It is disheartening that trust has been shattered, leaving even those who had some belief unable to voice their opinions".

In fact, this letter not only expresses the emotions caused by the shutting down of the publication advocating for a national cause, but also raises concerns about the destiny of Turkish provinces under complete Soviet control; and the dissolution of the Promethean movement which had been supporting political refugees until Poland's occupation. The disappointment of Kırımer, who had dedicated his life to the cause of Crimea's freedom, is evidenced by the unfortunate coincidence that the Polish statesmen and activists who accompanied them shared the same fate; and the abrupt end of flourishing Crimean Tatar national movement in Dobruja due to the de facto German occupation and the possible war in Romania.

The communist regime, which

- 4 Ağustos 1935 - Köstence, Küçük Bülbül, Kırım Tatar Millî Hareket üyeleri köy ahalisiyle
- 4 august 1935 - Constanța, Ciocârlia de Jos, membrii Mișcării Naționale Tătare Crimeene cu sătenii
- August 4, 1935 - Constanta, Küçük Bülbül, members of the Crimean Tatar National Movement with village residents

- 4 Ağustos 1935 - Köstence, Küçük Bülbül, Kırım Tatar Millî Hareket üyeleri köy ahalisiyle
- 4 august 1935 - Constanța, Ciocârlia de Jos, membrii Mișcării Naționale Tătare Crimeene cu sătenii
- August 4, 1935 - Constanta, Küçük Bülbül, members of the Crimean Tatar National Movement with village residents

Musa, Nuri Resul, Necib Resul, Memedemin Şükrü, Salim Cafer, Abdula Ablay, Ablamit İzzet ve Reşit Kadir vardı. Suçlamaların esasını, milliyetçilik ve savaş sırasında gelen Kırımlı mültecilere yardım etmek oluşturuyordu (Oberländer-Târnoveanu, Volker, 2005:126-127; Kadrizade, 2012:21; bkz. Bekmambet, 2002; bkz. İbrahim, 2008).

Müstecip Ülküsal, Türkiye'ye yerleşmesinden bir süre sonra Kırım Millî Merkezinin temsilcisi olarak Almanya'ya gitmiş ve Kırım Tatarlarının hakkını bu sefer Almanya nezdinde savunmuştur. Oradaki görevini Dr. Abdullah Zihni Soysal ve Edige Mustafa Kırımal'a devreden Ülküsal, Türkiye'de millî faaliyetlerine devam etmiş ve Kırımer, daha kendisi hayatta iken yerini Müstecip Ülküsal'a bırakmıştır (Ülküsal, 1999:165-166). *Emel* dergisi ise Cafer Seydahmet Kırımer'in vefatından 7 ay sonra 1 Kasım 1960'ta tekrar yayın hayatına başlamış, bir dönem ara vermiş olsa da günümüzde de yayımlanmaya devam etmektedir. ■

Osman Bekmambet, Tahsin İbrahim, Eiup Musa, Şefket Musa, Nuri Resul, Negip Resul, Memedemin Şucru, Salim Geafer, Abdula Ablai, Ablamit Izet și Reșit Cadir. Principalele acuzații au fost naționalismul și ajutorul dat refugiaților din Crimeea care au venit în timpul războiului (Oberländer-Târnoveanu, Volker, 2005:126-127; Bekmambet, 2001).

După stabilirea în Turcia, Mustegep Ülküsal a plecat în Germania în calitate de reprezentant al Centrului Național Crimeean și a apărat drepturile tătarilor din Crimeea, de data aceasta în fața Germaniei. Misiunea sa de acolo a fost continuată de Dr. Abdullah Zihni Soysal și Edige Mustafa Kırımal. La întoarcere, a continuat activitățile naționaliste alături de Kırımer care i-a cedat locul încă de când era în viață (Ülküsal 1999:165-166). Revista *Emel* și-a reluat publicarea la 1 noiembrie 1960, la 7 luni după moartea lui Cafer Seydahmet Kırımer și, după o perioadă de întrerupere, continuă să apară și astăzi. ■

rose to power in Romania with Moscow's backing, began apprehending and prosecuting Emelists in Dobruja. Necip Hacı Fazıl perished following a week of torture without receiving a trial. Among those on trial were Saliha Mendu, Irsmambet Yusuf, Ferhat Faik, Ali Osman Bekmambet, Tahsin İbrahim, Eyüp Musa, Şevket Musa, Nuri Resul, Necib Resul, Memedemin Şükrü, Salim Cafer, Abdula Ablay, Ablamit İzzet, and Reşit Kadir. The charges against them were based on their support for Crimean refugees during the war and their alleged nationalism (Oberländer-Târnoveanu, Volker, 2005, 126-127; see Bekmambet, 2002; Kadrizade, 2012: 21; İbrahim, 2008).

After settling in Türkiye, Müstecip Ülküsal traveled to Germany as a representative of the Crimean National Center and advocated for the rights of the Crimean Tatars before the German government. Upon relinquishing his position to Dr. Abdullah Zihni Soysal and Edige Mustafa Kırımal, Ülküsal returned to Türkiye and continued his national activities alongside Kırımer. Before his passing, Kırımer handed over his position to Müstecip Ülküsal (Ülküsal 1999:165-166). *Emel* resumed publication on November 1, 1960, seven months following Cafer Seydahmet Kırımer's passing, and it is presently still being published, though it had a hiatus for a while. ■

- 19 Ağustos 1935 - Köstence, Malçova, Kırım Tatar Millî Hareket üyeleri köy ahalisiyle
- 19 august 1935 - Constanța, Abrud, membrii Mișcării Naționale Tătare Crimeene cu sătenii
- August 19, 1935 - Constanta, Malçova, members of the Crimean Tatar National Movement with village residents

- 26 Ağustos 1935 - Köstence, Ebeköy, Kırım Tatar Millî Hareket üyeleri köy ahalisiyle
- 26 august 1935 - Constanța, Lanurile, membrii Mișcării Naționale Tătare Crimeene cu sătenii
- August 26, 1935 - Constanța, Ebeköy, members of the Crimean Tatar National Movement with village residents

ŞCOALA PRIMARĂ. DINAZAPLAR.

- 1927 - Azaplar, ilkokul
- 1927 - Tătaru, școala primară
- 1927 - Azaplar, primary school

Altıncı Bölüm

Capitolul Şase

Chapter Six

Dobruca Türk Hars Cemiyetinin Polonya Ziyareti / Vizita în Polonia a Societății Culturale Turce Dobrogea / Dobruja Turkish Cultural Society's Visit to Poland

Edige Burak Atmaca

Emel dergisinin Kırım Millî Merkezinin yayın organı olmasından ve Dobruca'da bu dergi etrafında bir kitle oluşmaya başlamasından sonra Kırım Tatar Millî Hareketi, bu bölgede Dobruca Türk Hars Cemiyeti (DTHC) adıyla teşkilatlanmaya başlamıştır. Dobruca'daki birçok köy ve şehirde şubeler kuran ve kadrolarının esasını Mecidiye Müslüman Semineri öğrencilerinin ve mezunlarının oluşturduğu bu cemiyet, Dobruca'da *Emel* dergisinin fiziki varlığını teşkil etmiştir.

DTHC'nin kuruluşundan kısa süre sonra Müstecip Ülküsal, Varşova'daki Doğu Enstitüsünün gençlik dairesine başkanlık eden Czeslaw Miszewski'den imzalı bir mektup almıştır (Ülküsal, 1999:186-187). Ülküsal, hatıratında metnine de yer verdiği bu iş birliği teklifini kabul etmiş, nitekim aynı dönemde Varşova'da yayımlanan Doğu Enstitüsünün dergisi *Wschód Orient* de bunu teyit etmiştir

După ce revista *Emel* a devenit publicația Centrului Național Crimeean și în jurul ei a început să se coaguleze un grup, Mișcarea Națională Tătară Crimeeană a început să se organizeze în Dobrogea sub denumirea de Societatea Culturală Turcă Dobrogea (SCTD). Această societate, care a înființat filiale în mai multe sate și orașe din Dobrogea și ai cărei membri erau în principal elevi și absolvenți ai Seminarului Musulman din Medgidia, a constituit o prelungire a prezenței revistei *Emel* în regiune.

La scurt timp după înființarea SCTD, Mustegep Ülküsal a primit o scrisoare semnată de Czeslaw Miszewski, care conducea departamentul de tineret al Institutului de Studii Răsăritene din Varșovia (Ülküsal 1999:186-187). Ülküsal a acceptat această ofertă de cooperare, textul fiind inclus în memoriile sale și confirmat de *Wschód Orient*,

After *Emel* became the publication organ of the Crimean National Center, a loyal audience formed around it in Dobruja. As a result, the Crimean Tatar national movement was organized in this region under the banner of the Dobruja Turkish Cultural Society (DTCS). The society created branches in numerous villages and cities throughout Dobruja. Its staff primarily consisted of graduates and students of Medgidia Muslim Seminary, and served as the tangible representation of *Emel* in Dobruja.

Soon after the founding of DTCS, Müstecip Ülküsal received a letter from Czeslaw Miszewski, leading the youth department of the Eastern Institute in Warsaw (Ülküsal 1999: 186-187). Ülküsal accepted the offer of cooperation, which he detailed in his memoirs. This collaboration was further supported by an article published in *Wschód Orient*, a journal

Warszawy
Wschodniej

- 1937 - Varşova Tren Garı
- 1937 - Gara din Varșovia
- 1937 - Warsaw Train Station

("W urzeczywistnianiu idei O.K.M.", *Wschód Orient*, VI/1-2(17-18), Styczeń-Sierpień 1935:194).

Merkezi Varşova'da bulunan ve Promete Hareketinin akademideki yansıması olan Doğu Enstitüleri, siyasi muhacirlerden ve akademisyenlerden oluşan, Promete Hareketinin fikrî ve akademik faaliyetlerini yürüten kısmıdır. Polonya'nın önde gelen birkaç üniversitesinde daha mevcut olan Doğu Enstitüleri, birbirleriyle ilişkilidirler ve aynı fikri doğrultuda hareket ederler. Bu enstitülerde okuyan öğrencilerle beraber, burada veya Polonya'nın diğer üniversitelerinde burslu okuyan birçok anti-Sovyet ve Rus olmayan halklara mensup öğrenciler bir araya gelerek bu enstitülerin gençlik şubelerini teşkil etmişlerdir. Bu şubelerde elbette Kırım Tatar öğrenciler de yer almıştır, bunlar: İbrahim Otar, Sabri Arıkan, Selim Veli Ortay, Edige Mustafa Kırımal ve Abdullah Zihni Soysal'dır. Bu isimler, Polonya'da bulundukları süre dâhilinde sadece Lehler ile değil, Polonya'da yaşayan Tatarlarla ve Karaimlerle de derin dostluk ilişkileri kurmuşlardır. Ayrıca buldukları her fırsatta Dobruca'daki etkinliklere katılmışlar ve Ülküsal ile beraber yazın köyleri gezerek *Emel* dergisinin aidatlarını toplamışlardır. *Emel*'in yaşaması için aidatların toplanması önemli olmakla beraber, neredeyse bir ay boyunca köylere ve

revista Institutului de Studii Răsăritene publicată la Varșovia în aceeași perioadă ("W urzeczywistnianiu idei O.K.M.", *Wschód Orient*, VI/1-2 (17-18), Styczeń-Sierpień 1935:194).

Institutele de Studii Răsăritene, cu sediul în Varșovia, reprezentau partea academică a mișcării prometeice. Ele aveau în componență emigranți politici și specialiști. Astfel de institute existau în mai multe universități de elită din Polonia, ele funcționând după aceleași principii. Studenții care studiau aici, mulți dintre ei fiind din rândul popoarelor neruse cu vederi antisovietici, au înființat filialele de tineret ale acestor institute. Din aceste filiale au făcut parte și studenți tătari crimeeni cum ar fi: Ibrahim Otar, Sabri Arıkan, Selim Veli Ortay, Edige Mustafa Kırımal și Abdullah Zihni Soysal. În perioada petrecută în Polonia, aceștia nu au stabilit prietenii strânse numai cu polonezii, ci și cu tătarii și karaiții care trăiau în Polonia. De asemenea, au participat la evenimente în Dobrogea cu fiecare ocazie pe care au avut-o și au colectat cotizațiile pentru revista *Emel* vizitând satele vara cu Ülküsal. Deși colectarea cotizațiilor a fost importantă pentru ca *Emel* să supraviețuiască, mersul în sate și orașe aproape o lună și contactarea oamenilor din casă în casă a jucat un rol important atât în recunoașterea

of the Eastern Institute in Warsaw during the same period ("W urzeczywistnianiu idei O. K. M.", *Wschód Orient*, VI/1-2(17-18), Styczeń-Sierpień, 1935 :194).

The Eastern Institutes, based in Warsaw, served as the intellectual and academic branch of the Promethean movement. Comprised of political refugees and academics, the Eastern Institutes, present in various leading Polish universities, are interrelated and follow the common intellectual direction. Many students studying at these institutes, including anti-Soviet and non-Russian students on scholarships at Polish universities, have formed youth branches. Crimean Tatar students, such as İbrahim Otar, Sabri Arıkan, Selim Veli Ortay, Edige Mustafa Kırımal, and Abdullah Zihni Soysal, also participated in these branches. During their time in Poland, they formed strong relationships with not only the Polish people, but also with the Tatars and Karaims who lived in Poland. Additionally, whenever possible, they took part in events in Dobruja and in the summertime traveled to villages with Ülküsal to gather fees for *Emel*. Although collecting subscriptions was crucial for *Emel*'s survival, spending almost a month traveling to villages and towns and reaching out to people house by house played a significant

- 1937 - Varşova, Polonya, Meçhul Asker Anıtı'na çelenk sunarken
- 1937 - Varşovia, Polonia, aducerea coroanei de flori la Monumentul Ostaşului Necunoscut
- 1937 - Warsaw, Poland, laying a wreath at the Tomb of the Unknown Soldier

- 1937 - Varşova, Polonya, Meçhul Asker Anıtı'na çelenk yerleştirirken
- 1937 - Varşovia, Polonia, depunerea coroanei de flori la Monumentul Ostaşului Necunoscut
- 1937 - Warsaw, Poland, placing a wreath at the Tomb of the Unknown Soldier

kasabalara giderek ev ev halkla temas kurmak hem bu isimlerin halkı tanımasında hem de millî hareketin halk nezdinde benimsenmesinde ciddi rol oynamıştır.

Doğu Enstitüsü ile DTHC arasında imzalanan iş birliği protokolü sonrası Dobruca ile Polonya arasındaki temaslar daha da artmıştır. 24-27 Haziran 1935 tarihleri arasında Promete Hareketinin üyesi, yazar ve sovyetolog Włodzimierz Bączkowski'nin tetkik ziyareti ve onun ardından 25 Eylül-27 Eylül 1937 tarihleri arasında Prof. Dr. Tadeusz Jan Kowalski'nin akademik ziyareti gerçekleşmiştir (Ülküsal, 1999:190-191, 227-228). Her ikisi de Kırım Tatarlarıyla görüşmüş, köyleri gezmiş ve akademik çalışmalarda kullanmak üzere dil ve kültür üzerine notlar almışlardır. Fakat bu iş birliğinin en önemli eylemi, Doğu Enstitüsünün düzenlediği Kurultayın 20. yıldönümü kutlamasına Türkiye'den ve Dobruca'dan gelenlerin oluşturduğu Kırım Tatar folklor ekibinin Polonya ziyaretidir. *Wschód Orient* ziyarete dair genel bir özet ("Z Życia Orientalistycznego Koła Młodych w Warszawie", *Wschód Orient*, IX/1(27), Styczeń-Marzec, 1938:71-72), Karaimlerin dergisi *Myśl Karaimska* ise Haliç'te olanları ("Tatarzy krymscy w Haliczu", *Myśl Karaimska*, 12/12, 1937-1938:148) aktarırken, Müstecip

acestor nume de către oameni, cât și în aprecierea mișcării naționale de către populație.

După semnarea protocolului de cooperare între Institutul de Studii Răsăritene și SCTD, frecvența contactele dintre Dobrogea și Polonia s-a mărit. Vizita de studiu a lui Włodzimierz Bączkowski, membru al mișcării prometeice, scriitor și sovietolog, a avut loc în perioada 24-27 iunie 1935, ea fiind urmată, între 25 și 27 septembrie 1937, de cea a lui prof. dr. Tadeusz Jan Kowalski (Ülküsal, 1999:190-191, 227-228). Ambii s-au întâlnit cu tătarii crimeeni, au vizitat sate și au luat notițe despre limbă și cultură pentru a le folosi în studiile academice. Dar cea mai importantă acțiune din cadrul acestei cooperări a fost vizita în Polonia a echipei de folclor tătar crimeean, formată din reprezentanți din Turcia și Dobrogea, care au participat la sărbătorirea a 20 de ani de la Adunarea Națională organizată de Institutul de Studii Răsăritene. Mustegep Ülküsal prezintă vizita foarte detaliat, notând chiar ziua și ora în revista *Emel*, memoriile sale (Ülküsal, 1999:228-232) și cartea pe care a scris-o (Ülküsal, 1980:285-291), în revista *Wschód Orient* apare un rezumat general ("Z Życia Orientalistycznego Koła Młodych w Warszawie", *Wschód Orient*, IX/1(27), Styczeń-Marzec, 1938:71-72), iar în revista karaiților, *Myśl Karaimska*,

role in building relationships with the community and promoting the national movement.

After the Eastern Institute and DTCS signed a cooperation protocol, communications between Dobruja and Poland increased. Włodzimierz Bączkowski, a Promethean movement member, writer, and Sovietologist, conducted a study visit between June 24 and 27, 1935 and then Prof. Dr. Tadeusz Jan Kowalski conducted an academic visit between September 25 and September 27, 1937 (Ülküsal, 1999:190-191,227-228). The purpose behind both visits was to meet with Crimean Tatars, explore villages, and document the language and culture for academic studies. The highlight of this collaboration was the visit of a Crimean Tatar folklore group from Türkiye and Dobruja to Poland, celebrating the 20th anniversary of the *Kurultay* organized by the Eastern Institute. *Wschód Orient* provided a detailed report on the tour in their publication ("Z Życia Orientalistycznego Koła Młodych w Warszawie", *Wschód Orient*, IX/1(27), Styczeń-Marzec, 1938:71-72). The Karaite journal *Myśl Karaimska* reported on the events at Halych (Galich), while Müstecip Ülküsal provided a detailed account of the visit, including the date and time, in *Em*el, his memoirs, and his book. (*Myśl Karaimska*, "Tatarzy

- 1937 - Varşova, Polonya, Meçhul Asker Anıtı'nın özel defterini imzalarken
- 1937 - Varșovia, Polonia, semnarea cărții de onoare de la Monumentul Ostașului Necunoscut
- 1937 - Warsaw, Poland, signing the special book at the Tomb of the Unknown Soldier

- 1937 - Polonya, Varşova, Kırım Tatar Millî Hareketinin genç üyeleri. Sağdan sola: Abdullah Zihni Soysal, İsmail Otar, Edige Szynkiewicz (Kırımal), İbrahim Otar
- 1937 - Polonia, Varșovia, Membrii tineri ai Mișcării Naționale Tătare Crimeene. De la dreapta la stânga: Abdullah Zihni Soysal, Ismail Otar, Edige Szynkiewicz (Kırımal), Ibrahim Otar
- 1937 - Warsaw, Poland, young members of the Crimean Tatar National Movement. From right to left: Abdullah Zihni Soysal, Ismail Otar, Edige Szynkiewicz (Kırımal), Ibrahim Otar

Ülküsal gün ve saatine kadar detaylı bir şekilde hem *Emel* dergisinde ve hatıratında (Ülküsal, 1999:228-232) hem de yazdığı kitapta (Ülküsal, 1980:285-291) ziyareti aktarır. Elbette Kırım Tatarları için bu ziyaret Lehlere göre çok daha önemlidir ve millî tarihlerinde değinilecek önemli bir olay olmuştur. Zira Kırım Tatarları, yolları birçok kez kesişen, hatta iç içe olan Lehistan Tatarları ve Karaimlerle ilk kez bir grup olarak millî ve kültürel gayeler ile buluşmuştur.

23 Kasım-11 Aralık 1937 tarihleri arasında Polonya'da bulunan Kırım Tatar grubu, her ne kadar Müstecip Ülküsal'ın hatıralarında 17 kişi diye geçse de Rus arşivlerindeki bir belgede Romanya'dan gelecek kişi sayısı 25 olarak belirtilmiştir (RGVA, f. 461K, op.2, d.126, l.98-99). Bu listede Bekir Muhittin Akcar, Emine Rıza Beşev, Şevver, Havva, Müstecip Hacı Fazıl (Ülküsal), İsmail H. Ahmed Ziyaeddin, Şükrü Mehmet Ali, Hamdi Nusret, Selim Abdülakim, Necip Hacı Fazıl, Mehmet Zekeriya, Emin Zekeriya, Hüseyin H. Abdullah H. Hüseyin, Şükrü Şevki Menseyt, İsmail Osman Abdurahman, Necmiye Rıza Arif, Fazıl Hüseyin, Münevver Yahya, Halide Ömer, Remziye Salim, Eyüp Musa, Enver Yahya, Necip Rüstem, Sebat Hüseyin ve Nazmiye Ömer'in adı yer almaktadır. Bu belge, şimdiye sunt redate cele întâmplate la Halîci ("Tatarzy krymscy w Haliczu", *Myśl Karaimska*, 12/12, 1937-1938:148). Desigur, această vizită a fost mult mai importantă pentru tătarii crimeeni decât pentru polonezi și a fost un eveniment important de menționat în istoria lor națională. Drumurile tătarilor crimeeni, ale tătarilor din Polonia și karaiților s-au intersectat de mai multe ori în istorie. Dar aceasta a fost prima oară când idealurile lor naționale și culturale s-au împletit.

Chiar dacă potrivit lui Mustegep Ülküsal grupul de tătari crimeeni care s-a aflat în Polonia în perioada 23 noiembrie-11 decembrie 1937 era format din 17 persoane, potrivit unui document din arhivele ruse numărul celor care urmau să meargă din România în Polonia era de 25 (RGVA, f. 461K, op.2, d.126, l.98-99). Pe această listă pot fi identificate următoarele nume: Bekir Muhittin Akcar (Bechir Muhittin Accear), Emine Rıza Beşev (Emine Riza Beșev), Şevver, Havva, Mustegep Hagi Fazâl (Ülküsal), Ismail H. Ahmed Ziyaeddin, Şükrü Mehmet Ali (Șucru Mehmet Ali), Hamdi Nusret, Selim Abdulachim, Negip Hagi Fazâl, Mehmet Zekeriya (Mehmet Zecheria), Emin Zekeriya (Emin Zecheria), Hüseyin H. Abdullah H. Hüseyin (Husein H. Abdullah H. Husein), Şükrü Şevki Menseyt (Șucru Șevchi krymscy w Haliczu," 12/12, 1937-1938: 148; Ülküsal, 1999: 228-232; Ülküsal, 1980: 285-291). This visit was significantly more important to the Crimean Tatars than to the Poles and will be regarded as a pivotal moment in their national history. It marked the first time that Crimean Tatars came together with Polish Tatars and Karaims for nationalist purpose, despite their paths have crossed multiple times and even intertwined in history.

The Crimean Tatar group present in Poland between November 23 and December 11, 1937, despite being mentioned as consisting of 17 people in Müstecip Ülküsal's memoirs, is documented in a Russian archive as 25 (RGVA, f. 461K, op.2, d.126, l.98-99). The following names are listed: Bekir Muhittin Akcar, Emine Rıza Beşev, Şevver, Havva, Müstecip Hacı Fazıl (Ülküsal), İsmail H. Ahmed Ziyaeddin, Şükrü Mehmet Ali, Hamdi Nusret, Selim Abdülakim, Necip Hacı Fazıl, Mehmet Zekeriya, Emin Zekeriya, Hüseyin H. Abdullah H. Hüseyin, Şükrü Şevki Menseyt, İsmail Osman Abdurahman, Necmiye Rıza Arif, Fazıl Hüseyin, Münevver Yahya, Halide Ömer, Remziye Salim, Eyüp Musa, Enver Yahya, Necip Rüstem, Sebat Hüseyin, and Nazmiye Ömer. This document is significant as it contains the names of female members, which were previously inaccessible. However, the

- Polonya, Varşova. Sağdan sola: Selim Veli Ortay, Cafer Seydahmet Kırımer, İbrahim Otar
- Polonia, Varșovia. De la dreapta la stânga: Selim Veli Ortay, Cafer Seydahmet Kırımer, Ibrahim Otar
- Warsaw, Poland. From right to left: Selim Veli Ortay, Cafer Seydahmet Kırımer, Ibrahim Otar

- Polonya, Varşova. Cafer Seydahmet Kırımer Abdullah Zihni Soysal ile birlikte
- Polonia, Varșovia. Cafer Seydahmet Kırımer și Abdullah Zihni Soysal
- Warsaw, Poland. Cafer Seydahmet Kırımer with Abdullah Zihni Soysal

- 1937 - Polonya, Turne sırasında çekilmiş olan toplu fotoğraflardan biri
- 1937 - Polonia, una din fotografiile de grup din timpul vizitei
- 1937 - Poland, one of the group photos taken during the tour

kadar ulaşamadığımız kadın üyelerin adlarını içerdiğinden mühimdir, fakat Hamdi Nusret, Selim Abdülhakim ve Necip Hacı Fazıl gibi Dobruca Kırım Tatar diasporasının önde gelen isimlerinin listede yer almasına rağmen fotoğraflarda yer almamaları ve dönemin kaynaklarında onların varlığından bahsedilmemesi, bu listenin taslak olabileceğini ve Polonya'ya giden grubun sonradan 17 kişiye düştüğünü düşündürmektedir. Bu belgede ayrıca Dobruca'dan gelen gruba Varşova'da katılanların da isimleri verilmiştir. Bu isimler Poznan'dan gelen Sabri Arıkan, Vilno'dan gelen Menseit), Ismail Osman Abdurahman, Necmiye Rıza Arif (Negmie Riza Arif), Fazıl Hüseyin (Fazâl Husein), Münevver Yahya (Munever Iahia), Halide Ömer (Halide Omer), Remziye Salim (Remzie Salim), Eiup Musa, Enver Yahya (Enver Iahia), Necip Rüstem (Negip Rustem), Sebat Hüseyin (Sebat Husein) și Nazmiye Ömer (Nazmie Omer). Lista este importantă deoarece cuprinde numele femeilor care făceau parte din grup, un aspect necunoscut până în prezent. Faptul că această listă include numele unor personalități importante ale diasporei tătare crimeene din Dobrogea precum absence of prominent figures of the Dobrujan Crimean Tatar diaspora, such as Hamdi Nusret, Selim Abdülhakim, and Necip Hacı Fazıl, in photographs and their absence in contemporary sources suggests that this list might have been a draft, and eventually, the group that visited Poland was reduced to 17 individuals. Additionally, the document also mentions the names of those who joined the group in Warsaw. These individuals arrived from Poznan: Sabri Arıkan; from Vilnius: Edige Szynkiewicz (Mustafa Kırımal), Szamil Aljewicz, Aleksander Pietkiewicz, Ewa Mickiewiczówna, Walentyna Szulimowiczowa, Abadż

- 1937 - Vilnius, Litvanya (o dönemde Wilno, Polonya), Süreya Şapşal Karaimlerin Ruhani Lideri (ortada) ile. Polonya gezisi sırasında
- 1937 - Vilnius, Lituania (atunci Wilno, Polonia), în timpul turneului din Polonia, cu Süreya Şapşal, liderul religios al karaiților
- 1937 - Vilnius, Lithuania (then Wilno, Poland), With Seraya Shapshal (center), the spiritual leader of the Karaims. During a visit to Poland from Dobruja

Edige Szynkiewicz (Mustafa Kırımal), Szamil Aljewicz, Aleksander Pietkiewicz, Ewa Mickiewiczówna, Walentyna Szulimowiczowa, Abadż (?), Varşova'dan ise Selim Ortay, Abdullah Zihni Soysal, İbrahim Otar, Józef Szulimowicz, Murza Murzicz (Stefan ya da Aleksander?), Stanisław Kryczyński ve Murat Jakubowski (Yakupoğlu). Dobruca grubu, Köstence'den Varşova'ya hareket ettiklerinde sınırda yer alan Sniyatin tren istasyonundaki gümrük kontrol sırasında dahi o istasyonda şef olarak görev yapan bir Karaim Türkü tarafından ağırlanmışlardır. Varşova'ya

Hamdi Nusret, Selim Abdulachim și Negip Hagi Fazâl, care nu apar în fotografii și nu sunt menționați în alte surse contemporane, ne fac să considerăm că ea a fost o variantă preliminară și că în cele din urmă grupul care a vizitat Polonia a fost format din 17 persoane. În document sunt menționate și numele participanților care s-au alăturat grupului din Dobrogea, în Varșovia. Astfel, au sosit din Poznan Sabri Arıkan, din Vilno Edige Szynkiewicz (Mustafa Kırımal), Szamil Aljewicz, Aleksander Pietkiewicz, Ewa Mickiewiczówna, Walentyna Szulimowiczowa, Abadż (?), iar din Varșovia Selim

(?); and from Warsaw: Selim Ortay, Abdullah Zihni Soysal, İbrahim Otar, Józef Szulimowicz, Murza Murzicz (Stefan or Aleksander?), Stanisław Kryczyński, and Murat Jakubowski (Yakupoğlu). During their journey from Constanta to Warsaw, a Karaim Turk residing in the Sniyatin railway station facilitated their customs examination as a station master. Upon arriving in Warsaw, the group received a warm welcome from Crimean, İdil-Uralian, Azerbaijani, Turkestani and Polish Turks, and North Caucasians. Their program commenced with a wreath-laying ceremony at the "Unknown Soldier" monument

vardıklarında Kırımlı, İdil-Urallı, Azerbaycanlı, Türkistanlı, Lehistanlı Türkler ve Kuzey Kafkasyalılar tarafından karşılanan grup, programına gelenek olduğu üzere "Meçhul Asker" anıtına çelenk koymakla ve anıt özel defterini imzalamakla başladı. Kırım Tatar grubunun teşrifi sebebiyle Promete Kulübünün düzenlediği toplantıya üye ülkelerin temsilcileri de iştirak etti. Bu toplantıda Ukrayna siyasi muhaceretinin liderlerinden olan Promete Kulübü Başkanı Prof. Roman Smal-Stotskiy ve Azerbaycanlıların lideri Mehmet Emin Resulzade hoşgeldi beyanında bulunarak ziyaretin önemine değindiler. Bu çıkışlara, gruba başkanlık eden Bekir Akcar, Müstecip Ülküsal ve Türk Talebeleri Cemiyeti Başkanı Eyüp Musa teşekkür ederek cevap verdi. Daha sonrasında grup resmî müesseseleri, bazı gazete müdürlüklerini, müze ve kütüphaneleri ziyaret etti ve folklor ekibinin oyunları ve millî kostümleri tanıtıldı.

28 Kasım sabahı Varşova'nın büyük salonlarından birisinde toplanan Sovyet karşıtı siyasi muhacir gruplarının temsilcilerinin, çok sayıda Leh öğrencilerin ve Polonya Türklerinin katılımı ile Kurultayın açılış ve Kırım Ahalî Cumhuriyeti'nin kuruluş töreni başladı. Vilno İktisat Fakültesi'nde öğrenci olan Edige Mustafa Kırımal, Leh dilinde

Ortay, Abdullah Zihni Soysal, İbrahim Otar, Józef Szulimowicz, Murza Murzicz (Stefan sau Aleksander?), Stanisław Kryczyński și Murat Jakubowski (Yakupoğlu). Pe drumul de la Constanța la Varșovia, în timpul controlului vamal de la gara Sneatîn situată la graniță, au fost întâmpinați de un turc karait care era șef de gară. În Varșovia grupul a fost primit de reprezentanți ai crimeenilor, populațiilor de pe İdil-Ural, azerilor, celor din Turchestan, turcii din Polonia și Caucazul de Nord. Potrivit tradiției, programul a început cu depunerea unei coroane de flori la Monumentul Ostașului Necunoscut și semnarea cărții de onoare. La întâlnirea organizată de Clubul Prometeic cu ocazia vizitei grupului de tătari crimeeni, au participat și reprezentanți ai țărilor membre. La această întâlnire, prof. Roman Smal-Stotskiy, președintele clubului, și liderul azerilor, Mehmet Emin Resulzade, au adresat un cuvânt de bun venit și au subliniat importanța vizitei. Au urmat mulțumirile adresate de Bekir Akcar, care conducea grupul, Mustegep Ülküsal și președintele Asociației Studenților Turci, Eiup Musa. Ulterior, grupul a vizitat instituții oficiale, câteva redacții de ziare, muzee și biblioteci, și au fost prezentate jocurile și costumele naționale ale echipei de folclor.

În dimineața zilei de 28 noiembrie, într-una dintre sălile mari din

and signing the monument's special book. The Promethean League organized a meeting to mark the visit of the Crimean Tatar group, which was attended by representatives from the member countries. At the meeting, Prof. Roman Smal-Stotskiy, head of the Promethean League and a prominent figure in the Ukrainian political emigration, along with the leader of the Azerbaijani community, Mehmet Emin Resulzade, welcomed the group and stressed the significance of the visit. Bekir Akçar, Müstecip Ülküsal, and Eyüp Musa, the president of the Turkish Students' Society, expressed gratitude for the statements as the people leading the group. Afterwards, the group visited official institutions, newspaper offices, museums, and libraries. hey also performed the traditional dances and showed national costumes of the local folklore team.

On the morning of November 28th, in a large hall in Warsaw, the ceremony for the opening of *Kurultay* and the establishment of the Crimean People's Republic began with the participation of representatives from anti-Soviet political refugee groups, along with a sizable number of Polish students and Polish Turks. Edige Mustafa Kırımal, a student from the Faculty of Economics in Wilno, delivered a speech in Polish, providing a summary of the history of Crimea, the national movement, the opening

- 1937, Vilnius, Litvanya (o dönemde Wilno, Polonya), Mareşal Jozef Pilsudski'nin kalbinin ve annesinin bulunduğu mozoleye giderken
- 1937 - Vilnius, Lituania (atunci Wilno, Polonia), în drum spre mausoleul în care sunt îngropate inima și mama Mareșalului Józef Piłsudski
- 1937, Vilnius, Lithuania (then Wilno, Poland), on the way to the mausoleum where Marshal Pilsudki's heart and his mother are buried.

- 1937, Vilnius, Litvanya (o dönemde Wilno, Polonya), Mareşal Jozef Pilsudski'nin kalbinin ve annesinin bulunduğu mozoleye giderken
- 1937 - Vilnius, Lituania (atunci Wilno, Polonia), în drum spre mausoleului în care sunt îngropate inima și mama Mareșalului Józef Piłsudski
- 1937, Vilnius, Lithuania (then Wilno, Poland), on the way to the mausoleum with Marshal Josef Pilsudski's heart and his mother

- 1937, Vilnius, Litvanya (o dönemde Wilno, Polonya), Mareşal Jozef Pilsudski'nin kalbinin ve annesinin bulunduğu mozolede
- 1937 - Vilnius, Lituania (atunci Wilno, Polonia), la mausoleul în care sunt îngropate inima și mama Mareșalului Józef Piłsudski
- 1937, Vilnius, Lithuania (then Wilno, Poland), on the way to the mausoleum where Marshal Pilsudki's heart and his mother are buried.

- 1937, Vilnius, Litvanya (o dönemde Wilno, Polonya), Mareşal Jozef Pilsudski'nin kalbinin ve annesinin bulunduğu mozolede
- 1937 - Vilnius, Lituania (atunci Wilno, Polonia), la mausoleul în care sunt îngropate inima și mama Mareșalului Józef Piłsudski
- 1937, Vilnius, Lithuania (then Wilno, Poland), in the mausoleum with the heart of Marshal Jozef Pilsudski and his mother

konuşma yaparak Kırım tarihini, millî hareketi, Kurultayın açılışını ve millî hükûmetin kuruluşunu dinleyicilere özetledi. Bundan sonra Azerbaycan adına Mehmet Emin Resulzade, İdil-Ural adına Ayaz İshakî (İdilli) ve diğer üye ülkeler adına da birer temsilci günün önemini belirten konuşmalar yaptılar ve temennilerde bulundular. Aynı günün akşamı başka bir salonda bir Kırım Kültür Gecesi düzenlenerek Kırım Tatar halk oyunları müzik eşliğinde gösterildi ve salonun bir kısmı Kırım evi gibi süslenerek Kırım Tatarlarının yaşayışı, el işi örgüleri ve benzeri millî ögeler sergilendi.

Varșovia, cu participarea reprezentanților grupurilor politice de imigranți antisovietici, a multor studenți polonezi și turci polonezi, a început festivitatea de comemorare a deschiderii lucrărilor Adunării Naționale și înființarea Republicii Populare Crimeea. Edige Mustafa Kırımal, student la Facultatea de Economie din Wilno, a ținut un discurs în poloneză în care a prezentat audienței pe scurt istoria Crimeei, mișcării naționale, deschiderea lucrărilor Adunării Naționale și formarea guvernului național. După aceasta, Mehmet Emin Resulzade, în numele Azerbaidjanului, Ayaz İshakî (İdilli) în numele

of the *Kurultay*, and the establishment of the national government. Subsequently, Mehmet Emin Resulzade spoke on behalf of Azerbaijan, Ayaz İshaki (İdilli) behalf of İdil-Ural, while one representative each from the other member states gave speeches on the significance of the occasion and conveyed their wishes. On the same evening, a cultural event featuring Crimean Tatar folk dances and decorated Crimean-style displays showcasing the traditional way of life, embroidery, and other national items was held in a separate hall.

Following the conclusion of the program in Warsaw, the Crimean

- 1937 - Vilnius, Litvanya (o dönemde Wilno, Polonya), Mareşal Jozef Pilsudski'nin kalbinin ve annesinin bulunduğu mozolede
- 1937 - Vilnius, Lituania (atunci Wilno, Polonia), la mausoleul în care sunt îngropate inima și mama Mareșalului Józef Piłsudski
- 1937, Vilnius, Lithuania (then Wilno, Poland), in the mausoleum with the heart of Marshal Jozef Pilsudski and his mother

Kırım Tatar grubu, Varşova'daki programlarının sona ermesinden sonra Polonya'da yaşayan Tatarların ve Karaimlerin ilk yerleştikleri ve hâlen topluca yaşadıkları Vilno şehrini ziyaret etti. Burada, Kırım Tatar millî aktivisti Edige Mustafa Kırımal'in amcası da olan Polonya Tatarlarının müftüsü Jakub Szynkiewicz, Karaimlerin başhahamı Süreyya Şapşal (Seraya Szapszał) ve Polonya'nın kurucu lideri Mareşal Jozef Piłsudski'nin kalbinin ve annesinin gömülü olduğu anıt mezar ziyaret edildi. Ayrıca Vilno Radyosu'na misafir olan Kırım Tatar müzisyenler, Varşova Radyosu'nda Polonya

populațiilor din Îdil-Urali și câte un reprezentant din alte teritorii membre au ținut discursuri în care au arătat importanța zilei și au transmis urări. În seara aceleiași zile, într-o altă sală, a avut loc Serata Culturală Crimeeană în care au fost prezentate dansuri populare tătare crimeene acompaniate de muzică, iar o parte a sălii a fost decorată ca o casă din Crimeea prezentându-se astfel viața tătarilor crimeeni, obiecte de artizanat și alte exponate naționale similare.

După încheierea programului de la Varșovia, grupul de tătari crimeeni a vizitat orașul Wilno, unde tătarii și karaiții din Polonia (astăzi orașul

Tatar group traveled to Wilno, where the Tatars and Karaims initially settled and continue to reside in Poland. The group visited Jakub Szynkiewicz, the mufti of the Polish Tatars and also the uncle of Crimean Tatar national activist Edige Mustafa Kırımal. They also visited Seraya Shapshal, the Grand Hakham of the Karaims, and the mausoleum where the heart of the Poland's founding leader Marshal Jozef Piłsudski and his mother buried. Additionally, Crimean Tatar musicians were featured on Wilno Radio as guests. Olgierd Mirza Kryczynski, a notable figure among

Tatarlarının önde gelen isimlerinden, Polonya Temyiz Mahkemesi Başsavcısı Olgierd Mirza Kryczynski'nin Kırım tarihine dair ön konuşmasının ardından bütün devlet radyolarının Vilno Radyosu'na bağlanmasıyla 20 dakikalık bir konseri bütün Polonya'ya sundu. Vilno'daki son etkinlikte ise Müftülük ve Başhahamlık tarafından organize edilen ziyafette Kırım Tatar grubu Vilno'da yaşayan Polonya Tatarlarının ve Karaimlerin ileri gelenleri tanıştı ve kaynaştı. Ziyafet sonrası Kırım Tatarları evlerde misafir edildi.

Vilno'dan sonra yine Polonya Tatarlarının yaşadıkları bir diğer şehir olan Slonim'e gidildi. Buradaki camide Ramazan Bayramı namazı kılındı. Ardından Novogrodek'e geçildi. Her iki yerde de halkın ileri gelenleri ile görüşüldü ve ziyafetler verildi. Bu eğlencelerde folklor ve müzik gösterileri oldu. Son olarak Karaimlerin topluca yaşadıkları, Romanya sınırına da yakın olan Haliç kasabasını ziyaret eden Kırım Tatar grubu, burada da ağırlandı ve Kırım folklorundan örnekler sundu. Daha sonra Köstence'ye geçen grubun ziyareti böylece sona erdi.

Ülküsal, hatıralarında Polonya'ya yapılan seyahati detaylıca anlatmış (Ülküsal, 1999:228-232) ve yaşadığı bu tecrübe, ilk temas sonrası Polonya Tatarlarına ve Karaimlere yönelik tespitlerini paylaşmıştır. Polonya

este capitala Lituaniei, Vilnius) s-au stabilit pentru prima dată și trăiesc în continuare. Aici au fost vizitați muftiul tătarilor din Polonia, Jakub Szynkiewicz, care era și unchiul liderului național tătar crimeean, Edige Mustafa Kırımal, rabinul șef al karaiților, Sureyya Şapşal, și mausoleul unde inima și mama liderului fondator al Poloniei, Mareșalul Jozef Pilsudski, sunt înmormântate. În plus, muzicieni tătari crimeeni au fost invitați la Radio Wilno. Aici, după un discurs despre istoria Crimeei al lui Olgierd Mirza Kryczynski, una dintre figurile de frunte ale tătarilor din Polonia, procurorul șef al Curții de Apel poloneze, artiștii tătari crimeeni au susținut un concert de douăzeci de minute care a fost transmis în întreaga țară prin intermediul tuturor radiourilor de stat care au preluat Radio Wilno. În ultimul eveniment de la Wilno, organizat de Muftiat și Rabinat, grupul de tătari crimeeni a cunoscut și a stabilit relații cu personalități ale tătarilor din Polonia și karaiților din oraș care i-au și găzduit după banchet.

După Wilno, s-a mers la Slonim (azi în Belarus), un alt oraș în care locuiau tătarii din Polonia. În moscheea de aici a fost făcută rugăciunea de Ramazan Bairam. Apoi s-au deplasat la Novogrodek (azi Navahrudak, Belarus). În ambele locuri s-au întâlnit cu personalități locale și au fost

Polish Tatars and the Chief Prosecutor of the Polish Court of Appeal, delivered an introductory speech on the history of Crimea. This was followed by a 20-minute concert that was broadcasted to the entire country of Poland, with all state radios being connected to Wilno Radio. The banquet in Wilno was organized by the Mufti's Office and the Grand Hakham's Office, providing the opportunity for the Crimean Tatar group to interact with the elders of the Polish Tatars and Karaims who reside there. Following the banquet, the Crimean Tatars were accommodated in local homes.

Later, the group proceeded to Slonim, another city where Polish Tatars live, to hold Eid al-Fitr prayers in the mosque. Finally, the group journeyed to Novogrodek. Leaders of the community gathered in both locations to attend organized banquets, accompanied by traditional folklore and music performances. The Crimean Tatar group concluded their visit in Halych. There, they received a warm welcome and were presented with examples of authentic Crimean folklore before continuing on to Constanta to conclude their journey.

Ülküsal detailed his trip to Poland in his memoirs and shared observations about Polish Tatars and Karaims. According to Ülküsal,

- 1937, Vilnius, Litvanya (o dönemde Wilno, Polonya), Mareşal Jozef Pilsudski'nin kalbinin ve annesinin bulunduğu mozolede
- 1937 - Vilnius, Lituania (atunci Wilno, Polonia), la mausoleul în care sunt îngropate inima și mama Mareșalului Józef Piłsudski
- 1937, Vilnius, Lithuania (then Wilno, Poland), in the mausoleum with the heart of Marshal Jozef Pilsudski and his mother

- 1937, Vilnius, Litvanya (o dönemde Wilno, Polonya), Mareşal Jozef Pilsudski'nin kalbinin ve annesinin bulunduğu mozoleye çelengi yerleştirirken
- 1937 - Vilnius, Lituania (atunci Wilno, Polonia), depunerea coroanei de flori la mausoleul în care sunt îngropate inima și mama Mareșalului Józef Piłsudski
- 1937, Vilnius, Lithuania (then Wilno, Poland), placing a wreath on the mausoleum with the heart and mother of Marshal Jozef Pilsudski

Tatarlarının Türkçeyi unuttuğunu, ibadetlerini Arapça, gündelik yaşamlarını Lehçe ve Rusça kullanarak sürdürdüklerini söylemiştir. Aynı şekilde yaşayan Karaimlerden farklı olarak dili muhafaza edememelerin sebebini, ibadetlerini Türkçe yapmamış olmaları olarak görür. Leh hükûmetinin resmen tanıdığı müftülüklerinin olduğunu, imamların hükûmetten iyi maaş aldıklarını ve bu imamlar vasıtasıyla dinin gereklerini yerine getirdiklerini, ayrıca aralarından pek çok profesör, senatör, hâkim, savcı ve subay gibi mühim mesleklere sahip kişilerin çıktığını aktarmıştır. Ülküsal, Karaim Türkleri için ise onların dinî kitaplarını Türkçeye çevirdiklerini, dualarını ve ibadetlerini Türkçe yaptıklarını belirtir. Ülküsal'ın aktardığına göre onlar Yahudiler ile karışmamakta, eski Türk âdet ve geleneklerini yaşatmakta, hatta kendilerini Hazar Türklerinin torunları olarak görmektedirler. Ülküsal, Başhaham ve aynı zamanda bir Türkolog olan Süreyya Şapşal'ın mükemmel Tatarca bildiğini ve Karaimlerce çok sevilip sayıldığını da eklemiştir. Ülküsal'ın hatıratında değindiği Polonya-Romanya sınırında yer alan Haliç'te yaşayan Karaimlerin birçoğu, bölgedeki tren hatlarında ve istasyonlarında çalışıyorlardı. Bu nedenle Haliç, Varşova-Köstence arasında yolculuk eden Kırım Tatarlarının

organizate banchete. Cu aceste ocazii erau date spectacole de folclor și muzică. În final, grupul de tătari crimeeni a vizitat orașul Halîci aflat în apropiere de granița cu România, unde locuia o comunitate de karaiți. Au fost găzduiți aici și au organizat spectacole de folclor. De aici grupul și-a încheiat vizita întorcându-se la Constanța.

În memoriile sale, Ülküsal a descris în detaliu călătoria sa în Polonia (Ülküsal 1999:228-232) și a împărtășit experiențele sale despre tătarii și karaiții polonezi. El a arătat că tătarii polonezi uitaseră turca și au continuat să folosească araba în viața religioasă, utilizând în viața de zi cu zi polona și rusa. În opinia lui, motivul pentru care aceștia nu și-au putut păstra limba, spre deosebire de karaiții care trăiau la fel, era legat de faptul că nu foloseau turca în ceremoniile religioase. El a mai precizat că aveau muftii care erau recunoscuți oficial de guvernul polonez, că imamii, prin intermediul cărora își îndeplineau cutumele religioase, primeau salarii bune, și că aveau multe personalități precum profesori, senatori, judecători, procurori, ofițeri. Ülküsal afirmă că turcii karaiți aveau cărți religioase traduse în turcă și foloseau această limbă în ceremoniile religioase. Potrivit lui Ülküsal, ei nu se amestecau cu evreii, păstrau vii vechile obiceiuri și tradiții turcești și chiar se considerau urmașii turcilor khazari. Ülküsal a mai

Polish Tatars have forgotten their Turkic language and instead worship in Arabic while living their daily lives in Polish and Russian language environments. Ülküsal concludes that the reason for their forgetting of their native language is due to the lack of worship in that language (Ülküsal 1999:228-232). He stated that the Muslims in Poland had multiple Muftiates officially recognized by the Polish government where imams received good salaries. Because of these well-versed imams, the community fulfilled the requirements of their religion. He added there were many among Muslims who had important professions like professors, senators, judges, prosecutors, and officers. Concerning the Karaim Turks, Ülküsal reports that they translated their religious texts into Turkish and conducted their prayers and worship in Turkish as well. Additionally, he states that they maintained their traditional Turkish customs and did not intermingle with Jews. Furthermore, they identified themselves as the Khazar Turks' descendants. It is worth mentioning that Seraya Shapshal, the Grand Hakham, and a Turkologist who spoke admirable Tatar, was highly revered by the Karaims. Ülküsal noted in his memoirs that numerous Karaim residents of Halych, a town on the border of Poland and Romania, were employed in the region's train lines and stations. As a result, Halych

ziyaret ettiği, konakladığı bir yer olmuştur. Ayrıca bu bölgeden olan bazı genç Karaimler de Doğu Enstitüsü gençlik dairesinde yer almış, Polonya'da okuyan Türklerle yakın dostluklar kurarak Kırım Tatar Millî Hareketine destek olmuşlardır. Kırım Tatar Millî Hareketinin farklı dinî, etnik, kültürel ve millî özellikleri olan kişileri içerisinde barındırması ve bu kişilerce benimsenmesi, kayda değer ve ayrıca araştırma konusu olması gereken bir husustur.

Polonya ziyaretinin üzerinden çok geçmeden Süreyya Şapşal da 5 Ağustos 1938 tarihinde Köstence'ye gelmiş ve buradaki Türk ve Karaim ileri gelenleri ile görüşmüş, daha sonra da İstanbul'a geçmiştir (Ülküsal, 1999:233). Ülküsal, diğer misafirlerine yaptığı gibi onu da ağırlamış ve Köstence'deki Türk ve Karaim ileri gelenleri ile görüştürdüğü yazmıştır. Burada ilginç olan husus, Köstence'deki Karaim varlığından ilk kez bahsetmiş olmasıdır. Mariola Abkowicz'in makalesine göre Kişinev'de bir Karaim cemaati vardır ve devlet nezdinde tanınmış bir azınlıktır (Abkowicz, 2014:10). O dönem Besarabya (günümüzde Moldova Cumhuriyeti) Romanya'nın bir parçası olduğundan, Karaim cemaatinin bir kısmının Köstence'ye yerleşmiş ihtimali olmakla birlikte bu konuda daha fazla bilgi bulamadık. Bununla birlikte

adăugat că Süreyya Şapşal, rabin-şef și turcolog, vorbea tătară perfect și era foarte iubit și respectat de coetnici. Acesta mai menționează că mulți dintre karaiții care trăiau în Halîci, situat atunci la granița polono-română, lucrau la căile ferate și gările din regiune. Din acest motiv, orașul a fost un popas pentru tătarii crimeeni care au călătorit între Varșovia și Constanța. În plus, câțiva tineri karaiți din această regiune au făcut parte din departamentul de tineret al Institutului de Studii Răsăritene, au stabilit prietenii strânse cu turcii care studiau în Polonia și au susținut Mișcarea Națională Tătară Crimeeană. Faptul că Mișcarea Națională Tătară Crimeeană includea persoane cu diferite caracteristici religioase, etnice, culturale și naționale și că era susținută de acestea este o chestiune demnă de remarcat și ar trebui să facă obiectul unei cercetări.

La scurt timp după vizita sa în Polonia, Süreyya Şapşal a vizitat Constanța la 5 august 1938 și s-a întâlnit cu liderii turci și karaiți de aici, după care a plecat la Istanbul (Ülküsal, 1999:233). Ülküsal menționează că l-a găzduit, la fel ca și pe ceilalți oaspeți ai săi, și i-a intermediat întâlnirea cu notabili turci și karaiți din Constanța. Aceasta este prima mențiune despre prezența karaiților la Constanța. Potrivit Mariolei Abkowicz, în Chișinău exista o comunitate karaită, ei fiind o

became a destination for Crimean Tatars who traveled between Warsaw and Constanta and needed accommodations. Additionally, some young Karaim individuals from this area participated in the Eastern Institute's youth group, built friendships with Turkish students studying in Poland, and aided the Crimean Tatar national movement. The inclusion of individuals with distinct religious, ethnic, cultural, and national backgrounds in the Crimean Tatar national movement and their support of the movement is a noteworthy aspect warranting further investigation.

Following this visit to Poland, Seraya Shapshal traveled to Constanta on August 5, 1938, where he met with Turkish and Karaim leaders before proceeding to Istanbul (Ülküsal, 1999:233). Ülküsal hosted the guest alongside his other visitors and arranged meetings with Turkish and Karaim dignitaries in Constanta. Notably, this was the first time he acknowledged the presence of the Karaim community in Constanta. Mariola Abkowicz's article reveals that Chisinau boasts a recognized Karaim minority (Abkowicz, 2014:10). Since Bessarabia (now the Republic of Moldova) was a part of Romania at the time, it is plausible that certain members of the Karaim community settled in Constanta. Further information on this topic, however, is unavailable. Nonetheless, just

▸ 1937 - Polonya, Turne ekibi temaslardan birisinde
▸ 1937 - Polonia, una dintre întâlnirile participanților la turneu
▸ 1937 - Poland, one of the meetings of the tour participants

Dobruca, nasıl tarih boyu Karadeniz'in kuzeyini Balkanlar'a ve Anadolu'ya bağlayan bir geçit görevi görmüş ise, bu bölgenin merkezi diyebileceğimiz Köstence de o zamanda demiryolu ve deniz yolu vasıtasıyla İstanbul'a geçen yahut Varşova'ya giden insanların durak ve çekim noktası olmuştur. Süreyya Şapşal'dan sonra gelen bir diğer mühim misafir de Doğu Enstitüsü Başkanı, Promete Hareketi üyesi olan senatör Stanisław Siedlecki'dir. 28 Ağustos 1938 tarihinde Köstence'ye gelen Siedlecki, Ülküsal ile birkaç kez görüşmüş, ayrıca bir Kırım Tatar köyü görmek istediğinden Ülküsal onu kendi köyü olan Azaplar'da ağırlamıştır. Burada bir gece kalan Siedlecki, köy halkı ile uzun süre sohbet de etmiştir (Ülküsal, 1999:234-235). Polonya'nın ve Sovyet tahakkümü altındaki halkların geleceği için büyük beklentileri olan Siedlecki, Almanya ve Sovyetler Birliği'nin Polonya'yı işgal etmesine dayanamayarak Leh hükûmetinin çekildiği Volin'de (günümüzde Ukrayna'da) canına kıymıştır.

Bir yıl evvel Polonya'da gerçekleştirilen kutlamanın bir benzeri bu kez Romanya'da Kurultayın 21. yıldönümü anma toplantıları olarak Bükreş, Köstence ve Pazarcık'da Romanya siyasetinin önde gelen isimlerinden Prof. Dr. Nicolae Iorga'nın himayelerinde Türkiye'den, Romanya'dan ve

minoritate recunoscută de stat (Abkowicz, 2014:10). Întrucât Basarabia (azi Republica Moldova) făcea parte din România la acea vreme, este posibil ca o parte din comunitatea karaită să se fi stabilit la Constanța, dar nu am găsit mai multe informații pe acest subiect. Totuși, așa cum Dobrogea a servit drept teritoriu de legătură între nordul Mării Negre, Balcani și Anatolia de-a lungul istoriei, Constanța, pe care o putem numi centrul acestei regiuni, a fost și punctul de oprire și punct de atracție al celor care treceau spre Istanbul sau mergeau la Varșovia folosind calea ferată sau rutele maritime. Un alt vizitator important care a venit după Süreyya Şapşal a fost senatorul Stanisław Siedlecki, președintele Institutului de Studii Răsăritene și membru al mișcării prometeice. Siedlecki, a sosit la Constanța la 28 august 1938, s-a întâlnit de mai multe ori cu Ülküsal, iar la dorința de a vizita un sat tătăresc crimeean, liderul tătar crimeean l-a găzduit în propriul său sat, Azaplar (azi Tătaru). Siedlecki a rămas aici peste noapte și a avut întâlniri lungi cu oamenii din sat (Ülküsal, 1999:234-235). Siedlecki, care avea idealuri înalte pentru viitorul Poloniei și al popoarelor aflat sub dominația sovietică, nu a rezistat consecințelor invaziei Poloniei de către Germania și Uniunea Sovietică și s-a sinucis la Volin (oraș aflat azi în Ucraina), unde se retrăsese guvernul polonez.

like Dobruja, which has historically served as a gateway connecting the north of the Black Sea to the Balkans and Anatolia, Constanta, which is considered the center of this region, was a stopover and attraction point for individuals traveling to Istanbul or Warsaw via rail and sea.

Another important guest who arrived after Seraya Shapshal was Stanisław Siedlecki, the president of the Eastern Institute and a member of the Promethean movement. Siedlecki arrived in Constanta on August 28, 1938, and met with Ülküsal several times. Upon arrival in Constanta on August 28, 1938, Siedlecki had several meetings with Ülküsal. Due to his desire to visit a Crimean Tatar village, Ülküsal hosted him for a night in his own village, Azaplar. During his stay, Siedlecki engaged in an extensive conversation with the villagers (Ülküsal, 1999: 234-235). Siedlecki had high hopes for the future of Poland and the nations living under Soviet control. However, he could not tolerate the German and Soviet occupation of Poland and ultimately committed suicide in Volin (now Ukraine), where the Polish government had retreated.

Similar to the celebration that occurred in Poland the previous year, the 21st anniversary of the *Kurultay* was planned to be commemorated in Bucharest, Constanta and Pazardjik with a series of events

- 1937 - Vilnius, Litvanya (o dönemde Wilno, Polonya), Folklor gösterisi sonrası. Soldan sağa: Emin Zekeriya, Abdullah Zihni Soysal, Sebat Husein, Memet Zekeriya, Hüseyin Göktay
- 1937 - Vilnius, Lituania (atunci Wilno, Polonia), după spectacolul folcloric. De la stânga la dreapta: Emin Zekeriya, Abdullah Zihni Soysal, Sebat Husein, Memet Zekeriya, Hüseyin Göktay
- 1937 - Vilnius, Lithuania (then Wilno, Poland), after a folklore performance. From left to right: Emin Zekeriya, Abdullah Zihni Soysal, Sebat Husein, Memet Zekeriya, Hüseyin Göktay

- 1937 - Polonya gezisi sırasında çekilen fotoğraf; „Çalaşım" oyunu
- 1937 - fotografie din timpul turneului din Polonia. Jocul „Çalaşım"
- 1937 - Photograph taken during a trip to Poland; play „Şalaşım"

- 1937 - Polonya, Haliç (günümüzde Galiç, Ukrayna), Turne ekibi Karaimlerle birlikte
- 1937 - Polonia, Halîci (azi în Ucraina), participanții la turneu împreună cu membrii comunității karaite
- 1937 - Poland, Halych (now Galich, Ukraine), Touring participants with Karaims

- 1937 - Polonya, Haliç (günümüzde Galiç, Ukrayna), Turne ekibi Karaimlerle birlikte Galiç köprüsü üzerinde
- 1937 - Polonia, Halîci (azi în Ucraina), participanții la turneu împreună cu membrii comunității karaite pe podul Halîci
- 1937 - Poland, Halych (now Galich, Ukraine), Tour team with Karaims on the Galich bridge

Polonya'dan gelen katılımcılarla 25-27 Kasım 1938 tarihleri arasında gerçekleştirilmesi planlansa da Türkiye Cumhuriyeti'nin lideri Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de vefat etmesi sebebiyle bu toplantılar iptal edilmiş, ayrıca bir ay boyunca Dobruca'da Kırım Tatarları yas ilan ederek düğün, toplantı, eğlence ve benzeri organizasyonlar ertelenmiştir (Ülküsal, 1999:235-236). Gerçekleşmeyen bu kutlama sonrası Dobruca'daki Kırım Tatarlarının hayatında bir dizi mühim olay ve etkinlik olmuşsa da 1939 senesi başından itibaren kendini hissettiren savaş beklentisi ve onun getirdiği gerilim burada da hüküm sürmeye başlamış ve ilerleyen yıllarda dünyanın geri kalanını olduğu gibi Kırım Tatarlarını da beklenmedik ve üzücü olaylara sürüklemiştir. ■

O ceremonie asemănătoare celei desfășurate în Polonia, de data aceasta pentru a marca 21 de ani de la întrunirea Adunării Naționale, era plănuită să se organizeze în următorul an în România, la București, Constanța și Bazargic, sub auspiciile lui Nicolae Iorga, personalitate de frunte a politicii românești, cu invitați din Turcia și Polonia. Evenimentul era planificat a se ține în perioada 25-27 noiembrie 1938, dar din cauza morții lui Mustafa Kemal Atatürk, liderul Republicii Turcia, la 10 noiembrie 1938, a fost anulat. A fost declarat doliu, nunțile, întrunirile, petrecerile și alte activități similare fiind interzise (Ülküsal, 1999:235-236). Deși în viața tătarilor crimeeni din Dobrogea au avut loc o serie de momente și activități importante după perioada în care se plănuia organizarea acestei ceremonii care nu a avut loc, premisele războiului care se întrevedea încă de la începutul anului 1939 și tensiunile pe care acestea le creau au început să fie dominante, iar în anii următori, la fel ca restul lumii, tătarii crimeeni au fost prinși într-o serie de evenimente neașteptate și triste. ■

organized by Prof. Dr. Nicolae Iorga, a prominent figure in Romanian politics. However, the meetings were cancelled following the death of Gazi Mustafa Kemal Atatürk, the leader of the Republic of Türkiye, on November 10, 1938. As a result, the Crimean Tatars in Dobruja declared a month of mourning and postponed weddings, meetings, entertainment, and similar events (Ülküsal, 1999:235-236). Although there were several significant events and activities in the lives of Crimean Tatars in Dobruja after the unfulfilled celebration, the anticipation of war and the resulting tension, which were noticeable from the start of 1939, started to dominate in this region as well. In the subsequent years, like in the rest of the world, it dragged Crimean Tatars into unforeseen and distressing circumstances. ■

- 1938 - Polonya Müftüsü Jakub Szynkiewicz
- 1938 - Jakub Szynkiewicz, Muftiul Poloniei
- 1938 - Jakub Szynkiewicz, Mufti of Poland

Yedinci Bölüm

Capitolul Şapte

Chapter Seven

Dobruca'da Kültürel ve Geleneksel Yaşam / Viața culturală și tradițională în Dobrogea / The Traditional And Cultural Life In Dobruja

Filiz Tutku Aydın Bezikoğlu

Dobruca'da Kırım Tatarlarının geleneksel yaşamını oluşturan tüm ögeler, örf ve âdetler, Kırım ile büyük bir devamlılık arz etmekteydi. Fakat bunlar mutlaka zamanın, yerel koşulların, bir arada yaşanan halkların kültürlerinin etkisiyle de Dobruca'daki Kırım Tatarlarına özgü nitelikler kazanmıştı. Dobruca'da kültürel yaşamla ilgili en önemli ipuçlarını *Emel* dergisindeki çoğunlukla Seminer mezunu yazarlardan ve en önemlisi de Müstecip Ülküsal'ın *Dobruca ve Türkler* adlı kitabından ve hatıratından öğreniyoruz. Bu bölümde, elinizdeki kitaptaki resimleri daha iyi yorumlamak için Kırım'dan ve belki de Anadolu'dan da farklı olan, Dobruca'da uygulandığı şekliyle geleneksel ögelerin bir kısmından bahsedeceğiz.

Müstecip Hacı Fazıl ve çevresindeki Emelcilerin ve DTHC üyelerinin Dobruca'da bütün canlılığı ile yaşanmakta olan Kırım Tatar örf, âdet ve

Toate elementele, obiceiurile și tradițiile care au constituit viața tradițională a tătarilor crimeeni din Dobrogea erau o continuare a celor din Crimeea. Acestea, sub influența timpului, a condițiilor locale și a culturilor oamenilor cu care conviețuiau, dobândiseră însă caracteristici specifice tătarilor crimeeni din Dobrogea. Cele mai importante informații despre viața culturală din Dobrogea le aflăm de la autorii revistei *Emel*, în mare parte absolvenți ai Seminarului, și mai ales din cartea și memoriile lui Mustegep Ülküsal intitulate *Dobruca ve Türkler* (Dobrogea și Turcii). În acest capitol, pentru a înțelege mai bine imaginile din acest album, vom prezenta unele dintre aspectele tradițiilor practicate în Dobrogea, care pot fi diferite de cele din Crimeea și chiar Anatolia.

Mustegep Hagi Fazâl, cei din „grupul Emel" și membrii SCTD din jurul său au compilat cu toată

All aspects of the traditional lifestyle of the Crimean Tatars in Dobruja, including customs and traditions, remained in continuity with Crimea. However, they also developed distinct characteristics unique to the Crimean Tatars residing in Dobruja due to the influence of the times, local conditions, and the cultures of the various peoples they coexisted. We gather valuable insights into Dobruja's cultural life from the writers of *Emel*, mainly Seminary graduates, and, crucially, from Müstecip Ülküsal's publications - "Dobruca ve Türkler ("Dobruja and Turks") and his memoirs. This section aims to enhance our understanding of the book's visuals by discussing some of Dobruja's unique traditions and customs, distinct from those in Crimea and possibly Anatolia.

It should be noted that Müstecip Hacı Fazıl, along with the Emelists and DTCS members he

- 1933 - Dobruca, Folklor gösterisi sonrası. Ortada Sebat Husein
- 1933 - Dobrogea, după un spectacol folcloric. În mijloc, Sebat Husein
- 1933 - Dobruja, after a folklore performance. Sebat Husein in the center

- 23 Nisan 1933 - Köstence, Folklor gösterisi
- 23 aprilie 1933 - Constanța, spectacol folcloric
- April 23, 1933 - Constanta, folklore performance

- 1933 - Dobruca, Folklor gösterisi sonrası toplu fotoğraf
- 1933 - Fotografie de grup după un spectacol folcloric în Dobrogea
- 1933 - Dobruja, Group photo after folklore performance

geleneklerini derlediklerini, yazıya dökerek halkbilim çalışmaları gerçekleştirdiklerini, Dobruca'ya bu kültürü ve dili araştırmak üzere alan araştırması için gelen bilim adamlarına yardımcı olduklarını ve bu sayede Kırım Tatar kültürünün, özellikle diasporada kendini yeniden üretme sürecinin ve farklılıklarının araştırılmasına ve bilinmesine büyük katkıda bulunduklarını söylemeliyiz. Bu sayede Kırım'da zamanla unutulmuş ancak diasporada muhafaza edilmiş bazı türküler, yemekler, âdetler, dil ögeleri, kelimeler ve muhaceret tecrübesi ile ortaya çıkmış sözlü edebiyat kaydedilmiştir.

ardoarea tradițiile și obiceiurile care erau practicate intens de tătarii crimeeni din Dobrogea, le-au notat, au realizat studii de folclor și i-au ajutat pe oamenii de știință care au venit în regiune pentru cercetări de teren să investigheze cultura și limba. Trebuie să menționăm că în acest fel au contribuit foarte mult la cercetarea și cunoașterea culturii tătare crimeene, a diferențelor acesteia și la procesul de revitalizare, în special în diaspora. Ca urmare a acestor eforturi a fost păstrată o literatură orală care în timp a fost uitată în Crimeea, dar s-a perpetuat în diaspora, formată din unele cântece populare, feluri de mâncare,

collaborated with, conducted folklore research on Crimean Tatar customs and traditions prevalent in Dobruja. They assisted scholars conducting field research on this culture and language, significantly contributing to the study and understanding of Crimean Tatar culture, especially the process of its reproduction in the diaspora and preservation of its authentic elements. In this manner, various folk songs, dishes, customs, linguistic elements, vocabulary, and oral literature, once lost in Crimea but preserved in the diaspora, have been documented. Equally significant is

- 1936 - Pazarcık, Folklor gösterisi
- 1936 - Bazargic, spectacol folcloric
- 1936 - Pazardjik, folklore performance

En önemlisi Kırım'da azınlığa düşen ve sürgün süreciyle bütünlüğü bozulan, neredeyse yok olan Kırım'ın *Çöl* bölgesine ait alt-etnik kültürel zenginliğinin Dobruca'daki Emelciler vasıtasıyla unutulmaktan kurtarıldığını söyleyebiliriz. *Emel* grubu bu çalışmalara daha sonra Türkiye'de de devam etmiştir.

İkinci olarak Emelciler geleneksel kültürü çağın meselelerine, siyasi koşullara ve millî gayelere uyarlamışlardır. Böylece Batılılaşma, kentleşme,

obiceiuri, elemente de limbă, cuvinte și literatură orală apărute odată cu experiența emigrației. Am putea spune că cel mai important a fost salvarea de la uitare de către membrii *Emel* din Dobrogea a bogăției culturale a identității subetnice a regiunii de stepă din Crimeea, devenită minoritară în peninsulă, a cărei plenitudine a fost afectată, aproape distrusă, în procesul de emigrare. „Grupul Emel" a continuat ulterior aceste eforturi în Turcia.

De asemenea, cei din „grupul Emel" au adaptat cultura tradițională

the preservation of the rich culture of the Crimean steppe, which had become a minority in Crimea and whose integrity was disrupted and almost disappeared with the exile process, by the Emelists in Dobruja. Later, the *Emel* group continued this admirable work in Türkiye.

Secondly, the Emelists adapted traditional culture to the issues of the time, political conditions and national goals. Consequently, the endangered Crimean Tatar culture, facing Westernization,

göç ve teknolojik ilerleme karşısında yok olma tehlikesinde olan Kırım Tatar kültürü diasporada modern bir millî kültür ve kimlik olarak yeniden üretilmiştir. Bu amaçla *Emel* ve DTHC etrafında örgütlenen Kırım Tatar millî aydınları Kırım tarihindeki olayları, Kırım Tatar geleneklerini konu alan pek çok edebî eser, tiyatro ve piyes yazmış ve hatta bizzat kendileri piyeslerde oyuncu olarak yer almışlardır. Örneğin, 11 Mayıs 1937 gecesi Pazarcıklı Halil Abdülhakim Kırımman'ın manzum olarak yazdığı ve kendisinin başrolü oynadığı *Bora* piyesi Köstence Tranulis sinemasında Pazarcık Türk Hars Cemiyeti üyeleri tarafından sahneye konulmuştur (Ülküsal, 1999:213). Yine, 8 Nisan 1937'de Silistre'ye Emin Zekeriya (Bektöre) gezi düzenlemiştir. Necmiye Rıza Hanım'ın Emin Zekeriya ile oynadığı *Çalaş* ve *Yazga Çıqsam* oyunlarının çok alkışlandığını Müstecip Hacı Fazıl anılarında belirtmektedir (Ülküsal, 1999:222).

Emel etrafındaki aydınlar, Kırım Tatar geleneksel kültüründen dinî taassup ve kadınlara karşı ayrımcılık gibi artık halka hizmet etmeyen ögeleri ayıklayıp, kolektif hafıza ve değerler, vatan sevgisi ve mitlerin hâlâ ışık verecek kaynaklar olarak yeniden canlanmalarına vesile olmuşlardır. Bu anlamda Kırım'daki Tatarların

la problemele epocii, condițiile politice și obiectivele naționale. Astfel, cultura tătară crimeeană, aflată în pericol de dispariție în fața occidentalizării, urbanizării, migrației și progresului tehnologic, a fost reprodusă în diaspora ca o cultură și identitate națională moderne. În acest scop, intelectualii naționali tătari crimeeni organizați în jurul *Emel* și SCTD au scris multe opere literare, piese de teatru despre tradiții și chiar au jucat în aceste piese în calitate de actori. De exemplu, în seara de 11 mai 1937, piesa *Bora*, scrisă în versuri de Halil Abdülhakim Kırımman din Bazargic și în care acesta a jucat rolul principal, a fost pusă în scenă de membrii Societății Culturale Turce Bazargic în cinematograful Tranulis din Constanța (Ülküsal, 1999:213). De asemenea, la 8 aprilie 1937, Emin Zekeriya (Bektöre) a organizat o excursie la Silistra. Mustegep Hagi Fazâl menționează în memoriile sale că piesele *Çalaş* și *Yazga Çıqsam* interpretate de Necmiye Rıza Hanım și Emin Zekeriya au fost foarte bine primite (Ülküsal, 1999:222).

Intelectualii din jurul *Emel* au eliminat elemente din cultura tradițională tătară crimeeană care nu mai serveau poporului, cum ar fi bigotismul religios și discriminarea împotriva femeilor, și au contribuit la reînvierea memoriei și a valorilor colective, patriotismului și miturilor

urbanization, migration, and technological advancement, was revitalized as a modern national culture and identity within the diaspora. For this purpose, Crimean Tatar national intellectuals, centered around *Emel* and DTCS, produced numerous literary works and plays about community's history and traditions. They participated in the plays as actors as well. For instance, on May 11, 1937, members of the Pazardjik Turkish Cultural Society presented a versified play called *Bora*. Halil Abdülhakim Kırımman of Pazardjik wrote this play, and he also acted in it. The play was staged at the Tranulis Cinema in Constanta (Ülküsal, 1999: 213). Again on April 8, 1937, Emin Zekeriya (Bektöre) arranged a journey to Silistre. According to Müstecip Hacı Fazıl's memoirs, the musical dance performances *Çalaş* and *Yazga Çıqsam*, performed by Necmiye Rıza Hanım with Emin Zekeriya, received a large applause (Ülküsal, 1999: 222).

The intellectuals around *Emel* were instrumental in the revival of collective memory and values, national consciousness and myths as relevant sources for the people, by removing elements of Crimean Tatar traditional culture that no longer served the people, such as religious fanaticism and discrimination against

▸ 11 Mart 1936 - Pazarcık, "Bora" piyesi
▸ 11 martie 1936 - Bazargic, piesa „Bora"
▸ March 11, 1936 - Pazardjik, play"Bora"

komünistlerin baskısı altında olduğu günlerde diasporada büyük oranda kendi kaynaklarına dayanarak millî bir kültür ve bu yolla millî bir kimlik oluşturulmasına hizmet etmişlerdir. Emelciler; Kırım, Anadolu ve Polonya gibi coğrafyalarla bağlantıları sayesinde halk müzikleri ve dansları gibi bazı folklorik ögeleri de Dobruca'ya taşıyarak, coğrafi ayrılığa rağmen kültürel alışverişin devam etmesine vesile olmuşlar ve sınırlar ötesi ortak bir Kırım Tatar kültürünün ortaya çıkmasına katkıda bulunmuşlardır.

ca surse călăuzitoare. În acest sens, în vremurile în care tătarii din Crimeea se aflau sub presiunea comuniștilor, ei au contribuit la crearea unei culturi naționale și, astfel, a unei identități naționale în diaspora, mizând în mare măsură pe resursele proprii. Datorită legăturilor lor cu regiuni precum Crimeea, Anatolia și Polonia, cei din „grupul Emel" au adus în Dobrogea unele elemente folclorice precum muzica și dansurile populare. Astfel, în ciuda separării geografice, au făcut posibilă continuarea schimburilor culturale și au contribuit la

women. In this sense, during the days when the Tatars in Crimea were under communist oppression, they served to create a national culture and thus a national identity in the diaspora, largely based on their own resources. Thanks to their limited contacts with Crimea, Anatolia and Poland, the *Emel* group also imported some folkloric elements, such as folk music and dances, to Dobruja. In this way, they contributed to the continuation of cultural exchanges that helped to create a common Crimean Tatar culture across the borders. In

- 13 Nisan 1937 - Dobruca, “Atilla” piyesi
- 13 aprilie 1937 - Dobrogea, piesa „Atilla”
- April 13, 1937 - Dobruja, play “Atilla”

- İkinci Dünya Savaşı öncesi Azaplar tepreşinden bir kare
- O imagine de la tepreșul din Tătaru înainte de cel de Al Doilea Război Mondial
- A still from the Azaplar Tepreş before the Second World War

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey, Kırım Tatar kuşak güreşinde “tutuşma”
- 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria), „prinsoare” la luptele tătărești
- August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey, “tutuşma” pose in Crimean Tatar belt-wrestling

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey - Kırım Tatar kuşak güreşinden bir intiba
- 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria), o imagine de la luptele tătărești
- August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey - An impression from Tatar belt-wrestling

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey, Kırım Tatar kuşak güreşinden bir intiba, dize almış hasmını yere sereceği anda
- 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria), o imagine de la luptele tătărești; momentul în care adversarul este pus la pământ
- August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey, an impression from a Tatar belt-wrestling match, when one was about to knock down his opponent

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey, Kırım Tatar kuşak güreşinden bir intiba, tehlikeli bir tutuş: ırgak
- 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria), o imagine de la luptele tătărești; o tehnică periculoasă: ırgak
- August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey, an impression from Tatar wrestling, a dangerous technique: ırgak

Aşağıda, *Emel* ve Müstecip Ülküsal'ın anlattıkları şekliyle iki savaş arasında Dobruca'daki Kırım Tatarlarının geleneksel kültürünün bazı ögelerinden bahsedilecektir.

Tepreş (Tepreç)

Tepreş, bir harman festivali olarak Kırım Tatar *Çöl* kültürünün en büyük ayırıcı ögelerindendir. Dobruca'da, her yılın mayıs ayının ilk cuma günü sabahtan köy kızları ve gençleri güzel elbiseler giyerek, en iyi atlarını koştukları arabalarla köyün belli bir tepesinde, çayırlık veya ormanlık bir alanda toplanırlar. Tepreşte çınlaşmalar, kuşak güreşleri, at yarışları, davul zurna eşliğinde millî oyunlar oynanır. Bir gün evvelden hazırlanan *maylı qalaqay*ları (Yağlı Kırım Tatar çöreği) genç kızlar çevrelere bağlayarak dostlaştıkları delikanlılara verirler. Eğlenceler ikindi hatta akşam vaktine kadar sürer.

Tepreş günü köylerde yalnız ihtiyar erkek ve kadınlar kalır. Erkeklere *maylı qalaqay* gönderilir. Onlar da namazdan sonra onu yer ve yazın bereketli olmasını, ekmeğin ve yağın bol olmasını dilerler (Ülküsal, 1987:102).

apariția unei culturi tătare crimeene comune peste granițe. Mai jos, vor fi menționate câteva elemente ale culturii tradiționale a tătarilor crimeeni din Dobrogea interbelică, relatate în *Emel* și de Mustegep Ülküsal.

Tepreș

Tepreș, ca festival în legătură cu muncile agricole, este unul dintre cele mai distinctive elemente ale culturii de stepă tătar crimeeană. Tătarii crimeeni din Dobrogea se adunau dimineața în prima vineri a lunii mai a fiecărui an, într-o zonă de poiană sau de pădure, pe un anume deal al satului, cu fete și tineri din sat îmbrăcați în rochii frumoase și mânând cei mai buni cai ai lor. În timpul tepreșului se jucau jocuri naționale în sunet de daul și surlă, erau practicate lupte tătărești kureș, curse de cai. *Maylı qalaqay* (fel de mâncare tradițională din cocă la tătarii crimeeni) era preparată cu o zi înainte, legate în ștergare și oferite tinerilor apropiați. Petrecerile se întindeau până după-amiaza târziu sau chiar seara.

În ziua de tepreș, în sate rămâneau doar bătrânii. *Maylı qalaqay* era trimis bărbaților. Ei îl mâncau după rugăciunea namaz dorindu-și ca vara să fie rodnică și să fie din belșug pâine și untură (Ülküsal, 1987:103).

the following, some elements of the traditional culture of the Crimean Tatars in Dobruja between the two wars, as told by *Emel* and Müstecip Ülküsal, will be presented.

Tepreş (Tepreç)

Tepreş is a threshing festival and one of the most distinctive elements of Crimean Tatar steppe culture. Every year on the first Friday of May, the Crimean Tatars in Dobruja gather in the morning on a certain hill, meadow or wooded area of the village, where the village girls and young men dress up in beautiful dresses and ride their best horses in carriages. At the *tepreş*, there are *şınlaşma* (verse-citing competition), traditional belt wrestling, horse races, and folkloric dances accompanied by davul (drum) and zurna. The day before, young women prepare *maylı qalaqay* (greasy Crimean Tatar buns), tie them in kerchiefs and give them to the young men they have befriended. The festivities last until afternoon or even evening.

On the day of *Tepreş*, only old men and women remain in the villages. Men are sent *maylı qalaqay* (a traditional buttered bun) to eat after the prayer and wish that the summer will be fruitful and that the bread and butter will be abundant (Ülküsal, 1987:103).

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey, Toyda Kırım Tatar kuşak güreşi galibi Bayramdede köyünden Emirhan bayrağıyla
- 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria), câștigătorul kureșului de la nuntă, Emirhan din satul Independența, cu bayrakul
- August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey, At the Wedding. Tatar belt-wrestling winner Emirhan from Bayramdede village with his flag

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey, Toyda Kırım Tatar kuşak güreşinden sonra pehlivanlar
- 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria), luptătorii după kureşul de la nuntă
- August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey, At a wedding. wrestlers after Tatar belt-wrestling

Quşak Küreşi (Kuşak Güreşi)

Kuşak küreşinde güreşin yapıldığı alana *azbar* adı verilir. Bu alan geleneksel olarak köy meydanı, harman yeri ya da çim alan olabilir. Bu güreşte pehlivanlar elbiselerini çıkarmazlar; yalnız ceketlerini ve ayakkabılarını çıkarırlar, bellerine kuşak bağlarlar. Ellerin de kuşaklara bağlanmasıyla beraber eski pehlivanlardan hakemlik yapan biri tarafından güreş başlatılır. Hakemin komutu olmaksızın güreşçiler ellerini çözemezler; çözdükleri zaman yenik sayılırlar. Galibiyet güreşçinin "*şalka tüşmesi*" yani iki omzunun yere değmesi ile olmaktadır. Kazanan güreşçinin ödülü genellikle iri bir koç olur. Galip gelen, hak ettiği canlı ödülünü omuzlarına alıp izleyicilerin önünde zafer turu atar. (Ülküsal 1987:109, bkz. Özbay, 1992).

Toy (Düğün)

Toylar (düğünler) 4 gün sürer, çoğunlukla perşembe günü başlar ve pazar günü gelinin damadın evine gelmesiyle biter veyahut pazartesi başlayıp perşembe bitebilirdi (Ülküsal, 1987: 105).

Toyun arifesinde akşamüstü bir çocuk ata binerek damadın babasının adını söyleyerek "*...akayın üyüne kahve tüymeğe*" ("...beyin evine kahve dövmeye") diye bağırarak bütün köyü

Luptele tătărești kureș (luptele cu centură)

Zona în care se desfășurau luptele tătărești kureș se numea *azbar*. Această zonă putea fi în mod tradițional zona centrală a satului, o zonă de câmp sau un teren de iarbă. În această luptă, luptătorii nu se dezbrăcau; își scoteau doar jachetele și încălțămintea și își legau o centură în jurul taliei. Odată ce mâinile erau prinse de centură, lupta era începută de unul dintre luptătorii veterani care avea rolul de arbitru. Luptătorii nu puteau elibera mâinile fără comanda arbitrului; altfel, erau considerați învinși. Victoria era obținută atunci când ambii umeri ai adversarului atingeau pământul (*şalka tüşmek*). Premiul pentru câștigător era de obicei un berbec mare. Câștigătorul își lua binemeritatul trofeu viu pe umeri și făcea o tură de victorie în fața publicului. (Ülküsal 1987:109, vezi Özbay, 1992)

Toy (nunta)

Nunțile durau patru zile, de obicei începând joi și terminându-se duminică când sosea mireasa la casa mirelui, sau puteau începe luni și se terminau joi (Ülküsal, 1987:105).

Seara, în ajunul nunții, un copil călare pe cal merge prin tot satul, strigând numele tatălui mirelui și spunând *„...akayın üyüne kahve tüymeğe"* („acasă la....pentru a zdrobi boabele de cafea"), anunțând astfel pe

Quşak Küreşi (Belt Wrestling)

In belt- wrestling, the area where the wrestling takes place is called *azbar*. Traditionally, this area can be a village square, a threshing floor or a grass field. In this wrestling, the wrestlers do not take off their clothes; they only take off their jackets and shoes and tie a sash around their waist. After the hands are tied to the belts, the wrestling is started by one of the old wrestlers who acts as a referee. Wrestlers cannot untie their hands without the referee's command; if they do, they are considered defeated. Winning is determined by the wrestler's "*şalka tüşüş*", that is, when both shoulders touch the ground. The prize for the winning wrestler is usually a large ram. The victor takes the well-deserved live prize on his shoulders and takes a victory lap in front of the audience. (Ülküsal 1987:109, see Özbay, 1992)

Toy (Wedding)

Toys (weddings) lasted for 4 days, usually starting on Thursday and ending on Sunday when the bride arrived at the groom's house, or they could start on Monday and end on Thursday (Ülküsal, 1987: 105).

On the eve of the *toy*, in the afternoon, a child would ride a horse, call out the name of the groom's father and shout "*...akayın üyüne kahva tüymeğe*" ("...all invited to prepare

- 1930 - Köstence, Köstel, köy düğününde “Toy aldına çıkma” geleneği
- 1930 - Constanța, Castelu, nuntă, tradiția de întâmpinare a nunții
- 1930 - Constanta, Köstel, the tradition of “toy aldına çıkma” in traditional wedding

- 1930 - Köstence, Köstel, köy düğünü,
- 1930 - Constanța, Castelu, nuntă
- 1930 - Constanța, Köstel, traditional wedding

- 5 Eylül 1935 - Köstence, Gelincik, Tatar toyunda genç kızlar
- 5 septembrie 1935 - Constanța, Mireasa, tinere fete la nuntă tătărească
- September 5, 1935 - Constanta, Gelincik, young girls at Tatar wedding

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey, Tatar toyunda çınlaşma (şınlaşma)
- 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria), „şınlaşmak" la nuntă tătărească
- August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey, performance of traditional verse-citation contest (çınlaşma) at a Crimean Tatar wedding

dolaşır ve herkesi haberdar eder. Kahve dövmeye yalnız *caşlar* (delikanlılar) toplanır. Düğün kız düğünü ise "... akayın evine kızlar köbete pişirmeğe" diye çağrılır. Bu Kırım Tatarlarının geleneksel meşhur hamurun içine etle pirinç konulan ve fırında pişen bir yemeğidir. Ertesi gün davul zurnanın eşliğinde "*Toy qayırlı bolsun*!" ("Düğününüz hayırlı olsun!") türküsüyle toy başlar. Çalgıcılar çalgılarını qonaqbayın (düğün sahibi) önüne koyar ve "*bağşışlarını*" (bahşişlerini, ücretlerini) alırlar. Yakın akraba ve dostlar hediyelerini tebrik için elçilerle yollarlar ve her seferinde çalgıcılar özel bir

toată lumea. Doar flăcăii se adunau să zdrobească boabele de cafea. Dacă era nuntă de fată, invitația se făcea spunându-se „akayın evine kızlar köbete pışırmeğe" [fetele (să poftească) la casa bărbatului...pentru a face kobete]. Acesta este un fel de mâncare tradițională a tătarilor crimeeni, cu carne și orez umplute în aluat și coapte la cuptor. A doua zi, în acompaniament de daul și surlă, nunta începea cu melodia „*Toy qayırlı bolsın*!" („Fie ca nunta să fie binecuvântată!"). Lăutarii își puneau instrumentele în fața qonaqbay (cel care organiza nunta, de obicei tatăl mirelui sau miresei) și își primeau banii. Pentru a-i felicita

coffee in the house of Mr..") and ride around the village, informing everyone. Only *caşlar* (young men) gather for coffee preparation. If the wedding is a girl's wedding, it is called "... all invited to the house of Mr... to bake *köbete*". *Köbete* is a famous traditional dish of the Crimean Tatars in which meat and rice are stuffed into dough and baked in the oven. The next day, to the accompaniment of the *davul* (drum) and *zurna*, the toy begins with the folk song "*Toy qayırlı bolsun*!" ("May your wedding be auspicious!"). The musicians place their instruments in front of the *qonaqbay* (the owner of the wedding)

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey, Tatar toyunda çınlaşma (şınlaşma)
- 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria), „şınlaşmak” la nuntă tătărească
- August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey, performance of traditional verse-citation contest (çınlaşma) at a Crimean Tatar wedding

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey, Tatar toyunda çınlaşma (şınlaşma)
- 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria), „şınlaşmak” la nuntă tătărească
- August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey, performance of traditional verse-citation contest (çınlaşma) at a Crimean Tatar wedding

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık Aydınbey, Tatar toyunda çınlaşmada (şınlaşma) her iki taraf
- 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria), imagine cu ambele părți spunând „șın” la nuntă tătărească
- August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey, participants at “çınlaşma” during a Crimean Tatar wedding

- 15 Ağustos 1935 - Köstence, Birinci gelen Kırım Tatar binici ve atı engeli atlarken
- 15 august 1935 - Constanța, câștigătorul tătar al cursei de cai în momentul în care calul sare peste obstacol
- August 15, 1935 - Constanta, Crimean Tatar winner of the horse race and his horse jumping the hurdle

- 15 Ağustos 1935 - Köstence, Dobruca sonbahar at koşularından bir intiba. Birinci ve ikinci gelen Tatar çocukları atlar arasında
- 15 august 1935 - Constanța, o imagine de la cursele de cai de toamnă din Dobrogea. Primii doi clasați copii tătari printre cai
- August 15, 1935 - An impression of the autumn horse races in Constanta, Dobruja. Tatar children who came first and second place, next to the horses

▸ 15 Ağustos 1935 - Köstence, At koşusunun birincisi

▸ 15 august 1935 - Constanța, câștigătorul cursei de cai

▸ August 15, 1935 - Constanta, winner of the horse race

hava ile bu hediyeleri karşılar. Hediyeler dana, birkaç koyun, büyük bir tepsi *qatlama*, *çilter* (*şilter*), *ulkum* gibi hamurişi yiyecekler, *kurma-cemiş* (yemişler), eşya dolu bohça, çanta veya para olabilir. Böylece düğün sahibinin bütçesine katkıda bulunmuş olurlar. Hediyeler ve davetliler *çaqırtuv avası* (*şaqırtuv avası*, davet havası) çalınarak toy sahibi tarafından karşılanır (Ülküsal, 1987:106-107).

Düğünün ilk günü bütün akrabalara, ikinci günü köy halkına, üçüncü günü dışarıdan ve diğer köylerden gelenlere yemek verilir. Düğünün dördüncü günü *üyken toy* (büyük düğün) olur ve o gün gelin gelir. Gelini, anası, yengeleri ve en yakın akrabası olan kadınlar yani *qudagıylar* getirir. Bunların çevrelerinde de erkek akrabaları olur, onlara da *quda* denir. Büyük saygıyla ağırlanırlar. Gelin, *mogedek* denen, üstü kıymetli kumaşlarla örtülü kapalı bir arabayla, en iyi ata binen akrabası gençlerin korumasında getirilir. Bu delikanlılar *şımıldıq* denen iki sırık üzerine gerilmiş işlemeli atlas bayrağı devamlı surette arabanın üzerinde tutarak getirirler. Gelini genelde *kiyev* (damat, güvey) ve köy delikanlıları köye varmadan karşılarlar ve gelinin kendi elleriyle işlediği dokuz parça kıyafetten oluşan ve adına tokuz denen hediyeyi alırlar. Tokuzu alan dörtnala köye döner ve gelinin gelmekte

pe miri, rudele apropiate și prietenii își trimiteau cadourile prin mesageri, iar de fiecare dată lăutarii întâmpinau aceste cadouri cu o melodie specială. Cadourile puteau fi un viței, câteva oi, o tavă mare de *qatlama*, alte produse de patiserie precum *çilter* (*şilter*), *ulkum*, diferite nuci, un pachet plin de lucruri, geantă sau bani. Astfel, se contribuia la cheltuielile de nuntă. Cadourile și invitații erau întâmpinați de proprietarul nunții care dansa *șaqırtuv avası* (dans de chemare/invitație) (Ülküsal, 1987:106-107).

În prima zi a nunții se servea mâncare tuturor rudelor, a doua zi sătenilor, iar a treia zi celor care veneau din alte părți. În a patra zi de nuntă, se făcea *üyken toy* (nunta mare), aceasta fiind ziua în care sosea mireasa. Mireasa era adusă de mamă, mătușile și rudele cele mai apropiate, numite *qudagıy*. Ele erau însoțite și de rude de sex masculin, denumite *quda*. Toți erau primiți cu mare respect. Mireasa era adusă într-o căruță cu coviltir, acoperită cu țesături prețioase, sub protecția tinerelor ei rude care călăreau pe cei mai buni cai. Acești tineri aduceau steagul brodat din atlas, întins, prins între două bețe, numit *șımıldıq*, ținându-l tot timpul deasupra căruței. Mireasa era de obicei întâmpinată de mire și de flăcăi înainte de a ajunge în sat. Aceștia primeau un cadou numit *tokuz*, care constă din nouă piese vestimentare brodate chiar de mireasă.

and receive their "bağşış" (tips, fees). Close relatives and friends send envoys with gifts of congratulations, and each time the musicians welcome the gifts with a special tune. The gifts can be a calf, a few sheep, a large tray of *qatlama*, *chilter*, *ulkum*, *kurma-cemiş* (dates and nuts), a bundle of goods, a bag or money. In this way they contribute to the budget of the wedding party. The gifts and guests are welcomed by the owner of the wedding by playing *çaqırtuv* tune (*şaqırtuv avası*, invitation tune) (Ülküsal, 1987: 106-107).

On the first day of the wedding, food is served to all relatives, on the second day to the people of the village, and on the third day to those coming from outside and other villages. On the fourth day of the wedding, *üyken toy* (big wedding) takes place and on that day the bride arrives. The bride is brought by her mother, sisters-in-law and the women who are her closest relatives, the *qudagıys*. They are surrounded by their male relatives, also called *quda*. They are received with great respect. The bride is brought in a covered carriage called a *mogedek*, covered with precious fabrics, under the protection of her relatives, young men who ride the best horses. These young men hold the embroidered atlas flag, called *şımıldıq*, stretched on two poles, over the carriage at all times. The bride is usually greeted

- 23 Temmuz 1935 - Pazarcık civarında Kırım Tatar çocukları yemek yerken
- 23 iulie 1935 - în zona Bazargic, copii tătari crimeeni mâncând
- July 23, 1935 - Crimean Tatar children eating near Pazardjik

- 27 Temmuz 1935 - Pazarcık, Kırım Tatar çocukları
- 27 iulie 1935 - Bazargic, copii tătari crimeeni
- 27 Temmuz 1935 - Pazardjik, Crimean Tatar children

▸ 2 Ağustos 1935 - Köstence, Karatay
▸ 2 august 1935 - Constanța, Nisipari
▸ August 2, 1935 - Constanta, Karatay

olduğunu haber verir. Gelini karşılayanların hepsine de akrabalık derecelerine göre hediyeler verilir.

Buna "*toy aldına çıqma*" denir. Gelinin arabadan inme merasimi sırasında gelinin yanında oturan, boynunda Kur'an-ı Kerim asılı küçük çocuğa bahşiş verilir, bu çocuk ancak memnun olursa arabadan iner ve gelinin inmesine izin verir. Gelinin arabasının üstünden kuru yemiş, bozuk para, yağda kızartılmış lokmalar saçılır. Bundan sonra gelinin erkek kardeşi gelini kaldırıp eve gerdek odasına koyar, gelini kimse görmez. Buna "*kelin tüştü*" ("gelin indi") denir. (Ülküsal, 1987:107-108).

Cel care lua tokuzul se întorcea în galop în sat și anunța venirea miresei. Tuturor celor care întâmpinau mireasa li se ofereau cadouri în funcție de gradul de rudenie.

Acest obicei se numește *toy aldına şıqma* (venire în întâmpinarea nunții). În timpul ceremoniei în care mireasa cobora din căruță, i se dădea un bacșiș băiețelului care stătea lângă mireasă, cu Sfântul Coran. Acest copil cobora din căruță doar dacă era mulțumit, permițând apoi și miresei să iasă. Deasupra căruței miresei erau împrăștiate nuci, monede și bucăți prăjite de lokma. Apoi, fratele miresei lua mireasa și o ducea în camera nupțială. Nimeni

by the *kiyev* (groom) and the young men of the village, who receive a gift called *tokuz*, which consists of nine pieces of clothing embroidered by the bride's own hands. Groom's best man, who receives the *tokuz*, gallops back to the village and announces that the bride is coming. All of those welcoming the bride are given gifts according to their degree of kinship.

This is called "*toy aldına çıqma*". During the ceremony of the bride getting out of the carriage, the little boy sitting next to the bride with the Holy Quran hanging around his neck is given a tip, and only if he is satisfied, he gets out of the carriage and allows the

- 3 Ağustos 1935 - Köstence, Endek Karakuyusu
- 3 august 1935 - Constanța, Valea Dacilor
- August 3, 1935 - Constanta, Endek Karakuyusu

Gelin geldikten sonra mutlaka kuşak güreşi yapılır. Her köyden delikanlılar harman yerinde ya da köy meydanında güreşirler. Çalgı "güreş avasını" başlatınca ihtiyar pehlivanlardan oluşan hakem heyeti güreşi başlatır. Güreşi kazanana koç ve tay gibi büyük bir ödül konur. Güreşi hangi pehlivan kazanırsa o köyün delikanlıları da kazanmış sayılır ve hediyeler alırlar. Dobruca'da pek çok namlı güreşçi gelip geçmiştir. Toylarda güreşten başka at yarışları da yapılabilir ve kazananlara özellikle zengin toy sahipleri büyük ödüller verirler.

nu vedea mireasa. Acest obicei se numește *kelın tüştü* („mireasa a coborât/a ajuns") (Ülküsal, 1987:107-108).

După ce sosea mireasa, erau neapărat organizate lupte tătărești kureș. Tinerii din fiecare sat se luptau pe câmp sau în centrul satului. Când muzica începea melodia specială pentru lupte, comisia de arbitri formată din luptătorii veterani, începea lupta. Câștigătorul luptei primea un premiu mare, cum ar fi un berbec sau un mânz. Indiferent de cine era câștigătorul, tinerii din același sat erau, de asemenea, considerați învingători și primeau cadouri. În afară de lupte, se mai puteau organiza curse de cai,

bride to get out. Dried nuts, coins and fried morsels are scattered over the bride's carriage. After that, the brother of the bride lifts the bride and puts her in the wedding room, no one sees her. This is called "*kelin tüştü*" ("the bride has come in") (Ülküsal, 1987: 107-108).

After the bride arrives, a belt wrestling match is held. Young men from each village wrestle at the threshing floor or in the village square. When the musicians start the "güreş avası" (wrestling), the referee committee consisting of old wrestlers starts the competition. The winner receives a big prize such as a ram or a colt. Whichever wrestler

- 3 Ağustos 1935 - Köstence, Köstel
- 3 august 1935 - Constanța, Castelu
- August 3, 1935 - Constanta, Köstel

Toylarda en önemli âdetlerden biri de *çınlaşma* (*şınlaşma*) ya da karşılıklı kısa şiirlerle atışmadır. Kız ve erkek tarafından gençler karşılıklı oturarak her gruptan sırayla teker teker birbirlerine en akıllı ve muzip cevapları vermeye çalışırlar. Böylece toylarda gençlerin tanışması, birbirlerini tanıması için fırsat yaratılır. Evli genç kadınlar (*kelinşekler*) bu sürecin belli sınırlar dâhilinde işlemesi için gençleri gözetim altında tutar. Şınlar başlangıç, şınlaşmaya çağırma, alay ve atışma, sevgi, aşk, kavuşamama ve daha bir çok konuda olabilir (Ekrem, 1981:135; Ali, Ablai, Vuap, 1996:147-160).

ale căror câștigători primeau premii consistente în special de la persoanele înstărite care aveau nuntă.

Unul dintre cele mai importante obiceiuri la nunți era *șınlaşmak*, o serie de replici în versuri cu rimă. Flăcăii și tinerele stăteau în două grupuri separate și spuneau *șın* pe rând. Acestea erau ocazii pentru ca tinerii să se cunoască. Tinerele căsătorite supravegheau această activitate pentru a se asigura că nu erau depășite anumite limite. *Șın* puteau fi cu un caracter introductiv, invitație la *șınlamak*, ironie, dragoste, revedere și multe alte teme (Ekrem, 1981:135; Ali, Ablai, Vuap, 1996:147-160).

wins the wrestle, the young men of that village are also considered as winners and receive gifts. Many famous wrestlers have come and gone in Dobruja. In addition to wrestling, horse races can also be held at the Toy and the winners receive bif prizes especially if the wedding hosts are rich.

One of the most important customs in Toy is the *şınlaşma* (*çınlaşma*), which consists of exchanging short poems. Young people from the relatives of the bride and groom sit opposite each other and try to give the most intelligent and witty answers to each other from each group. This is an

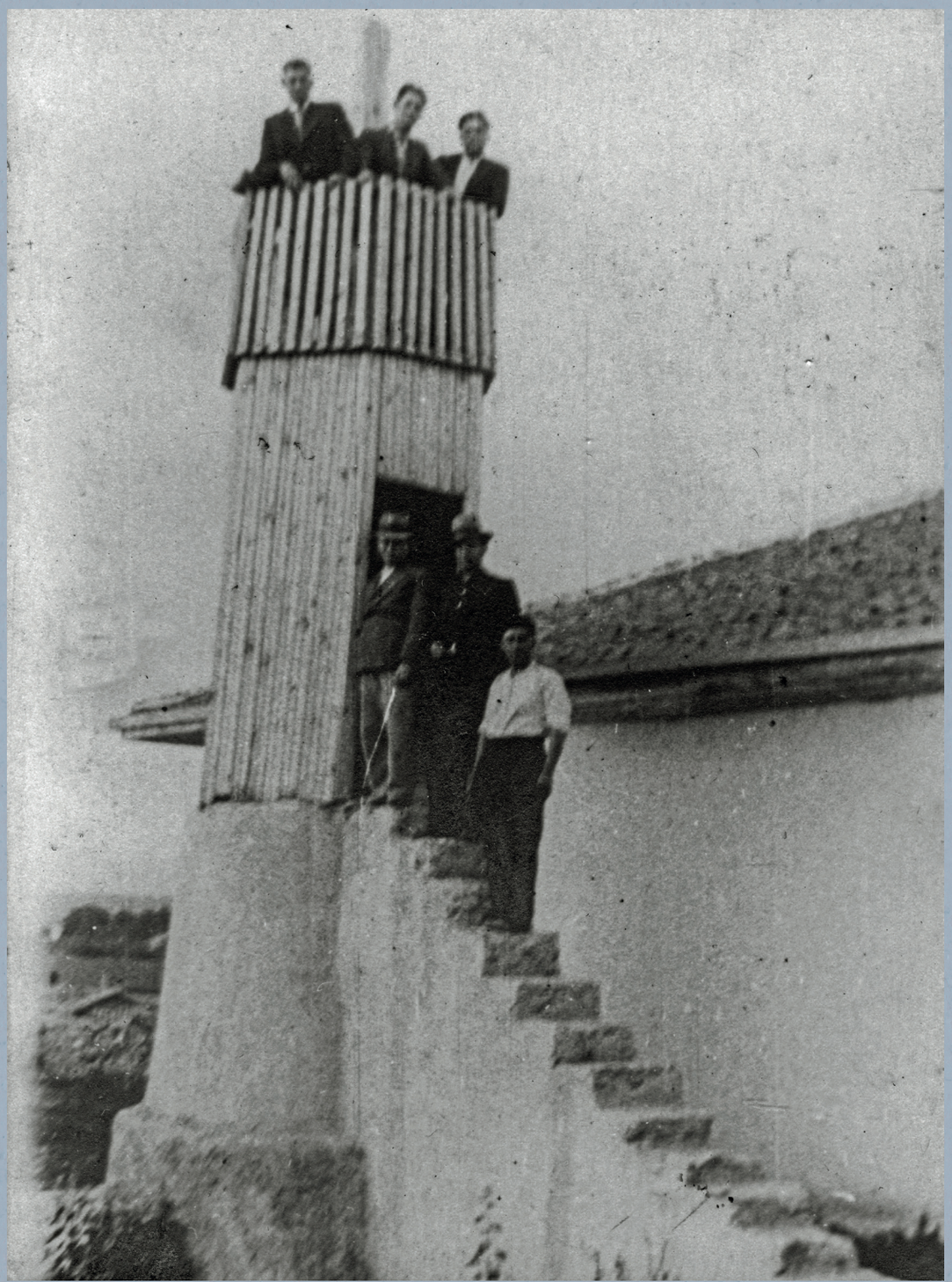

- 5 Ağustos 1935 - Köstence, Osmança, Gençlerin yaptığı minare
- 5 august 1935 - Constanța, Osmancea, minaret construit de tineri
- August 5, 1935 - Constanța, Osmança, minaret built by young people

- 5 Ağustos 1935 - Köstence, Osmança
- 5 august 1935 - Constanța, Osmancea
- August 5, 1935 - Constanta, Osmança

Düğünün son akşamı geldiğinde *kiyev* akrabalarıyla bir odaya oturur ve "*kiyev tıraşı*" (damat traşı) âdeti başlar, çalgılar "*tıraş avası*" (traş havası)" okur. Katılımcılar çalgıcılara istedikleri havayı çaldırmak hakkına sahiptir. Berbere bahşiş verip traşı durdurup kendi havalarının çalınmasını isterler. Bu surette tıraş iki-üç saat sürse de en sonunda kiyev gelinin verdiği yeni don ve gömlekleri de giyerek hazırlanır, köşesine oturur (Ülküsal, 1987:108-109).

Bundan sonra "*kiyev qonuşması*" (damat konseyi) âdeti başlar. Qartagası (yaşlı ileri gelen kişi) yönetiminde

În ultima seară a nunții, *kiyev* (mirele) stătea într-o cameră cu rudele sale și începea tradiția *kiyev tıraşı* (bărbieritul mirelui), iar lăutarii cântau *tıraş avası* (melodia bărbieritului). Participanții aveau dreptul să le ceară lăutarilor să le cânte orice melodie. Cine dorea să i se cânte o anumită melodie, îi dădeau bărbierului un bacșiș pentru a se opri din bărbierit. Bărbieritul dura în acest fel două-trei ore. La final, mirele se pregătea purtând șalvarii și cămașa dăruite de mireasă și se așeza în colțul lui (Ülküsal, 1987:108-109).

Apoi, începea tradiția *kiyev qonuşması* (sfatul mirelui). Era format un

opportunity for young people to meet and get to know each other. Young married women (*kelinşekler*) supervise the young people to ensure that this process takes place within certain limits. The *şıns* (*short poems*) can be about initiation, inviting to exchange şıns, sarcasm and quarreling, love, lovers' union and many other topics.

On the last evening of the wedding, the *kiyev* sits in a room with his relatives and the custom of "*kiyev traşı*" (groom's shaving) begins, the instruments play "*traş avası*" (shaving tune). Participants have the right to have the musicians play any tune they want. They can tip the barber,

- 5 Eylül 1935 - Köstence, Toksofu
- 5 septembrie 1935 - Tulcea, Grădina
- September 5, 1935 - Constanta, Toksofu

- 6 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey, Saman toplarken
- 6 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria), la cules de fân
- August 6, 1935 - Pazarcık, Aydınbey, while gathering hay

- 6 Ağustos 1935 - Köstence, Edilköy
- 6 august 1935, Constanța, Miriștea
- August 6, 1935 - Constanta, Edilkoy

▸ 6 Ağustos 1935 - Köstence, Edilköy
▸ 6 august 1935 - Constanța, Mirиștea
▸ August 6, 1935 - Constanta, Edilkoy

çok disiplinli ama adaletli bir meclis kurulur. Yanında Kırım hanının sarayında olduğu gibi *keneşüvcüleri* (katılımcıları) olur: *onbey, solbey, kuregici bey, sakbey*. Bunların hepsi kurultayı temsil eder. Meclistekiler, çalgıcılar, sofra başındakiler ve kiyev qartagasının emirlerini dinlemeye mecburdur. Herkes söz almak için belli usülde *qartagasın*dan söz ister ve teklifte bulunur. Herkes teklife cevap hakkına sahiptir. Son sözü *qartagası* söyler. Uyruklardan birisi suç işlemiş veya uygunsuz bir davranışta bulunmuşsa orada deliller incelenir, tanıklar dinlenir ve *qartagası keneşüvcüleri*ne

consiliu foarte disciplinat sub conducerea *qartagası* (persoană proeminentă în vârstă). Ca și în palatul hanului Crimeei, existau *keneșüvcü* (participanții): onbey, solbey, kuregici bey, sakbey. Aceștia formau consiliul. Cei din adunare, lăutarii, cei de la masă și mirele erau obligați să îl asculte pe *qartagası*. Cei care doreau să ia cuvântul i se adresau lui *qartagası* urmând o anumită procedură, abia după aceea putând face propuneri. Toată lumea putea formula un răspuns, dar ultimul cuvânt îl avea *qartagası*. Dacă unul dintre supuși săvârșea o infracțiune sau se comporta necorespunzător, se examinau probele, se audiau martorii,

stop the shaving and ask for their own tune to be played. In this way, the shaving lasts for two-three hours, but at the end, the *kiyev* gets ready by putting on the new pants and shirts given by the bride and sits in his special corner (Ülküsal, 1987:108-109).

After this, the custom of "*kiyev qonuşması*" (groom's council) begins. A very disciplined but fair council is established under the leadership of *Qartagasi* (an elderly dignitary). He is accompanied by his *keneşüvcüler* (participants), as in the court of the Crimean khan: *onbey, solbey, kuregici bey, sakbey*. All of them represent the assembly. Everyone in the assembly,

▸ 7 Ağustos 1935 - Köstence, Sarıgöl

▸ 7 august 1935 - Constanța, Sarighiol

▸ August 7, 1935 - Constanta, Sarıgöl

▸ 8 Ağustos 1935 - Köstence, Akbaş

▸ 8 august 1935 - Constanța, Albești

▸ August 8, 1935 - Constanta, Akbaş

- 9 Ağustos 1935 - Köstence, Büyük Tatlıcak
- 9 august 1935 - Constanța, 23 August
- August 9, 1935 - Constanta, Büyük Tatlıcak

danışarak kararını verir, cezayı ortaya koyar. Kararları *sakcıbeyi* uygular. Sabaha karşı "*kiyev kapama*" denen *keneşüvcülerin kiyev*i ve *kiyevbaşını* gelinin oturduğu eve götürdüğü gerdeğe girme âdeti uygulanır. Gelinin yengeleri *keneşüvcülere* bir tepsi *çibörek* (şibörek) yollar ve qartagası düğünün bittiğini ve "*qonuşma* oturumunun" sona erdiğini duyurur. Çalgılar "Ey Gaziler yol göründü!" havasını çalarlar (Ülküsal, 1987:110-111).

Bayramlar

Kurban ve Ramazan Bayramı âdetleri, o dönemde Türkiye'de uygulanan âdetlerin hemen hemen aynısıdır.

iar *qartagası* decidea pedeapsa după ce se consulta cu consilierii săi. *Sakcıbey* punea în aplicare deciziile. Dimineața se practica tradiția numită *kiyev kapama*, în care participanții îi conduceau pe mire și cavalerul de onoare la casa în care se afla mireasa și se practica obiceiul intrării în camera nupțială. Mătușile miresei trimiteau domnișoarelor de onoare o tavă de șuberek, iar *qartagası* anunța că nunta s-a încheiat și că „sfatul mirelui" a luat sfârșit. Lăutarii cântau: *Ey Gaziler yol göründü!* („O, veterani, se arată o călătorie!") (Ülküsal, 1987:110-111).

Bairamurile

Tradițiile de Kurban și Ramazan

including the musicians, those at the table is obliged to listen to the orders of the *qartagası*. Everyone asks the *qartaga* for the floor in a certain way and makes a proposal. Everyone has the right to reply to the proposal. The *qartagası* has the last word. If a citizen has committed a crime or misbehaved, the evidence is examined, witnesses are heard, and the *qartagası*, in consultation with his councilors, makes a decision and pronounces the punishment. The *sakcıbeyi* implements the decisions. In the early morning, the wedding ceremony called "*kiyev kapama*" (sending the groom to bride's quarters) takes place,

- 10 Ağustos 1935 - Köstence, Movila
- 10 august 1935 - Constanța, Movila
- August 10, 1935 - Constanta, Movila

- 12 Ağustos 1935 - Köstence, Palaz
- 12 august 1935 - Constanța, Palaz
- August 12, 1935 - Constanta, Palaz

Bunlardan farklı olan bir iki âdete, Müstecip Ülküsal *Dobruca ve Türkler* kitabında şöyle yer vermiştir: "*Ramazan ayında 8-10 yaşından başlayarak herkes oruç tutar. Teravih namazından sonra gençler ev ev dolaşıp evlerin önünde ilahi söylerler. Bunlardan biri de Sarı Eçki'dir. Sırtına bir keçi kürkü giymiş, başına iki kaşık bağlamış ve boynuna bir zil veya draka (kalın sesli büyük tokmaklı zil) takmış olan bir genç keçiyi temsil ederek ileri geri yürür ve arada bir keçi gibi bağırır*".

İkinci hafta ise Şeramazan (Şehr-i Ramazan) tekerlemesi söylenir:

"Şeramazan ayı, tuyuldu ferman;
Dua etsen canına derman.
Peygamberimizin bir atı bar, ciyren diyler,
Caşlığında qıl namazın, üyren diyler.
Üyrenmesen cehenemge süyren diyler."

(Ülküsal, 1987:103).

Kıyafetler

Dobruca'da erkekler don (şalvar) giyer, bellerine düz beyaz veya kırmızı yün kuşak sararlardı. İhtiyarlar başlarına fes giyer ve üzerine renkli kısa bir sarık sararlardı. Delikanlılar ise fesin üstüne bir çevre bağlarlardı. Kışın soğuk havalarda hırka ve cepken veya ton giyerlerdi. *Ton*, koyun derisinden bir gocuktur. Orta hâlliler ve zenginler *ton*larının üstüne bir çuha gerdirirler buna kaplama *ton* denirdi. Kışın erkekler çizme (*etik*) giyerdi. Başlarına

Bairam erau asemănătoare cu cele practicate în Turcia la acea vreme. Mustegep Ülküsal menționează în cartea sa *Dobrogea și Turcii* câteva tradiții diferite: „Toată lumea, începând cu cei de 8-10 ani, postește în timpul Ramazanului. După rugăciunea teravih, tinerii merg din casă în casă și recită ilahiuri. Unul dintre acestea este *Sarı Eşkı* (capra galbenă): „Capra este reprezentată de un tânăr care poartă o blană de capră pe spate, cu două linguri legate de cap și un clopot sau *draka* (clopot mare care scoate un sunet profund când este ciocănit) în jurul gâtului, mergând înainte și înapoi și strigând din când în când ca o capră."

A doua zi se recită versurile colindului Șeremezan:

„E luna Șeramazan, decretul a fost auzit;
Dacă te rogi, îți vei găsi vindecarea.
Profetul avea un cal, se spune că era roib,
Fă-ți rugăciunea când ești încă tânăr, învață, se spune.
Dacă nu, târăște-te în iad."(Ülküsal, 1987:103).

Costumele tradiționale

În Dobrogea, bărbații purtau șalvari și își înfășurau o curea simplă de lână albă sau roșie în jurul taliei. Bătrânii purtau un fes pe cap și înfășurau peste el un turban scurt colorat. Tinerii legau o fâșie în jurul fesului. Iarna, pe vreme rece, purtau pulovere

in which the *kiyev* and the *kiyev*'s best man are taken to the house where the bride stays. The bride's sisters-in-law send a tray of *çibörek* (*şibörek*) to the participants of the assembly and the *qartagası* announces the end of the wedding as well as the end of the "*kiyev konuşması*" session. The musicians play the tune "Ey Gaziler yol göründü" (Ülküsal, 1987:110-111).

Holidays

The customs of Eid al-Adha and Eid al-Fitr are almost identical to the customs practiced in Türkiye at that time. Müstecip Ülküsal, in his book Dobruja and the Turks, describes a couple of customs that are different from these as follows: "During Ramadan, everyone starting from the age of 8-10 fasts. After the Tarawih prayer, young people go from house to house and sing hymns in front of the houses. One of them is *Sarı Eçki* (*Yellow Goat*). A young man wearing a goat's fur coat on his back, two spoons tied to his head and a cymbal or *draka* (a cymbal with a large mallet with a thick sound) around his neck walks back and forth representing a goat and shouts like a goat every now and then". In the second week, the rhyme *Şeramazan* (Festive Ramadan) is sung about welcoming Ramadan (Ülküsal, 1987:103).

Clothing

In Dobruja, men wore *şalvar* (a type of pants) and a plain white or

- 17 Ağustos 1935 - Köstence, Omurça
- 17 august 1935, Constanța, Valea Seacă
- August 17, 1935 - Constanta, Omurça

- 19 Ağustos 1935 - Köstence, İdris Kuyusu
- 19 august 1935 - Constanța, Veteranu
- August 19, 1935 - Constanta, İdris Kuyusu

koyun derisinden yapılma *börk* (kalpak) giyerlerdi. Dobruca'daki Kırım Tatarlarında kalpak Kırım'daki şeklini kaybetmişti ve onlar Rumenlerin kaçula dedikleri hâlindekini giymeye başlamışlardı.

Kadınlar paşalı dedikleri uzun entari giyerlerdi. Bunun üstüne veya doğrudan ipek kenarlı gömleğin üstüne, uzun dar kollu, uzun etekli, göğsü açık kenarları ipek kaytanlı veya armalı, pahalı kumaştan bir entari giyerlerdi. Buna kaftan denirdi. Bu kaftan bir pardösü vazifesini görürdü. Yaşlı kadınlar başlarına *marama, bayırbaş* veya *cülbez* denilen beyaz veya krem ipekle işlenmiş ince zarif bir örtü koyarlardı. Genç kızlar ve *kelinşekler* (taze gelinler) başlarına ipek şal veya çember bağlarlar. Kadınlar mali durumlarına ve yaşlarına göre bellerine gümüş savatlı ve kadaklı (düğmeli) sırma ile örülmüş kuşak bağlarlar. Buna "Kafkas kuşak" denirdi.

Ülküsal'dan öğrendiğimize göre, Birinci Dünya Savaşı'na kadar kızlar ve yeni evlenmiş gelinler (*kelinşekler*) tamamıyla Kırım'daki kıyafetleri muhafaza ediyorlarmış. Başlarına üstüne altın dizilmiş vişne veya koyu mavi renkte kadifeden dikilmiş kısa fes giyerlerdi. Feslerde altın klaptan bir püskül olurdu. Boyunlarına altın dizileri veya inci dizileri takarlardı. Birinci ve özellikle de İkinci Dünya

și jachete sau *ton*. *Ton* este o haină din piele de oaie. Oamenii din clasa de mijloc și cei bogați aveau un postav întins peste *ton*. Acesta se numea *ton* căptușit. Iarna, bărbații purtau cizme. Își acopereau capul cu *kalpak* din piele de oaie. La tătarii crimeeni din Dobrogea, *kalpak*-ul nu mai avea forma celui din Crimeea, ci îl purtau la fel cum era căciula românească.

Femeile purtau un capot lung numit *paşalı*. Deasupra acestuia, sau direct peste cămașa cu margini de mătase, ele purtau un capot din țesătură scumpă, cu mâneci lungi înguste, cu rochie lungă deschisă la piept, cu ornamente de mătase pe margini sau cu imprimeuri. Acesta se numea caftan și servea drept pardesiu. Bătrânele își puneau pe cap un voal subțire și elegant, brodat cu mătase albă sau crem, numit *marama, bayırbaş* sau *cülbez*. Fetele tinere și *kelinşek* (miresele tinere) își legau șaluri de mătase sau basmale pe cap. În funcție de statutul lor financiar și de vârstă, femeile își puneau cingătoare de argint nielate și cataramă, țesute cu brocart în jurul taliei. Aceasta se numea *Kafkas kuşak* (cingătoare caucaziană).

Ülküsal menționează că, până la Primul Război Mondial, fetele și tinerele mirese își păstrau în întregime hainele crimeene. Purtau pe cap un fes scurt din catifea de culoarea vișinie sau albastru închis, cu incrustații de aur deasupra. Fesul avea un ciucure îmbrăcat în aur. Purtau la gât șiraguri

red wool sash around their waist. The elderly wore a fez on their heads and wrapped a short colorful turban around it. Young men would tie a girdle around the fez. In winter, in cold weather, they wore a cardigan and a *cepken* or *ton*. *Ton* is a sheepskin coat. The middle class and the wealthy would have a tunic stretched over their *ton* and this was called a covered *ton*. In winter, men wore boots (*etik*). On their heads they wore a sheepskin *börk* (*kalpak*). Among the Crimean Tatars in Dobruja, the *kalpak* had lost its Crimean shape and they began to wear what Romanians call a *kaçula*.

Women wore a long robe called *paşalı*. Over this, or directly over a silk-edged shirt, they wore a long, narrow-sleeved, long-skirted, open-breasted robe of expensive fabric with silk straps or crests. This was called a *kaftan*. This *kaftan* served as an overcoat. Older women wore a thin, elegant veil embroidered with white or cream silk called *marama, bayırbaş* or *cülbez*. Young girls and *kelinşekler* (newly-wed brides) tied a silk shawl or hoop around their heads. Depending on their financial status and age, women would tie a sash around their waist, which was woven with silver savat and silver velvet (buttoned). This was called "Caucasian sash".

- 19 Ağustos 1935 - Köstence, İdris Kuyusu
- 19 august 1935 - Constanța, Veteranu
- August 19, 1935 - Constanta, İdris Kuyusu

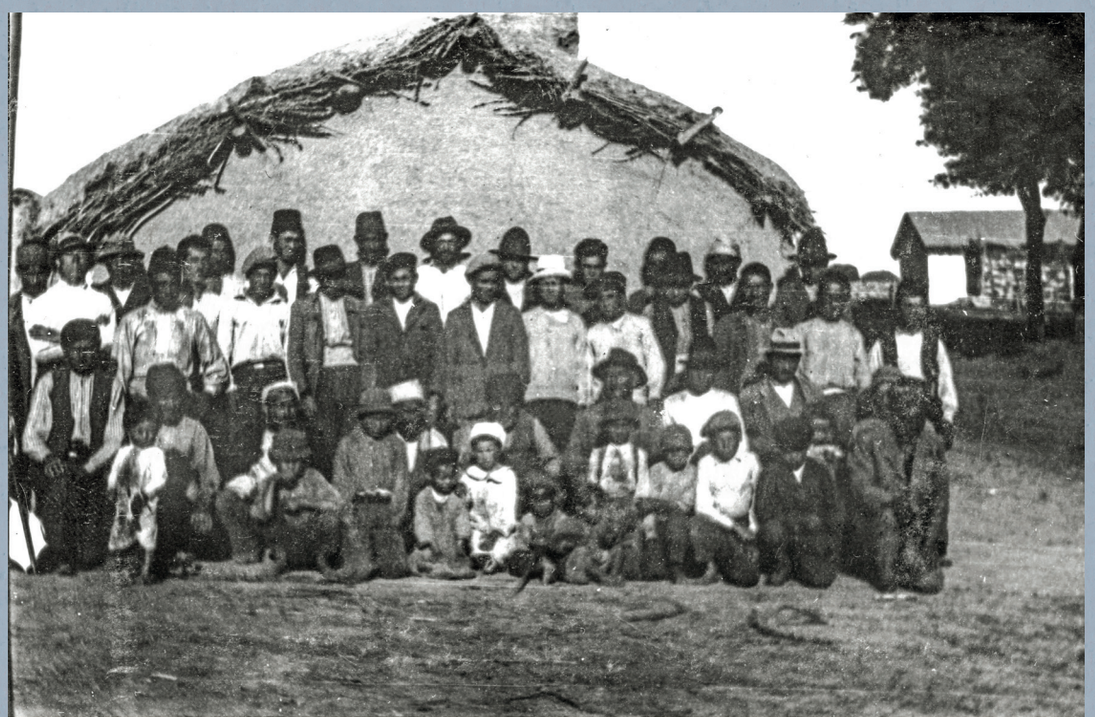

- 19 Ağustos 1935 - Köstence, Mahmud Kuyusu
- 19 august 1935 - Constanța, Izvoru Mare
- August 19, 1935 - Constanta, Mahmud Kuyusu

Savaşı'ndan sonra bu kıyafetleri hem rejim hem de ekonomik şartlar yüzünden değişmiştir.

Aile Yapısı

Bütün Türklerde olduğu gibi Kırım Tatarlarında da aile (*qoranta*) yaşlı erkeğin (*qartbaba*) idaresine ve otoritesine dayanmaktaydı. Bunların olmadığı durumda yaşlı kadının (*qartana*) hükmü vardı. Onlar sağ kaldıkça çocuklar ve torunlar bir bahçede (*qaraldı*) yaşar ve çalışırlardı. Evlenmiş çocuklar bile ayrılmazdı. "Qazan ayırma" (Kazan, tencere ayırma) denilen ayrı eve çıkma hoş karşılanmazdı. Köyler aksakallardan oluşan meclisler tarafından idare edilirdi. Anlaşmazlıklar, kavgalar, miras ve boşanmalar bile bunlar tarafında görüşülür, karara bağlanır ve cezai yaptırımlar uygulanırdı (Ülküsal, 1987:96-97).

Evler ve Mimarî Ögeler

Dobruca ovasında evler kerpiçten yapılırdı. Yalnız duvar temellerine 60-100 cm yüksekliğinde taş konulurdu. Evler tek katlıydı. Yerden saçağa kadar 2.5-3 metre yüksekliğindeydi. Evlerin iç yüksekliği çatı arasıyla 3.5-4 metreyi bulurdu. Hepsi tavansızdı. Evler iki odalıydı. Birisi mutfak işini gören *ayat* idi ve dışarıdan doğruca buraya girilirdi. *Ayat*ın duvarının ortasında yarısından yukarısı kapalı bir ocak olur ve bu ocağın kapalı kısmı ile yan duvarlar

de aur sau de perle. După Primul Război Mondial și mai ales cel de Al Doilea Război Mondial, aceste haine nu au mai fost purtate din cauza condițiilor economice și a celor politice.

Structura familiei

Ca la toate popoarele turcice, familia (*qoranta*) la tătarii crimeeni se baza pe conducerea și autoritatea bătrânului (*qartbaba*). În cazul în care nu exista un bătrân, bătrâna (*qartana*) avea autoritatea. Cât timp aceștia erau în viață, copiii și nepoții lor trăiau și lucrau în aceeași gospodărie (*qaraldı*). Nici tinerii căsătoriți nu se stabileau în altă parte. Plecarea într-o casă separată, numită *qazan ayırma* (separarea cazanului), nu era bine văzută. Satele erau conduse de consilii formate din oameni denumiți *aksakal* (barbă albă). Chiar și disputele, certurile, moștenirile și divorțurile erau analizate și judecate de aceștia, ei luând deciziile și stabilind pedepsele (Ülküsal, 1987:96-97).

Casele și elementele arhitecturale

Casele din podișul Dobrogei erau făcute din chirpici. Doar fundațiile erau făcute din pietre așezate la o înălțime de 60-100 cm. înălțime. Casele aveau un singur etaj. Înălțimea lor de la pământ până la streașină era de 2,5-3 metri. Înălțimea interioară a caselor era de 3,5-4 metri, inclusiv podul. Toate erau fără tavan. Casele aveau două

According to Ülküsal, until the First World War, young girls and newly-married brides (*kelinşekler*) kept their Crimean attire. They wore a short fez made of cherry or dark blue velvet with gold strings on top. The fez had a gold clapper tassel. Around their necks they wore strings of gold or strings of pearls. After the First and especially after the Second World War, this attire changed due to both the regime and economic conditions.

Family Structure

Like all Turkic people, the Crimean Tatar family (*qoranta*) was based on the rule and authority of the eldest man (*qartbaba*). In their absence, the eldest woman (*qartana*) ruled. As long as they were alive, children and grandchildren lived and worked in the family compound (*qaraldı*). Even married children did not move out. "Separating pots" (*qazan ayırma*) was frowned upon. Villages were governed by councils consisting of *aksakals* (elders). Disputes, fights, inheritance and even divorces were discussed, decided and penal sanctions were imposed by these councils. (Ülküsal, 1987:96-97)

Houses and Architectural Elements

In the Dobruja plains, houses were built of adobe. But, stones about 60-100 cm high were placed on the wall foundations. The houses were

▸ 20 Ağustos 1935 - Köstence, Kertık Pınar
▸ 20 august 1935 - Constanța, Curcani
▸ August 20, 1935 - Constanta, Kertik Pınar

▸ 20 Ağustos 1935 - Köstence, Kertık Pınar
▸ 20 august 1935 - Constanța, Curcani
▸ August 20, 1935 - Constanța, Kertik Pınar

arasında kalan kısımlar bir, bir buçuk metre yükseklikten yukarıya kadar açık veya kapalı dolap şeklinde kullanılır. Bu dolaplara ocak arkası denirdi. Ocağın bacası 40-50 cm yükseklikte ve tahtadan veya kerpiçten yapılırdı. Burada hem yemek pişirilir hem tandırın üstündeki küçük minderlerde oturarak ocak başı konuşmaları yapılırmış. Bu ocağa *peç* denir. Kiremit ve ince tuğla parçalarından çoğunlukla 1,40-1,60 cm boyunda oturma odasının bir köşesinde olur. Sarı toprak yapılan harç odanın sıcaklığını muhafaza eder (Ülküsal, 1987:89-91).

Durumları biraz iyi olan ailelerin evleri iki oda ve *ayattan* meydana gelirdi. Bu çeşit evlerin *ayatı* ortada, iki *içkeri* (iç oda) iki tarafta bulunurdu. Bu takdirde *ayatta* iki ocak, iki tandır ve iki *peç ağzı* bulunurdu. Ortadan biraz yüksek durumda ailelerin bu çeşit iki odalı bir *ayatlı* evlerinin arkasında *aqlam* denen bir kiler odası vardı. Bunlarda *ayat* salon, odalardan birisi oturma ve yatak odası, diğeri tamamen misafir ya da yatak odası olarak kullanılırdı. Bu evlerin önünde boydan boya açık sundurma olurdu. Bu evler tavanlı, büyük kapılı ve bol pencereli, havadar ve her odası aydınlıktı. Altı tahta döşemeliydi. Tavansız evlerin ise altları kerpiç sıvanmış topraktı (Ülküsal, 1987:90). Fakirlerin evlerinin pencere ve kapıları

camere. Una dintre ele era *ayat*, care avea rol de bucătărie și se putea intra aici direct din exterior. În centrul peretelui din *ayat*, există un cuptor care era pe jumătate închis, iar golurile dintre partea închisă a acestui cuptor și pereții laterali, având înălțimea de un metru până la un metru și jumătate, erau folosite ca dulap deschis sau închis. Acestora li se spunea dulapurile din spatele vetrei. Coșul sobei avea 40-50 cm înălțime și era din lemn sau chirpici. Aici, se gătea mâncarea, dar era și locul în care, stând pe mindire, se țineau discuții în jurul tandârului. Vatra se numea *peç*. Era construită din cărămidă și bucăți subțiri de plăci, având de obicei 1,40-1,60 cm. înălțime, așezată într-un colț al camerei de zi. Golomozul din pământ galben păstra temperatura încăperii (Ülküsal, 1987:89-91).

Casele familiilor cu o situație financiară mai bună erau formate din două camere și *ayat*. *Ayat*-ul acestui tip de case era în mijloc, iar cele două camere interioare erau de ambele părți. Aceste *ayat*-uri aveau două sobe, două tandâruri și două vetre. Familiile avute aveau în spatele casei o pivniță denumită *aqlam*. În casele lor *ayat* avea rolul de salon, una dintre camere era cameră de zi și dormitor, iar cealaltă era folosită doar pentru musafiri sau ca dormitor. Aceste case aveau un pridvor deschis de la un capăt la altul în fața intrării. Tipul acesta

single storey. They were 2.5-3 meters high from the ground to the eaves. The interior height of the houses was 3.5-4 meters with the roof space. All of them were without a ceiling. The houses had two rooms. One was the *ayat*, which served as the kitchen and was entered directly from the outside. In the middle of the wall of the *ayat*, there would be a stove that was closed more than halfway up, and the parts between the closed part of this stove and the side walls were used as open or closed cupboards up to a height of one to one and a half meters. These cabinets were called the back of the hearth. The chimney of the hearth was 40-50 cm high and made of wood or adobe. Here, both food was cooked and fireside conversations were held by sitting on small cushions on top of the tandoor. This hearth is called *peç*. It is made of tiles and thin brick pieces, usually 1.40-1.60 cm in length, in a corner of the living room. The mortar made of yellow earth keeps the room warm (Ülküsal, 1987:89-91)

The houses of slightly better-off families consisted of two rooms and an ayat. In such houses, the *ayat* was located in the center and the two *içkers* (inner rooms) on either side. In this case, the *ayat* would have two stoves, two tandoori stoves and two *peç* mouths. Families who were a little higher than the middle had a

- 21 Ağustos 1935 - Köstence, Acemler
- 21 august 1935 - Constanța, Ciobănița
- August 21, 1935 - Constanta, Acemler

- 21 Ağustos 1935 - Köstence, Kaşıkçı
- 21 august 1935 - Constanța, Casicea
- August 21, 1935 - Constanta, Kaşıkçı

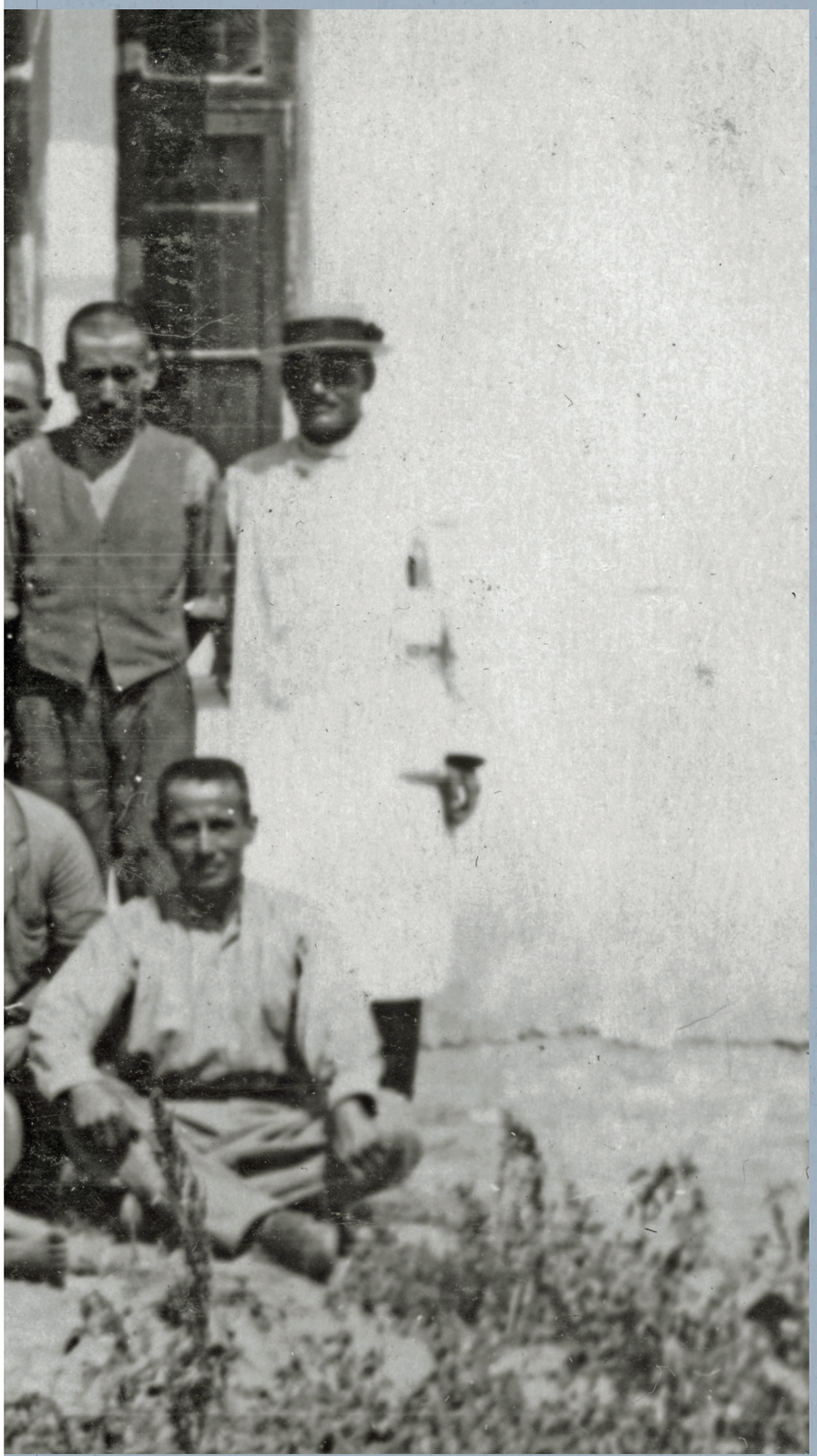

▸ 21 Ağustos 1935 -
Köstence, Kobadin

▸ 21 august 1935 -
Constanța, Cobadin

▸ August 21, 1935 -
Constanta, Kobadin

- 22 Ağustos 1935 - Köstence, Azaplar
- 22 august 1935 - Constanța, Tătaru
- August 22, 1935 - Constanta, Azaplar

- 22 Ağustos 1935 - Köstence, Azaplar, 12 yaşında âmâ olan şair Yunus Yusuf
- 22 august 1935 - Constanța, Tătaru, poetul Yunus Yusuf care a orbit la 12 ani
- August 22, 1935 - Constanta, Azaplar, poet Yunus Yusuf who became blind at the age of 12

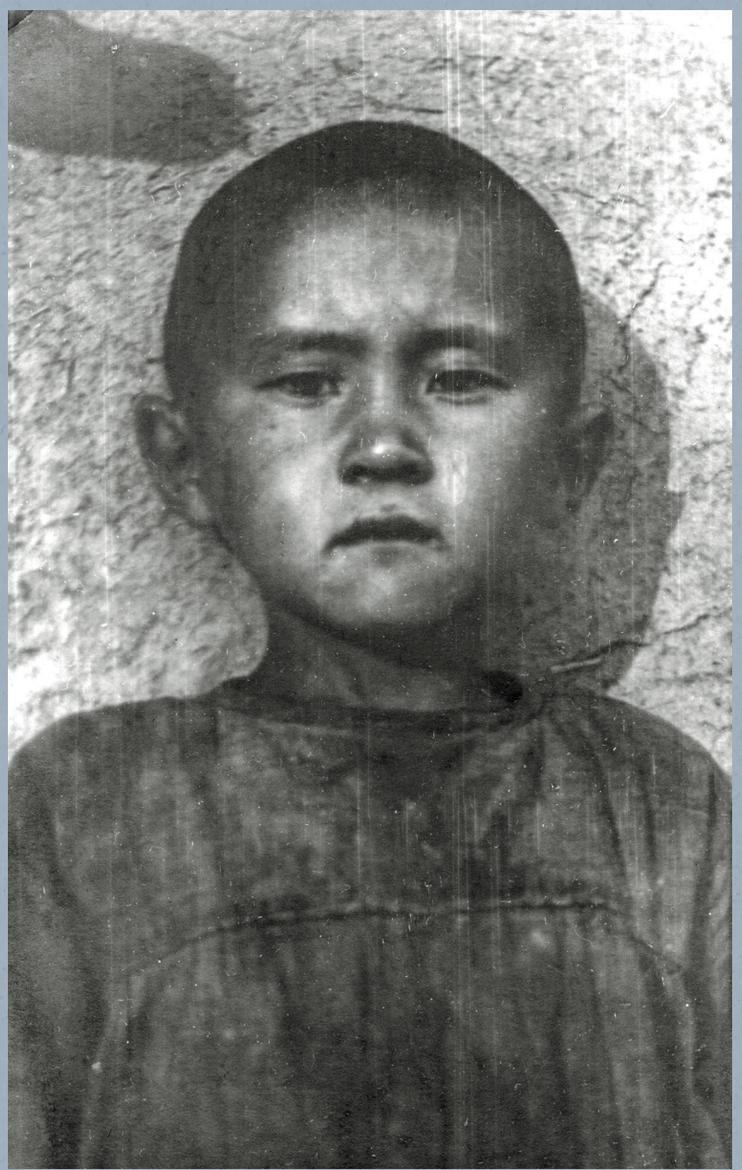

- 26 Ağustos 1935 - Köstence, Mambetça, Dobruca'da Tatar tiplerinden
- 26 august 1935 - Constanța, Mambetcea (Dropia), tipuri tătare dobrogene
- August 26, 1935 - Tatar types in Constanța, Mambetça, Dobruja

- 28 Ağustos 1935 - Köstence Perveli
- 28 august 1935 - Constanța, Moșneni
- August 28, 1935 - Constanta, Perveli

- 29 Ağustos 1935 - Köstence, Mangalya
- 29 august 1935 - Constanța, Mangalia
- August 29, 1935 - Constanta, Mangalia

da küçüktü ve her odada bir taneydi. Bu evlerin üstleri toprak ve samanla örtülüydü. Orta hâlli ve zengin evleri ise "Marsilya kiremitleri" ile örtülüydü. Fakat hepsinin önü, yani güney cephesi kireçle badana edilirdi (Ülküsal, 1987:91). Arka yanı yani kuzey cepheleri çamurla sıvanmıştı. Fakirlerin evlerinin önünde sundurma bulunmazdı. Kerpiçten yapılmış, 30-40 cm yüksekliğinde *tapçan* denilen toprak peykeler olurdu. Ülküsal, Kırım Tatarlarının ve Türklerin yüzde yetmişinin iki savaş arası dönemde fakir evlerde yaşadığını belirtir (Ülküsal, 1987:91).

Fakir evlerin bir başına bitişik iki at ve bir inek sığacak kadar genişlikte bir ahırı, onun yanında samanlığı ve küçük bir ambarı bulunurdu. Çoğunda bu kısım ev kısmından bir çit veya bir duvar ile ayrılırdı. Bunların arkasında genellikle bir bahçecik (içinde ağaç, yemiş ağaçları ve çiçekler) ve ahırların önünde de bir *azbar/avul* (avlu) bulunurdu. Bütün bunlar *qoranta qaraldısını* meydana getirir ve kerpiç ve taş duvarla çevrilirdi. Zenginlerin çoğunlukla bir kuyusu ve koyun sürüsü olanların köyün dışında ve merada ağılı bulunurdu (Ülküsal, 1987:92).

Dinî mimariye iki örnek verebiliriz. İlki Mecidiye'deki Sultan Abdülmecid Camii ve diğeri Kral Camii.

de case avea tavane, uși mari și multe ferestre, erau aerisite și camerele luminoase. Podelele erau din lemn. Casele fără tavan aveau pardoseala din pământ (Ülküsal 1987:90).

Ferestrele și ușile caselor nevoiașilor erau mici și doar câte una în fiecare cameră. Acoperișurile acestor case erau din pământ și paie. Casele celor cu condiție medie și ale celor bogați erau acoperite cu „țigle de Marsilia". Cu toate acestea, fațada la toate casele, adică partea care privea spre sud, era văruită (Ülküsal, 1987:91). Partea din spate, adică fațada dinspre nord, era tencuită cu noroi. Casele nevoiașilor nu aveau pridvor. Acestea aveau bănci de pământ și chirpici, înalte de 30-40 cm., denumite *tapçan*. Ülküsal afirmă că șaptezeci la sută dintre tătarii crimeeni și turcii din perioada interbelică trăiau în case sărăcăcioase (Ülküsal, 1987:91).

Casele nevoiașilor aveau alipite la un capăt un grajd suficient de mare pentru a găzdui doi cai și o vacă, iar lângă erau o șură și un hambar mic. În cele mai multe cazuri, această parte era separată de partea casei printr-un gard sau un perete. În spatele acestora se afla de obicei o grădină (unde erau copaci, pomi și flori) și un azbar/avul (curte) în fața grajdurilor. Toate acestea erau incluse în curte (*qoranta qaraldısı*), înconjurată de un zid din chirpici și piatră. Cei mai mulți dintre cei bogați aveau o fântână,

pantry room called *aqlam* at the back of their houses with a two-room *ayat*. In these houses, the *ayat* was used as a living room, one of the rooms as a living and bedroom, and the other as a guest or bedroom. In front of these houses there was a full-length open porch. These houses had high ceilings, big doors and lots of windows, airy and bright in every room. They had wooden floors underneath. The houses without ceilings had mudbrick plastered with earth (Ülküsal 1987:90). The houses of the poor had small windows and doors, one in each room. These houses were covered with earth and straw. The middle class and rich houses were covered with "Marseille tiles". However, the front of all of them, i.e. the south facade, was whitewashed with lime (Ülküsal, 1987:91). The back side, i.e. the north facade, was plastered with mud. There were no porches in front of the houses of the poor. There were earthen *peyk*s made of adobe, 30-40 cm high, called *tapçan*. Ülküsal states that seventy percent of Crimean Tatars and Turks lived in poor houses in the interwar period (Ülküsal, 1987:91).

Poor houses had a barn large enough to fit two horses and a cow, a haystack and a small barn next to it. In most of them, this part was separated from the house by a fence or a wall. Behind them there was usually

- 29 Ağustos 1935 - Köstence, Mangalya, Çiftçi Kutluşah Efendi iş başında
- 29 august 1935 - Constanța, Mangalia, fermierul Kutlușah Efendi la lucru
- August 29, 1935 - Constanta, Mangalia, Farmer Kutluşah Efendi busy with work

- 29 Ağustos 1935 - Köstence, Mangalya, Çiftçi Kutluşah Efendi işinde
- 29 august 1935 - Constanța, Mangalia, fermierul Kutlușah Efendi la lucru
- August 29, 1935 - Constanta, Mangalia, Farmer Kutluşah Efendi, working

Sultan Abdülmecid Camii, 1856-1860 seneleri arasında şehrin Osmanlı padişahı tarafından kurulmasıyla aynı dönemde yaptırılmıştır. Yapı, orijinal mimarisini günümüzde de korumaktadır. Kullanılan malzemeler arasında bulunan Lübnan'dan gelen sedir ağacından tavanın destek direkleri ve mihrap yanındaki devasa kandiller, caminin açılışından günümüze kadar korunmuştur.

Kral Camii adını, onu inşa ettiren Romanya Kralı I. Carol'dan almıştır. Cami, 1910-1913 yılları arasında yaptırılmıştır. Romanya'da inşaatında betonarme kullanılan ilk binadır. Cami, Rumen hükümdarlarının Romanya'daki Müslüman nüfusa duydukları saygının bir simgesidir. Nitekim caminin açılışına kraliyet çifti de katılmıştır.

Evlerin İç Döşemesi

Evlerde minderler ve duvara dayanmak için *quramış yastıq* denen sert ot yastıklar bulunurdu. Yastıkların yarı yerine kadar sarkıtılmış işlemeli patiska örtüler bulunurdu. Yerlerde hasır ve kilimler döşeli olurdu. Misafir odaları özenle döşenir ve misafirler baş köşeye oturtulurdu. Buna "qapımız açık törümüz boş" denirdi. *Tör* (en dip) duvar ve *sırt* (kuzey) duvarın köşesine yatak yorganlar yığılır ve buna yüklük denirdi. Üstlerine kenarları oyalı temiz iar cei cu turme de oi le puteau duce la o stână pe un loc de păşune în afara satului (Ülküsal, 1987:92).

În ceea ce privește arhitectura religioasă, putem da două exemple. Prima este geamia Sultan Abdul Megid din Medgidia, iar cealaltă este Moscheea Regală din Constanța. Moscheea Sultan Abdul Megid a fost construită între anii 1856 și 1860, în aceeași perioadă în care orașul a fost fondat de sultanul otoman. Clădirea își păstrează astăzi arhitectura originală. Dintre materialele folosite, de la inaugurarea geamiei până în zilele noastre s-au păstrat stâlpii de susținere a tavanului din lemn de cedru din Liban și uriașele lămpi cu ulei de lângă mihrab.

Moscheea Regală din Constanța și-a luat numele de la regele român Carol I, care a ctitorit-o. Moscheea a fost construită între anii 1910-1913. Este prima clădire din România la construcția căreia s-a folosit beton armat. Moscheea este un simbol al respectului pe care suveranii români l-au avut față de populația musulmană din România. De altfel, cuplul regal a asistat la deschiderea moscheii.

Amenajarea interioară a caselor

În case, erau mindire și perne tari sprijinite de perete numite *quramiș yastiq*. Pernele aveau pe jumătatea lor huse brodate. Podelele erau acoperite cu rogojini și covoare. Camerele de oaspeți erau aranjate cu grijă, iar vizitatorii erau așezați în colțul principal a garden (with trees, orchard and flowers) and in front of the stables there was an *azbar* (courtyard). All this formed the *qoranta qaraldısı* (household) and was surrounded by mudbrick and stone walls. Wealthy people usually had a well and those with flocks of sheep had a corral outside the village and in the pasture (Ülküsal, 1987:92).

We can give two examples of religious architecture. The first is the Sultan Abdülmecid Mosque in Medgidia and the other is the King's Mosque (*Kral Camii*). The Sultan Abdülmecid Mosque was built between 1856 and 1860, at the same time as the city was founded by the Ottoman Sultan. The building retains its original architecture to this day. Among the materials used are cedar-wood ceiling support pillars from Lebanon and huge oil lamps near the *mihrab*, which have been preserved since the mosque's inauguration.

The King's Mosque was named after the Karol I, who had it built. The mosque was built between 1910 and 1913. It was the first building in Romania to use reinforced concrete in its construction. The mosque is a symbol of the Romanian rulers' respect for the Muslim population in Romania. In fact, the royal couple attended the opening of the mosque.

- 30 Ağustos 1935 - Köstence, Kanlı Çukur
- 30 august 1935 - Constanța, Grăniceru
- August 30, 1935 - Constanta, Kanlı Çukur

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey, Kırım Tatar çocukları
- 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria), copii tătari
- August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey, Crimean Tatar children

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey
- 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria)
- August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Çufut Kuyusu
- 31 august 1935 - Bazargic, Çufut Kuyusu (azi Yokovo, Bulgaria)
- August 31, 1935 - Pazardjik, Çufut Kuyusu

patiska veya el tezgâhında dokunmuş örtüler konurdu.

Tavansız evlerin kirişlerini pekiştirmek için evin her odasında bir veya iki *tartma* denilen düz, kalın ve sağlam ağaç bağlama olurdu. Oda tavanlarının üstleri, saçak hizasından ve *tartma*ların üstünden geçmek üzere, tahta raflarla bezenmişti. Gerek *tartma*lar gerek raflar kıbrız denilen el tezgâhlarında dokunan çiçekli bezlerle örtülüp süslenirdi. Bu raflara kitap veya bakır araç gereçler koyulurdu. Yeni evlenen gelinin evi gergef, tezgâh elişleri ile süslenir, ipek şallar, havlular, şerbentiler, maramalar, tokuzlar,

al camerei. De aceea musafirii erau întâmpinați cu formula „ușile noastre sunt deschise, tör (locul principal aflat în fundul camerei) este liber” (*qapımız aşık törümüz boş*). La colțul format de *tör* (peretele cel mai din spate) și peretele din nord erau așezate plăpumi, acest aranjament numindu-se *yüklük*. Deasupra erau așezate cuverturi curate, cu margini brodate sau huse țesute manual.

Pentru a întări grinzile caselor fără tavan, în fiecare cameră existau una sau două legături drepte, groase și solide din lemn numite *tartma*. Spre tavan încăperile erau decorate cu rafturi de lemn care porneau de la nivelul streșinii și treceau pe deasupra *tartma*.

Interior Furnishing of Houses

Houses had cushions and hard grass pillows called *quramış* pillows to lean against the wall. Embroidered calico covers were draped halfway up the pillows. Mats and rugs were laid on the floor. The guest rooms were carefully furnished and the guests were seated at the head of the table. This custom meant “our door is open, our tör (seat of honor and furthest place) is empty”. Beds and quilts were piled up in the corner of the furthest and the north wall, and this was called a *yüklük* and covered with clean calico with edge ornaments or hand-loom woven cloths

- 1 Eylül 1935 - Pazarcık civarında Kırım Tatarları
- 1 septembrie 1935 - Bazargic, tătari crimeeni în apropierea localității
- September 1, 1935 - Crimean Tatars in the vicinity of Pazardjik

- 3 Eylül 1935 - Köstence Kanara, Dobruca'da Tatar çocukları
- 3 septembrie 1935 - Constanța, Ovidiu, copii tătari din Dobrogea
- September 3, 1935 - Tatar children in Kanara, Constanta

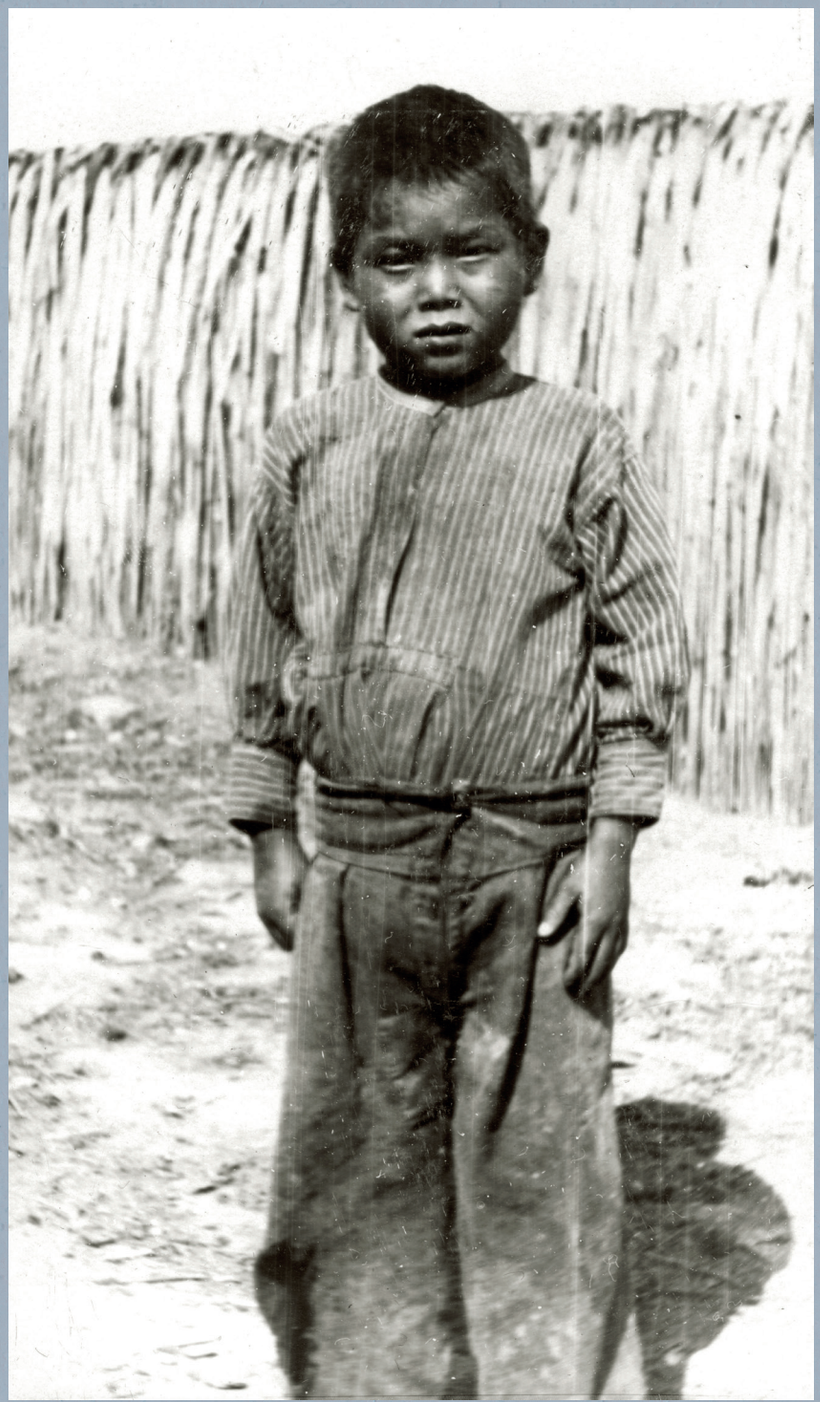

▸ 3 Eylül 1935 - Köstence, Kanara, Dobruca'da Tatar tiplerinden
▸ 3 septembrie 1935 - Constanța, Ovidiu, tipuri de tătari din Dobrogea
▸ September 3, 1935 - Tatar types in Constanta, Kanara

▸ 6 Eylül 1935 - Tulça, Çavuş Köyü
▸ 6 septembrie 1935 - Tulcea, Ceaușchioi
▸ September 6, 1935 - Tulcea, Çavuș Village

- 7 Eylül 1935 - Tulça, Armutlu, Hâşim Hanım
- 7 septembrie 1935 - Tulcea, Turda, doamna Haşim
- September 7, 1935 - Tulcea, Armutlu, Haşim Hanım

- 8 Eylül 1935 - Tulça, Mahmudiye
- 8 septembrie 1935 - Tulcea, Mahmudia
- September 8, 1935 - Tulcea, Mahmudiye

- 10 Eylül 1935 - Tulça, Babadağ, Sarı Saltuk Baba Türbesi
- 10 sptembrie 1935, Tulcea, Babadag, mausoleul lui Sarî Saltuk Baba
- September 10, 1935 - Tulcea, Babadag, Sarı Saltuk Baba Mausoleum

▸ 10 Eylül 1935 - Köstence, Dereköyü
▸ 10 septembrie 1935 - Constanța, Derechioi
▸ September 10, 1935 - Constanta, Dereköyü

▸ 10 Eylül 1935 - Köstence Dereköy, Süleyman ve Hamid Beyler
▸ 10 septembrie 1935 - Constanța, Derechioi, domnii Suleiman și Hamdi
▸ September 10, 1935 - Constanta, Derekoy, Süleyman and Hamid Beys

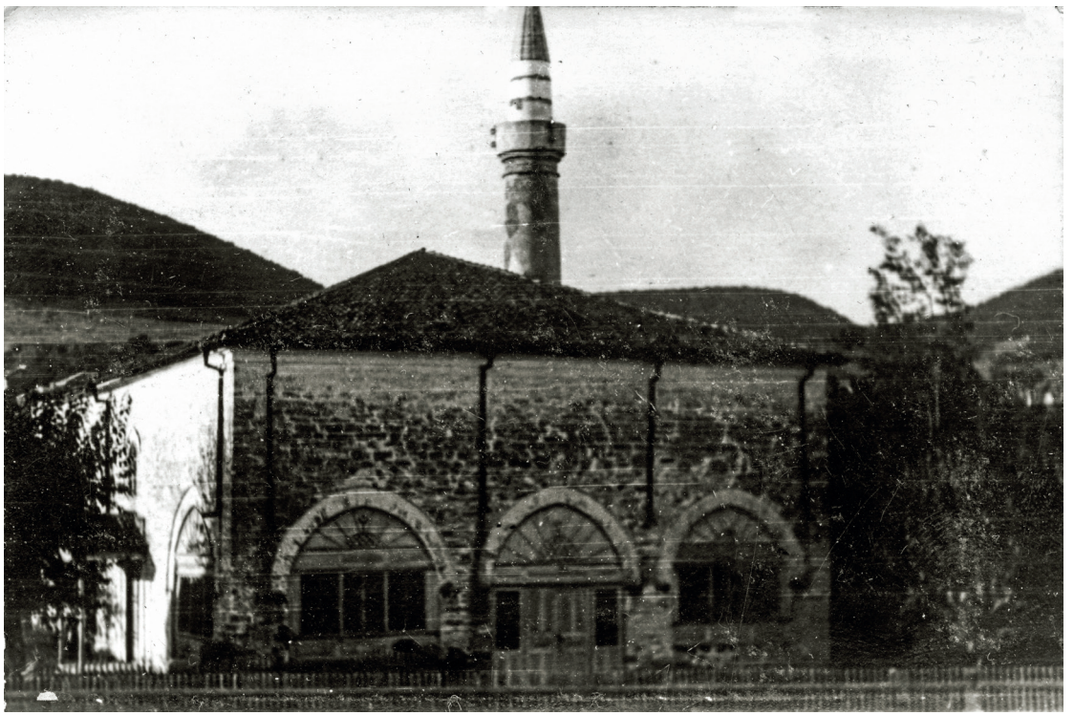

- 10 Eylül 1935 - Tulça, Babadağ, Gazi Ali Paşa Camii
- 10 septembrie 1935 - Tulcea, Babadag, geamia Gazi Ali Paşa
- September 10, 1935 - Tulcea, Babadag, Gazi Ali Pasha Mosque

klaptanlarla işlenmiş keseler ile süslenirdi. Yeni evlenmiş gelinlerin evleri altı ay bu şekilde sergili vaziyette, müze gibi kalır, misafirler gelip gelinin evini gezerlerdi. Kırım Tatarlarında Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yer yatağı bırakılmış ve karyola denilen tahta sedirlerde yatmaya başlamışlardır (Ülküsal, 1987:93-94). ■

Atât *tartma*, cât și rafturile erau acoperite și decorate cu pânze înflorate țesute la războaie de mână numite *kıbrız*. Pe aceste rafturi erau așezate cărți sau unelte de cupru. Casa miresei proaspăt căsătorite era împodobită cu broderie și obiecte de artizanat, șaluri de mătase, prosoape, tulpan, marama, *tokuz*-uri și pungi de bani lucrate cu fir de aur. Acestea rămâneau aranjate, expuse ca un muzeu, timp de șase luni, iar invitații veneau să o viziteze. După Primul Război Mondial, tătarii crimeeni au renunțat la paturile de pe podea și au început să doarmă pe paturi din lemn (Ülküsal, 1987:93-94). ■

with embroidered edges.

To reinforce the beams of houses without ceilings, each room of the house would have one or two flat, thick and sturdy wooden ties called *tartma*. The tops of the room ceilings were adorned with wooden shelves, which ran along the eaves and over the tops of the scales. Both the scales and the shelves were covered and decorated with flowered cloths woven on hand looms called *kıbrız*. Books or copper utensils were placed on these shelves. The newlywed bride's house would be decorated with *gergef*, loom handicrafts, silk shawls, towels, *şerbentis*, *maramas*, *tokuzs*, and

- 1937 - Köstence, Mecidiye, Kız okulunda Rumen ve Kırım Tatar talebeleri
- 1937 - Constanța, Medgidia, eleve tătare crimeene și române la Școala de fete
- 1937 - Romanian and Crimean Tatar students at the girls' school in Medjidia, Constanta

Sekizinci Bölüm

Capitolul Opt

Chapter Eight

Romanya'dan Türkiye'ye Göçler / Emigrarea din România în Turcia / Migration From Romania To Türkiye

Metin Omer

Göç, Romanya'daki Kırım Tatar toplumunun gelişimini en güçlü şekilde etkileyen süreçtir. Önemi, demografik istatistiklerden kolayca anlaşılabilir. Romanya'da 1930 yılında yapılan nüfus sayımına kadar kaynaklar bazı durumlarda çok büyük tutarsızlıklar gösterdikleri için çok güvenilir değildirler. Dolayısıyla bu verilere inanmak zordur. Fakat olgunun ölçeğini anlamak için faydalıdırlar. Bir Fransız konsolosluk raporuna göre, Tulça ve Köstence vilayetlerinden oluşan Kuzey Dobruca, Rumen sınırlarına dâhil edildiğinde bu bölgede 225.692 nüfustan 71,146 (%31,5) Tatar, 48.783 (%21,6) Türk, 46.504 (%21) Rumen yaşıyordu (Karpat, 2010:413-414). Dobruca'nın 19. yüzyıldaki Osmanlı-Rus savaşlarının sahası olması ve Kırım Tatarlarının Rusya Çarlığı ile yaşadıkları deneyim olumsuz bir etki yaratmış ve 1877-1879 yıllarından başlayarak Osmanlı İmparatorluğu

Emigrarea a fost procesul care a marcat cel mai puternic evoluția comunității tătare din România. Dimensiunea sa poate fi înțeleasă cu ușurință din statisticile demografice. Până la recensământul din 1930 sursele nu sunt foarte exacte, în unele cazuri, datele oferite, din cauza discrepanțelor foarte mari, fiind greu de crezut. Cu toate acestea, ele sunt utile pentru a înțelege dimensiunea fenomenului. Potrivit unui raport consular francez, în anul 1878, atunci când Dobrogea de Nord, formată din județele Constanța și Tulcea a intrat între granițele românești, în acest teritoriu erau 71.146 (31.5%) tătari, 48.783 (21.6 %) turci, 46.504 (21%) români din 225.692 de locuitori (Karpat 2010:413-414). Având experiența nefastă a războaielor ruso-otomane din secolul al XIX-lea, Dobrogea fiind teatru de război, și experiența pe care tătarii crimeeni o aveau cu oficialii țariști,

Migration is the process that most strongly influenced the development of the Crimean Tatar community in Romania. Its importance can be easily understood from demographic statistics. Until the 1930 census in Romania, the sources are not very reliable, as they show in some cases very large discrepancies. It is therefore difficult to believe these data. But they are useful for understanding the scale of the phenomenon. According to a French consular report, when Northern Dobruja, consisting of the provinces of Tulcea and Constanta, was included in the Romanian borders, 71,146 (31.5%) Tatars, 48,783 (21.6%) Turks and 46,504 (21%) Romanians out of a population of 225,692 lived in this region (Karpat, 2010:413-414). The fact that Dobruja was the theater of the Ottoman-Russian wars in the 19th century and the experience of the Crimean Tatars with the Tsardom of Russia had a negative impact and starting from 1877-1879, they migrated to lands

- 16 Temmuz 1935 - Köstence, Köstence limanında vapur bekleyen muhacirlerin bir kısmı
- 16 iulie 1935 - Constanța, o parte a emigranților care așteaptă vaporul în portul din Constanța
- July 16, 1935 - Constanta, Some of the emigrants waiting for the ferry in Constanta port

içindeki topraklara göç edilmiştir. Bu durum, Baron d'Hogguer tarafından hazırlanan 1879 tarihli bir istatistikte bölgenin neden neredeyse nüfussuz göründüğünü açıklayabilir. Ona göre bölgede 6.424 Tatar ve 4.812 Türk kalmıştı (d'Hogguer, 1879:40). Bu veriler, bir sene sonra sunulan bazı bilgiler tarafından desteklenmektedir. Nitekim 1880'de sadece Edirne'de ve İstanbul'da 80-90.000 mülteci yerleşmiştir (Ülküsal, 1987:39). Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine kadar Tuna ile Deniz arasındaki bölgeye dönen insanlar kaydedilmiştir, ancak baskın eğilim Osmanlı İmparatorluğu'na göç

populația musulmană dobrogeană a emigrat spre teritoriile din interiorul Imperiului Otoman încă din perioada 1877-1879. Așa s-ar putea explica de ce într-o statistica din 1879 întocmită de baronul d'Hogguer regiunea apărea ca fiind aproape depopulată. Acesta a consemnat 6.424 tătari și 4.812 turci (d'Hogguer, 1879:40). Aceste date sunt susținute de informații prezentate un an mai târziu când se arată că în zona Edirne și Istanbul se stabiliseră temporar aproximativ 80-90.000 de refugiați (Ülküsal 1987:39). Până la izbucnirea Primului Război Mondial au existat persoane care s-au întors în teritoriul

within the Ottoman Empire. This may explain why the region appears almost unpopulated in an 1879 statistic prepared by Baron d'Hogguer. According to him, 6,424 Tatars and 4,812 Turks remained in the region (d'Hogguer, 1879:40). These data are supported by some information provided a year later. Indeed, in 1880, 80-90,000 refugees settled in Edirne and Istanbul alone (Ülküsal, 1987:39). Until the outbreak of the First World War, people returning to the area between the Danube and the sea were recorded, but the dominant trend was migration to the Ottoman Empire. Indeed, M. D. Ionescu, a captain in the Romanian

- 16 Temmuz 1935 - Köstence, Köstence limanında vapur bekleyen muhacirlerin diğer kısmı
- 16 iulie 1935 - Constanța, cealaltă parte a emigranților care așteaptă vaporul în portul din Constanța
- July 16, 1935 - Constanta, The other part of the emigrants waiting for the ferry in Constanta port

olmuştur. Nitekim 1900'da Rumen ordusunda yüzbaşı olan M. D. Ionescu Kuzey Dobruca'da 28.320 Tatar ve 12.306 Türk kaldığını belirtmektedir (Ionescu 2010: 342). Başka bir kaynak, coğrafyacı Grigore Dănescu, aynı yıl için Kuzey Dobruca'da 12.459 Türk ve 28.450 Tatar (Danesco, 1907:141) olduğuna dair veriler sunmaktadır.

Jeopolitik bir olay, Romanya'daki Müslüman nüfusun önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. 1913'te Bükreş Antlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanan İkinci Balkan Savaşı'nın ardından Romanya, Cadrilater (Kadrilater) olarak da bilinen Durostor ve

dintre Dunăre și Mare, dar tendința dominantă a fost aceea de a emigra spre Imperiul Otoman. Astfel, potrivit unei statistici prezentate de căpitanul M. D. Ionescu, în 1900, în Dobrogea de Nord, mai rămăseseră 28.320 tătari și 12.306 turci (Ionescu, 2010:342). O altă sursă, geograful Grigore Dănescu, oferă pentru același an următoarele date: 12.459 turci și 28.450 tătari (Danesco, 1907:141).

Un eveniment geopolitic a determinat o creștere semnificativă a populației musulmane din România. În urma celui de Al Doilea Război Balcanic încheiat prin semnarea Tratatului de la București în anul 1913,

army in 1900, states that 28,320 Tatars and 12,306 Turks remained in Northern Dobruja (Ionescu 2010: 342). Another source, the geographer Grigore Dănescu, provides data that for the same year there were 12,459 Turks and 28,450 Tatars in Northern Dobruja (Danesco 1907: 141).

A geopolitical event led to a significant increase of the Muslim population in Romania. Following the Second Balkan War, which culminated in the signing of the Treaty of Bucharest in 1913, Romania included within its borders the Southern Dobruja region, which consisted of the counties of Durostor and Caliacra (Kaliakra),

Caliacra (Kaliakra) ilçelerinin oluşturduğu Güney Dobruca bölgesini sınırlarına dâhil etmiştir. Bu topraklarda nüfusun çoğunluğu Türklerden ve Kırım Tatarlarından oluşuyordu. Böylece Dobruca ve Romanya genelinde Müslüman nüfusu önemli bir artış kaydetmiştir. İki savaş arası Romanya'da yapılan resmî nüfus sayımına göre, 1930'da tüm ülkede 150.773 Türk ve 22.092 Tatar yaşıyordu. Bunlardan 38.430 Türk ve 4.661 Tatar, Caliacra'dan ve 90.595 Türk ve 2.085 Tatar Durostor'dandı (Manuilă, 1938:33). Bu verilerin yorumlanırken göç sürecinin Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde de devam ettiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bundan başka Nazi Almanyası ve Sovyetler Birliği'nin baskısı altında yapılan sınır değişikliği, Türk ve Kırım Tatar nüfusunun oranını yeniden değiştirdi. 1940 Craiova Antlaşması'nın imzalanmasıyla Güney Dobruca, Bulgaristan'a yeniden katıldı. 1941'de Baş Müftü Etem Kurtmola, Dobruca'da 35.250 Müslüman kaldığını belirtmiştir (ANR, fond Ministerul Cultelor și Artelor, vol. 182/1941, f. 174). Bu sınır değişiklikleri ve resmî istatistiklerin olmaması, göçmenlerin kesin sayısını belirlemeyi zorlaştırmaktadır. Bazı tahminlere göre, yalnızca iki savaş arası dönemde yaklaşık 115.000 Türk ve Tatar, Türkiye'ye göç etmek

România a inclus între granițele sale și Dobrogea de Sud, regiune formată din județele Durostor și Caliacra, cunoscută și cu denumirea de Cadrilater. În acest teritoriu majoritatea populației era reprezentată de turci și tătari. În consecință, numărul acestora a înregistrat o creștere însemnată. Potrivit recensământului oficial din România interbelică, în anul 1930, în întreaga țară, erau 150.773 turci și 22.092 tătari. Dintre aceștia 38.430 turci și 4.661 tătari erau din Caliacra iar 90.595 turci și 2.085 tătari din Durostor (Manuilă, 1938:33). În interpretarea acestor date trebuie să se țină cont că procesul de emigrare a continuat pe toată durata perioadei de după Primul Război Mondial.

O nouă modificare a granițelor, de data aceasta în urma presiunilor Germaniei naziste și a Uniunii Sovietice, a schimbat iar dimensiunea populației turce și tătare. În urma Tratatului de la Craiova din 1940, Dobrogea de Sud a reintrat în componența Bulgariei. Astfel, în 1941, Baș-Muftiul Etem Curtmola preciza că în Dobrogea mai erau 35.250 de musulmani (ANR, fond Ministerul Cultelor și Artelor, vol. 182/1941, f. 174). Această fluctuație a granițelor și lipsa unor statistici oficiale îngreunează stabilirea unui număr exact al emigranților. După unele estimări, doar în perioada interbelică din România în Turcia au

also known as Cadrilater (Kadrilater). The majority of the population in these territories were Turks and Crimean Tatars. Thus, the Muslim population in Dobruja and Romania as a whole recorded a significant increase. According to the official census conducted in interwar Romania, in 1930 there were 150,773 Turks and 22,092 Tatars living in the whole country. Of these, 38,430 Turks and 4,661 Tatars were from Caliacra and 90,595 Turks and 2,085 Tatars were from Durostor (Samuilă, 1938:33). When interpreting these data, it should be taken into account that the migration process continued in the period after the First World War.

Another border change, this time under pressure from Nazi Germany and the Soviet Union, again changed the proportion of the Turkish and Crimean Tatar population. With the signing of the 1940 Treaty of Craiova, Southern Dobruja rejoined Bulgaria. Thus, in 1941, the Grand Mufti Etem Kurtmola stated that 35,250 Muslims remained in Dobruja (ANR, fond Ministerul Cultelor și Artelor, vol. 182/1941, f. 174). These border changes and the lack of official statistics make it difficult to determine the exact number of migrants. According to some estimates, around 115,000 Turks and Tatars left Romania for Türkiye in the interwar period alone. In the period after the Second World

- 16 Temmuz 1935 - Köstence, Limanda bekleyen muhacirler gelen iskân memurunun etrafında toplanmış bulunuyorlar.
- 16 iulie 1935 - Constanța, emigranții care așteaptă în port s-au adunat în jurul funcționarului care se ocupă de procedurile de așezare
- July 16, 1935 - Constanta, Emigrants waiting at the port gather around the arriving resettlement officer

- 16 Temmuz 1935 - Köstence, Limanda muhacirlerin bulunduğu yerin umumi görünüşü
- 16 iulie 1935 - Constanța, vedere generală a locului din port în care stau emigranții
- July 16, 1935 - Constanta, General view of the place where the emigrants are located in the harbor

- 30 Ağustos 1935 - Köstence, Kanlı Çukur, Göçmenlerin bıraktığı yıkık durumda bir dam
- 30 august 1935 - Constanța, Grăniceru, un grajd părăsit de emigranți
- August 30, 1935 - Constanta, Kanlı Çukur, a ruined roof left by immigrants

üzere Romanya'yı terk etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde göç çok daha yavaş bir hızda ve tamamen farklı bir siyasi bağlamda devam etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine kadar olan göç sürecine dört ana perspektiften bakılabilir: Türk-Tatar toplumu, Romanya devleti, Osmanlı/Türkiye devleti ve Romanya-Türkiye ilişkileri.

Romanya'daki Türkler ve Kırım Tatarları Hristiyan bir ülkenin parçası olmaya endişeyle bakıyorlardı. Romanya devletiyle bir deneyim yaşamamışlardı. Bunun yanında, Osmanlı

plecat aproximativ 115.000 turci și tătari. Emigrarea a continuat și în perioada de după cel de Al Doilea Război Mondial, dar într-un ritm mult mai lent și un context politic cu totul diferit.

În ceea ce privește procesul de emigrare de până la izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial el poate fi privit din patru perspective principale: a comunității turco-tătare, a statului român, a statului otoman/turc și a relațiilor româno-turce.

Turcii și tătarii din România au privit momentul 1878 cu îngrijorare. Ei nu avuseseră experiența unei relații cu statul român. În schimb,

War, emigration continued at a much slower pace and in a completely different political context.

The migration process until the outbreak of the Second World War can be viewed from four main perspectives: The Turkish-Tatar community, the Romanian state, the Ottoman/Turkish state and Romanian-Turkish relations.

Turks and Crimean Tatars in Romania were apprehensive about being part of a Christian country. They had no experience with the Romanian state. They were also concerned about the situation of the remaining Muslim population in the territories

▸ 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey, Muhaceret için evinin ancak kiremidini toplayıp satmış olan Kırımlıların çıplak damla kalmış evlerinin bir görünüşü

▸ 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria) o imagine cu rămășițele grajdului și casei crimeenilor care au reușit să vândă doar țiglele înainte de a emigra

▸ August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey, A view of the bare houses of the Crimeans who had collected and sold only the tiles of their houses for emigration

Devleti'nin Hristiyan ulus devletlerin karşısında kaybettiği topraklarda kalan Müslüman nüfusun durumunu da endişeyle izliyorlardı. Ayrıca büyük çoğunluğu Dobruca'ya kısa bir süre önce yerleşmiş olan Kırım Tatarları için uğradıkları Çarlık zulmü taze idi. Bu yüzden ilk düşünce göç etmek olsa da sonrasında göçe karşı çıkan sesler de yükselmeye başlamıştır. Osmanlı döneminde, Dobrucalı Türk ve Kırım

urmăreau cu temere ce se petrecea cu populațiile musulmane rămase în teritoriile pierdute de statul otoman în fața unor state naționale creștine. De asemenea, în cazul tătarilor crimeeni, marea lor majoritate stabilită în Dobrogea de puțin timp, experiența abuzurilor oficialilor țariști era proaspătă. De aceea primul impuls a fost să emigreze. Ulterior, au început să apară voci care s-au opus plecării. În perioada otomană principalul aspect

lost by the Ottoman Empire to Christian nation states. Moreover, for the Crimean Tatars, most of whom had only recently settled in Dobruja, the Tsarist persecution was fresh. Therefore, although the first thought was to emigrate, voices against emigration also began to rise. During the Ottoman period, the main considerations of the Dobrujan Turkish and Crimean Tatar elites were centered on religion. The justification for the

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Aydınbey, Muhaceret için evlerinin kiremidini ve kerestesini satabilmiş olan Kırımlıların harabe olan evlerinden biri
- 31 august 1935 - Bazargic, Aydınbey (azi Kapinovo, Bulgaria) una dintre casele părăsite ale crimeenilor care au reușit să vândă doar țigla și cheresteaua înainte de a emigra
- August 31, 1935 - Pazardjik, Aydınbey, one of the ruined houses of the Crimeans who were able to sell the tiles and timber of their houses for emigration

Tatar elitlerinin ana düşünceleri din odaklı olmuştur. Göç etme kararının gerekçesi, bir Müslümanın Hristiyan bir ülkede yaşamasının imkânsızlığıydı. Bu anlamda en güçlü argüman, Müslümanların Rumen ordusundaki askerî hizmetleriydi. Göçe karşı çıkan Müslüman aydınlar, bu argümanı üç şekilde çürütmeye çalıştılar. En başta teolojik argümanlar getirdiler ve hicretin dinî açıdan kabul edilmesi için

la care s-au raportat elitele turce și tătare locale a fost cel religios. Motivul care era invocat în luarea deciziei de emigrare era imposibilitatea ca un musulman să trăiască într-o țară creștină. În acest sens, cel mai puternic argument era acela al efectuării stagiului militar. Elitele musulmane care se opuneau emigrării au încercat să demonteze acest raționament în trei feluri. În primul rând au adus argumente teologice și au explicat că,

decision to emigrate was the impossibility for a Muslim to live in a Christian country. The strongest argument in this sense was the military service of Muslims in the Romanian army. Muslim intellectuals who opposed emigration tried to refute this argument in three ways. First, they brought theological arguments and showed that Muslims had to face religious or secular hardships and injustices in order for emigration to be

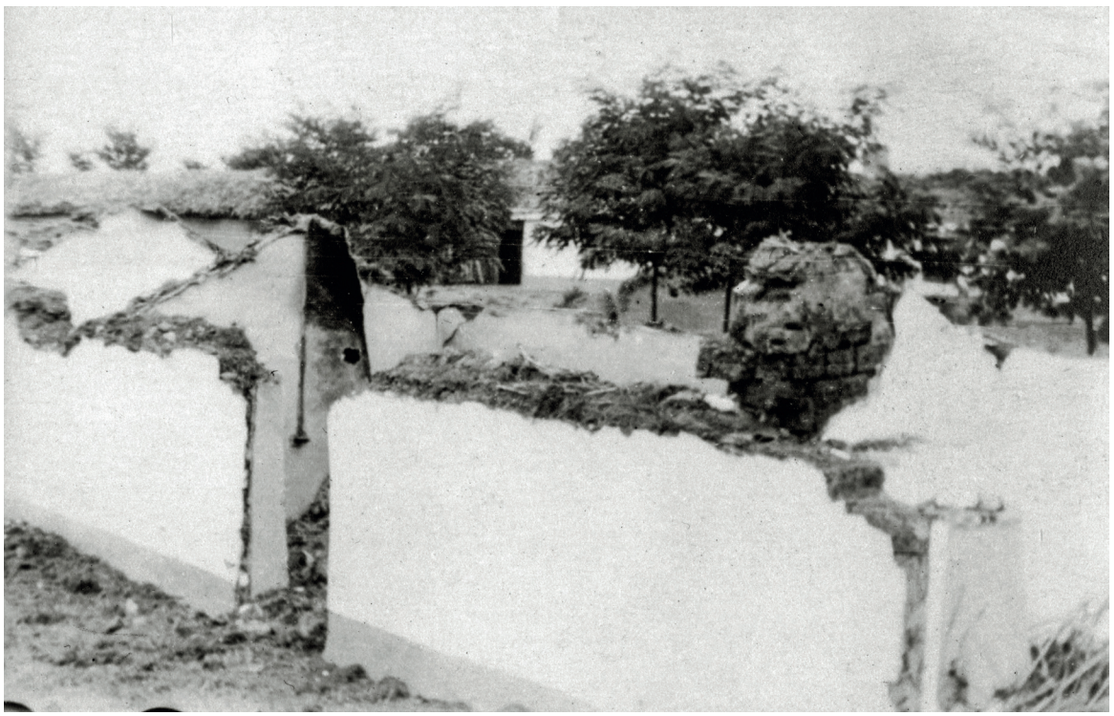

- 31 Ağustos 1935 - Pazarcık, Çufut Kuyusu, Muhacirlerden kalan harabelerden
- 31 august 1935 - Bazargic, Çufut Kuyusu (azi Yovkovo, Bulgaria), ruinele rămase de la emigranți
- August 31, 1935 - Pazardjik, Çufut Kuyusu, from the ruins left by emigrants

Müslümanların dinî veya dünyevi zorluklarla ve adaletsizliklerle karşı karşıya kalmaları gerektiğini gösterdiler. İkincisi, Romanya devletinin Müslümanlara sunduğu kolaylıklara dikkat çekerek orduda Müslüman askerlerin yemeklerinin Müslüman aşçılar tarafından hazırlanıp özel olarak servis edildiğini, garnizonlarda mescitlerin bulunduğunu ve askerî imamların atandığını belirttiler ("Hicret Hakkında Birkaç Söz", *Şark*, 12, 3 Şaban 1315 (28 Aralık 1897):1-2). Üçüncüsü, göç edenlerin kalanları zor durumda bıraktıklarını, Türklerin ve Kırım Tatarlarının sayısı azaldıkça Dobruca'da

pentru ca emigrarea să fie acceptată din punct de vedere religios, musulmanii ar fi trebuit să întâmpine greutăți religioase sau laice și să se confrunte cu nedreptăți. În al doilea rând, au evidențiat facilitățile oferite musulmanilor de statul român. Spre exemplu, se arăta că în armată mâncarea soldaților musulmani era pregătită de bucătari musulmani și era servită special, existau locuri de rugăciune în garnizoane și erau numiți imami militari [„Hicret Hakkında Birkaç Söz", în *Șark*, nr. 12, 3 Șaban 1315 (28 decembrie 1897), p. 1-2]. În al treilea rând, se arăta că cei care plecau îi lăsau într-o situație dificilă pe cei care rămâneau

religiously acceptable. Second, they drew attention to the facilities offered to Muslims by the Romanian state, pointing out that Muslim soldiers' meals in the army were prepared and specially served by Muslim cooks, there were masjids in the garrisons, and military imams were appointed ("Hicret Hakkında birkaç Söz", *Şark*, 12, 3 Şaban 1315 (28 December 1897): 1-2). Third, it was shown that those who emigrated left those who stayed in a difficult situation, and as the number of Turks and Crimean Tatars decreased, they became an insignificant minority in Dobruja. One of the opponents of migration was the

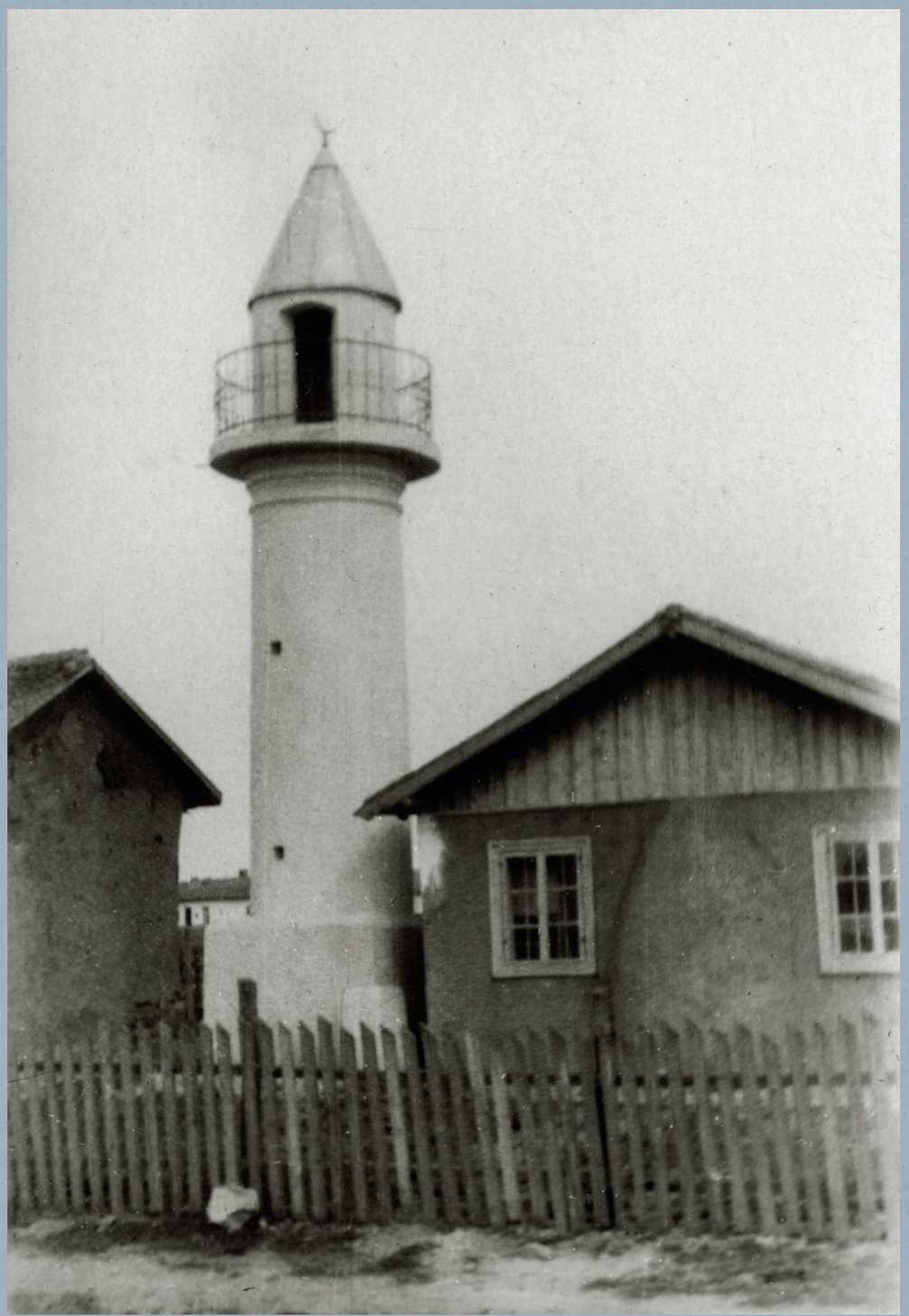

- 4 Eylül 1935 - Köstence, Danaköy, Halkın göçmemesi için muhtarın yaptırdığı minare
- 4 septembrie 1935 - Constanța, Nicolae Bălcescu, minaretul construit de primar pentru a convinge populația să nu mai emigreze
- September 4, 1935 - Constanta, Danaköy, The minaret built by the mukhtar to prevent the people from migrating

▸ 4 Eylül 1935 - Köstence, Danaköy

▸ 4 septembrie 1935 - Constanța, Nicolae Bălcescu

▸ 4 Eylül 1935 - Köstence, Danaköy

önemsiz bir azınlık hâline geldiklerini ifade ettiler. Göçlere karşı çıkanlardan biri de Kırım Tatar millî şairi Mehmet Niyazi olmuştur. Ona göre göç, "yalnızca yıkım getiren kronik bir hastalık" idi ("Dobruca'da Hicret Müşevvikları", *Teşvik*, 14, 8 Eylül 1326 (21 Eylül 1910):2). Mecidiye'de Mehmet Niyazi'nin idaresinde yayımlanan *Işık* gazetesindeki yazılarında Kırım Tatar şairi göç nedeniyle birçok bölgenin Müslüman özelliğini kaybettiğini kanıtlarıyla göstermiş ve bu felaketi

deoarece numărul turcilor și tătarilor scăzând, ei deveneau o minoritate mai puțin importantă în Dobrogea. Unul dintre cei care s-a opus emigrării a fost poetul național tătar crimeean Mehmet Niyazi. Pentru acesta, emigrarea era „o boală cronică care aduce doar distrugere" [„Dobruca'da Hicret Müşevvikları", în *Teşvik*, nr. 14, 8 Eylül 1326 (21 septembrie 1910), p. 2]. În articolele din ziarul *Işık*, publicat în Medgidia, un alt ziar condus de Mehmet Niyazi, se arăta că din cauza emigrărilor multe zone își pierdeau

Crimean Tatar national poet Mehmet Niyazi. According to him, migration was "a chronic disease that brought only destruction" ("Hicret Müşevvikları in Dobruja", *Teşvik*, 14, September 8, 1326 (September 21, 1910): 2). In his articles in the newspaper *Işık*, published in Medgidia under the management of Mehmet Niyazi, the Crimean Tatar poet showed that many regions had lost their Muslim character due to migration and called for a halt to this catastrophe. In one of these articles, he stated that the

- 4 Eylül 1935 - Köstence, Gelincik
- 4 septembrie 1935, Constanța, Mireasa
- September 4, 1935 - Constanta, Gelincik

durdurmak için çağrıda bulunmuştur. Bu makalelerin birinde, Kırım nüfusunun 1900'larda 3.000.000'dan 250.000'e düştüğünü belirterek, gelecekte Dobruca ve Bulgaristan'daki Müslüman nüfusun ortadan kalkabileceği konusunda uyarıda bulunmuştur ("Hâlâ mı Derd-i Hicret?", *Işık*, 4, 22 Şubat 1914:1).

İki dünya savaşı arası dönemde ise göçe karşı üç farklı tutum oluşmuş, bu tutumları bu dönemde gelişen iki olay belirlemiştir. İlk olarak, 1917-1918'de Kırım Ahalî Cumhuriyeti'nin kurulması, Dobruca'daki Kırım Tatarlarında güçlü bir millî hareketin oluşmasını

caracteristicile musulmane și se făcea un apel pentru oprirea acestui dezastru. Într-un astfel de articol se arăta că populația Crimeii scăzuse de la 3.000.000 la 250.000 în anii 1900 și se avertiza că în viitor populația musulmană din Dobrogea și Bulgaria poate dispărea [„Hâlâ mı Derd-i Hicret?", în *Işık*, nr. 4, 22 februarie 1914, p. 1].

În perioada interbelică au existat trei poziționări diferite față de emigrare. Această evoluție a fost determinată de două evenimente. În primul rând, crearea Republicii Populare Crimeea în 1917-1918 a impulsionat formarea unei puternice mișcări naționale a tătarilor din Dobrogea. În al doilea

population of Crimea had fallen from 3 million to 250,000 in the 1900s and warned that the Muslim population in Dobruja and Bulgaria might disappear in the future ("Hâlâ mı Derd-i Hicret?", *Işık*, 4, (February 22, 1914):1).

In the period between the two world wars, three different attitudes towards migration emerged, and these attitudes were determined by two events that developed during this period. First, the establishment of the Crimean People's Republic in 1917-1918 encouraged the formation of a strong national movement among the Crimean Tatars in Dobruja. Secondly, the establishment of the Republic

teşvik etmiştir. İkincisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, yeni kurulan Türk devletine anavatan gözüyle bakan Romanya'daki Türk halkı tarafından hayranlıkla karşılanmıştır. Bu bağlamda Müslümanlarda Türkiye Cumhuriyeti'ne göç, Kırım Yarımadası'na göç veya Dobruca'da kalmak üzere üç görüş ortaya çıkmıştır. Türkiye'ye göç sürecini destekleyenler, Ankara'da uygulanan değişikliklerden etkilenenlerdi. Onlara göre Kemalist reformlar, ülkeyi "etnik kimliklerini" koruyabilecekleri tek alan hâline getiren modernleşme hamlelerydi ("Göç Aleyhdarları", *Türk Birliği*, 54, (28 Temmuz 1937):1). Aynı zamanda, Türkiye Cumhuriyeti kültürel ve sosyal açıdan yeniden canlanmayı sağlayabilen tek alandı ("Göç ve Aksi Propagandacılar", *Deliorman,* 5, (18 Eylül 1937):1). Romanya'daki Türk basınının çoğu bu yönelimi desteklemiştir. *Deliorman*, *Tuna*, *Türk Birliği* gibi gazete ve dergiler göçü destekleyenlerin başlıca sesi olmuştur. Sayfalarında göç süreci, Türk devletinin göçmenlere sunduğu kolaylıklar, Ankara'daki dönüşümler hakkında yazılar yayınlanmıştır. Bu yazıların birçoğu Türkiye basınından alınmıştır.

İkinci görüş olan Kırım Yarımadası'na göç fikri bir grup idealist tarafından desteklenmiştir. O dönemin siyasi koşullarında, Kırım'ın serbest dolaşımın veya millî inisiyatiflerin rând, constituirea Republicii Turcia a fost privită cu admirație de populația turcă din România care s-a raportat la nou creatul stat turc ca la un stat-mamă. În acest context au existat trei curente de opinie: emigrarea spre Republica Turcia, emigrarea spre peninsula Crimeea și rămânerea în Dobrogea. Susținătorii procesului de emigrare în Turcia au fost cei care erau atrași de schimbările implementate la Ankara. Pentru ei, reformele kemaliste au fost impulsuri de modernizare care au transformat țara în singurul spațiu în care își puteau păstra „identitatea etnică" [„Göç Aleyhdarları", în *Türk Birliği* nr. 54, 28 iulie 1937, p. 1] și le ofereau oportunitatea pentru „redeșteptarea culturală și socială" [„Göç ve Aksi Propagandacılar", în *Deliorman,* nr. 5, 18 septembrie 1937, p. 1.]. Cea mai mare parte a presei turce din România a susținut această orientare. Ziare precum *Deliorman*, *Tuna* sau *Türk Birliği* au fost principalele voci ale celor care susțineau emigrarea. În paginile acestora au fost publicate articole despre procesul de emigrare, facilitățile oferite de statul turc emigranților, transformările de la Ankara, multe dintre articole fiind preluate din presa turcă.

În ceea ce privește al doilea curent de opinie, cel al emigrării spre peninsula Crimeea, el a fost unul idealist. În condițiile politice din acea perioadă, Crimeea făcând parte din of Türkiye was welcomed with admiration by the Turkish people in Romania, who viewed the newly established Turkish state as their homeland. In this context, three schools of thought developed among Muslims: emigration to the Republic of Türkiye, emigration to the Crimean peninsula or staying in Dobruja. Those who supported the process of emigration to Türkiye were those who were impressed by the changes implemented in Ankara. For them, the Kemalist reforms were modernization moves that made the country the only place where they could preserve their "ethnic identity" ("Göç Aleyhdarları", *Türk Birliği*, 54, (28 July 1937):1). At the same time, the Republic of Türkiye was the only space that could provide cultural and social revitalization ("Göç ve Aksi Prpopagandacılar", *Deliorman*, 5, (September 18, 1937):1). Most of the Turkish press in Romania supported this orientation. Newspapers and journals such as *Deliorman*, *Tuna*, *Türk Birliği* were the main voices of those who supported migration. In their pages, articles were published about the migration process, the facilities offered by the Turkish state to immigrants, and the transformations in Ankara. Many of these articles were taken from the Turkish press.

The second view, the idea of emigration to the Crimean peninsula, was supported by a group of idealists. In

mümkün olmadığı bir devletin, yani Sovyetler Birliği'nin bir parçası olması, yarımadaya göçü mümkün kılmamıştır. Bu düşünce akımını savunanlar, Müstecip Hacı Fazıl (Ülküsal) liderliğindeki *Emel* dergisi etrafında toplanan, "Emelciler" olarak da bilinen, Kırım Tatar milliyetçileri grubuydu. Bunlar, Kırım Tatarlarının Dobruca'dan Anadolu'ya göç etmemeleri, Kırım'a göç edebilecekleri doğru anı beklemeleri gerektiğini düşünüyorlardı. Amaçları yarımadada bir Kırım Tatar millî devleti kurmaktı. Bu konumlanmaları bazı çevrelerde Ankara'daki rejime muhalefet olarak yorumlanmıştır. Fakat gerçekler bu varsayımla çelişmektedir. Emelciler dönemin Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver ile Türk-Tatar toplumunun sorunlarını çözmek için birçok kez görüşmüştür. Romanya'da komünistlerin iktidara gelmesiyle Kırım Tatar millî mücadelesinin yürütülmesinin imkânsızlaşmasıyla birlikte Müstecip Hacı Fazıl da İstanbul'a yerleşmiştir ve *Emel* dergisini 1960'dan sonra burada çıkarmaya devam etmiştir (Omer, 2020:292-293).

Dobruca'da kalmayı savunanlara gelince, tıpkı savaş öncesi dönemde olduğu gibi, Romanya'nın sunduğu kolaylıkları anlattılar ve dindaşlarını bu olanaklardan yararlanmaya çağırdılar. Onlara göre, Rumen devletinin

Uniunea Sovietică, un stat în care nu era posibilă libera circulație sau o inițiativă națională, direcția emigrării spre peninsulă nu era posibilă. Cei care au promovat acest curent de opinie au fost grupul de naționaliști grupați în jurul revistei *Emel* condusă de Mustegep Hagi Fazâl (Ülküsal). Aceștia considerau că tătarii din Dobrogea nu trebuie să emigreze spre Anatolia ci să aștepte momentul potrivit când se va putea emigra spre Crimeea. Scopul lor era acela de a crea un stat național tătăresc în peninsulă. Această poziționare a lor a fost interpretată în unele cercuri ca pe o opoziție față de regimul de la Ankara. Faptele contrazic, totuși, această supoziție. Membrii „grupului Emel" s-au întâlnit de mai multe ori cu ministrul Turciei la București din acea perioada Hamdullah Suphi Tanrıöver și au colaborat pentru rezolvarea unor probleme ale comunității turce și tătare din Dobrogea. Mai mult, când în România nu a mai fost posibilă coordonarea unei mișcări naționale, odată cu începerea celui de Al Doilea Război Mondial, Mustegep Ülküsal s-a stabilit în Istanbul unde a continuat să publice revista *Emel* (Omer 2020:292-293).

În ceea ce îi privește pe susținătorii rămânerii în Dobrogea, la fel ca în perioada antebelică, aceștia prezentau facilitățile oferite de statul român și își îndemnau coreligionarii

the political conditions of the time, the fact that Crimea was part of a state, the Soviet Union, where free movement or national initiatives were not possible, made emigration to the peninsula impossible. The proponents of this school of thought were a group of Crimean Tatar nationalists, also known as "Emelciler", who gathered around *Emel*, led by Müstecip Hacı Fazıl (Ülküsal). They believed that the Crimean Tatars should not migrate from Dobruja to Anatolia, but should wait for the right moment when they could migrate to Crimea. Their aim was to establish a Crimean Tatar national state on the peninsula. This positioning was interpreted in some circles as opposition to the regime in Ankara. However, the facts contradict this assumption. The Emelists met with the then Ambassador to Bucharest, Hamdullah Suphi Tanrıöver, many times to solve the problems of the Turkish-Tatar community. After the communists came to power in Romania and the Crimean Tatar national struggle became impossible, Müstecip Hacı Fazıl moved to Istanbul, where he continued to publish *Emel* after 1960 (Omer, 2020:292-293).

As for those who advocated staying in Dobruja, just like in the prewar period, they explained the facilities offered by Romania and urged their co-religionists to take advantage of these opportunities. According to

ibadet yerlerinin bakımıyla ilgilenmesi, eğitim sürecini desteklemesi ve onların dinî ve etnik özelliklerine saygı duyması, göçe karşı çıkmak için yeterli argümanlardı. Rumen devleti için Dobruca'nın entegrasyonu bir zorluk olmuştur. Bunun nedeni bölgenin hem farklı bir idari sistemin parçası olması hem de demografik yapısıydı. Türk-Tatar nüfusunu entegre etmek için Bükreş'teki yetkililer bir dizi politika uygulamışlardır. Her şeyden önce, Rumen yetkililer, toplumun temsili kurumlarını, Müftülük, Müslüman Cemaatler ve Kadılıkları devam ettirdiler. İşleyişleri, amacını bozmadan Romanya yasalarına uyarlandı. Böylece Türkiye'de hilafetin kaldırılmasına kadar müftü halifenin bağlayıcı olmayan rızasıyla Romanya Kültler ve Sanatlar Bakanı tarafından atanıyordu. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra artık bu anlaşma konusu gündeme gelmedi. Ayrıca, kadılıklara Müslümanların medeni meselelerinde (evlilik, boşanma, miras) yargı yetkisi verildi. Fakat memnuniyetsizlik durumunda, Müslümanlar kararları bağlayıcı olan Romanya mahkemelerine başvurabilirlerdi. İkinci olarak, Romanya devleti ana camilerin bakımını ve din görevlileri ile Türkçe öğretmenlerinin maaşlarını ödemeyi üstlenerek toplumu desteklemeyi üstlendi. Ayrıca Romanya Kralı I. Carol iki cami

să profite de ele. Pentru ei, faptul că statul român se ocupa de întreținerea lăcașelor de cult, susținerea procesului educațional și le respecta specificitatea religioasă și etnică erau argumente suficiente pentru a se opune emigrării. Pentru statul român integrarea Dobrogei a fost o provocare. Asta s-a datorat atât faptului că provincia făcuse parte dintr-un sistem administrativ diferit, cât și compoziției demografice. În ceea ce privește populația turco-tătară, autoritățile de la București au implementat o serie de politici prin care să o integreze. În primul rând, oficialii români au înțeles să păstreze instituțiile reprezentative ale comunității: Muftiatul, Comunitățile Musulmane și Cadiatele. Funcționarea lor a fost adaptată legilor românești fără a le fi însă denaturată menirea. Astfel, până la abolirea Califatului în Turcia, numirea muftiului se făcea de către ministrul Cultelor și Artelor din România cu acordul neobligatoriu al șefului ierarhiei religioase din Imperiul Otoman. După crearea Republicii Turcia nu s-a mai pus problema acestui acord. De asemenea, Cadiatelor li s-a acordat jurisdicție în chestiunile de natură civilă (căsătorii, divorțuri, moșteniri) ale musulmanilor, dar în caz de nemulțumire, aceștia se puteau adresa instanțelor românești ale căror hotărâri erau obligatorii. În al doilea rând, statul

them, the fact that the Romanian state took care of the maintenance of places of worship, supported the educational process and respected their religious and ethnic characteristics were sufficient arguments to oppose emigration. For the Romanian state, the integration of Dobruja has been a challenge. This was both because the region was part of a different administrative system and because of its demographic structure. In order to integrate the Turkish-Tatar population, the authorities in Bucharest implemented a number of policies. First of all, the Romanian authorities maintained the representative institutions of the community, the Muftiate, the Muslim Congregations and the Qadis. Their functioning was adapted to Romanian law, without impairing their purpose. Thus, until the abolition of the Caliphate in Türkiye, the Mufti was appointed by the Romanian Minister of Cults and Arts with the non-binding consent of the Caliph. After the establishment of the Turkish Republic, this agreement was no longer on the agenda.

In addition, the qadi offices were given jurisdiction over Muslim civil matters (marriage, divorce, inheritance). But in case of dissatisfaction, Muslims could appeal to the Romanian courts, whose decisions were binding. Secondly, the Romanian state undertook to support the community

- 5 Ağustos 1935 - Köstence, Edilköy
- 5 august 1935 - Constanța, Miriștea
- August 5, 1935 - Constanta, Edilkoy

- 24 Eylül 1935 - Köstence, Köstence Limanı'nda uzun müddet kalarak sefalete düşen muhacirler son muamelelerini halleden müessese binası önünde
- 24 septembrie 1935 - Constanța, emigranții decădeau deoarece așteptau foarte mult timp în portul Constanța; în fața clădirii în care îndeplineau ultimele formalități
- 24 September 1935 - Constanta, emigrants waiting for a long time in the port of Constanta and impoverished, in front of the building where they complete the last formalities

yaptırmıştır. Bunlardan ilki, 1906'da şimdiki "Carol I" parkında inşa edilmiştir. 1959'da komünist dönemde yıkılmış, bir yıl sonra Bükreş'in başka bir mahallesinde yeniden yapılmıştır. İkincisi, 1910-1913 yılları arasında Köstence'de inşa edildi ve bugün hâlâ kullanılmaktadır.

Rumen yetkililerin göç konusunda ortak bir görüşleri olmamıştır. Bazı siyasetçi ve diplomatlar göçü durdurmak için çözümler önermişlerdir. Göçe karşı çıkanlardan biri, Romanya'nın Türkiye Büyükelçisi Gheorghe Filality olmuştur. 1927 yılında hazırladığı bir raporda Romanya'da sorun

român și-a asumat susținerea comunității asumându-și întreținerea geamiilor principale și plata salariilor personalului de cult și profesorilor de limba turcă. Mai mult, regele României, Carol I, a ridicat două moschei. Prima dintre ele, în anul 1906, în actualul parc „Carol I" din București. Aceasta a fost dărâmată în perioada comunistă, în anul 1959, și reconstruită un an mai târziu într-un loc diferit. Cea de a doua, a fost ridicată în Constanța, între anii 1910-1913, și este folosită și astăzi.

În privința emigrării, oficialii români nu au avut o opinie unanimă.

by maintaining the main mosques and paying the salaries of religious officials and Turkish teachers. In addition, the Carol I of Romania built two mosques. The first one was built in 1906 in the current "Carol I" park. It was demolished in 1959 during the communist era and rebuilt a year later in another neighborhood of Bucharest. The second was built in Constanta between 1910 and 1913 and is still in use today.

Romanian authorities have not had a unified view on emigration. Some politicians and diplomats have proposed solutions to stop emigration. One of those who opposed immigration was the Romanian Ambassador

yaratmayan tek azınlık olan Türklerin "*fikirlerini değiştirmek için elimizden geleni yapmalıyız*" fikrini beyan etmiş ve hükûmetten "*... her açıdan yararlı olan bu çalışkan insanları*" göçten vazgeçirmek için önlem alınmasını istemiştir (AMAE, fond 71/Turcia, vol. 58, 115). Bu çabalara rağmen göç süreci durdurulamamıştır. Bu gerçek karşısında Bükreşli yetkililer, göç sürecini Ankara'daki muadilleriyle iş birliği içinde düzenlemeyi ve göç eden Türkler ile Kırım Tatarlarının yerine Balkanlar'dan gelen Ulahları yerleştirmeyi tercih etmişlerdir.

Türk devleti için göç bir zorluk ve aynı zamanda bir fırsat olmuştur. Hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemlerinde sadece Romanya'dan değil, birçok bölgeden göç dalgaları yaşandığı için Türk yetkililerini zor durumda bırakmıştır. Bu gerçekle karşı karşıya kalan hem Osmanlı hem de Cumhuriyet yetkilileri göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak için yardımlar sunarak iskânlarını düzenlemekle ilgilenmişlerdir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında göç akımı, ülkenin nüfus sorununu çözmek için bir fırsat olarak algılanmıştır. Çünkü Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun nüfusu 17.5'ten 12 milyona düşmüştü (Tekeli, 2013:155).

Türk yetkilileri göç sürecini düzenlerken bütün detaylara önem

Au existat voci care au propus găsirea de soluții pentru a stopa emigrarea. Unul dintre cei care s-au împotrivit emigrării a fost ministrul României în Turcia, Gheorghe Filality. Într-un raport din 1927, acesta arăta că turcii reprezintă singura minoritate care nu creează probleme în România, preciza că e în interesul României „să păstrăm acești oameni atât de muncitori și de folositori din toate punctele de vedere" și menționa că „trebuie să se facă ceva pentru a-i sili să-și schimbe ideile" (AMAE, fond 71/Turcia, vol. 58, f. 115). În cele din urmă, procesul de emigrare nu a putut fi stopat. În fața acestei realități, oficialii de la București au preferat să reglementeze procesul de emigrare în colaborare cu omologii de la Ankara și să îi colonizeze pe aromânii din Balcani în locul turcilor și tătarilor care au emigrat.

Pentru statul turc emigrarea a fost atât o provocare, cât și o oportunitate. A fost o provocare deoarece, atât în perioada otomană, cât și în perioada republicană, au existat valuri de emigrare din mai multe regiuni, nu numai România. În fața acestei realități, atât oficialii otomani, cât și cei republicani s-au preocupat de organizarea așezării emigranților atât prin reglementarea întregului proces, cât și prin oferirea de ajutoare care să acopere nevoile acestora. La începuturile Republicii, curentul de emigrare a fost perceput și ca pe

to Türkiye, Gheorghe Filality. In a 1927 report, he stated that "we should do our best to change the minds" of the Turks, the only minority in Romania that did not cause any problems, and asked the government to take measures to discourage the emigration of "these hardworking people who are useful in every respect" (AMAE, fond 71/Turcia, vol. 58, 115). Despite these efforts, the emigration process could not be stopped. Faced with this reality, the Bucharest authorities preferred to organize the migration process in cooperation with their counterparts in Ankara and to replace the emigrated Turks and Crimean Tatars with Vlachs from the Balkans.

For the Turkish state, migration has been both a challenge and an opportunity. In both the Ottoman and Republican eras, waves of migration not only from Romania but also from many other regions put the Turkish authorities in a difficult situation. Faced with this reality, both the Ottoman and the Republican authorities were interested in organizing the resettlement of migrants by regulating the whole process and offering assistance to meet their needs. In the early years of the Republic, the migration flow was perceived as an opportunity to solve the country's population problem. Because after the Balkan Wars, the First World War and the Turkish War of Independence, the population of Anatolia had dropped

vermişlerdir. Sürekli endişeleri, göçmenlerin Türkiye'ye en iyi şartlar altında ulaşması ve mümkün olan en kısa sürede uyum sağlayabilmeleriydi. İçinde bulunduğu uzun savaşların ardından geniş çaplı ekonomik yeniden yapılanma sürecine girmiş olan Ankara için göçmenlerin iskânı kayda değer bir çaba olmuştur. Bu nedenle, Türk yetkililer, göçmenlerin en kısa sürede iyi bir maddi duruma erişerek veya nitelikli bir işgücüne dönüşerek ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmalarını istemişlerdir. Tabii ki çoğu insanın daha iyi bir yaşam umuduyla Romanya'yı terk etmeyi tercih ettiği gerçeği, insani yardım çabalarını öncelikli kılmıştır.

Göçmenlerin yasal yükümlüklerinin yerine getirilmesi açısından iki kategori tespit edilebilir. Türk devleti açısından göçmenler *serbest göçmen* ve *iskânlı göçmen* olarak tanımlanmıştır. *Serbest göçmenler* devletin sağladığı yardımlardan faydalanmadan istedikleri yere yerleşebiliyorlardı. Türk devletinin yardımlarından faydalandıkları ve Türk yetkililerin belirledikleri yerlere iskân edildikleri için *iskânlı göçmenlerin* durumları farklıydı. *İskânlı göçmenler* için göç süreci devlet tarafından ücretsiz düzenlenmiştir. Bunlar bir dizi kurala uymak zorundaydılar: öncelikle, Romanya kurumlarının verdiği onaylara dayanarak

o oportunitate de rezolvare a problemei demografice cu care se confruntă Ankara. În urma Războaielor Balcanice, a Primului Război Mondial și a Războiului Greco-Turc, populația Anatoliei a scăzut de la 17,5 la 12 milioane (Tekeli 2013:155).

Autoritățile turce au organizat procesul de emigrare acordând atenție tuturor detaliilor. O preocupare constantă a acestora a fost ca emigranții să ajungă în Turcia în cele mai bune condiții și să se poată adapta în cel mai scurt timp. Aflată în plin proces de reconstrucție economică după lungile războaie în care se implicase, pentru Ankara, aducerea și așezarea emigranților au reprezentat eforturi considerabile. Din acest motiv, oficialii turci și-au dorit ca viitorii emigranți să aibă o situație materială bună sau să fie mână de lucru calificată pentru a aduce un aport în dezvoltarea țării. De aceea, în procesul de așezare a emigranților s-a ținut cont de specializările acestora și s-a încercat susținerea lor astfel încât să se adapteze cât mai repede. Realitatea că cei mai mulți alegeau să plece din România în Turcia sperând la o viață mai bună a făcut ca acest deziderat să fie de cele mai multe ori secundar în fața efortului umanitar.

În funcție de felul în care au emigrat au existat emigranți liberi și emigranți în baza legilor de așezare sau a Convenției cu privire la

from 17.5 to 12 million (Tekeli, 2013:155).

While organizing the migration process, Turkish authorities paid attention to every detail. Their constant concern was that the migrants would arrive in Türkiye under the best conditions and that they would be able to adapt as soon as possible. For Ankara, which was in the process of large-scale economic reconstruction after the long wars it had fought, the resettlement of migrants was a significant endeavor. Therefore, the Turkish authorities wanted future migrants to contribute to the country's development by achieving a good material situation or becoming a skilled labor force. Of course, the fact that most people chose to leave Romania in the hope of a better life prioritized humanitarian efforts.

Two categories can be identified in terms of the fulfillment of the legal obligations of migrants. For the Turkish state, migrants were defined as free migrants and settled migrants. Free migrants could settle wherever they wanted without benefiting from the state's assistance. The situation of settled migrants was different, as they benefited from the assistance of the Turkish state and were settled in the places determined by the Turkish authorities. For settled migrants, the migration process was organized by the state for free. They had to follow a set of rules: first, they needed

Türk diplomatik misyonlarından alınan ve göç etmelerine izin verecek bir pasaporta ihtiyaçları vardı, ardından Köstence limanından Türk devletinin kiraladığı gemilere biniyorlardı. Türkiye'de de önce karantina noktalarından birinden geçiyorlar sonra yerleştirilecekleri yere gönderiliyorlardı. Bu sistem her zaman sorunsuz çalışmamıştır. En sık karşılaşılan zorluklar, yetersiz sayıda gemi veya bir grup göçmenin Köstence limanına varması gereken anın kötü planlanmasıyla ilgiliydi. Bu nedenle göçmenlerin göç etmek üzere bir gemiye binmek için Köstence veya çevresinde uzun süre bekledikleri durumlar olmuştur. Bu bekleyişte göçmenlerin hem kendileri maddi zorluk çekmiş ve hem de yem yetişmeyen hayvanları telef olmuştur.

Göçmenlerin karşılaştıkları sorunların çoğu Rumen ve Türk devletlerinin girişimleriyle çözülmüştür. Göçün en iyi koşullarda gerçekleşmesi için Romanya ve Türkiye iş birliği içinde olmuştur. Bu bağlamda en güzel örnek, 4 Eylül 1936'da *Dobrucadaki Türk Ahalînin Muhaceretini Tanzim Eden Mukavelename*'nin imzalanmasıdır. İlk iki maddede göç alanları ve aşamaları belirtilmiştir. Böylece Silistre, Kaliakra, Köstence ve Tulça eyaletlerinde oturan Müslüman Türkler mukavelenameden istifade edebileceklerdi. Ayrıca, göçün beş

emigrare. Emigranții liberi erau cei care nu apelau la ajutoarele oferite de stat. Aceștia își asigurau transportul și se puteau așeza oriunde în Turcia. Pentru ceilalți, emigrarea era organizată de stat, ei nefiind nevoiți să plătească nimic. Aceștia trebuiau să respecte o serie de reguli: în primul rând aveau nevoie de un pașaport care să le permite emigrarea acesta fiind obținut de la reprezentanțele diplomatice turce în baza unor avize date de instituțiile românești, apoi se îmbarcau din portul Constanța în vapoarele închiriate de statul turc, în Turcia treceau mai întâi prin unul din punctele de carantină după care erau trimiși spre locul în care urmau să fie așezați. Acest sistem nu a funcționat de fiecare dată fără probleme. Cele mai frecvente dificultăți au fost cele legate de numărul insuficient de vapoare sau planificarea deficitară a momentului în care un grup de emigranți ar fi trebuit să ajungă în portul Constanța. Din această cauză, au fost situații în care emigranții au așteptat mai mult timp în Constanța sau împrejurimi să se îmbarce într-un vas pentru a emigra.

Cele mai multe dintre problemele pe care le-au întâmpinat emigranții au fost rezolvate prin implicarea statelor român și turc. România și Turcia au colaborat pentru ca emigrarea să se desfășoare în cele mai bune condiții. Cel mai bun exemplu în acest sens

a passport issued by the Turkish diplomatic missions, based on approvals granted by the Romanian institutions, which would allow them to emigrate, then they boarded ships chartered by the Turkish state from the port of Constanta. In Türkiye, they first passed through one of the quarantine points and then were sent to the place of resettlement. This system has not always worked smoothly. The most frequent difficulties were related to insufficient number of ships or poor planning of the moment when a group of migrants had to arrive at the port of Constanta. There were therefore cases where migrants waited for a long time in or around Constanta to board a ship to emigrate. During this wait, the emigrants themselves suffered financial hardship and their livestock perished due to lack of feed.

Most of the problems faced by the migrants were solved with the initiatives of the Romanian and Turkish states. Romania and Türkiye cooperated to ensure that the migration took place under the best conditions. In this context, the best example is the signing of the Memorandum of Understanding on September 4, 1936, which regulates the migration of the Turkish population in Dobruja. In the first two articles, migration areas and stages were specified. Thus, Muslim Turks living in the provinces of Silistra, Caliacra, Constanta and Tulcea

senede bitmesi ve aşağıdaki sırayla yapılması gerekmekteydi: 15 Nisan 1936'dan itibaren, mallarını zaten tasfiye edenlerden 15 bin kişilik bir kafile; ikinci sene, Rumen-Bulgar hududu boyunca 8 kilometrelik bir mıntıka; üçüncü sene, Hacıoğlu Pazarcık (günümüzde Dobriç, Bulgaristan) şehri ve Ezibeyi (günümüzde Paskalevo, Bulgaristan), Kurdpınar (günümüzde Tervel, Bulgaristan) sancakları; dördüncü sene, Akkadınlar (günümüzde Dulovo, Bulgaristan), Tutrakan (günümüzde Tutrakan, Bulgaristan) sancakları; beşinci sene, Silistre şehri ve sancağı ve Dobruca topraklarının kalan kısmı (Omer, 2020:235-236; *Resmî Gazete*, 3523, Ankara, 2 Şubat 1937:7615-7618). Ayrıca göçmenlere ait olan kırsaldaki mülklerin, Türk hükûmetine hektar başına 6.000 ley ödeyerek Rumen hükûmeti tarafından satın alınması öngörülmüştür. Para Türk devleti adına açılan Romanya Millî Bankası'ndaki bir hesaba yatırılacak ve Türkiye hükûmeti bu hesaptaki para ile Romanya'dan ürün alabilecekti. Göçmenler taşınır mallarını ve hayvanlarını yanlarına alabilirlerdi.

İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle göç yoğunluğu azalmıştır. Romanya'da komünistlerin iktidara gelmesinden sonra Türkiye'ye yerleşmeyi seçen Türk ve Kırım Tatar aileler

este semnarea la 4 septembrie 1936, a *Convenției în privința emigrării populației turcești din Dobrogea*. Primele două articole stabileau zonele, localitățile și etapele emigrării. Astfel, obiectul Convenției îl făceau turcii care locuiau în județele Caliacra, Durostor, Constanța și Tulcea. Procesul de emigrare era programat să dureze 5 ani. În primul an, începând cu 15 aprilie 1936 trebuiau să plece 15.000 de persoane care își vânduseră deja proprietățile și aveau actele pregătite. În următorul an se stabilise să emigreze cei care se aflau în interiorul regiunii de până la 8 km. de granița româno - bulgară, în al treilea an cei din zona Bazargic (azi Dobrici, Bulgaria), Ezibei (azi Paskalevo, Bulgaria) și Curtbunar (azi Tervel, Bulgaria), în al patrulea an Accadânlar (azi Dulovo, Bulgaria) și Turtucaia (azi Tutrakan, Bulgaria), în al cincilea an Silistra și restul Dobrogei. De asemenea, se stabilea ca bunurile imobile rurale ce aparțineau emigranților să fie achiziționate de guvernul român care urma să plătească guvernului turc 6.000 lei pentru fiecare hectar. Banii erau depuși într-un cont la Banca Națională a României deschis în numele statului turc. Guvernul turc urma să achiziționeze produse din România cu banii din acest cont. Emigranții își puteau lua bunurile mobile (Omer 2020:235-236; *Monitorul Oficial*, Partea I-a, nr. 10, 14 ianuarie 1937, p. 295-297).

could benefit from the agreement. The migration was to be completed in five years and was to be carried out in the following order: From April 15, 1936, a caravan of 15,000 people from those who had already liquidated their property; the second year, an 8-kilometer zone along the Romanian-Bulgarian border; the third year, the city of Hacioglu Pazardjik (now Dobrich, Bulgaria) and the sanjaks of Ezibeyi (now Paskalevo, Bulgaria) and Kurdpınar (now Tervel, Bulgaria); fourth year, the sanjaks of Akkadınlar (today Dulovo, Bulgaria), Tutrakan (today Tutrakan, Bulgaria); fifth year, the city and sanjak of Silistre and the rest of the Dobruja territory (Omer, 2020: 235-236; Resmi Gazete, 3523, Ankara, (February 2, 1937): 7615-7618). It was also envisaged that rural properties belonging to the migrants would be purchased by the Romanian government by paying 6,000 lei per hectare to the Turkish government. The money was to be deposited in an account in the Romanian National Bank opened in the name of the Turkish state, and the Turkish government would be able to buy products from Romania with the money in this account. Immigrants could keep their movable property.

With the outbreak of the Second World War, the intensity of migration decreased. After the communists came to power in Romania, some Turkish and Crimean Tatar families

olmuştur. Bu sefer, rejimin özellikleri, göç etme kararının verilmesinde en önemli olan unsur olmuştur. Emelciler için, Bükreş'te Sovyetler tarafından desteklenen bir hükûmetin varlığı Kırım ile ilgili faaliyetleri imkânsız kılıyordu. Bu nedenle Müstecip Ülküsal veya Mehmet Vani Yurtsever gibi şahsiyetler Türkiye'ye yerleşerek *Emel* dergisini çıkarmaya devam etmişlerdir.

Göçlerin neticesinde Dobruca'dan Türkiye'ye yerleşmiş önemli bir Kırım Tatar toplumu oluşmuştu. Bu göçmenler hem Dobruca'ya özlem duymuş, Dobruca'ya yönelik hatıralarını muhafaza etmiş hem de uzun süre Dobruca'dan getirdikleri kültür ve geleneklerini devam ettirerek Türkiye'de Kırım Tatar kimliğini güçlendirmişlerdir. Dobruca da Kırım Tatarsız kalmamıştır. Pek çok aile Romanya ve Türkiye arasında bölünmüştür. Romanya'da kalanlarla Türkiye'ye yerleşenler arasındaki bağlar günümüze kadar devam etmiştir. Ait oldukları ülkelerin kalkınmasına katkıda bulunup, Ankara ile Bükreş arasında bir köprü olmuş ve tarihî vatanları Kırım'a sahip çıkmaya devam etmişlerdir. ■

După izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial emigrarea a scăzut în intensitate. După instalarea regimului comunist în România au mai existat familii de turci și tătari care au ales să se stabilească în Turcia. De data aceasta, în luarea deciziei de emigrare a contat cel mai mult natura regimului. Pentru cei din „grupul Emel", instalarea la București a unui Guvern susținut de sovietici nu a mai permis desfășurarea de activități legate de Crimeea. Din acest motiv personalități precum Mustegep Ülküsal sau Mehmet Vani Yurtsever au ales să se stabilească în Turcia unde au continuat să publice revista *Emel*.

În urma emigrărilor s-au format comunități importante de tătari crimeeni din Dobrogea stabiliți în Turcia. Nici Dobrogea nu a rămas fără tătari. Legăturile dintre cei rămași în România și cei stabiliți în Turcia nu au fost întrerupte niciodată. Ei au contribuit la dezvoltarea țărilor din care făceau parte, au devenit o punte de legătură între Ankara și București și au continuat să se preocupe de teritoriul lor natal istoric, Crimeea. ■

chose to settle in Türkiye. This time, the characteristics of the regime were the most important factor in the decision to emigrate. For the Emelists, the existence of a government supported by the Soviets in Bucharest made Crimean activities impossible. For this reason, personalities such as Müstecip Ülküsal or Mehmet Vani Yurtsever settled in Türkiye and continued to publish the *Emel*.

As a consequence of migration, a significant community of Crimean Tatars from Dobruja established themselves in Türkiye. These individuals experienced nostalgia for Dobruja, retained memories of their former home, and bolstered the Crimean Tatar identity in Türkiye by perpetuating the culture and traditions they had brought with them from Dobruja over an extended period. Crimean Tatars were present in Dobruja despite this fact. A lot of families were separated between Türkiye and Romania. The connections between those who stayed in Romania and those who migrated to Türkiye have persevered until the present day. They have contributed to the growth of their native countries, acted as a link between Ankara and Bucharest, and have also continued to defend their historical homeland of Crimea. ■

Kaynakça

Bibliografie

Biblography

1. Arşivler/Arhive/Archives

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (AMAE)

-fond Constantinopol

-fond Problema 71

-fond 71/Turcia

Arhivele Naționale ale României (ANR)

-fond Consiliul de Miniștri

-fond Consiliul de Miniștri, Serviciul Statistic

-fond Direcția Generală a Poliției (DGP)

-fond Inspectoratul General al Jandarmeriei

-fond Inspectoratele Regionale de Poliție

-fond Ministerul Cultelor și Artelor (MCA)

-fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (MCIP)-Direcția Contabilități

Rossiyskiy Gosudarstvenniy Voenniy Arhiv (Российский государственный военный архив (RGVA)

-№ фонда 461К, № Описи 2

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Ankara (BCA)

-030.10.00. (Başbakanlık Muamelât Genel Müdürlüğü Evrakı Kataloğu)

-030.18.001.002. (Bakanlar Kurulu Kararları Kataloğu)

-030.0.010.000. (Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Evrakı Kataloğu)

-272.00.00. (Toprak İskân Genel Müdürlüğü Kataloğu)

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

-fon Hariciye Siyasî (HR. SYS.)

Direcția Județeană Constanța a Arhivelor Naționale (DJCAN)

-fond Prefectura Constanța

Direcția Județeană Ilfov a Arhivelor Naționale (DJIAN)

-fond Inspectoratul Școlar al Județului Durostor

-fond Prefectura Caliacra

-fond Prefectura Durostor

-fond Pretura Curt-Bunar

2. Yayımlanmış belgeler/Documente publicate și statistici/Published documents and statistics

HAMANGIU C.

1900-1942 *Codul General al României*, Leon Alcalay & Viața Românească: București.

MANUILĂ S.

1938 *Recensământul General al Populației României din 20 Decemvrie 1930, Volumul II: Neam, Limbă maternă, Religie*, Monitorul Oficial. Imprimeria Națională: București.

3. Basın/Presă /Press

Analele Dobrogei, 1922; 1934; 1938.

Arhiva Dobrogei, 1919.

Caş, 2001-2006.

Bora, 1938.

Ceardak, 1937.

Deliorman, 1937.

Dobrogea Junã, 1914-1915, 1919, 1937.

Emel, 1930-1940.

Hak Söz, 1936.

Karadeniz, 1995-2005.

Işık, 1914.

Mektep ve Aile, 1915.

Monitorul Oficial al României.

Renkler, 1987, 1992, 1995.

Resmî Gazete (*Resmî Ceride*).

Romanya, 1923.

Teşvik, 1910.

Tuna, 1936, 1937.

Türk Birliği, 1934-1939.

Wschód Orient, IX/1(27), Styczeń-Marzec 1938.

Yıldırım, 1932, 1935-1936, 1938.

4. Hatırat/Memorii /Memoirs

BEKMAMBET, A.

2002. *Keşken Künler*. Ars Docendi: Bucureşti.

KIRIMER, C. S.

1993 *Bazı Hatıralar*, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, İstanbul.

OTAR, İ., ÖZCAN, Ö.

2003 *Cafer Seydahmet Kırımer'in Günlüğü*, Polatlı Kırım Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, Ankara.

TEMO, İ.

1939 *İttihad ve Terakki Cemiyetinin Teşekkülü ve Hidematı Vataniye ve İnkilabı Milliye Dair Hatıratım*, Romanya- Mecidiye.

ÜLKÜSAL M.

1999 *Kırım Yolunda Bir Ömür. Hatıralar*, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkez Yayınları: Ankara.

5. Kitaplar, Kitap Bölümleri, Makaleler, Bildiriler/Cărți, articole, prezentări /Books, Book Chapters, Articles, Papers

ABKOWİCZ, M.

2014 "Działalność organizacyjna Karaimów z pierwszej fali emigracji rosyjskiej w przededniu II wojny światowej na podstawie korespondencji z hachanem Serają Szapszałem", *Almanach Karaimski*, 3, 2014, 10.

ALİ, A. N. G., ABLAİ M., VUAP N.,

1996 *Boztorgay*, Kriterion: Bükreş.

ARBORE A. P.

1920 *Din etnografia Dobrogei. Contribuțiuni la așezările tătarilor și turcilor din Dobrogea*, Tipografia Cărții Regale: București.

ATMACA, E. B.

2020 *Sovyetlere Muhalefet: Türk Siyasi Muhacirlerinin Bolşevik ve Türk Devrimlerine Bakışı (1923-1934)*, Karakum Yayınevi: Ankara.

AYDIN, F. T.

2017a "Identitatea etnonational a diasporei tatare crimeen in România, în perioada comunist?", Adriana Cupcea, Metin Omer (ed.) *Un Destin La Marea Neagre: Tatarii din Dobrogea*. Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minoritilor Nationale: Cluj-Napoca.

2017b "Nationalismul tatar crimeean de diaspora în România postcomunist", Adriana Cupcea, Metin Omer

(ed.) *Un Destin La Marea Neagre: Tatarii din Dobrogea* Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minoritilor Nationale: Cluj-Napoca,

2021 *Emigre, Exile, Diaspora, and Trasnational Movements of the Crimean Tatars: Preserving the Eternal Flame of Crimea*, Palgrave: Cham.

BEKTÖRE, Y.

2020 *Türkiye ve Balkanlarda Folklor Duayenimiz Emin Bektöre (1906-1995),* Eskişehir.

COHEN, R.

1997 *Global Diasporas: An Introduction,* Seattle: University of Washington Press: Seattle.

2008 *Global Diasporas. An Introduction,* 2nd Edition, Routledge: New York.

CUPCEA A.

2016 "Comunitatea Musulmană din Dobrogea: de la Seminarul Musulman la Colegiul Național 'Kemal Atatürk', din Medgidia", Adriana Cupcea, Manuela Marin, Metin Omer (ed.), *Seminarul Musulman din Medgidia*: *Documente și memorie*, Editura ISPMN, București, 91-128.

CUPCEA A., MARIN M., OMER M. (ed.)

2016 *Seminarul Musulman din Medgidia*. Documente și memorie, Editura ISPMN: București.

CUPCEA A., OMER M. (ed.)

2017 *Un Destin La Marea Neagra. Tatarii din Dobrogea,* Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minoritilor Nationale: Cluj-Napoca.

DANESCO G.

1907 *Dobrogea. Étude de géographie phisique et ethnographique*, Imprimeriile Independența: București.

DE JONG, F.

1986 "The Turks and the Tatars of Romania". *Turcica d'Etudes Revue de Turque* 18, 165-189.

d'HOGGUER B.

1879 *Renseignements sur la Dobrodja, son état actuel, ses ressources et son avenir*, București.

DOBRUCALI

1964 "Necip'in Nurlu Kabiri" *Emel,* 23, 15-17.

EKREM, M.A.

1981 *Bülbül Sesi,* Kriterion: Bükreş.

EMİNOV, A.

1997 *Turkish and other Muslim Minorities of Bulgaria*, Hurst and Company: London.

2000 "Turks and Tatars in Bulgaria and the Balkans" *Nationalities Papers* 28, 129-164.

FAZIL N. H.

2003 *Eserler (Opere),* Saim Osman Karahan (haz.), Editura Metafora: Köstence.

FISHER, A.

1978 *The Crimean Tatars*, Hoover Press Publication: Stanford.

İBRAHİM, T.

2008 *Türknin Öz Qardaşı*, Kırım Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları: Ankara.

IONESCU M. D.

2010 *Dobrogia în pragul veacului al XX-lea. Geografia mater matică, fisică, politică, economică și militară, partea I*, ediție anastatică, Tipo Moldova: Iași.

IORDACHI, C.

2002 *Citizenship, Nation and State-Building: The Integration of Northern Dobrogea in Romania, 1878-1913*. University of Pittsburgh Press: Pittsburgh.

KADRİZADE, P.

2012 *Kırım-Romanya. İki Ülke: Yitik Vatan (Hatıralar, Şiirler, Tercümeler*). Tezcan Ergen (Haz.), Ankara/

KARAHAN, S. O.

2011 *Dobruca Kırım Tatar Ağzı Sözlüğü* (4 cilt), Ex Ponto: Köstence.

2020 "Dobruca'daki Millî Faaliyetin Önderleri İçin Açılan Davalar", *Emel,* 270, Ocak-Şubat-Mart 2020, 45-53.

KARPAT, K.

1985 *Ottoman Population, 1830-1914: Demographic and Social Characteristics*, University of Wisconsin Press: Wisconsin.

1994 "Dobruca", *İslam Ansiklopedisi,* 9. Cilt, TDV Yayınları, 482-486, https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/9/C09003543.pdf

2010 *Osmanlı Nüfüsü 1830-1914*, Timaş Yayınları: İstanbul.

2019 *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, Timaş Yayınları: İstanbul.

KIRIMAL, E.

1952. Der Nationale *Kampf der Krimtürken mit besonderer Berücksichtigung der* Jahre 1917-1918. Verlag Lechte: Emsdetten

KIRIMLI, H.

1996 *Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler* (1905-1916), TTK: Ankara.

2004 *İsmail Bey Gaspıralı İçin*, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları: Ankara.

2008 "Emigrations from the Crimea to the Ottoman Empire during the Crimean War", *Middle Eastern Studies*, Vol. 44, No.5: 751-773.

2022 *Geraylar ve Osmanlılar: Kırım Hanlık Hanedanının Osmanlı Devleti'ndeki Hikayesi*, Ötüken Neşriyat: İstanbul.

KOZELSKY, M.

2008 "Casualties of Conflict: Crimean Tatars during the Crimean War", *Slavic Review*, Vol. 67, No. 4, 866-891.

MAHMUT, E.

2004 *Türkoloji Çalışmaları I (Studii de Turcologie),* Ex Ponto: Constanta.

MAHMUT, N.A.

2000 *Romanya Türk-Tatar Edebiyatı I-II,* Editura Europolis: Constanta.

2004 *Türkoloji Çalışmaları II (Studii de Turcologie),* Ex Ponto: Constanta.

MARIN M.

2016 "Seminarul Musulman din Medgidia în perioada regimului comunist (1948-1967)", Adriana Cupcea, Manuela Marin, Metin Omer (ed.), *Seminarul Musulman din Medgidia. Documente și Memorie*, Editura ISPMN, București, 53-89.

NİYAZİ M.

2001. *Sagış*. Saim Osman Karahan (haz.): Editura Eurpolis: Constanta.

OBERLÄNDER-TÂRNOVENU, I, VOLKER, A.

2005. The Tartars in Romania: A Historical Overview. In *Tătarii din România: teme identitare/Tartars in Romania: Problems of Identity*, Gabriel Andreescu (ed) ,Center for Human Rights, Bucharest, 93-122.

OMER M.

2016 "Evoluția Seminarului Musulman din Medgidia (1889-1948)", Adriana Cupcea, Manuela Marin, Metin Omer (ed.), *Seminarul Musulman din Medgidia. Documente și Memorie*, Editura ISPMN: București, 31-51.

2020 *Emigrarea turcilor și tătarilor din România în Turcia între cele Două Războaie Mondiale*, Editura Cetatea de Scaun: Târgoviște.

2021 „The Role of Associations in the Organization of the Muslim Community. The Case of the Association of Graduates of the Muslim Seminary in Dobrudja", *Acta Musei Napocensis - Historica*, 58/II, 2021, 191-202.

2023. *İki Dünya Savaşı arasında Romanya'daki Türk-Tatar*

Toplumu ve Türkiye'ye Göçler. TTK: Ankara.

ÖZBAY, G.

1992 *Türklerde Spor Kültürü,* Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.

PEDA, W.

1935 "W urzeczywistnianiu idei O.K.M.", *Wschód Orient*, VI/1-2(17-18), Styczeń-Sierpień 1935, 194.

PINSON, M.

1974 "Russian Policy and The Emigration of The Crimean Tatars to The Ottoman Empire, 1854-1862", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 2-3, 101-115.

SEIŞANU R.

1928 *Dobrogea - Gurile Dunării și Insula Șerpilor- Schiță Monografică*, Tipografia Universul, București.

SZULİMOWİCZ, J.

1937-1938 "Tatarzy krymscy w Haliczu", *Myśl Karaimska*, 12/12, 148.

TEKELİ İ.

2013 *Göç ve Ötesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul.

URSU D. P., SEYDAMET E.

2013 "Reemigration Attempts of Crimean Tatars from Dobrudzha to Their Historical Motherland in 1920s", *Studia et Documenta Turcologica*, S1, Cluj-Napoca, 227-233

ÜLKÜSAL M.

1980 *Kırım Türk Tatarları*, Emel Kırım Vakfı Yayınları: İstanbul.

1987 *Dobruca ve Türkler*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: Ankara.

WILLIAMS B. G.

2001 *The Crimean Tatars. The Diaspora Experience and Forging of a Nation*, Brill: Leiden.

YURTSEVER, M. V.

2003 *Dobruca'nın Davuşu (Cilt I-II)*, Editura Europolis: Köstence.